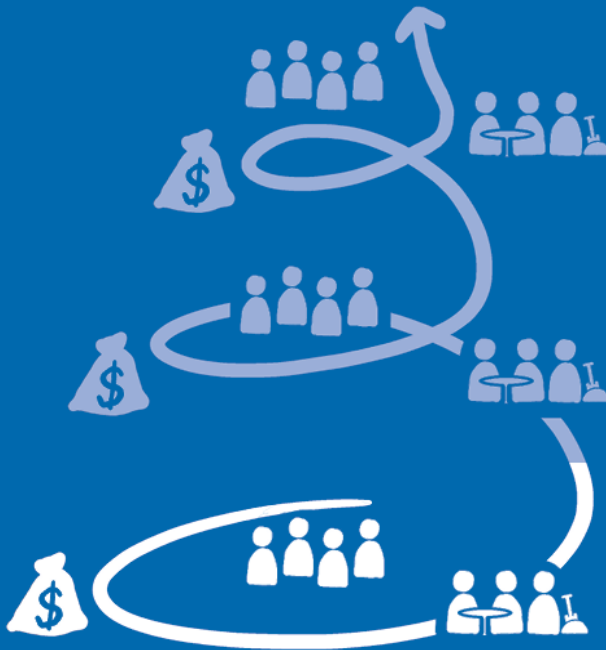

Bijlagenboek onderzoek eilandelijke taken en middelen Caribisch Nederland

In opdracht van het Ministerie van BZK

29 september 2023

IdeeVersa

Elma van de Mortel

i.s.m. Peter Beumer

Inhoudsopgave bijlagenboek

INHOUDSOPGAVE BIJLAGENBOEK	2
---	----------

LEESWIJZER BIJLAGENBOEK	6
--------------------------------------	----------

1. NUTSVOORZIENINGEN EN BETAALBAAR WONEN.....	8
--	----------

Kenmerken beleidsveld nutsvoorzieningen en betaalbaar wonen .8	
---	--

1a) Energie.....	11
-------------------------	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>11</i>
-------------------------------	-----------

<i>Wet- en regelgeving en taakverdeling productie en levering elektriciteit.....</i>	<i>11</i>
--	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten productie en levering elektriciteit.....</i>	<i>12</i>
---	-----------

<i>Wet- en regelgeving en taakverdeling borging beschikbaarheid brandstof.....</i>	<i>12</i>
--	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten borging beschikbaarheid brandstof .....</i>	<i>13</i>
--	-----------

1b) Drinkwater	14
-----------------------------	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>14</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>15</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>16</i>
--	-----------

1c) Telecommunicatie.....	18
----------------------------------	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>18</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>18</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>19</i>
--	-----------

1d) Betaalbaar wonen	20
-----------------------------------	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>20</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>21</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>22</i>
--	-----------

SOCIAAL DOMEIN.....	23
----------------------------	-----------

2. SOCIALE ONDERSTEUNING (COMMUNITY DEVELOPMENT)	24
---	-----------

Inleiding beleidsveld	24
------------------------------------	-----------

2a) Jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning.....	25
---	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>25</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>27</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>31</i>
--	-----------

2b) Arbeidsbemiddeling en arbeidsparticipatie.....	32
---	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>32</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>33</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>36</i>
--	-----------

2c) Armoedebestrijding en schuldhulpverlening.....	37
---	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>37</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>38</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>41</i>
--	-----------

2d) Tegengaan huiselijk geweld	43
---	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>43</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>43</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>45</i>
--	-----------

3 PUBLIEKE GEZONDHEID	46
------------------------------------	-----------

Inleiding beleidsveld	46
------------------------------------	-----------

3a) Publieke gezondheid en jeugdgezondheidszorg	47
--	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>47</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>48</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>51</i>
--	-----------

4, ONTWIKKELING VAN KINDEREN EN ACTIVITEITEN	52
---	-----------

Inleiding beleidsveld	52
------------------------------------	-----------

4a) Kinderopvang en buitenschoolse opvang	53
--	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>53</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>55</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten .....</i>	<i>56</i>
--	-----------

4b Jongerenactiviteiten.....	59
-------------------------------------	-----------

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>59</i>
-------------------------------	-----------

<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>59</i>
-----------------------------------	-----------

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	61
4c) Sport, beweging en speeltuinen	62
<i>Beschrijving taak</i>	62
<i>Uitvoering per eiland</i>	63
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	67
5. ONDERWIJSHUISVESTING EN OVERIGE ONDERWIJSONDERSTEUNEND ..	69
Inleiding beleidsveld	69
5) Onderwijshuisvesting en overige onderwijs ondersteunend ...	70
<i>Beschrijving taak</i>	70
<i>Uitvoering per eiland</i>	71
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	75
5b Onderwijs algemeen	78
<i>Beschrijving taak</i>	78
<i>Uitvoering per eiland</i>	78
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	79
5c Leerlingenvervoer	80
<i>Beschrijving taak</i>	80
<i>Uitvoering per eiland</i>	80
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	81
5d Leerplicht	82
<i>Beschrijving taak</i>	82
<i>Uitvoering per eiland</i>	82
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	83
5e Sociale Kantrajecten Jongeren (SKJ)	84
<i>Beschrijving taak</i>	84
<i>Uitvoering per eiland</i>	84
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	85
5f Bibliotheken	86
<i>Beschrijving taak</i>	86
<i>Uitvoering per eiland</i>	86
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	88
6. CULTUUR EN CULTUREEL ERFGOED	89
Inleiding beleidsveld	89
6a) Culturele activiteiten en musea	90
<i>Beschrijving taak</i>	90
<i>Uitvoering per eiland</i>	90

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	93
6b) Cultureel erfgoed	94
<i>Beschrijving taak</i>	94
<i>Uitvoering per eiland</i>	95
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	97
FYSIEK DOMEIN	98
7. KLIMAATADAPTATIE EN WATERBEHEER	98
7a) Klimaatadaptatie en waterbeheer	98
<i>Beschrijving taak</i>	98
<i>Uitvoering per eiland</i>	99
8. ECONOMISCH BELEID	101
8a) economisch beleid en stimulering economische sectoren	101
<i>Beschrijving taak</i>	101
<i>Uitvoering per eiland</i>	102
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	105
9. INFRASTRUCTUUR EN MOBILITEIT	106
Inleiding beleidsveld	106
9a) Wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overige	107
<i>Beschrijving taak</i>	107
<i>Uitvoering per eiland</i>	107
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	112
9b) Luchthaven	114
<i>Beschrijving taak</i>	114
<i>Uitvoering per eiland</i>	115
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	119
9c) Zeehaven	122
<i>Beschrijving taak</i>	122
<i>Uitvoering per eiland</i>	122
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	126
9d) (Openbaar) vervoer op de eilanden	128
<i>Beschrijving taak</i>	128
<i>Uitvoering per eiland</i>	129

<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	129
9e) (Openbaar) vervoer van en naar de eilanden	130
<i>Beschrijving taak</i>	130
<i>Uitvoering per eiland</i>	131
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	131
10. RUIMTELIJKE ORDENING, NATUUR EN MILIEU	132
Inleiding beleidsveld	132
10a) Ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid	134
<i>Beschrijving taak</i>	134
<i>Uitvoering per eiland</i>	136
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	139
10b) Facilitering woningbouw en wonen	141
<i>Beschrijving taak</i>	141
<i>Uitvoering per eiland</i>	142
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	144
10c) Natuurbeheer en -bescherming	146
<i>Beschrijving taak</i>	146
<i>Uitvoering per eiland</i>	147
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	151
10d) Landbouwontwikkeling en visserij	152
<i>Beschrijving taak</i>	152
<i>Uitvoering per eiland</i>	153
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	157
10e) Afval ophalen en verwerken en reiniging	158
<i>Beschrijving taak</i>	158
<i>Uitvoering per eiland</i>	159
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	163
10f) IAB, stoffen en bodembeleid	165
<i>Beschrijving taak</i>	165
<i>Uitvoering per eiland</i>	166
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	168
10g) Riolering en afvalwaterzuivering	169
<i>Beschrijving taak</i>	169
<i>Uitvoering per eiland</i>	169
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	172

11. TOEZICHT EN HANDHAVING	173
Inleiding beleidsveld	173
11a) Toezicht en handhaving	174
<i>Beschrijving taak</i>	174
<i>Uitvoering per eiland</i>	174
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	179
EILANDBREDE TAKEN	180
12. BURGERZAKEN EN BASISINFRASTRUCTUUR	181
Inleiding beleidsveld	181
12a) Digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur	182
<i>Beschrijving ontwikkeling</i>	182
12b) Bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en (reis)documenten	183
<i>Beschrijving taak</i>	183
<i>Uitvoering per eiland</i>	185
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	189
12c) Overige waaronder verkiezingen, rijbewijzen en begraafplaatsen	190
<i>Uitvoering per eiland</i>	190
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	192
13. BESTUUR EN BEDRIJFSVOERING	193
Inleiding beleidsveld	193
13a) Gezaghebber, gedeputeerden en eilandsraad	194
<i>Beschrijving taak</i>	194
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	198
13b) Ondersteuning eilandsraad en gezaghebber	199
<i>Beschrijving taak</i>	199
<i>Uitvoering per eiland</i>	200
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	203
13c) Rampenbestrijding en crisisbeheersing	204
<i>Beschrijving taak</i>	204
<i>Uitvoering per eiland</i>	205
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten</i>	206
13d) Bedrijfsvoering en concern	207

<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>207</i>
<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>208</i>
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten.....</i>	<i>214</i>
13e) Huisvesting en het archief.....	216
<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>216</i>
<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>216</i>
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten.....</i>	<i>219</i>
13f) Organisatie algemeen, zoals opleidingen en reis- en verblijfskosten	221
<i>Beschrijving taak.....</i>	<i>221</i>
<i>Uitvoering per eiland.....</i>	<i>223</i>
<i>Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten.....</i>	<i>225</i>

BIJLAGEN.....226

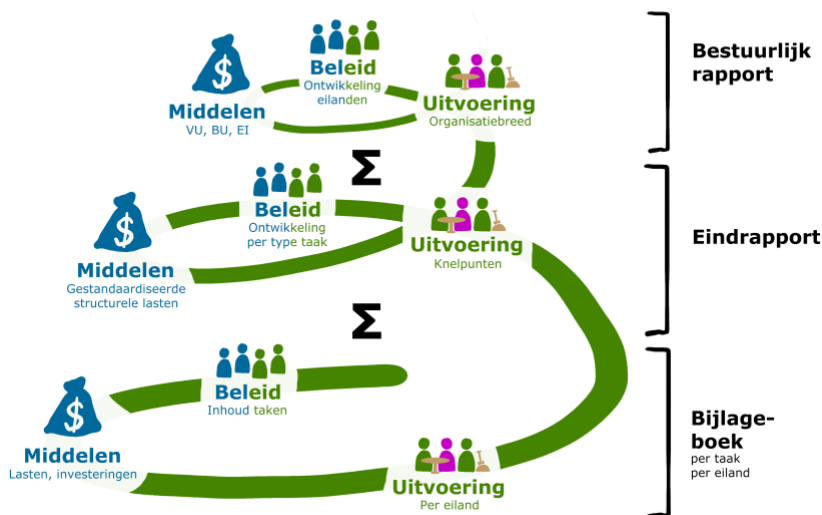
BIJLAGE 1. OVERZICHT EILANDELIJKE TAKEN	226
BIJLAGE 2. OVERZICHT FORMAT TAAKUITWERKING	228
BIJLAGE 3. AFKORTINGEN	231
BIJLAGE 4. OVERZICHT BRONNEN.....	234

Leeswijzer bijlagenboek

In opdracht van het Ministerie van BZK, directie Koninkrijksrelaties hebben wij onderzoek gedaan naar het BES-fonds. Het onderzoeksrapport bestaat uit drie delen:

- het **bestuurlijk rapport** met de aanbevelingen en beantwoording van de onderzoeksvragen
- het **eindrapport** met de analyse van de taken, uitvoering van de taken en de middelen
- per eilandelijke taak hebben we het beleid, de uitvoering en de middelen in beeld gebracht. De uitwerking hiervan is opgenomen in het **bijlagenboek**. Het bijlagenboek is als apart document beschikbaar.

U leest nu in het document bijlagenboek.

44 Eilandelijke taken

Het bijlagenboek bevat alle 44 eilandelijke taken. Voor een overzicht van de taken zie [bijlage 1](#). De taken zijn als volgt uitgewerkt:

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

- Taak
- Wet- en regelgeving

Vergelijking met Europees Nederland

- Wet- en regelgeving
- Taakverdeling

Uitvoering en lopende ontwikkelingen

- Bonaire
- Sint Eustatius
- Saba

Beleidsopties

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

Zie [bijlage 2](#) voor een toelichting in meer detail.

Zoeken in het bijlagenboek

Voor het gebruik van het bijlagenboek is het volgende van belang:

- de inhoudsopgave is doorklikbaar.
- aan de linkerkzijde is een interactieve inhoudsopgave van waaruit naar alle onderdelen van het bijlagenboek kan worden geklikt.
- links onderaan op alle pagina's is een linkje opgenomen om terug naar de inhoudsopgave te klikken.

Cijfers

Voor de interpretatie is het van belang dat:

- alle bedragen zijn afgerond op \$ 5.000
- voor de wisselkoers is uitgegaan van 1 € = 1,02 \$. De koers is de begrotingskoers 2023 Deze begrotingskoers geldt voor alle middelen die afkomstig zijn van de door BZK opgestelde begrotingshoofdstukken en betrekking hebben op het Caribisch dossier).

1. Nutsvoorzieningen en betaalbaar wonen

Kenmerken beleidsveld nutsvoorzieningen en betaalbaar wonen

Het eerste beleidsveld is geen standaard beleidsveld. Dit omdat de eilandelijke rol bij de taken in dit beleidsveld beperkt is. Deze taken nemen we wel mee in het onderzoek, omdat een van de uitgangspunten van het onderzoek is 'de maximale inventarisatie van de eilandelijke taken'. Dat wil zeggen dat we ook de taken opnemen, waarbij de rol van de openbaar lichamen beperkt is. Dat is bijvoorbeeld het geval bij energie en telecommunicatie. Taken waarbij slechts één van de eilanden een rol heeft, nemen we eveneens op. Door maximaal te inventariseren is het zo transparant mogelijk welke taken op welke manier zijn meegenomen. Indien er in de toekomst andere invalshoeken of ontwikkelingen zijn kunnen de bedragen worden gecorrigeerd.

De **taken** die in dit beleidsveld zijn opgenomen zijn:

- 1a) energie (elektriciteit en brandstof)
- 1b) drinkwater
- 1c) telecommunicatie
- 4c1) betaalbaar wonen

De kenmerken van deze taken zijn:

- het accent bij de uitvoering van de taak ligt bij bedrijven, stichtingen en/of het rijk. De rol van de eilanden bij de taak is beperkt.
- bij deze taken gaat het ook om de betaalbaarheid. Betaalbaarheid is nauw gerelateerd aan inkomensbeleid en armoedebestrijding. Over de precieze afbakening zijn verschillende inzichten.
- de taken zijn deels in ontwikkeling waardoor de structurele compensatie, zoals bij betaalbaar wonen, nog niet bekend is. Ook waren er vanwege wereldwijde prijsontwikkelingen de afgelopen jaren diverse incidentele prijscompensaties. Er zijn dus zowel incidentele als structurele uitkeringen.

---

¹ Regioplan, Onderzoek naar een ijkpunt voor het sociaal minimum in Caribisch Nederland, juni 2018.

Op deze drie kenmerken gaan we hier verder in.

Uitvoering

Alle vier de taken van dit beleidsveld worden grotendeels door private organisaties uitgevoerd, dat wil zeggen door een BV, NV of stichting. De rol van de openbare lichamen bij deze taken is beperkt tot de aandeelhoudersrol. Voor de taken 1a) energie, 1b) drinkwater en 1c) telecommunicatie hebben de openbare lichamen de rol van aandeelhouder (met uitzondering van drinkwater op Saba en elektriciteitsproductie en brandstofopslag Bonaire). De aandeelhoudersrol houdt onder andere in het benoemen en ontslaan van bestuurders, het vaststellen van de jaarrekening en het goedkeuren van grote besluiten.

Bij betaalbaar wonen gaat het om de bijzondere uitkering verlagende woonlasten, ook wel de verhuurderssubsidie genoemd. De eilanden doen de uitvoering van de verhuurderssubsidie, dat wil zeggen ontvangen de bijzondere uitkering en maken deze over naar de desbetreffende verhuurders. De rol van de eilanden richt zich dus op de uitvoering.

Betaalbaarheid, inkomensbeleid en armoedebestrijding

De termen betaalbaarheid, inkomensbeleid en armoedebestrijding zijn nauw met elkaar verwant. Hierdoor worden de termen regelmatig niet eenduidig gebruikt. Voor het onderzoek naar de eilandelijke taken en middelen is een scherpe afbakening van de termen van belang voor het bepalen wat wel een eilandelijke taak is en wat niet.

Betaalbaarheid

In 2018 is in opdracht van het Ministerie van SZW onderzoek gedaan naar het ijkpunt voor het sociaal minimum in Caribisch Nederland.¹ Uit dit onderzoek kwam onder andere naar voren dat de kosten van levensonderhoud hoog zijn. Het rijk heeft vervolgens ingezet op het structureel laten dalen van de prijzen voor van een aantal basisvoorzieningen voor inwoners; ook wel de betaalbaarheid genoemd. In het Coalitieakkoord van 15 december 2021 is opgenomen dat het kabinet investeert in de economie van Caribisch Nederland en maatregelen neemt om het leven betaalbaarder te maken. In het Coalitieakkoord staat: *"We investeren in de economie van Caribisch*

Nederland en nemen maatregelen om het leven betaalbaarder te maken. We geven invulling aan de herijking van het sociaal minimum. Dit doen we onder meer door het verhogen van de onderstand, het betaalbaar houden van nutsvoorzieningen en een versnelde overstap op volledig duurzame energie, riolering en een betere drinkwatervoorziening zodat de vaste lasten voor nutsvoorzieningen dalen.” (p. 8). Uit het coalitieakkoord leiden we af dat het rijk, ten tijde van ons onderzoek, zorgdraagt voor de betaalbaarheid. Betaalbaarheid speelt een rol bij de taken die we hebben opgenomen in beleidsveld 1:

- een van de doelen van de Wet elektriciteit en drinkwater BES (in werking getreden op 1 juli 2016) is de betaalbaarheid van elektriciteit en drinkwater. Oorspronkelijk werd dit gedaan door subsidies die tijdelijk waren bedoeld. Dit vanuit de gedachte dat na, onder andere een aantal investeringen en efficiëntieverbeteringen, de kosten lager zouden kunnen worden. Inmiddels is geconstateerd dat de kosten structureel hoog zijn vanwege de schaalnadelen. Besloten is dat de subsidies op de vaste drinkwatertarieven en elektriciteitstarieven (netbeheerkosten tot het niveau van Europees Nederland) structureel zijn. De subsidie op drinkwater is tevens gemaximeerd. Daarnaast kunnen er (incidenteel) subsidies voor investeringen zijn.
- telecommunicatie: de vaste internet aansluitingen worden gedeeltelijk gesubsidieerd door het rijk. Deze subsidie is gestart als een tijdelijke ‘Corona-maatregel’ en is per 2023 structureel geworden.
- wonen: vanaf 2019 is er een inkomensafhankelijke verhuurderssubsidie voor woningen onder een bepaalde huurprijs. De grens hiervan wordt door de eilanden bepaald. Het doel van de verhuurderssubsidie is lagere huren.

Er zijn meer taken waarbij betaalbaarheid een rol speelt, bijvoorbeeld kinderopvang. Deze taak is in beleidsveld 4) Ontwikkeling van kinderen en activiteiten opgenomen. De reden hiervoor is dat de rol van de openbare lichamen groter is bij deze taak dan bij de taken in beleidsveld 1. Ook is de taak kinderopvang nog in ontwikkeling.

Inkomensbeleid houdt in dat de overheid de verdeling van inkomens over de huishoudens probeert te veranderen, bijvoorbeeld door

inkomensafhankelijke regelingen, heffingen, progressieve belastingen en ook door uitkeringen. Inkomensbeleid is in Caribisch Nederland, net zoals in Europees Nederland, een taak van de rijksoverheid. Decentrale overheden worden geacht geen inkomensbeleid te voeren.

Dit betekent dat de openbare lichamen geen maatregelen mogen nemen voor alle inwoners, of groepen van inwoners (iedereen met een inkomen onder een bepaalde grens). De openbare lichamen mogen deze taken wel uitvoeren voor het rijk. De verhuurderssubsidie is hier een voorbeeld van. De openbare lichamen verstrekken deze subsidie en ontvangen hiervoor een bijzondere uitkering.

Armoedebestrijding in algemene zin richt zicht op inwoners of huishoudens onder een bepaald inkomen. Armoedebestrijding kan bijvoorbeeld door inkomensbeleid; dan is het een taak voor het rijk.

Armoedebestrijding kan zich ook richten op individuele huishoudens, bijvoorbeeld op een persoon die werkloos is geworden of schulden heeft of anderszins een financieel probleem. In dat geval is het eilandelijke taak van een taak die wordt gedeeld door het rijk en het openbaar lichaam. Het rijk richt zich op mensen die onderstand en/of bijzondere onderstand aanvragen. Het openbaar lichaam op alle andere inwoners. Dit met de kanttekening dat de bijzondere onderstand op Saba is overgedragen aan het OLS. Het overdragen van de bijzondere onderstand overweegt het rijk ook voor de andere eilanden.

Voor dit onderzoek betekent dit dat:

- wij betaalbaarheid van nutsvoorzieningen en wonen hebben ingedeeld als rijkstaak. De openbare lichamen hebben daarom een beperkte rol en/of een rol bij de uitvoering.
- armoedebestrijding van individuele huishoudens een eilandelijke taak is. Deze taak is uitgewerkt als taak 2c) armoedebestrijding.

Incidentele maatregelen

Naast structurele maatregelen voor betaalbaarheid zijn er ook incidentele bijzondere uitkeringen, vanwege met name de gestegen energie- en voedselprijzen. Dit in aanvulling op de inzet van armoedebestrijding, vanwege bijzondere, mondiale omstandigheden.

Deze incidentele uitkeringen zijn vergelijkbaar met maatregelen in Europees Nederland. Voor Caribisch Nederland gaat het om de volgende incidentele uitkeringen:

- de eenmalige *energietoeslag* van \$1.300 per jaar per huishouden onder een bepaald inkomen.²
- subsidie aan de *elektriciteitsbedrijven* in Caribisch Nederland als tegemoetkoming van de hoge prijzen, vergelijkbaar met de compensatie in Europees Nederland (2022). In 2023 als variant op het prijsplafond in Europees Nederland.
- bijzondere uitkering aanpak *energiearmoede*. Deze uitkering heeft als doel mensen te helpen energie te besparen.
- incidentele uitkering voor *woonlasten* particuliere sector 2021, voor Sint Eustatius en Saba. Dit is een tijdelijke oplossing voor particuliere verhuur. Op Bonaire liep hier een pilot voor.
- *schoolontbijt*. Hiervoor is een incidentele bijzondere uitkering voor verstrekt in 2022 en 2023. Het is nog niet zeker of dit structureel wordt. Op dit moment wordt gewerkt aan een verkenning rondom de structurele vormgeving van schoolmaaltijden voor Europees Nederland en Caribisch Nederland. Schoolontbijt maakt onderdeel uit van de taak armoedebestrijding van de openbare lichamen (taak 6a). Indien deze bijzondere uitkering niet structureel wordt heeft dat een effect op deze taak, zie verder de uitwerking van deze taak.

[Routekaart armoedebestrijding Bonaire](#)

Het OLB heeft in oktober 2022 de *'Routekaart, plan van aanpak armoede bestrijding Bonaire'* geaccordeerd. Centraal daarbij staat een duurzame, integrale armoedeaanpak. Het gaat dan om het voorkomen, bestrijden en verzachten van armoede op Bonaire.

Op 6 april 2023 heeft de centraal dialoog op Bonaire *'Een routekaart naar een aanvaardbaar inkomen in een gezonde economie in Bonaire gepresenteerd'*. Daarin zijn 20 inkomensverhogende en kostenverlagende maatregelen opgenomen. Het gaat bij deze maatregelen over diverse rijks- en eilandelijke taken, zoals de prijzen van elektriciteit, drinkwater, subsidies voor huren van woningen, beschikbaarheid van woningen en de hoogte van uitkeringen. Met

---

² Het OLB en OLS hebben in 2022 extra bijgedragen aan de compensatie van de energieprijzen van alle inwoners. Dit is een incidentele bijdrage en nemen we daarom verder in ons onderzoek niet mee. Ook is dit geen eilandelijke, maar een rijkstaak.

andere woorden het gaat daarbij om de samenhang tussen betaalbaarheid, inkomensbeleid en armoedebestrijding in het algemeen en armoedebestrijding voor individuele huishoudens.

Tot slot, voorjaar 2023 is de Commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland gestart. Het rapport van deze commissie wordt najaar 2023 verwacht. Het kabinetsstandpunt over de aanbevelingen van de commissie kan gevolgen hebben voor de taken, bijvoorbeeld een taakintensivering. In ons onderzoek gaan we uit van de stand van zaken 1 juni 2023.

De taken van dit beleidsveld hebben een andere karakter dan de taken in de beleidsvelden 2 tot en met 10 en zijn daarom verkort uitgewerkt.

1a) Energie

Beschrijving taak

Taak

De openbare lichamen zijn de aandeelhouder (100%) van het elektriciteitsbedrijf op hun eiland, met uitzondering van energieproducent Contour Global op Bonaire.

Energiebedrijven produceren elektriciteit en/of leveren elektriciteit aan huishoudens en bedrijven. Op alle drie de eilanden is er één bedrijf dat elektriciteit levert. Dit bedrijf heeft ook het netwerk in eigendom. De energiebedrijven kopen elektriciteit (Bonaire) of produceren zelf elektriciteit (Sint Eustatius en Saba) en verkopen en leveren de elektriciteit vervolgens. In principe wordt een kostendeekkende prijs voor elektriciteit gevraagd.

Aanvullend is er de verantwoordelijkheid voor het langere termijn borgen van de beschikbaarheid van brandstof voor elektriciteit, weg- en vliegverkeer op, binnen en naar het eiland.

Hieronder geven we eerst de uitwerking van de taak 'productie en levering elektriciteit' en vervolgens van 'borgen beschikbaarheid brandstof'. Dit omdat deze twee (sub)taken op verschillende manieren zijn geregeld.

Wet- en regelgeving en taakverdeling productie en levering elektriciteit

De Wet elektriciteit en drinkwater BES verving 1-7-2016 onder andere de Wet elektriciteitsconcessies BES. Met de Wet elektriciteit en drinkwater BES kregen de desbetreffende ministers directe invloed op elektriciteit en drinkwater (voor drinkwater zie taak 1b). De taakverdeling die volgt uit de wet beschrijven we hier op hoofdlijnen.

De wet reguleert de taken, eisen en verplichtingen voor water- en elektriciteitsbedrijven in Caribisch Nederland. Dit met als doel de kwaliteit, de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van de productie en distributie van elektriciteit en drinkwater te verbeteren.

De tarieven voor productie en distributie zijn gereguleerd. ACM (Autoriteit consument en markt) houdt toezicht op de elektriciteitsbedrijven. Dit houdt in dat ACM nagaat wat redelijke tarieven voor elektriciteit zijn, wat redelijke voorwaarden zijn en of het elektriciteitsbedrijf financieel gezond is. Kostendeekkendheid is van belang voor het voortbestaan van de nutsbedrijven en daarmee voor de betrouwbare elektriciteitsvoorziening.

De inspectie leefomgeving en transport (ILT) houdt toezicht op de kwaliteit en leveringszekerheid van drinkwater en elektriciteit.

Het rijksbeleid is gericht op een betrouwbare, betaalbare, duurzame en kwalitatief hoogwaardige elektriciteitsvoorziening. Dit houdt mede op basis van de Wet elektriciteit en drinkwater BES in dat:

- het rijk de vergunningen voor energieproductie afgeeft en bedrijven voor de distributie aanwijst
- het rijk een structurele netbeheersubsidie aan de elektriciteitsbedrijven in Caribisch Nederland verstrekt om de netbeheertarieven op hetzelfde niveau te krijgen als in Europees Nederland
- het rijk incidenteel middelen verstrekt voor investeringen in duurzame energie, bijvoorbeeld zonneweides
- het rijk in 2022 en 2023 een subsidie aan de elektriciteitsbedrijven in Caribisch Nederland verstrekte als tegemoetkoming van de hoge prijzen, vergelijkbaar met de compensatie in Europees Nederland. In 2023 als variant op het prijsplafond in Europees Nederland.

De openbare lichamen hebben enkele bestuurlijke verantwoordelijkheden als gevolg van het aandeelhouderschap. Er zijn geen verantwoordelijkheden met structurele financiële consequenties voor de openbare lichamen, omdat de elektriciteitsbedrijven kostendeekkende tarieven vragen, waarbij de tariefsubsidie wordt verstrekt door het rijk.

Vergelijking met Europees Nederland

In Europees Nederland waren de elektriciteitsbedrijven in eigendom van decentrale overheden. In 2009 is het elektriciteitsnet en de levering van elektriciteit gesplitst. Hierdoor:

- konden consumenten hun leverancier kiezen

- konden overheden hun aandelen van de bedrijven voor productie en levering van energie verkopen. Dit hebben veel overheden gedaan. De elektriciteitsnetwerken zijn nog allemaal in publiek eigendom.

Splitsing van net en levering en keuzenvrijheid van consumenten is op de eilanden niet mogelijk, vanwege de schaal van de eilanden en het insulair karakter; dit maakt dat marktwerking (op het net) niet goed mogelijk is. In Caribisch Nederland zijn de elektriciteitsbedrijven daarom volledig in eigendom van de openbare lichamen, met uitzondering van Contour Global op Bonaire. Een ander gevolg van de kleine schaal van de eilanden is, is dat de kostendeekkende prijs voor elektriciteit erg hoog is. Het rijk verstrekt daarom een structurele tariefsubsidie aan de elektriciteitsbedrijven.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Op Bonaire is WEB (Water- en energiebedrijf Bonaire) het bedrijf dat elektriciteit levert aan huishoudens en bedrijven en het netwerk heeft. Het OLB is 100% aandeelhouder. De elektriciteitsproducent op Bonaire is Contour Global (een privaat internationaal bedrijf).

Sint Eustatius

STUCO (Statia Utility Company N.V.) is het elektriciteitsbedrijf op Sint Eustatius (productie, netwerk en levering). Het OLE is 100% aandeelhouder.

Sint Eustatius zou graag de mogelijkheden voor geothermische energie verkennen. Dit is bij taak 8a) economisch beleid en economische ontwikkeling opgenomen, omdat het dan, naast het eigen verbruik, gaat om de verkoop van energie.

Saba

Saba Electric Company (SEC) is het elektriciteitsbedrijf op Saba (productie, netwerk en levering). Het OLS is 100% aandeelhouder.

Lopende ontwikkelingen

De elektriciteitsbedrijven zijn aan het verduurzamen. Het rijk verstrekt hiervoor bijdragen. Zo heeft het rijk in september 2022 \$ 33,6 miljoen

beschikbaar gesteld voor een versnelde overstap op duurzame elektriciteit op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Met deze – en eerdere investeringen met een rijksbijdrage - wordt binnen drie jaar gemiddeld zo'n 80 procent van de elektriciteit op de drie eilanden met wind- en zonne-energie opgewekt. Het gaat om investeringen in zonneweides, windenergie en batterijopslag. Voor een van de zonneweides op Saba is daarnaast een EU-subsidie ontvangen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten productie en levering elektriciteit

Alle rijksbijdragen zijn bijdragen voor rijkstaken - verduurzaming van energie, en betaalbaarheid van de tarieven voor alle inwoners - en maken daarom geen onderdeel uit van de gestandaardiseerde structurele kosten voor de eilandelijke taken.

De openbare lichamen zijn aandeelhouder van de elektriciteitsbedrijven. Elektriciteit is kostendekkend met verrekening van de subsidie van het rijk vanwege de geringe schaal van de eilanden.

Wij ramen de structurele lasten voor de eilandelijke taak op \$ 0.

Wet- en regelgeving en taakverdeling borging beschikbaarheid brandstof

Aanvullend is er de verantwoordelijkheid voor het voor langere termijn borgen van de beschikbaarheid van brandstof voor elektriciteit, weg- en vliegverkeer op, binnen en naar het eiland.

Op Bonaire zorgt het rijk hiervoor sinds de ILT (Inspectie leefomgeving en transport) de opslag van olie op Bonaire heeft afgekeurd. Het OLB heeft het rijk in 2017 om hulp gevraagd met deze brandstofproblemen. Dit heeft geleid tot het oprichten van BBT (beleidsdeelneming Bonaire Brandstof Terminals). De Nederlandse staat is 100% aandeelhouder. BBT heeft als doelstelling:

- het tot stand brengen, in stand houden, (doen) beheren, en (doen) exploiteren van veilige brandstofopslag en de daarbij behorende infrastructuur gericht op de leveringszekerheid van brandstof op Bonaire in het bijzonder gericht op de lange termijn
- het (doen) leveren van een bijdrage aan de ontwikkeling, promotie en voorziening van hernieuwbare energie op Bonaire (althans het

nastreven daarvan).

BBT is geen operator, maar gaat een meerjarige contract afsluiten met een oliebedrijf (Curoil) dat het recht en de plicht heeft brandstof aan Bonaire te leveren.

BBT gaat ook de nieuwe brandstofopslag op het vliegveld ontwikkelen, financieren, bouwen en beheren. Doelen zijn:

- veilige aanlanding en opslag van brandstoffen voor Bonaire
- veiligstellen van een betrouwbare brandstofvoorziening op Bonaire.

De exploitatie en het onderhoud van de brandstofterminal komen in handen van Curoil, evenals de inkoop en distributie van de brandstoffen.

Nu slaat OTB (Oil Trading Bonaire) nog olie (kerosine) op. OTB heeft als taken het *“opsoren en winnen van aardolie en andere bitumineuze stoffen, de handel en opslag ervan en de bereiding van de daaruit te winnen producten. Het exploiteren van schepen en andere manieren van vervoer behoort ook tot de oorspronkelijke taken van OTB NV”* (begroting 2023 OLB, p. 102).

Het OLB heeft 100% van de aandelen van OTB. Ook krijgt OTB middelen van het OLB vanuit de belasting op de benzine- en dieselprijzen. Met deze bijdrage meegerekend vraagt OTB in principe kostendekkende tarieven. Incidenteel springt het OLB als aandeelhouder bij. In 2021 is het OLB bijgesprongen vanwege een tekort.

Het OLB is voornemens OTB op te heffen. In een bestuursovereenkomst tussen het OLB en het rijk is opgenomen dat BBT het onroerend goed (steiger en eventueel kerosinetanks bij het vliegveld) van OTB overneemt.

Ook op Saba en Sint Eustatius is een bedrijf dat voor aanlevering en voorraad van olie zorgt.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten borging beschikbaarheid brandstof

Wij gaan ervan uit dat het borgen van de beschikbaarheid van brandstof een rijkstaak is.

Wij ramen de structurele lasten voor de eilandelijke taak op \$ 0.

1b) Drinkwater

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De openbare lichamen van Bonaire en Sint Eustatius zijn de aandeelhouder (100%) van het drinkwaterbedrijf op hun eiland. Dit drinkwaterbedrijf is tevens het elektriciteitsbedrijf (zie taak1a) energie).

Op Saba is geen drinkwaterleidingnet. Het openbaar lichaam draagt er zorg voor dat drinkwater zoveel mogelijk op een andere manier beschikbaar is, namelijk via zelf geproduceerd gebotteld drinkwater. Daarnaast verzorgt het OLS transport van reverse osmose³ water voor huishoudelijk gebruik, ter aanvulling van de regenwateropvang in droge tijden. Dit water, is grijs water, dat wil zeggen geen drinkwater. Dit nemen wij voor Saba bij deze taak ook mee.

Drinkwaterbedrijven produceren en distribueren drinkwater. Zij dienen zoveel mogelijk voor een continue voorzieningszekerheid te zorgen. Drinkwater produceren voor derden mag alleen met een vergunning. Drinkwaterbedrijven zijn niet verplicht leidingen aan te leggen die erg duur zijn, bijvoorbeeld omdat de woning erg afgelegen ligt. De drinkwaterbedrijven kunnen dan via een tankwagen water aanleveren. Ze mogen hiervoor de transportkosten in rekening brengen. Op Bonaire (5%) en Sint Eustatius (ongeveer 40%) zijn er huishoudens die niet zijn aangesloten op het drinkwaterleidingnet. Op Saba is geen drinkwaterleidingnet. Water mag worden gewonnen voor eigen gebruik, bijvoorbeeld door de opvang van regenwater in cisternen op Saba en op delen van Bonaire en Sint Eustatius. Drinkwater, in bijvoorbeeld flessen, mag alleen worden verkocht als wordt voldaan aan de Warenwet BES en in het geval van Saba Splash, dat voor bottling van drinkwater zorgt, aan de Wet elektriciteit en drinkwater BES.

---

³ Een techniek om water te ontzilten.

Wet- en regelgeving en taakverdeling

De Wet elektriciteit en drinkwater BES verving 1-7-2016 onder andere de Wet elektriciteitsconcessies BES. Met de Wet elektriciteit en drinkwater BES kregen de desbetreffende ministers directe invloed op elektriciteit en drinkwater (voor energie zie taak 1a). De taakverdeling die volgt uit de wet is op hoofdlijnen als volgt.

De wet reguleert de taken, eisen en verplichtingen voor de waterbedrijven in Caribisch Nederland. Dit met als doel de kwaliteit, de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van de productie en distributie van elektriciteit en drinkwater te verbeteren.

De tarieven voor productie en distributie zijn gereguleerd. ACM (Autoriteit consument en markt) houdt toezicht op de drinkwaterbedrijven. Dit houdt in dat ACM nagaat wat redelijke tarieven voor drinkwater zijn, wat redelijke voorwaarden zijn en of het drinkwaterbedrijf financieel gezond is. Kostendekkendheid is van belang voor het voortbestaan van de nutsbedrijven en daarmee voor de betrouwbare drinkwatervoorziening.

De inspectie leefomgeving en transport (ILT) houdt toezicht op de kwaliteit en leveringszekerheid van drinkwater.

Het rijk voert beleid gericht op een betrouwbare, betaalbare, duurzame en kwalitatief hoogwaardige drinkwatervoorziening. Dit houdt mede op basis van de Wet elektriciteit en drinkwater BES in dat:

- het rijk de vergunningen voor drinkwater produceren en distributie afgeeft.
- het rijk een subsidie aan de drinkwaterbedrijven verstrekt, zodat de vaste tarieven verlaagd kunnen. Ook aan het OLS worden middelen (subsidies) verstrekt, zodat de inwoners van Saba drinkwater en ontzilt water tot hun beschikking hebben. Het subsidiebedrag is geregeld in de 'Tijdelijke subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire 2018 tot en met 2024'. Het bedrag van de subsidie staat vast voor de jaren van de subsidieregeling.
- het rijk incidenteel middelen verstrekt voor investeringen in de

drinkwaterproductie en distributie. Dit onder andere omdat in Caribisch Nederland drinkwater wordt gewonnen uit zeewater. Dit is relatief duur. Ook is de schaal van de eilanden klein waardoor de vaste kosten hoog zijn.

De openbare lichamen hebben enkele bestuurlijke verantwoordelijkheden als gevolg van het aandeelhouderschap. Er zijn geen verantwoordelijkheden met structurele financiële consequenties voor de OL-en, omdat de drinkwaterbedrijven kostendekkende tarieven vragen, waarbij een tariefsubsidie wordt verstrekt door het rijk. Dit met uitzondering van Saba, waar het drinkwaterbedrijf onderdeel is van het OLS.

Vergelijking met Europees Nederland

Ook in Europees Nederland wordt drinkwater door privaatrechtelijke organisaties verzorgd en verleent de overheid de vergunning. In Europees Nederland zijn gemeenten en provincies de aandeelhouders van de drinkwaterbedrijven en toetst ACM de redelijkheid van de tarieven in de vorm van een advies aan de ILT, die formeel toezicht houdt op de doelmatigheid.

Inhoudelijk zijn er diverse verschillen:

- de omvang van de markt verschilt. De eilanden hebben een geringe schaal. Door de schaal is de kostprijs van drinkwater hoog. Er is daarom een tariefssubsidie. In Europees Nederland worden de vaste drinkwatertarieven en investeringen in de productie en distributie van drinkwater niet door het rijk gesubsidieerd.
- er is geen zoetwatervoorziening (oppervlakte/grondwater). Daarom wordt het drinkwater op alle drie de eilanden gewonnen uit zeewater. Dat is relatief duur.
- Saba heeft geen drinkwaterleidingen gezien de ondergrond en hoogteverschillen. Op de andere twee eilanden is niet iedereen aangesloten vanwege de afgelegen ligging van een deel van de huizen.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Op Bonaire is WEB (Water- en energiebedrijf Bonaire) het bedrijf dat drinkwater levert aan huishoudens en bedrijven en het netwerk heeft. Het OLB is 100% aandeelhouder.

Sint Eustatius

STUCO (Statia Utility Company N.V.) is het drinkwaterbedrijf op Sint Eustatius. Het OLE is 100% aandeelhouder.

Het waterleidingnet op Sint Eustatius is rond 2010 aangelegd door het OLE met onder andere een subsidie van de Europese Unie. Het OLE heeft een aantal jaren geleden alle leidingen en dergelijke overgedragen aan STUCO. STUCO heeft nu het volledig eigendom.

Nog niet iedereen heeft een wateraansluiting. In 2013 waren er 300 aansluitingen in 2020 850 en in 2023 tussen de 1.050 en 1.100. Huishoudens en bedrijven die nog niet zijn aangesloten gebruiken cisternen. Ook heeft STUCO een truck voor het leveren van water naar huishoudens en bedrijven die nog geen aansluiting op het drinkwaterleidingnet hebben. Het Golden rock resort heeft zijn eigen voorziening. Het resort wordt aangesloten op de waterleiding van STUCO als de weg naar het resort wordt aangelegd; dan kunnen de leidingen mee met de werkzaamheden. Dit geldt ook voor elektra en telecommunicatie.

Saba

Er is geen drinkwaterleidingnetwerk op Saba. Huizen hebben cisternen. Er is wel een reverse osmose waterleiding naar hoger gelegen tappunten, vanwaar het water met trucks naar de huishoudens wordt vervoerd. Daarnaast draagt het OLS op diverse manieren zorg voor de beschikbaarheid van betaalbaar water:

- er is met een subsidie van het rijk een reverse osmose watertransportleiding aangelegd van de reverse osmose - waterfabriek in de haven naar de hoger gelegen dorpen. Voor de opslag van water zijn in deze dorpen wateropslag bassins gebouwd. Dit is geen drinkwater. Hierdoor is ook in de droge

periode voldoende water op Saba beschikbaar en is tegelijkertijd de prijs van het water gehalveerd.

- Het reverse osmose water wordt gebruikt als bron voor de productie van drinkwater. In 2021 is het OLS een eigen drinkwaterfabriek (Saba Splash) met herbruikbare plastic gallon flessen gestart, deels met subsidie van het rijk.

Voor 2023 heeft het OLS als doelen:

- de infrastructuur te onderhouden
- betaalbaar drinkwater aan te bieden via Saba Splash
- de reverse osmose – watertransportleiding te verbeteren, dat wil zeggen de capaciteit te vergroten. De nieuwe haven aan te sluiten, de waterinlaat te verbeteren en extra bassins en cisternen te bouwen. Het rijk zal in totaal \$ 1,0 mln. subsidiëren in 2023 en 2024.

Lopende ontwikkelingen

Op alle drie de eilanden wordt door het drinkwaterbedrijf of OLS geïnvesteerd in met name de winning van drinkwater uit zeewater. Dit gebeurt met geld uit eigen vermogen en/of subsidies. Bij het toezicht op de tarieven door ACM wordt rekening gehouden met vermogensopbouw voor investeringen door de nutsbedrijven.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

Bonaire en Sint Eustatius

De rijksbijdragen voor Bonaire en Sint Eustatius zijn voor het rijksdeel van de taak drinkwater. Het rijksdeel is: het toegankelijker maken van de drinkwatervoorziening door het verlagen van de kostendekkende tarieven en door bijdragen voor investeringen in de uitbreiding en verbetering van de drinkwaterproductie- en distributievoorzieningen.

Het OLB en OLE zijn aandeelhouder van de drinkwaterbedrijven. Drinkwater is kostendekkend met verrekening van de subsidies van het rijk vanwege de geringe schaal van de eilanden.

Wij ramen de structurele lasten voor de eilandelijke taak op \$ 0 voor Bonaire en Sint Eustatius.

Saba

Het OLS draagt zorg voor de beschikbaarheid van drinkwater en grijswater.

- de structurele lasten zijn vanaf 2023: \$ 835.000
- inkomsten (verkoop water) zijn geraamd (dit is het eerste jaar van de fabriek) op: \$ 250.000.
- Saba ontvangt volgens de ‘Tijdelijke subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire 2018 tot en met 2024’ als subsidie: \$ 100.000 en aanvullend, volgens dezelfde regeling, \$170.000.

Daarnaast waren er investeringen in de reverse osmose-waterleiding en in de fabriek. De instandhoudingslasten hiervan zijn nog niet belegd.

	Saba
OL lasten reguliere taakuitoefening	835.000
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	250.000
Bijdrage rijk (semi-structurele subsidie) voor reverse osmose	100.000
Bijdrage rijk (semi-structurele subsidie) op drinkwater	170.000
Netto lasten OL	315.000
investeringen RO-waterleiding en bottling plant	2.000.000 (leidingen) + 640.000 (fabriek)
Instandhoudingslasten investeringen	Onderhoud: 55.000 Vervangingslasten: 90.000
Huidige instandhoudingslasten betaald door OL.	55.000 onderhoud (via kostprijs)
Nog niet belegde instandhoudingslasten	90.000

Ondersteuning in natura

Zowel Saba als Sint Eustatius hebben gebruik kunnen maken van een adviseur van Vitens Evides International (VEI). Deze werd betaald door het rijk.

1c) Telecommunicatie

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Alle drie de openbare lichamen zijn 100% aandeelhouder van het (of op Bonaire één van de twee) telecommunicatiebedrijf voor het vaste netwerk.

Telecommunicatie houdt in het verzorgen van vaste en mobiele telecommunicatie (telefoon en internet). Deze taak wordt door telecommunicatiebedrijven verzorgd. De bedrijven zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit en voor de prijs.

Taakverdeling

De Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI, voorheen Agentschap Telecom) houdt toezicht op het gebruik van de telecommunicatievoorzieningen.

ACM (Autoriteit consument en markt) houdt toezicht op de marktontwikkelingen Dit houdt in dat ACM onder andere toezicht kan houden op tariefstellingen.

De minister van EZK (de facto RDI) verleent de concessies voor telecommunicatiediensten. De OL-en kunnen een concessie aanvragen. Ze dienen dan te voldoen aan de eisen waar ook de andere concessiehouders aan moeten voldoen.

De vaste internet aansluitingen worden gedeeltelijk gesubsidieerd door het rijk. Deze subsidie is gestart als een tijdelijke 'Corona-maatregel' en is per 2023 structureel geworden. Het rijk verstrekt daarmee een structurele tariefsubsidie aan de (vaste internet)bedrijven. De subsidie is \$ 35 per vaste internet aansluiting per maand (huishoudens en bedrijven) op Sint Eustatius en Saba. Op Bonaire is het \$ 25 per maand.

[Terug naar de inhoudsopgave](#)

Het ministerie van BZK heeft in 2012 de zeekabel tussen St Maarten en Saba/Sint Eustatius (en ook naar St Kitts en St. Bartholomeus) laten leggen en heeft deze kabel bekostigd. Het rijk is de eigenaar van deze zeekabel.

De openbare lichamen hebben van de of van één van de vaste telecommunicatieaanbieders 100% van de aandelen. Als gevolg van het aandeelhouderschap hebben ze enkele bestuurlijke verantwoordelijkheden. Er zijn geen verantwoordelijkheden met structurele financiële consequenties voor de OL-en, omdat de telecommunicatiebedrijven kostendekkende tarieven vragen, waarbij de tariefsubsidie wordt verstrekt door het rijk.

Wet- en regelgeving

Telecommunicatie is geregeld in de Wet telecommunicatievoorzieningen BES.

Vergelijking met Europees Nederland

Taakverdeling

Ook in Europees Nederland wordt telecommunicatie door privaatrechtelijke organisaties verzorgd en verleent de overheid vergunningen. In Europees Nederland zijn gemeenten *geen* aandeelhouder van de telecommunicatiebedrijven.

Het grootste verschil is de omvang van de markt, dat wil zeggen de kleine schaal van de eilanden. Door de schaal zijn kostendekkende prijzen hoog. Om die reden heeft het rijk in 2012 geïnvesteerd in de zeekabel. Ook andere investeringen in verglazing (glasvezel) op de eilanden zijn maar deels uit de kostprijs te financieren.

In Europees Nederland is er geen subsidie op telecommunicatie. Wel wordt het aanleggen van glasvezel door private bedrijven gefaciliteerd bijvoorbeeld door geen of lagere herstraattarieven en leges af te spreken.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Het OLB is de aandeelhouder van Telbo. Telbo is een van de twee vaste telecomaandbieders. Er zijn daarnaast drie mobiele telecomaandbieders.

Sint Eustatius

Het OLE is de aandeelhouder van Eutel (St.Eustatius Telecommunication Company). Eutel is de vaste telecomaangebieder. Er zijn daarnaast twee mobiele telecomaanbieders (UTC/chippie en Telem).

Saba

Het OLS is de aandeelhouder van Satel (Saba Telephone Company). Satel is de vaste telecomaangebieder. Er zijn daarnaast twee mobiele telecomaanbieders (UTC/chippie en Telem).

Voor zowel Sint Eustatius als Saba geldt dat vaste internetverbindingen van belang zijn vanwege de orkanen. Ook is de markt te klein voor veel mobiele aanbieders.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Het ministerie van BZK (onderdeel digitale samenleving) is het programma 'Versterken digitale samenleving in het Caribisch deel van het Koninkrijk' gestart (zie taak 12a) digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur). Voor dit programma laat het ministerie van EZK in samenwerking met het ministerie van BZK onderzoek doen naar de digitale infrastructuur, dat is internet, mobiele telefonie en televisie.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

Het rijk verstrekte structurele tariefssubsidie aan de telecommunicatiebedrijven voor vaste internet aansluitingen. Dit omdat het rijk betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van internet als doelstelling heeft. Deze voorziening is vanwege de schaalgrootte van de eilanden relatief duur.

De OL-en zijn aandeelhouder van vaste telecommunicatiebedrijven. Telecommunicatie is in principe kostendekkend.

Wij ramen de structurele lasten voor de eilandelijke taak op \$ 0.

1d) Betaalbaar wonen

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Op alle drie de eilanden is een woningstichting. Deze verhuurt woningen aan huurders. Sinds 2019 krijgen de openbare lichamen een bijzondere uitkering verlaging woonlasten (ook wel de verhuurderssubsidie genoemd). Deze bijzondere uitkering heeft als doel de huren in de sociale (Bonaire, Saba en Sint Eustatius) en particuliere (vooralsnog alleen Bonaire) huursectoren te verlagen. Het gaat om een inkomensafhankelijke regeling. De openbare lichamen verstrekken de subsidie aan de verhuurder, waardoor deze een lagere huur aan de zittende huurder rekent. Wij gebruiken hier verder de term 'verhuurderssubsidie'.

De verhuurderssubsidie vervangt de bijdrage die de openbare lichamen tot 2018 aan de woningstichtingen verstrekten. De afspraak is dat de eilanden deze vrijgevallen middelen besteden aan 'volkshuisvesting in brede zin'.

Wet- en regelgeving

De Wet maatregelen huurwoningmarkt Caribisch Nederland geeft de regels voor de huurwoningmarkt. Deze wet vervangt de Wet huurcommissie-regeling BES. Door de nieuwe wet werd het expliciet mogelijk de huurwoningmarkt te reguleren.

Het doel van de wet is 'een betrouwbare, duurzame en betaalbare huurwoningmarkt van goede kwaliteit op Bonaire, Sint Eustatius en Saba'.⁴ Hiertoe is onder andere een liberalisatiegrens geïntroduceerd. Door deze grens wordt de (huur)woningmarkt verdeeld in een gereguleerd en een niet-gereguleerd (geliberaliseerd) segment. De grens tussen deze segmenten wordt bij eilandverordening vastgesteld. De openbare lichamen kunnen zo de grens stellen die ze wenselijk achten. In de eilandverordening wordt ook de

waardering van de kwaliteit van de woning (maximale huurprijsgrens) en het maximale huurverhogingspercentage vastgesteld.

De wet is ten tijde van ons onderzoek alleen op Bonaire in werking getreden. De reden hiervoor is dat lokale regelgeving voor een woningwaarderingstelsel, evenals het instellen van een huurcommissie, een randvoorwaarde is voor het inwerking treden van de wet. Op Sint Eustatius is november 2022 de verordening vastgesteld. Het instellen van een huurcommissie wordt voorbereid. Op Saba is nog geen huurcommissie en nog geen verordening. De wet is op Sint Eustatius en Saba daarom nog niet in werking getreden.

Taakverdeling

De eilanden zijn verantwoordelijk voor de lokale regelgeving en huurcommissie.

Ook zijn de eilanden verantwoordelijk voor het verstrekken van de verhuurderssubsidie aan de verhuurders. Op Bonaire gaat het naast de sociale huursector ook om de particuliere verhuurders. Op Saba en Sint Eustatius is de verhuurderssubsidie er vooralsnog alleen via de woningstichting. Op deze eilanden wordt een pilot voorbereid voor de verhuurderssubsidie voor de particuliere sector. De eilandverordeningen zijn hier randvoorwaardelijk voor.

Het rijk is systeemverantwoordelijk en is verantwoordelijk voor betaalbaar wonen. Het rijk verstrekt het bedrag dat nodig is voor de verhuurderssubsidie.

Vergelijking met Europees Nederland

In Europees Nederland is er een huurtoeslag voor mensen met een inkomen onder een bepaalde grens, die een zelfstandig woonruimte met een maximale huurprijs huren. Ook het vermogen van het huishouden wordt meegewogen bij beantwoording van de vraag of iemand een huurtoeslag krijgt of niet en hoe hoog de toeslag is. Deze toeslag loopt via de belastingdienst.

---

⁴ Kamerstuk 34 523, NR. 3 Memorie van Toelichting.

Uitvoering per eiland

Bonaire

De woningstichting op Bonaire is Fundashon Cas Bonairiano (FCB). Het OLB gaf FCB tot 2019 \$ 700.000 per jaar, zodat FCB de huren kon verlagen. Dit bedrag is vrijgevallen. Deze middelen zijn omgezet in middelen voor infrastructuurvoorzieningen voor nieuwe woningen en zijn verder meegenomen bij taak 9a).

Het OLB heeft een huurcommissie ingesteld. De kosten van het OLB daarvoor zijn \$ 80.000. Daarnaast krijgt het OLB een bijzondere uitkering van \$ 100.000 voor 2023 en \$ 100.000 voor 2024 voor het verbeteren van het functioneren van de huurcommissie. Na 2024 zijn de lasten van deze commissie volledig voor het OLB. De voorlopige schatting van deze lasten zijn \$ 160.000; \$ 80.000 extra ten opzichte van de huidige eilandelijke lasten. De uitvoeringskosten van de verhuurderssubsidie in de particuliere huursector maakt onderdeel uit van de bijzondere uitkering.

De ondersteunende, beleidsmatige, taken van het OLB hebben we meegenomen bij taak 10b facilitering woningbouw en wonen.

Sint Eustatius

De woningstichting op Sint Eustatius, SHF (Statia Housing Foundation). SHF kreeg een jaarlijkse subsidie van \$ 215.000 van het OLE. Deze middelen zijn vrijgevallen. In 2023 stelt het OLE \$ 500.000 beschikbaar voor renovaties van sociale woningbouw. Het rijk stelt hier ook \$ 500.000 voor beschikbaar, zie verder taak 10b) facilitering woningbouw en wonen.

Sint Eustatius is bezig met de voorbereidingen voor een huurcommissie. Het rijk heeft de bijzondere uitkering ter ondersteuning van de eerste twee jaar toegekend.

Saba

Saba subsidieerde de woningstichting OYOHF (Own you own home foundation) jaarlijks met \$ 95.000. Deze subsidie is door het rijk overgenomen. Het bedrag dat vrij valt wordt door Saba aanvullend aan OYOHF verstrekt.

Saba heeft nog geen huurcommissie. Als Saba een huurcommissie gaat instellen draagt het rijk bij met \$ 50.000 voor 2023 en voor 2024.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
Bijdrage rijk verhuurderssubsidie sociale huur (via bijzondere uitkering)	2020: \$ 698.324 2021 en 2022: \$ 1.019.696 2023: \$ 1.800.000	2020 t/m 2022: \$ 216.000 2023: \$ 399.000	2020 t/m 2023: \$ 95.000
Bijdrage rijk verhuurderssubsidie particulier (via bijzondere uitkering incidenteel)	\$ 998.542 aan incidentele bedragen De uitvoeringslasten verhuurderssubsidie worden bekostigd uit de bijzondere uitkering.		
	NB indien het OL de regels heeft opgenomen in een verordening en een huurcommissie hangt het bedrag van de verhuurderssubsidie af van de regels, het aantal woningen waar het om gaat en het aantal huurders met een inkomen onder een bepaald bedrag. Zolang er geen regels zijn bepaald is het subsidiebedrag bepaald op wat het eiland zelf jaarlijks bijdroeg tot en met 2018.		
			(incidenteel \$ 220.000)
OL lasten reguliere taakuitoefening	De middelen van de voormalige subsidie aan FCB zijn omgezet in middelen voor infrastructuurvoorzieningen en vallen onder taak 9a)	De middelen van de voormalige subsidie aan SHF van 215.000 worden besteed aan renovatie van woningen (zie taak 10b) facilitering woningbouw en wonen.)	OLS continueert de subsidie van 100.000 aan OYOHF
	80.000 huurcommissie	-	-
Incidentele bijdrage rijk	2023-2024 \$100.000 per jaar voor huurcommissie Bonaire.	\$ 50.000 bijdrage voor 2023 en voor 2024 voor het instellen van de huurcommissie	\$ 50.000 voor 2023 en voor 2024 als Saba een huurcommissie instelt
Netto lasten OL	80.000	0	100.000
Beleidsopties			
Optie 1 huurcommissie			
	80.000 (aanvullend)	60.000	40.000

Sociaal domein

2. Sociale ondersteuning (community development)

Inleiding beleidsveld

In dit beleidsveld zijn taken opgenomen die erop zijn gericht te bevorderen dat mensen ondersteund worden bij het participeren in de samenleving en het zelfredzaam zijn. Dit doordat er een plek is waar ze naartoe kunnen met vragen, waar er tijdelijke ondersteuning is bij financiële problemen en er hulp is bij het zoeken naar werk of andere manieren van participeren.

Ook de eilandelijke taken voor de preventieve en eerstelijns jeugdzorg en tegengaan huiselijk geweld zijn hier opgenomen. Tussen beide is een relatie in die zin dat huiselijk geweld in gezinnen met kinderen leidt tot jeugdzorg.

De in dit beleidsveld opgenomen *eilandelijke taken* zijn:

2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning

2b) arbeidsbemiddeling en arbeidsparticipatie

2c) armoedebestrijding (incidentele ondersteuning inwoners)

2d) tegengaan huiselijk geweld

Relatie met andere eilandelijke taken

Preventieve en eerstelijns jeugdzorg heeft een relatie met taak 3a) publieke gezondheid en jeugdgezondheidszorg. Bij taak 3a is de invalshoek vooral medisch, bij 2a is de invalshoek meer gericht op sociaal gedrag.

Taak 4b jongerenactiviteiten heeft ook een raakvlak met 2a. Het gaat dan om activiteiten waarbij jongeren hun vaardigheden, inclusief de sociale vaardigheden, kunnen ontwikkelen. Deze activiteiten worden door maatschappelijke organisaties aangeboden.

Taak 2b) arbeidsbemiddeling en arbeidsparticipatie heeft een raakvlak met 8a) economische ontwikkeling. De economische ontwikkeling bepaalt wat de vraag is naar werknemers in een bepaald vakgebied.

Arbeidsparticipatie (onderdeel taak 2b) heeft een relatie met de sociale kanstrajecten jongeren (taak 5e). Het verschil is dat de sociale kanstrajecten voor jongeren zijn die nog geen startkwalificatie hebben.

Relaties met rijkstaken

Armoedebestrijding raakt aan de betaalbaarheid van nutsvoorzieningen en betaalbaar wonen, zie voor een uitgebreide uitleg van de relatie de inleiding van beleidsveld I.

Taakverdelingsoverzichten rijk – openbare lichamen

Er is een verschuiving in de taakverdeling tussen het rijk en de openbare lichamen voor de bijzondere onderstand. Dit is reeds afgesproken. Zie hiervoor taak 2c) armoedebestrijding.

De taakverdeling rond 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning en 2d) tegengaan huiselijk geweld is recent nader bepaald, zie de desbetreffende taken.

2a) Jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij de taak jeugd, maatschappelijke werk en maatschappelijke ondersteuning gaat het om:

Preventieve jeugdzorg

Bij preventieve jeugdzorg gaat het om het vroegtijdig signaleren van opvoed- en opgroei-problematiek en er op acteren. Dit om te voorkomen dat problemen groter worden en/of een beroep op zwaardere vormen van jeugdzorg nodig zijn. Samenwerken met scholen is daarbij bijvoorbeeld van belang. Preventieve jeugdzorg omvat zowel bewustwording en voorlichting, als het beschikbaar maken van een gevarieerd naschools activiteitenaanbod en jongeren (maatschappelijk) werk, dat wil zeggen in contact zijn met jongeren. Organiseren van bijvoorbeeld een jongerenraad kan hier ook onder vallen. Dit is verwant aan taak 4b) jongerenactiviteiten.

Eerstelijns jeugdzorg

Deze vorm van jeugdzorg is laagdrempelig toegankelijk en vindt altijd plaats op basis van vrijwilligheid. Het is gericht op de ondersteuning en begeleiding van kinderen en hun ouders bij (dreigende) opgroei- en opvoedingsproblemen en kan zowel kort als langdurig zijn.

Deze jeugdzorgtaken zijn op Saba en Sint Eustatius de eerste jaren uitgevoerd door het rijk. Dit omdat de taak nog moest worden ontwikkeld. Vanaf 2018 is deze taak geleidelijk aan het OLS en OLE overgedragen. Op Bonaire is, vanwege de grotere schaal, de preventieve jeugdzorg taak wel direct vanaf 2011 bij het OLB belegd.

Taken zijn:

- beleid maken voor en beschikbaar maken van een kwalitatief en kwantitatief aanbod van preventieve en eerstelijns jeugdzorg volgens

de uitgangspunten zoals overeengekomen tussen de openbare lichamen en het rijk

- zorgdragen dat met een jeugdige en/of diens ouder binnen zes tot uiterlijk acht weken een hulpverleningsplan is opgesteld
- bevorderen van een integrale aanpak met scholen en veiligheidsketen.
- zorgdragen voor bekendheid van de Kindertelefoon en het benutten van de geanonimiseerde informatie over het gebruik voor het beleid gericht op preventie.

Maatschappelijk werk:

- maatschappelijk werk en advies. Dit is een algemene informerende functie. Inwoners die zich melden, kunnen worden ondersteund door de openbare lichamen bij bijvoorbeeld het zoeken naar werk, door het verstrekken van voedselbonnen en door andere vormen van ondersteuning om een periode te overbruggen (zie taak 2c armoedebestrijding).
- dagactiviteiten voor ouderen en anderen die er behoefte aan hebben en thuis wonen. Het gaat om sociale – activiteiten en niet om medische dagactiviteiten.
- ondersteunende maatregelen zodat mensen thuis kunnen blijven wonen door woningaanpassingen en vervoer. Soms valt ook de maaltijdvoorziening hieronder. Het verschilt per eiland of deze taak via het openbaar lichaam verloopt of via een zorginstelling (rijk).

Maatschappelijke ondersteuning:

Op 8 juni 2023 is het Ontwerpbesluit maatschappelijke ondersteuning en bestrijding huiselijk geweld en kindermishandeling BES (Besluit MO en HGKM) naar de Eerste en Tweede Kamer gestuurd. Het streven is dat dit besluit 1 januari 2024 in werking treedt. Bij maatschappelijke ondersteuning gaat het om de ondersteuning van mensen met een beperking of chronische psychische of psychosociale aandoening, waardoor zij langer thuis kunnen blijven wonen en/of kunnen participeren in de maatschappij.

Deze taken werden in 2011 beperkt uitgevoerd op de eilanden en zijn de afgelopen tien jaar ontwikkeld. Maatschappelijk werk is de afgelopen jaren ontwikkeld. Maatschappelijke ondersteuning is in het beginstadium van ontwikkeling.

Wet- en regelgeving

Algemene jeugdzorg

Er is geen wettelijk kader voor preventieve jeugdzorg. Jeugdzorg kent een beperkte juridische regeling in de Invoeringswet BES, waarin de kwaliteit is genormeerd en het toezicht door de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd is geregeld. Verder is het Burgerlijk Wetboek BES van belang. Dit wetboek maakt het ingrijpen met gezagsbeperkende (ondertoezichtstelling) en gezagsontnemende (voogdij) maatregelen mogelijk.

Het stelsel voor jeugdzorg in Caribisch Nederland wordt beleidsmatig uitgewerkt. Het ministerie van VWS heeft op 7 juni 2023 bestuurlijke afspraken gemaakt met de openbare lichamen over de taakverdeling op het terrein van jeugdzorg. Ook wordt er ingezet op versterking van de eilandelijke teams waar elk openbaar lichaam de preventieve en eerstelijns jeugdzorg heeft ondergebracht.

Maatschappelijke ondersteuning

Beoogd is dat per 1 januari 2024 het Besluit MO en HGKM in werking treedt. De doelstellingen van dit besluit zijn gelijk aan die van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015) uit Europees Nederland. De taakverdeling tussen het Rijk en de openbaar lichamen is echter anders dan die tussen het Rijk en gemeenten.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Jeugdzorg:

In Europees Nederland geldt sinds 2015 de Jeugdwet. Deze wet regelt bijna alle zorg en ondersteuning voor kinderen en jongeren onder de 18 jaar. Soms is voor jeugd ook zorg vanuit de Zorgverzekeringswet, de Wet langdurige zorg of de Wmo aan de orde.

Maatschappelijke ondersteuning:

In Europees Nederland is deze taak geregeld in de Wmo 2015. De Wmo beschrijft de kaders aangaande de uitvoering maatschappelijke

ondersteuning en maakt onderscheid tussen algemene maatregelen en algemene- en maatwerkvoorzieningen.

Een *algemene voorziening* is vrij toegankelijk, zonder voorafgaand onderzoek naar de persoonlijke omstandigheden. Voorbeelden zijn:

- hulp aan buurthuizen en verenigingen.
- maaltijdverzorging (ook wel warme maaltijdvoorziening of tafeltje-dekje genoemd)
- mantelzorgondersteuning.

Maatwerkvoorzieningen worden op basis van persoonlijke omstandigheden ter beschikking gesteld. Hiervoor is een formele beschikking noodzakelijk.

Het gaat bijvoorbeeld om:

- ondersteuning in het huishouden
- maatschappelijke opvang
- vervoersvoorziening
- individuele begeleiding
- aanpassingen in de woning
- respijtzorg.

Taakverdeling

Jeugdzorg

Sinds 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de jeugdhulp, waar in Europees Nederland ook de jeugd-geestelijke gezondheidszorg en gehandicaptenzorg onder valt. In Caribisch Nederland vallen deze vormen van zorg onder de zorgverzekering waar het rijk voor verantwoordelijk is. In Caribisch Nederland is er sprake van een taakverdeling tussen de openbare lichamen en het rijk: het rijk is verantwoordelijk voor de tweedelijns jeugdzorg, jeugdzorg met verblijf en de uitvoering van kindbeschermingsmaatregelen.

Voor 2015 vielen in Europees Nederland de zwaardere vormen van jeugdzorg grotendeels onder de verantwoordelijkheid van de provincie. De taakverdeling in Caribisch Nederland is dus vergelijkbaar met de taakverdeling in Europees Nederland van voor 2015, waarbij de rol van de provincie voor Caribisch Nederland is belegd bij het rijk.

Maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning

In Europees Nederland zijn gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wmo. In het Besluit MO en HGKM is voor Caribisch Nederland vastgelegd hoe de verantwoordelijkheden aangaande maatschappelijke ondersteuning zijn verdeeld tussen de openbare lichamen en het rijk.

In vrijwel alle gemeenten in Europees Nederland worden de taken voor maatschappelijke ondersteuning uitgevoerd door stichtingen voor maatschappelijke dienstverlening. Deze stichtingen verzorgen vaak taken voor meerdere gemeenten. In Caribisch Nederland worden op dit moment vrijwel alle algemene voorzieningen uitgevoerd door de openbare lichamen. Het is beoogd dat dit aanbod wordt uitgebreid en doorontwikkeld. Dit kan onder andere ook middels inkoop door het openbaar lichaam bij externe partijen. Het rijk heeft contracten met de aanbieders van maatwerkvoorzieningen.

Uitvoering per eiland

Lopende ontwikkelingen

Zowel voor de jeugdzorg als voor maatschappelijke ondersteuning geldt dat de taken, evenals de taakverdeling in ontwikkeling zijn. Voor beide geldt dat de algemene taken (preventie en eerstelijns taken) van belang zijn ter voorkoming van zwaardere, duurdere zorg. Op dit moment wordt door het rijk en de openbare lichamen samengewerkt aan de implementatie van maatschappelijke ondersteuning.

De beschrijvingen hierna gaan voornamelijk over de taken die de openbare lichamen uitvoeren. De nog te ontwikkelen taken, zoals de sociale teams, zijn in de beschrijving niet opgenomen.

Ook is er een verkenning van hoe ouderen op Bonaire zo lang mogelijk gezond oud kunnen worden in hun eigen omgeving, en als dit niet meer gaat welke alternatieve woonvormen dan passend zouden zijn. Ook voor Sint Eustatius voert het rijk een verkenning uit.

Bonaire

Sentro Akseso Boneiru (Akseso)

De preventieve en eerstelijns jeugdzorg, jeugdgezondheidszorg, maatschappelijke werk en maatschappelijke ondersteuning worden op Bonaire uitgevoerd en verder ontwikkeld door de stichting Akseso. Deze stichting is in 2022 opgericht en is de uitvoeringsorganisatie voor de nulde en eerstelijns sociale hulpverlening. Het doel is:

- centrale toegang voor sociale hulp. De toegang was eerder versnipperd: bij het OLB, het wijkenteam en het centrum voor jeugd en gezin.
- versterking van de eerste lijn met als doel de tweede lijn te ontlasten. Minder escalaties naar de tweedelijns jeugdzorg en zwaardere zorg bijvoorbeeld.

De taken van Akseso zijn:

Jeugd:

- taken jeugdgezondheidszorg
- En de preventieve en eerstelijns jeugdzorg

Algemeen maatschappelijk werk, inclusief armoedebestrijding

Het gaat om de loketfunctie voor vragen voor sociale hulp. Het gaat in de praktijk vooral om hulp bij financiële armoede. Deze hulp kan ondersteuning in natura inhouden of andere hulp. De financiële ondersteuning is verder opgenomen bij taak 2c) armoedebestrijding.

Team preventie en wijkontwikkeling

Preventie gaat om voorlichting over middelengebruik, obesitas, schulden en dergelijke. Wijkontwikkeling: wil zeggen opbouwwerk en beheer buurthuizen, dat is de versterking van de sociale samenhang in de wijken, het vergroten van participatie en zelfvoorzienendheid; de algemene voorzieningen van het maatschappelijk werk. Vanuit de buurthuizen kan worden doorverwezen naar maatschappelijk werk, preventie en dergelijke. Er zijn ook spreekuren in buurthuizen.

Tegengaan huiselijk geweld

Begeleiding van mensen via het meldpunt Guiami (begeleid mij), zie verder taak 2d) tegengaan huiselijk geweld.

Akseso doet zelf zijn bedrijfsvoering. Eerst was dat uitbesteed (het CJG had de bedrijfsvoering aan het RCN uitbesteed).

Akseso krijgt een subsidie van circa \$ 5 mln. van het OLB. Het doel is het werk meer gestructureerd te gaan aanpakken, door te bepalen wat nodig is voor een bepaald type klant. Zijn dat bijvoorbeeld vijf gesprekken? Als dat duidelijker is kunnen de fte's beter worden gepland en kan de subsidie daarop worden gebaseerd.

Daarnaast krijgt Akseso ook een deel van de bijzondere uitkering voor het adviespunt- en meldpunthuiselijk geweld en kindermishandeling en een bijzondere uitkering voor een bijdrage in de huisvestingskosten.

OLB

Enkele taken voor maatschappelijke ondersteuning zijn niet uitbesteed door het OLB. Deze beschrijven we hieronder.

Buurthuizen

Er zijn zes buurthuizen. Vijf zijn er in eigendom van het OLB. Één is van een stichting in Rincon. Het OLB verzorgt de exploitatiekosten van de buurthuizen, dat wil zeggen de schoonmaak en dergelijke. Het OLB doet ook het groot onderhoud. De renovaties worden gedaan via bijzondere uitkeringen. Het buurthuis in Rincon moet nog worden gerenoveerd.

Er is behoefte aan meer buurthuizen. Het gaat dan om de drie nieuwe wijken van Bonaire. Het renoveren is een taak voor de directie ruimte en ontwikkeling van het OLB.

Bij de bijzondere uitkering uitvoeringskracht, zijn afspraken gemaakt⁵ over onder andere de sociale agenda met daarin onder andere de versterking van wijken als onderwerp, zie taak 13f) organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten

---

⁵ Bestuurlijke werkafspraken Bonaire, 16 juni 2022.

Pilot ondersteuning kwetsbare doelgroepen, b.v. doven en mensen met een licht verstandelijke beperking

Mensen met een beperking zijn nu vaak afhankelijk. Het streven is ze meer ondersteuning te geven. Het is een substantiële groep. Er is specifieke expertise voor nodig, bijvoorbeeld om te bepalen of iemand een licht verstandelijke beperking heeft. Ook is life long coaching nodig. Het OLB wil deze voorziening graag. Er is nog een discussie of dit een maatwerkvoorziening is of niet. In het algemeen is de scheidslijn dat het OLB de algemene voorzieningen doet en het rijk de maatwerkvoorzieningen. De kosten van de nog op te starten pilot zijn geraamd op circa \$ 250.000 - \$ 300.000,- voor een groep van 20 à 25 mensen.

Jongerenwerk

Er wordt gewerkt aan jeugdbeleid door het OLB. Diverse aandachtsgebieden zijn van belang: gezin en opvoeding, arbeid en educatie, gezondheidszorg, vrije tijd, sport en spel en jeugdparticipatie. Het doel is een integrale aanpak aan te bieden voor deze doelgroep. De opvoedondersteuning loopt via Akseso.

Jongerenactiviteiten lopen deels via Jong Bonaire door een directe subsidie van het ministerie van VWS. Zo worden een paar honderd jongeren bereikt. Er zijn circa 6.000 jongeren, zie verder taak 4b) jongerenactiviteiten.

De investeringen in sport kunnen zorgen voor een deel van de nog te ontwikkelen activiteiten voor jongeren, zie taak 4c) sport, bewegen en speeltuinen. Ook de wijkhuizen kunnen een rol spelen. Daarnaast vindt het OLB meer medewerkers – bij Akseso- wenselijk, zoals gezinscoaches, pedagogische medewerkers en jongerenwerkers. Een globale schatting van het OLB is \$ 300.000,- (jaarlijks structureel).

WalkIn Krusada

Er is een inloophuis voor basiszorg voor mensen die op straat leven op Bonaire. De WalkIn, wordt uitgevoerd door Fundashon Krusada. Het gaat vooral om verslavingszorg. Bij de WalkIn is een pilot met nachtopvang gestart van één jaar in 2023. De subsidie voor de opvang, inclusief de pilot is \$ 520.000.

Sint Eustatius

Voor social support zijn er 9,5 fte. Dit zijn 5 fte voor maatschappelijk werk, 1,5 fte voor jongerenwerk, een pedagoog (opvoedwinkel), een unitmanager en een secretaresse. De fte's voor arbeidsbemiddeling en – participatie en tegengaan huiselijk geweld hebben we bij de taken 2b en 2d meegenomen.

Voor maatschappelijk werk geldt dat mensen afhankelijk van hun situatie worden geholpen met problemen oplossen, doorverwezen worden naar arbeidsbemiddeling en/of tijdelijk ondersteuning in de vorm van bijvoorbeeld voedselbonnen krijgen.

Het ziekenhuis verzorgt de 'meals on wheels' op Sint Eustatius. Deze maaltijdvoorziening loopt niet via het OLE.

Naast de jongerenwerkers is er sinds kort een opvoedkundige in dienst. Deze werkt in de, 30 juni 2023 geopende, opvoedwinkel. De opvoedwinkel is er voor ouders, docenten en iedereen die met jongeren te maken heeft.

De jongerenwerkers proberen jongeren zoveel mogelijk te stimuleren en te betrekken, bijvoorbeeld door van zich te laten horen en mee te praten. Er zijn bijvoorbeeld jeugdcomités, events voor jongeren, activiteiten voor sociale vaardigheden, stimuleren gezond leven, seksuele voorlichting en dergelijke, zie ook taak 4b) jongerenactiviteiten.

De jongerenwerkers voeren ook gesprekken met school. Veel gesprekken met vooral de school voor voortgezet onderwijs gaan over de omgeving van jongeren. Een zorg daarbij is dat er weinig mogelijkheden voor opvang zijn. Jeugdzorg met verblijf is een rijkstaak (ZJCN). Er is pleegzorg op Sint Eustatius maar geen voorziening voor residentieel verblijf, vanwege de schaal. Toch zou het OLE een opvang op Sint Eustatius willen. Jongeren worden nu voor residentiële jeugdzorg bijvoorbeeld naar Bonaire gebracht. Dit is ver weg (800 km) en cultureel heel verschillend. Jongeren voelen zich ook gestraft als dit gebeurt, terwijl het niet om straf gaat. De opvang op St. Kitts vindt het OLE vaak ook niet geschikt, omdat deze wordt gerund door vrijwilligers.

Voor hoeveel jongeren het nodig is verschilt van tijd tot tijd. Sint Eustatius is kleinschalig, maar er is een diverse problematiek. Het kan gaan om jongeren uit een moeilijke thuissituatie halen, het kan gaan om begeleid wonen, tijdelijk wonen tot er huisvesting is en dergelijke. De inschatting van het aantal jongeren dat erbij gebaat zou zijn in voorjaar 2023 is 7 à 8. Jongeren van

Saba zouden ook opgevangen kunnen worden. Het culturele verschil is minder groot.

Omdat het hier om een rijkstaak gaat hebben we dit niet in de beleidsopties opgenomen.

Daarnaast zou het OLE een gedragsdeskundige van toegevoegde waarde vinden. Het gaat om ongeveer 0,3 fte voor ondersteuning voor specifieke vraagstukken.

Ook meer scholing van medewerkers is gewenst, bijvoorbeeld over het omgaan met mensen met een licht verstandelijke beperking. Hiervoor vliegt nu af en toe een arts vanuit Sint Maarten in.

Community centre:

Er zijn activiteiten voor ouderen in Chapel Piece. Ook zijn er twee buurthuizen; de Community Centre en de Club house.

- Community Centre: deze organisatie heeft subsidie van het rijk gekregen om het gebouw op te knappen.
- Lions den (van de Lions club). De Lions club krijgt een subsidie van het OLE.

Het OLE zou graag willen dat beide gebouwen worden opgeknapt. Voor het Community Centre gaat het dan om de buitenkant.

Ook zou de bibliotheek een rol kunnen gaan vervullen, maar dit is nog in een beginfase, zie taak 5f) bibliotheek.

Saba

Op Saba is een afdeling community development, daar werken 8 personen, inclusief het hoofd. De eilandsraad heeft de verordening voor bijzondere onderstand vastgesteld. Er is daarom een fte extra voor het uitvoeren van deze taak. De bekostiging is incidenteel. Er worden nog afspraken gemaakt over de structurele bekostiging van deze taak.

Voorjaar 2023 is één plek al geruime tijd vacant. De vacature is diverse malen uitgezet. Het gaat om een vacature voor jongerenwerker.

Anderhalve fte is er voor de taak tegengaan huiselijk geweld en één fte voor BES(t)4kids. Deze hebben wij aan de desbetreffende taken toegeedeeld. Er is 3,5 fte voor jeugd en maatschappelijk werk. Het hoofd van de afdeling wordt uit de vrije uitkering bekostigd sinds 2023 (CN-envelop). De rest van de salarissen wordt door bijzondere uitkeringen bekostigd.

Bij community development komen mensen met vragen en problemen. Afhankelijk van de situatie worden ze geholpen met een werkplek met enige ondersteuning (taak 2b), tijdelijk financiële hulp voor bijvoorbeeld eten en drinkwater (taak 2c).

Bij ouderen kijken ze of ze kunnen deelnemen aan activiteiten. Dit is nog in ontwikkeling. Er zijn wel plekken voor activiteiten, maar er zijn nog maar beperkt activiteiten. Het doel is dat er ook bij mensen thuis op bezoek wordt gegaan. Daar proberen de maatschappelijk werkers vrijwilligers voor te vinden. Vrijwilligers zijn vooral mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Ouderen hebben vaak financiële problemen. Het gaat dan om huurkosten en kosten voor eten (zie onder 2c armoedebestrijding). Ook home repairs zijn nodig. De schatting van de kosten hiervoor is rond de \$ 100.000 per jaar. Het gaat ook om huizen die beter op orkanen voorbereid moeten worden. Deze middelen zijn er niet. Het gaat deels om aanpassingen vanwege beperkingen van de ouderen en deels om woningonderhoud.

Voor ouderen is er meals on wheels. Deze maaltijden zijn voor ouderen die niet zelf voor een maaltijd kunnen zorgen. Tevens helpt dit ouderen in armoede. Voor meals on wheels is \$ 120.000 beschikbaar via een bijzondere uitkering. Het streven is dat dit onderdeel wordt van maatschappelijke ondersteuning als het besluit in werking treedt.

Het OLS wil graag een centrum voor de gemeenschap in Sint Johns, bij de school voor het voortgezet onderwijs. Voor de school is een plan gemaakt met onder andere een community center. Dit plan hebben we bij 5a) onderwijshuisvesting opgenomen. We gaan er hier vanuit dat circa \$ 5 mln. is voor investeringen voor de wijk, een activiteitencentrum en dergelijke.

Wat het OLS nog mist is iemand voor het opzetten van activiteiten voor met name jongeren (vacature voor een langere tijd). Ook middelen voor bijvoorbeeld home repairs missen.

De afdeling krijgt middelen van drie departementen. Wat ze waarvoor besteden en hoe dit te verantwoorden wordt als lastig ervaren. Ook zouden ze de middelen flexibeler willen inzetten, bijvoorbeeld middelen kunnen verschuiven van arbeidsparticipatie naar armoedebestrijding, afhankelijk van welke vragen ze krijgen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	7.345.000 (Aksesos, (ook deels wijkhuizen, beleids fte's OLB en taken voor kinderopvang, zie taak 4a)	410.000 (inclusief 10.000 subsidie aan Lions Club)	70.000
Netto lasten OL	7.345.000	410.000	70.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	690.000 (520.000 <i>Krusada</i> plus 170.000 <i>bijdrage huisvesting Aksesos</i>)	540.000 (maatschappelijk werk) 85.000 jeugdwerk. Meals on wheels wordt via het ziekenhuis geregeld.	600.000 (4,5 fte plus 120.000 meals on wheels, plus 40.000 programma's en activiteiten)
BU (incidenteel)			40.000 incidenteel voor opleiding en professionalisering.
Facilitering maatschappelijke ontwikkeling	Het onderdeel maatschappelijk ondersteuning is in de beginfase van ontwikkeling. Het rijk ondersteunt de ontwikkeling. De wijze waarop en de middelen zijn ook nog in ontwikkeling.		
Beleidsopties			
Optie 1 wijkhuizen			
investeringen	Drie wijkhuizen in de nieuwe wijken.	Opknappen Community Centre (buiten terrein) en Club house	Community centre Sint Johns, onderdeel van het plan voor de school, zie verder taak 5a. 5.000.000 investering community centre.
instandhoudingslasten	PM	geen eigendom OLE	Onderhoud: 100.000 Vervangingslasten: 165.000
Beleidsopties			
Optie 2 intensivering			
Lasten (jaarlijks)	Ondersteuning kwetsbare doelgroepen, b.v. dove mensen en mensen met een licht verstandelijke beperking. (pilot is naar schatting \$ 250.000 - \$ 300.000).	0,3 fte \$ 20.000 voor specifieke kennis. (opleidingen zijn onder 13f organisatie algemeen meegenomen).	100.000 (home repairs e.d.)
Optie 3 groei bevolking			
Lasten (jaarlijks)	Uitbreiding bij Aksesos met gezinscoaches, pedagogische medewerkers en jongerenwerkers. Een globale schatting van het OLB is \$ 300.000 (jaarlijks structureel).		

2b) Arbeidsbemiddeling en arbeidsparticipatie

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Arbeidsbemiddeling en -arbeidsparticipatie: houdt in:

- de bemiddeling tussen werkgevers en werkzoekenden, het verzamelen van gegevens nodig voor bemiddeling en het stimuleren van voorlichting over beroepskeuzen en bevordering van vakopleidingen binnen het betrokken eilandgebied.
- arbeidsbemiddeling houdt ook in dat wanneer iemand onderstand aanvraagt, er wordt gekeken of er een vacature is waar hij/zij op zou kunnen solliciteren.
- het leggen van contacten met bedrijven voor stageplaatsen en/of banen voor mensen die trajecten tot arbeidsparticipatie volgen.
- het stimuleren van participatie van burgers in het maatschappelijk leven en met name in het arbeidsproces, bijvoorbeeld door opleidingen, leer-werkplekken, jobprograms en dergelijke. Het doel varieert van het opbouwen van een werkritme tot het begeleiden naar beter werk.
- ondersteuning aan burgers met een afstand tot de arbeidsmarkt om aan werk en samenleving deel te nemen, valt hier ook onder, bijvoorbeeld via beschutte werkplekken of loonkostensubsidies.
- ook de vergunningen voor uitzendarbeid vallen hieronder,
- evenals de eilandoets bij de afgifte van tewerkstellingsvergunningen. Hierbij is het idee dat het openbaar lichaam bepaalt of er lokaal aanbod aanwezig is voor een vacature, alvorens hierover een werknemer van buiten het eiland wordt gehaald.

Centraal dialoog De centraal dialoog is het lokaal overlegorgaan van werkgevers, vakbonden, lokale overheid en Kamer van Koophandel onder het voorzitterschap van de gezaghebber. Op Bonaire en Sint Eustatius is een 'centraal dialoog'. Deze taak vergt vooral een overlegstructuur en valt

daarmee voor de berekening van de kosten onder taak 13d) bedrijfsvoering en concern.

Wet- en regelgeving

Arbeidsbemiddeling

Voor arbeidsbemiddeling zijn twee wetten van toepassing:

- 'Wet van 4 juli 1946 houdende de instelling van een arbeidsbureau BES' kent de verplichting voor de openbare lichamen om te zorgen voor arbeidsbemiddeling voor iedere werknemer en werkgever.
- 'Wet op het ter beschikking stellen arbeidskrachten BES' kent de verplichting dat de openbare lichamen zorgdragen voor de vergunningen voor uitzendarbeid.

Arbeidsparticipatie

Bij de staatkundige hervormingen is afgesproken dat de verantwoordelijkheid voor activerend beleid ten behoeve van participatie van de burger in het maatschappelijk leven en met name in het arbeidsproces bij de eilanden ligt.

Aan arbeidsparticipatietrajecten is een beperkt aantal specifieke minimumeisen verbonden. De belangrijkste is dat de onderstand (rijkstaak) de verplichting kent tot meewerking aan arbeidsinschakeling. Het openbaar lichaam draagt de zorg voor arbeidsinschakeling.

Vergelijking met Europees Nederland

Wetgeving en taakverdeling

De wetgeving voor arbeidsbemiddeling in Caribisch Nederland verschilt op diverse punten van de wetgeving in Europees Nederland. Zo hebben gemeenten samen met het UWV (op de zogenoemde werkpleinen) een taak tot arbeidsbemiddeling, arbeidsmarktregulering en arbeidsparticipatie. De Caribische wetgeving legt de taak voor arbeidsbemiddeling bij de openbare lichamen neer; ze delen deze formele taak niet met andere instanties. Op Bonaire wordt er gewerkt aan samenwerking tussen het rijk en het openbare lichaam bij arbeidsinschakeling op het werkplein (Plenchi di Trabou). Hier werken rijk en OLB samen, zodat er één loket is voor werkzoekenden en werkgevers.

Voor arbeidsparticipatie in Caribisch Nederland is er geen wetgeving. Er is ook geen wetgeving voor sociale werkplaatsen (of dagbesteding). Sociale werkplaatsen en dagbesteding kunnen in Caribisch Nederland wel worden opgericht.

In Europees Nederland is de Participatiewet van kracht sinds 2015. Onder de Participatiewet valt iedereen die kan werken maar het op de arbeidsmarkt zonder ondersteuning niet redt. De wet moet ervoor zorgen dat meer mensen werk vinden, ook mensen met een arbeidsbeperking.

Het rijk overweegt te bezien of een lichte variant van de Participatiewet wenselijk is voor Caribisch Nederland. Deze wet kan dan de basis vormen voor structurele bekostiging van deze taak.

Uitvoering per eiland

Afspraken structurele extra middelen

Bij de extra middelen, die vanaf zomer 2022 structureel beschikbaar zijn voor Caribisch Nederland, zijn afspraken gemaakt over arbeidsbemiddeling en participatie. Voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba is *structureel* \$ 650.000, \$ 295.000 respectievelijk \$ 236.000 beschikbaar gesteld voor deze taak vanaf 2023. Tot 2022 waren er bijzondere uitkeringen voor deze taak, deze werden incidenteel verstrekt.

Bonaire

Op Bonaire is er een werkplein (Plenchi di Trabou). De aansturing van het werkplein gebeurt door het rijk en het OLB samen:

- het OLB heeft drie werknemers voor arbeidsbemiddeling en arbeidsparticipatie. Deze worden betaald uit de algemene middelen van het OLB.
- de overhead van het werkplein wordt doorbelast aan het rijk. Voor 2022 was dat \$ 420.000.
- de trajecten voor werkzoekenden of mensen die willen doorgroeien naar ander werk worden via bijzondere uitkeringen betaald, evenals de eventuele loonkostensubsidie.

Bij de bijzondere uitkeringen ging, over een aantal jaren bezien, circa \$ 100.000-\$ 200.000 naar loonkostensubsidies, \$ 200.000 per jaar naar de jobprograms en cursussen en circa \$ 200.000 naar opleidingen.

Het OLB subsidieert de stichting voor volwasseneducatie (Forma) voor \$ 420.000 per jaar uit de algemene middelen.

Het OLB wil aanvullend meer ontwikkelingskansen voor jongeren op de arbeidsmarkt. Hierbij is een structurele investering nodig om werkgevers en jonge arbeidskrachten te stimuleren. Het OLB kan de structurele bijzondere uitkering hiervoor inzetten. Het rijk draagt hieraan bij via de scholen. Dit hebben wij hier daarom verder niet opgenomen.

Sinds een aantal jaren heeft Bonaire een sociale werkplaats bij Krusada. Het rijk verstrekt hier een bijzondere uitkering voor van circa \$ 400.000 per jaar. Dit zijn de kosten van de werkplekken. Het gaat voornamelijk om 12 werkplekken. Het OLB ondersteunt dit met circa \$ 85.000 per jaar; dit is een bijdrage aan de overheadkosten.

Het rijk heeft incidenteel middelen ingezet voor de doorontwikkeling van de eilandelijke arbeidsbemiddeling. Een voorbeeld hiervan was de twinning tussen de gemeente Leiden en de openbare lichamen Sint Eustatius en Bonaire. De twinning is inmiddels afgerond.

Sint Eustatius

Het team 'labour' heeft drie medewerkers. Zij doen bemiddeling en dragen zorg voor arbeidsparticipatie. Als iemand zich meldt, registreren ze de persoon en kijken ze wat hij/zij kan en wat nodig is. Daarvoor maken ze een competentieanalyse en een verdiepingsanalyse waarna de arbeidszoekende in een fase wordt ingedeeld. Fase vier betekent dat vermoedelijk permanent een loonkostensubsidie nodig is. Anderen kunnen met bijvoorbeeld een jobprogram werk vinden. De bijdrage van het OLE uit de algemene middelen aan deze taak is \$ 165.000 (fte's en kantoorkosten).

Er zijn diverse jobprograms georganiseerd, bijvoorbeeld 'hospitality'. Dit is geregeld in verband met het nieuwe hotel op Sint Eustatius. Daarvoor zijn schoonmakers en receptionisten opgeleid. Er zijn ook jobprograms voor zorg, verpleegkunde, zeevaart en lassen. Voor lassen waren er 10 cursisten. Zeven zijn geslaagd. Een deel van de deelnemers heeft wel ervaring en vaardigheden, maar niet altijd een diploma. Het gaat er dan om dat ze worden erkend. De trainingen worden door diverse professionele trainers gedaan,

Wie het geeft, hangt van het onderwerp af. Afhankelijk van wat de vraag en het aanbod is maakt het OLE, net zoals het OLB en OLS, jaarlijks een plan voor cursussen en dient dit plan in bij het rijk met onderbouwing van de opleiders en het aantal mensen.

Voor circa 30 personen per jaar zijn er jobcoaches. De deelnemers hiervan kunnen werk hebben, maar ander werk nastreven. Bij een jobcoachtraject wordt praktische hulp gegeven. Er kan bijvoorbeeld worden geholpen door de kinderopvang en voedselbonnen te regelen.

14 personen krijgen een loonkostensubsidie. Zij doen diverse werkzaamheden, zoals schoonmaken, in de landbouw werken en werken als chauffeur. De loonkostensubsidie houdt in dat het OLE 70% van het loon betaalt en de werkgever 30%. De medewerker krijgt een aanvulling vanuit de onderstand. Het doel is vooral participatie. Soms wordt iemand in dienst genomen, maar de meeste mensen krijgen permanent loonkostensubsidie. Er staan 10-15 mensen op de wachtlijst.

Er is nog geen sociale werkplaats op Sint Eustatius. Er is onderzoek naar gedaan. Het OLE hoopt dat er middelen komen voor de sociale werkplaats waarna het probleem van de wachtlijst voor loonkostensubsidie kan worden opgelost. Het is nog de vraag welke sociale werkplaats het gaat worden. Het rijk heeft toegezegd een pilot te willen starten met een sociale werkplaats op Sint Eustatius. De pilot moet nog worden voorbereid.

De mensen die moeilijk te helpen zijn, zijn ex-gedetineerden. Dat is moeilijk omdat iedereen weet wat ze hebben gedaan. Om hier een oplossing voor te vinden werkt het OLE samen met de reclassering.

De medewerkers van 'labour' krijgen zelf ook de mogelijkheid voor het volgen van opleidingen en trainingen, zoals een training voor het omgaan met mensen met een licht verstandelijke beperking. De opleidingen zijn gericht op het beter kunnen begeleiden van mensen, ze kunnen aanspreken en kunnen matchen. Er is ook een twinning geweest met de gemeente Leiden. Soms is een opfriscursus nodig. Ook kan hulp worden gevraagd aan een life coach op Curaçao. De afdeling is de afgelopen jaren geprofessionaliseerd.

De afdeling wordt betaald door het OLE. De jobprograms, jobcoaches en dergelijke worden door een bijzondere uitkering betaald. Er zijn ook andere bijzondere uitkeringen, bijvoorbeeld voor 'Statia doet', vergelijkbaar met NLdoet.

De middelen zijn voldoende voor de huidige taken. Het belangrijkste voor het OLE is, de eerder genoemde mogelijkheid voor een sociale werkplaats. Daarnaast zou de afdeling graag willen dat er minder werk permits worden afgegeven en dat lokale mensen meer aan de slag kunnen.

Saba

Arbeidsbemiddeling

Arbeidsbemiddeling op Saba is beperkt vormgegeven. Bij een vacature is er vijf weken tijd om te solliciteren, daarna kan er iemand van buiten worden gezocht. Het kan zijn dat mensen bij voorbaat denken dat ze geen kans maken en daarom niet solliciteren. Actievere bemiddeling zou kunnen helpen. Ook zouden mensen actiever kunnen worden gezocht en gestimuleerd om zich te laten bijscholen en/of iets te leren om beter betaald werk te krijgen.

Er zijn geen fte's specifiek voor arbeidsbemiddeling of arbeidsparticipatie. De fte's voor 'community development (zie taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning) worden ook voor arbeidsbemiddeling en -participatie ingezet.

Arbeidsparticipatie

Op Saba zijn beschutte werkplekken bij de Saba Reach Foundation (the garden). Er werken tussen de 7 en 12 mensen. Ze doen landbouwwerkzaamheden. Omdat het mensen zijn met een grote afstand tot de arbeidsmarkt is er een grote vaste kern. Saba Reach overweegt een uitbreiding naar andere activiteiten dan landbouw.

Het OLS is met Saba works begonnen, omdat Saba Reach vol was en nog niet is uitgebreid. Bij Saba works zijn circa 28 mensen werkzaam op een nul-uren contract. Dit om te voorkomen dat ze werknemer van het OLS worden. Saba works zorgt voor werkplekken voor mensen. Voor de gewerkte uren krijgen ze het minimumloon van het OLS. (\$ 8,27 per uur in 2023). De opzet is dat de werkgever eerst niets betaalt, daarna 25% dan 50%, 75% en tot slot komen

ze in dienst. Veel werkgevers stoppen eerder, omdat ze niet iemand met een dienstverband erbij willen. Er is regelmatig in-en uitstroom van medewerkers bij Saba works.

De deelnemers verschillen. Zo zijn er deelnemers met werkervaring, maar gedragsproblemen. Er zijn jonge mensen zonder werkervaring. Ook hebben sommige deelnemers ondersteuning nodig in de vorm van communicatievaardigheden, taallessen – een deel is Spaanstalig – gereedschap en/of werkkleding.

Voor Saba reach en Saba works is \$ 470.000 beschikbaar uit de algemene middelen. Sinds 2023 aangevuld met de \$ 235.000 uit de CN-envelop voor arbeidsbemiddeling. Voor Saba is dit bedrag aan de vrije uitkering toegevoegd. In totaal is er dus \$ 705.000 vanuit de vrije uitkering voor arbeidsbemiddeling en -participatie. Dit bedrag wordt verdeeld tussen Saba Reach en Saba works, met de kanttekening dat het voornemen is de werkzaamheden van Saba works over te hevelen naar Saba Reach.

Saba Reach krijgt de locatie (kantoor) om niet van het OLS. Dit gebouw dient onderhouden te worden. Dat loopt nu achter.

Daarnaast is Saba Reach de uitvoerder van de SKJ-trajecten. Hiervoor krijgt Saba een bijzondere uitkering van \$ 200.000 (zie taak 5e).

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Op Bonaire is er een samenwerking tussen het rijk en het OLB, waarbij wordt gewerkt aan de één loketfunctie. Dit zou ook op Sint Eustatius en Saba een richting kunnen zijn.

Ook overweegt het rijk een lichte variant van de Participatiewet voor Caribisch Nederland. Deze wet kan dan de basis vormen voor structurele bekostiging van deze taak.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	670.000 Forma (420.000), bijdrage aan overhead Krusada beschut werk (85.000) en 3 fte (165.000)	165.00 (3 fte's)	705.000 (Fte's zijn opgenomen bij taak 2a)
Netto lasten OL	670.000	165.000	705.000
Bijdrage rijk (structurele BU) arbeidsbemiddeling - arbeidsparticipatie	650.000	295.000	\$ 235.000 van de \$ 705.000 in de regels hierboven is de toevoeging aan de VU vanuit de CN-envelop (die voor de andere twee eilanden via een BU loopt).
BU (semi structureel) beschutte werkplekken	400.000	0	Arbeidsparticipatie op Saba is vooral gericht op beschutte werkplekken.
Beleidsopties			
Optie 1 sociale werkplaats Sint Eustatius			
Lasten (jaarlijks)		350.000	
Optie 2 arbeidsbemiddeling			
			Ontwikkelen door OLS
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura	Overheadkosten werkplein \$ 420.000 in 2022. Twinning met Leiden (afgerond)	Twinning met Leiden (afgerond)	

2c) Armoedebestrijding en schuldhulpverlening

Beschrijving taak

Inhoud taak, wetgeving en taakverdeling

Taak

De eilandelijke taak voor armoedebestrijding is grotendeels geen wettelijk verplichte taak. In de praktijk valt onder de eilandelijke taken voor armoedebestrijding:

- financiële ondersteuning van individuele huishoudens, zoals voor een begrafenis, schoolbenodigdheden of cisterne.
- maaltijden, voedselbonnen of voedselbank.
- schuldhulpverlening.

Generiek inkomensbeleid, zoals alle huishoudens met een bepaald inkomen een toeslag geven, is een rijkstaak en valt dus niet onder de eilandelijke taken, zie ook de inleiding van beleidsveld 1. Nutsvoorzieningen en betaalbaar wonen.

Wet- en regelgeving

De Wet primair onderwijs BES schrijft voor dat het openbaar lichaam bij verordening regels stelt tot verstrekking van voeding en kleding (en vervoersvoorzieningen) voor leerlingen die zonder deze voorzieningen redelijkerwijs niet in staat zouden zijn de school geregeld te bezoeken. Daarnaast dragen de OL-en zorg voor de onkosten van begrafenissen van mensen wiens erfgenamen de begrafenis niet kunnen betalen.

Taakverdeling

De onderstand en bijzondere onderstand is een rijkstaak. In het Besluit onderstand BES is opgenomen dat er bijzondere onderstand kan worden gevraagd voor begrafenissen, schooluniformen, het vullen van het waterreservoir en voorgeschreven dieetkosten.

Verschuiving taakverdeling

De bijzondere onderstand (rijk) en armoedebestrijding (openbare lichamen) hebben enige overlap en/of zijn niet altijd eenvoudig uit te leggen aan

inwoners. Een bijdrage voor het schooluniform voor het primair onderwijs valt onder de taken van het OL, maar voor het voortgezet onderwijs is het een taak voor het rijk (SZW). De taak bijzondere onderstand wordt daarom, bij bewezen uitvoeringskracht, overgedragen van het rijk aan de openbare lichamen. Op Saba is dit gebeurd per 1 juli 2023.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving De eilandelijke taak 'armoedebestrijding' is beperkt vergelijkbaar met Europees Nederland. Er is voor deze taak in Caribisch Nederland beperkt wetgeving.

In Europees Nederland volgt het armoedebeleid uit de Participatiewet. Daarnaast is er ook lokaal armoedebeleid in Europees Nederland dat (alleen) gebaseerd is op de lokale verordeningen. Voorbeelden hiervan zijn het kindpakket, armoedepas en gratis OV voor een bepaalde doelgroep. Tot slot, is er in Europees Nederland de individuele Inkomensvoorslag uit de Participatiewet en de tegemoetkoming voor chronisch zieken en gehandicapten in de Wmo. Dit zijn 'kan bepalingen' op basis waarvan gemeenten specifieke groepen kunnen ondersteunen.

In Caribisch Nederland is er geen wetgeving voor schuldhulpverlening. In Europees Nederland is hier wel wetgeving voor. Op hoofdlijnen zijn er twee type trajecten voor schuldhulpverlening in Europees Nederland:

- Minnelijke schuldsanering natuurlijke personen. Personen in een problematische situatie met langdurige financiële schulden worden geholpen door budgetbeheer, coaching, aflossen en gedeeltelijk kwijtschelding van schulden. Hulpvrager en schuldeisers werken vrijwillig mee. Dit traject begint met een plan en afspraken, zoals verkoop van goederen van waarde. Als er budgetbeheer is komt het inkomen op een aparte rekening, die wordt beheerd door de budgetbeheerder. De hulpvrager krijgt een beperkt budget voor de dagelijkse kosten. Ook wordt een saneringsplan gemaakt met een voorstel tot minnelijke schikking met de schuldeisers. Dit voorstel houdt in wat, wanneer wordt betaald. Het restant wordt door de schuldeisers kwijtgescholden. Als schuldeisers niet akkoord gaan kan er een

dwangakkoord worden opgelegd of kan de schuldenaar een aanvraag voor de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) doen. Dat is de tweede vorm van schuldsanering.

- Schuldsanering natuurlijke personen: Hierbij wordt een schuldsaneringsregeling getroffen via de rechter. Deze regeling duurde in principe drie jaar. Vanaf 1 juli 2023 is deze periode teruggebracht tot 1,5 jaar. Ook bij deze regeling kunnen er voorwaarden zijn, zoals budgetbeheer. Als de hulpvrager zich aan de verplichtingen heeft gehouden worden de schulden kwijtgescholden.

Voor de aanpak van problematische schulden in Caribisch Nederland brengt het Nibud, in opdracht van het rijk, in 2023 de aard en omvang van deze problematiek in kaart. Dit omdat er onvoldoende data voor Caribisch Nederland zijn om de omvang te kunnen duiden en een gerichte aanpak daarop te laten aansluiten.

Taakverdeling

Het belangrijkste verschil in de taakverdeling Europees – Caribisch Nederland is dat in Europees Nederland gemeenten de (algemene en bijzondere) bijstand verstrekken (in medebewind). In Caribisch Nederland verstrekt de rijksoverheid de onderstand.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Bonaire

Het armoedebeleid wordt op Bonaire uitgevoerd door Akseso. Het OLB betaalt de ondersteunende maatregelen via de begroting van het OLB. Het gaat om vergoeding van de volgende kosten:

- de kindplaatssubsidie voor de kinderopvang
- schooluniformen en schoolbenodigdheden voor leerlingen van het primair onderwijs
- boekengeld/boekkosten voor MBO studenten
- begrafeniskosten bij overlijden (o.g.v. Begrafeniswet BES)
- achterstanden in particuliere huurkosten
- achterstanden in huurkosten bij de sociale woningbouw

- achterstanden op elektriciteitsrekening
- achterstanden op waterrekening. Hierbij wordt vaak bemiddeld voor her aansluiting van afgesloten cliënten.
- kosten aansluiting van een ‘pre-paid’ elektriciteitsaansluiting (Pagabon)
- achterstanden op internetrekening
- kosten aanschaf van een bril (apart van de ZVK-vergoeding)
- kosten aanschaf (nood)paspoort

Ook betaalt het OLB een food pantry waar gezinnen met een laag inkomen iedere maand een voedselpakket kunnen krijgen. In totaal staat er \$ 755.000 aan maatregelen voor armoedebestrijding op de begroting van 2023.

Het OLB werkt aan een kindpas om de toegankelijkheid van het activiteiten aanbod te waarborgen voor gezinnen met een ontoereikend inkomen, zie taak 4b) jongerenactiviteiten.

Schuldhelpverlening

Schuldhelpverlening, uitgevoerd door Akseso, is beperkt tot het bemiddelen bij kwijtschelding en/of een bijdrage van het OLB aan de achterstanden van betalingen, zoals hiervoor genoemd. Hulp bieden bij schulden vindt het OLB lastig, omdat schuldeisers niet altijd meewerken. Er is geen wet om te kunnen afdwingen dat schuldeisers meewerken. Omdat het OLB geen leningen mag verstrekken, kan het OLB de leningen niet overnemen.

Behalve bemiddelen voor kwijtschelding van schulden en/of de bijdrage in de achterstand wordt ondersteuning gegeven door budgetbeheer. Ook heeft Akseso contact met de woningstichting over huurders met achterstanden. Als een huurder een paar maanden achterstand heeft kan de corporatie dat doorgeven. Akseso kan dan actie ondernemen.

Het OLB hoopt met een wet voor schuldhelpverlening meer mogelijkheden te krijgen voor schuldhelpverlening. Daarnaast zoekt het OLB zelf ook naar mogelijkheden voor schuldhelpverlening. Het OLB laat daar een onderzoek naar doen. Het OLB zou een volkskredietbank een optie vinden. Dit is echter in de huidige wetgeving niet mogelijk.

Het OLB huurt 16 noodwoningen van de woningstichting om mensen tijdelijk te kunnen huisvesten, bijvoorbeeld na een brand, uit huis plaatsing en degelijke. Dit kan te maken hebben met armoedebestrijding, maar de noodwoningen worden breder ingezet. Wij hebben dit daarom opgenomen bij taak 10b) facilitering woningbouw en wonen.

Sint Eustatius

Voor mensen die tijdelijk hulp nodig hebben heeft Sint Eustatius:

- voedselhulp
- schoolbenodigdheden en overige
- kindplaatssubsidies kinderopvang

Er was ook een schoolontbijt en incidentele ondersteuning bij woonlasten en energielasten door het OLE. Er zijn door het rijk diverse incidentele bijzondere uitkeringen verstrekt in 2022 en 2023 (zie de inleiding van beleidsveld 1). Hierdoor maken deze taken in 2023 geen onderdeel uit van armoedebestrijding.

Voedselhulp houdt in dat een hulpvrager een voucher krijgt van \$ 120 voor een gezin en \$ 80 voor een persoonshuishouden per maand. Dit bedrag moet in één keer worden uitgegeven in een van de zes supermarkten. Bepaalde producten mogen niet worden gekocht (bijvoorbeeld alcohol). De voedselhulp wordt tijdelijk verstrekt, dat wil zeggen voor drie maanden. Na drie maanden is er een evaluatie waarna weer voor drie maanden hulp kan worden gegeven als dat nodig is. In totaal is er \$ 65.000 per jaar beschikbaar voor armoedebestrijding. Mensen die komen voor voedselhulp worden ook zoveel mogelijk geholpen met hun geldprobleem, bijvoorbeeld door ze naar een jobprogram te laten gaan en/of ze te leren budgetteren.

Schoolbenodigdheden en overige Het verstrekken van schoolbenodigdheden wordt samen met het rijk gedaan. Naast schoolbenodigdheden gaat het vooral om begrafeniskosten, dat wil zeggen het gaat om het klaar maken van de grond voor het graf (niet om de grafrechten).

Ook is er een bijdrage aan de kosten van huisvesting voor studenten die nog geen 18 jaar zijn. Deze kosten zijn bij taak 5b) overig onderwijs opgenomen.

Schoolontbijt Voor het schoolontbijt is een incidentele bijzondere uitkering verstrekt in 2022 en 2023. Het is nog niet zeker of dit structureel wordt. Op

dit moment wordt gewerkt aan een verkenning rondom de structurele vormgeving van schoolmaaltijden voor Europees Nederland en Caribisch Nederland.

Met de bijzondere uitkering wordt als volgt omgegaan. De leidinggevende van de school geeft aan hoeveel kinderen een ontbijt nodig hebben. Ouders kunnen dat doorgeven aan de school of de scholen constateren het zelf. De school krijgt dan het aantal opgegeven ontbijten. De school geeft het door als meer (of minder) kinderen een ontbijt nodig hebben. Er zijn vier cateraars die de ontbijten maken. Het OLE kiest voor het gericht verstrekken van een ontbijt aan kinderen die het nodig hebben. Zo wordt er geen eten verspild, zoals weggegooid fruit. In vakanties gaan kinderen naar de buitenschoolse opvang –die is er dan de hele dag. Het ontbijt gaat dan naar de after school care. Het gaat dus om vijf keer per week een ontbijt voor circa 52 weken voor meer dan 200 kinderen (ongeveer 40% van het aantal kinderen van 4-16 jaar). Het bedrag is \$ 7,50 per ontbijt. Dit is \$ 390.000.

Niet iedereen wordt bereikt met de maatregelen voor armoedebestrijding. Sommigen vinden de informatie die ze moeten verstrekken te ver gaan en/of er is sprake van schaamte. Soms lukt het bij één op één contact om mensen te helpen, maar het kan lastig zijn. Voor energiearmoede is er een marketing campagne, daarvoor wordt naar de mensen toegegaan. Het OLE wil zich meer gaan richten op de werkende armen. Deze groep is nu nog niet in beeld.

Het OLE heeft geen fte's specifiek voor armoedebestrijding. Mensen komen naar het maatschappelijk werk en worden vervolgens onder andere geholpen met hun financiën. De fte's voor armoedebestrijding vallen daarom onder taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning. De maatregelen zelf worden uit de vrije uitkering betaald, maar niet systematisch geraamd.

Schuldhelpverlening

Mensen met schulden worden nu ad hoc door medewerkers geholpen door social support of labour. Het OLE wil schuldhulpverlening ontwikkelen. Ze willen hier twee mensen voor trainen. Deze moeten nog worden geworven. Ze willen graag lokale mensen. Een (rijks)trainee onderzoekt in 2023 wat mogelijkheden zijn voor schuldhulpverlening en wat dan zou kunnen.

Saba

Armoedebestrijding loopt via het maatschappelijk werk. Mensen komen naar het gebouw van community development. Als ze dat niet willen bellen ze op en spreken de medewerkers ergens anders af. De fte's voor de taak armoedebestrijding zijn daarom bij taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning meegenomen.

Bij armoedebestrijding gaat het om de kosten van het dagelijks leven, die mensen niet kunnen betalen:

- als het een tijd niet heeft geregend zijn de cisternen leeg en kunnen mensen geholpen worden om water in te kopen.
- ook is er een bijdrage aan de kosten voor eten, vooral voor mensen met kinderen. Voor dat laatste komen tijdelijk de bijzondere uitkeringen voor schoolmaaltijden in de plaats.
- daarnaast gaat het om de kosten voor begrafenissen, bijvoorbeeld als de begrafenis op een ander eiland is.
- ook schooluniformen kunnen worden betaald.
- evenals kindplaatssubsidies

De kosten voor armoedebestrijding, zijn circa \$ 100.000 voor water, \$ 3.000 voor de kindplaatssubsidie en \$ 90.000 voor overige maatregelen. Dit is een stijging van \$ 100.000 vanuit de extra middelen van de vrije uitkering (verhoging 2022).

Het OLS voert de bijzondere onderstand uit sinds zomer 2023. Hiervoor is \$ 20.000 beschikbaar gesteld via de vrije uitkering. Over de bekostiging van de fte na 2023 moeten nog afspraken worden gemaakt.

Voor schoolmaaltijden is er een bijzondere uitkering van \$ 53.000 voor Saba in 2022 en \$ 56.600 in 2023. Dit is voor het primair en het voortgezet onderwijs. Saba wil alle kinderen een maaltijd verstrekken. Dit omdat gezond leven belangrijk is voor kinderen en omdat ze geen onderscheid willen maken tussen kinderen. Met de middelen kunnen ze hier drie tot vier maanden voor zorgen.

Eerder waren er ook maaltijden, bekostigd door de Lions club. Toen werd er wel een selectie gemaakt.

Ook is er wekelijks fruit via 'public health'.

Meals on wheels loopt via het OLS. Dit zijn maaltijden voor ouderen die niet meer zelf hun eten kunnen klaarmaken. Dit valt daarom onder maatschappelijk werk (taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning). Een deel van de ouderen is tevens arm.

De belangrijkste beleidsoptie van het OLS is schuldhulpverlening. Hiervoor zijn nu geen middelen en weinig mogelijkheden. Het OLS schat hier \$ 60.000 tot \$ 100.000 voor nodig te hebben in de huidige setting.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Voor de aanpak van problematische schulden in Caribisch Nederland wordt de aard en omvang van de problematiek in kaart gebracht, zoals onder het kopje 'Vergelijking met Europees Nederland' aangegeven. Hieruit kan een aanpak voor schulden volgen.

Voorjaar 2023 is de commissie Sociaal Minimum Caribisch Nederland gestart. Het rapport van deze commissie wordt najaar 2023 verwacht. Het kabinetsstandpunt over de aanbevelingen van de commissie kunnen gevolgen hebben voor de taken, zoals een taakintensivering.

De Wet kinderopvang Caribisch Nederland is aangeboden aan de Tweede Kamer. In deze wet is opgenomen dat het openbaar lichaam een kindplaatssubsidie kan verstrekken, dat wil zeggen de 4% van de reële kostprijs van de kinderopvang vergoed voor ouders die dat niet kunnen betalen. Deze kostprijs wordt nog onderzocht. De kindplaatssubsidie bestaat nu ook al, maar wordt voornamelijk ad hoc verstrekt.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

De lasten van de OL-en zijn zoveel mogelijk op dezelfde manier weergegeven, dat wil zeggen zonder de kosten van de fte's. Dat laat onverlet dat de lasten voor deze taak relatief lastig zijn te achterhalen, omdat ze op diverse taken kunnen worden geboekt. Een deel van de tegemoetkoming voor schoolgaande kinderen wordt op onderwijs meegenomen, Dat geldt voor meer onderwerpen. Ook maken de eilanden, vooral Sint Eustatius, gebruik van ruimte in de begroting die lopende het jaar bij specifieke budgetten ontstaat.

De raming van beleidsoptie 1) intensivering armoedebestrijding is op twee manieren gedaan:

1. Saba heeft het hoogste bedrag aan middelen: \$100.000 exclusief water. Als we dit doortrekken naar Bonaire en Sint Eustatius komen we uit op \$ 1.080.000 en \$ 170.000 voor die twee eilanden.
2. Als we oude ramingen (onderzoek onderhoud BES-fonds, 2014) doortrekken naar nu komen we op: \$ 1.150.000 voor Bonaire (met correctie voor groei aantal inwoners). Sint Eustatius \$ 200.000, Saba \$ 135.000.

Deze ramingen wijken niet veel van elkaar af. We hebben de tweede raming als uitgangspunt voor intensivering opgenomen. Intensivering houdt vooral in dat meer mensen een beroep doen op de mogelijkheid tot een aanvraag voor een verstrekking.

We merken hierbij op dat de middelen voor deze taak ook sterk afhangen van andere taken en ontwikkelingen, zie verder de inleiding op beleidsveld 1.

Bij de beleidsopties 2 en 3) hebben we gebruik gemaakt van ramingen van de eilanden die er waren en deze doorgetrokken naar de andere eilanden (op basis van het aantal inwoners).

Bij beleidsoptie 2) schuldhelpverlening gaat het vooral om de kosten voor fte's. Het betalen van bijvoorbeeld achterstallige rekeningen valt onder beleidsoptie 1. Nieuwe manieren van schuldhelpverlening zijn nog niet in de ramingen opgenomen, omdat nog niet bekend is om welke maatregelen het zou kunnen gaan.

Bij beleidsoptie 3) schoolontbijt gaat het om een 'maximale' raming. De ramingen van de bedragen per ontbijt zijn gebaseerd op wat een ontbijt kost in de huidige maatregelen. De breedte van de doelgroep en dergelijke is een keuze.

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	755.000 (exclusief fte's Akseso)	100.000 (65.000 voedselhulp, 35.000 overige verstrekkingen, de fte's zijn meegenomen bij taak 2a))	195.000 (190.000 verstrekkingen, waarvan 100.000 voor water en 5.000 voor de kindplaatssubsidie, fte's zijn bij taak 2a opgenomen.) 20.000 Overheveling bijzondere onderstand aan de vrije uitkering. (exclusief fte onderstand; deze is nog niet structureel belegd)
Netto lasten OL	755.000	100.000	215.000
BU eenmalig verstrekt (nog te bepalen hoe het vervolg wordt bekostigd)			70.000 fte
Beleidsopties			
Optie 1. intensivering armoedebestrijding			
	1.150.000 totaal 395.000 extra	200.000 totaal 100.000 extra	135.000 totaal plus 100.000 water is 235.000 (exclusief de bijzondere onderstand) 45.000 extra
Optie 2 structurele aanpak schuldhulpverlening			
Lasten (jaarlijks)	450.000 voor fte's en enkele uitvoeringskosten (Gebaseerd op ramingen OLE en OLS en verrekening dat het OLB met deze taak is begonnen). Verdere mogelijkheden nog te bepalen	150.000 Twee fte's en enkele uitvoeringskosten. Verdere mogelijkheden nog te bepalen.	60.000 - 100.000
Optie 3 schoolontbijt			
Lasten (jaarlijks) Maximum raming	2.000.000 (Gebaseerd op ramingen OLE en OLS).	390.000 (200 kinderen het hele jaar, zie tekst uitvoering taak Sint Eustatius)	200.000 (alle kinderen, zie tekst uitvoering taak Saba)

2d) Tegengaan huiselijk geweld

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij de taak tegengaan huiselijk geweld gaat het om:

- preventie gericht op bewustwording en voorlichting rondom het thema huiselijk geweld en kindermishandeling;
- deskundigheidsbevordering (cursussen en handreikingen), bij diverse professionals, zodat ze huiselijk geweld herkennen en weten wat ze kunnen doen.
- Advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling
- een laagdrempelige beschermingscode voor professionals
- maatschappelijk werk in de zin van ondersteuning van de slachtoffers
- de mogelijkheid van opvang.

Wet- en regelgeving

Deze onderwerpen zijn bij de staatkundige hervorming aangemerkt als eilandelijk. Er zijn geen wettelijke verplichtingen. In 2011 is het verdrag van Istanboel (Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld) gesloten. Dit verdrag was de aanleiding voor onderzoek en beleidsontwikkelingen.

Voorjaar 2017 is een bestuursakkoord aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling getekend door het ministerie van VWS en de openbare lichamen. Vervolgens is voor 2021 – 2024 een vervolg bestuursakkoord Huiselijk Geweld en Kindermishandeling getekend. Het doel hiervan is een volwaardige en duurzame aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling in Caribisch Nederland.

In de AMvB die regels stelt inzake de maatschappelijke ondersteuning worden ook de inrichting en taken van de advies- en meldpunten huiselijk geweld en kindermishandeling, een verplichte beschermingscode huiselijk geweld en kindermishandeling en een meldrecht voor professionals geregeld. Ook dit deel van de AMvB treedt naar verwachting in 2024 in werking.

[Terug naar de inhoudsopgave](#)

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

In Europees Nederland is het wettelijk kader voor het tegengaan van huiselijk geweld opgenomen in de Wmo 2015. Aanvullend is er het 'toekomstscenario kind- en gezinsbescherming'. Dit is een programma van de ministeries van JenV en VWS en de VNG in samenwerking met het veld.

Ook is er het actieprogramma 'geweld hoort nergens thuis'. Dit is een actieprogramma ontwikkelt door rijk en gemeenten samen.

Taakverdeling

In Europees Nederland zijn gemeenten verantwoordelijk voor 'Veilig thuis' en voor de vrouwenopvang:

- Veilig Thuis is een regionale organisatie voor het tegengaan van huiselijk geweld en kindermishandeling. Veilig Thuis is regionaal georganiseerd. Iedere gemeente valt dus onder een regio. De taken van Veilig Thuis zijn: meldpunt, advies en ondersteuning, veiligheidsbeoordeling, overdracht na de veiligheidsbeoordeling en monitoring.
- Vrouwenopvang: dat is het bieden van tijdelijk onderdak en begeleiding als vrouwen, al dan niet met kinderen, niet meer thuis kunnen blijven wonen in verband met de situatie thuis. Alle gemeenten zijn hiervoor verantwoordelijk. Centrumgemeenten hebben een grotere rol, omdat zij coördineren en zorgdragen voor de opvang voor de gemeenten in de regio. Een maatschappelijke instelling draagt zorg voor de uitvoering van de taak.
- Bij deze taak hoort ook dat gemeenten samenwerken met betrokken organisaties, zoals de jeugdzorg, de reclassering, politie, openbaar ministerie en de geestelijke gezondheidszorg.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Er zijn diverse aanpalende activiteiten die door het ministerie van VWS worden uitgevoerd. Het gaat om:

- onderzoek (nulmeting) naar de houding van de samenleving ten opzichte van het toepassen van geweld.

- alle drie de eilanden zijn aangesloten op de Kindertelefoon BES (uitgevoerd door de Kindertelefoon op Aruba).
- VWS organiseert tweejaarlijkse een werkconferentie 'No Mas No More' om kennis en ervaring uit te wisselen op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen het Koninkrijk.
- Implementatie van de verplichte beschermingscode BES

Er worden middelen via JenV, mede namens SZW en VWS, beschikbaar gesteld voor het zorg- en veiligheidshuis. Deze taak is in 2022 onder de verantwoordelijkheid van de openbare lichamen gebracht. In 2022 was er een bijzondere uitkering voor. Daarna is de veronderstelling dat deze taak structureel is belegd bij de openbare lichamen. Deze taak is breder dan huiselijk geweld.

Bonaire

Tegengaan huiselijk geweld is op Bonaire belegd bij Aksezo. Aksezo verzorgt de begeleiding van mensen en draag tevens zorg voor het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. Aksezo richt zich op de slachtoffers, plegers en melders. Wanneer de veiligheid van het slachtoffer dermate in gevaar is, kan Aksezo de cliënt aanmelden bij de vrouwenopvang of een andere (geheime) locatie. De vrouwenopvang wordt verzorgd door stichting Krusada.

Beide worden bekostigd uit een bijzondere uitkering. Dit is circa 965.000 per jaar.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius is er één medewerker, de 'Family Support Coördinator' die zich inzet tegen huiselijk geweld. Daarnaast zijn er twee maatschappelijk werkers die ondersteuning bieden aan gezinnen waarin huiselijk geweld plaatsvindt vanuit hun primaire functie, zie taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning. Deze medewerkers zijn bezig met preventie, deskundigheidsbevordering (cursussen en handreikingen voor professionals) en het maatschappelijk werk in de zin van ondersteuning van de slachtoffers en diens gezin.

Sinds eind 2022 is er een opvang. Deze wordt gehuurd, en is sinds maart 2023 gebruik genomen. De medewerkers van de opvang zijn tevens verantwoordelijk voor het uitvoeren van het advies- en meldpunt. Het gaat

om drie kamers in een woning. Het is niet de bedoeling dat mensen er lang blijven wonen. Drie gezinnen tegelijkertijd zou krap zijn. Indien nodig kan er een etage op het gebouw gezet of containers op het terrein door de eigenaar van de woning.

Saba

Voor deze taak heeft Saba een family support coördinator. De assistent voor 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning werkt deels ook voor de taak tegengaan huiselijk geweld. Er is ook een programma van een organisatie (body, mind en spirit) dat kan worden ingezet.

De coördinator is verantwoordelijk voor de opvang en het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling. Het gaat niet alleen om gezinnen met kinderen. Het kan ook gaan om ouderen die worden verwaarloosd en andere situaties die interventies vergen. Daarnaast is de medewerker bezig met alle organisaties die huiselijk geweld moeten herkennen en die moeten weten wat te doen. Dus hoe iedereen moet acteren bij signalen en te doen wat nodig is. Organisaties goed geïnformeerd krijgen/houden wordt ervaren als een behoorlijke uitdaging. Er worden trainingen gegeven vanuit de middelen van het bestuursakkoord aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling dat is afgesloten met de openbare lichamen en ZJCN. Digitalisering is ook nodig.

Het grootste probleem is de accommodatie voor opvang. Er is een appartement gekocht van twee kamers. Er kunnen een familie en een alleenstaande vrouw gelijktijdig worden opgevangen. Meerdere gezinnen tegelijkertijd opvangen is moeilijk. Het huis wordt niet alleen gebruikt als vrouwenopvang, maar ook voor andere noodsituaties. Leegstand kan worden voorkomen door mensen te huisvesten die tijdelijk op het eiland zijn, bijvoorbeeld voor het geven van trainingen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	0	0	75.000
Netto lasten OL	0	0	75.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	965.000 (advies en meldpunt en vrouwenopvang)	350.000 (3 fte en huur opvang)	145.000
Bijdrage incidenteel			650.000 incidenteel voor twee jaar (aankoop shelter).
Niet belegde instandhoudingslasten			15.000 onderhoud shelter 20.000 vervangingslastenshelter
Beleidsopties			
De opvang is vrij nieuw op de eilanden. Het is daarom te vroeg voor beleidsopties			

3 Publieke gezondheid

Inleiding beleidsveld

In dit beleidsveld zijn de taken voor publieke gezondheid (inclusief de jeugdgezondheidszorg) opgenomen. Het gaat bij deze taken om de preventieve zorg, waaronder aandacht voor voeding en bewegen, en om de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Relatie met andere eilandelijke taken

- De publieke gezondheid bevat ook taken als vector control (waaronder muggenbestrijding), ongediertebestrijding en voedselveiligheid. Deze taken hebben we bij 11a) toezicht en handhaving opgenomen.
- De jeugdgezondheidszorg heeft een relatie met taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning. Bij taak 3a is de invalshoek vooral medisch.
- Publieke gezondheid is onder andere gericht op preventie en heeft daarom onder andere een relatie met sport, bewegen en speeltuinen en bewegingsonderwijs op scholen.

Relaties met rijkstaken

De curatieve zorg is een rijkstaak. Goede preventieve zorg - van bijvoorbeeld bewegen, tot inenten en muggenbestrijding (taak 11a) - voorkomt een deel van de gezondheidsproblemen.

3a) Publieke gezondheid en jeugdgezondheidszorg

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Onder publieke gezondheid vallen op hoofdlijnen de volgende taken:

- gezondheidsbevordering en educatie, waaronder het opzetten en uitvoeren van preventiepramma's. Onderwerpen die daarbij aan bod kunnen komen zijn bijvoorbeeld bewegen, gezond eten, voorlichting over roken, alcohol, andere verslavende middelen, seksuele voorlichting.
- monitoring: Inzichtelijk maken van de gezondheidssituatie van de bevolking door het verzamelen en analyseren van gegevens over deze gezondheidssituatie.
- infectieziektebestrijding: zorgdragen voor de uitvoering van de algemene infectieziektebestrijding, waaronder: inenten, bestrijden van tuberculose en seksueel overdraagbare aandoeningen, bron- en contactopsporing. Ook reizigersvaccinaties vallen hieronder.
- jeugdgezondheidszorg, waaronder onder andere het uitvoeren van gezondheidsonderzoeken en -screenings bij kinderen en jongeren, het beoordelen van de ontwikkeling in relatie tot de sociale, pedagogische en fysieke omgeving van de kinderen en jongeren en het gezin waarin ze opgroeien, het tijdig signaleren van problemen en vroegtijdig opsporen van specifieke stoornissen, en het geven van voorlichting, advies, instructie en begeleiding aan ouders en verzorgers. Voor 0-4 jarigen (de taken van consultatiebureaus) en voor 4-19 jarigen (Hier valt bijvoorbeeld de schoolarts onder).
- ouderengezondheidszorg waaronder het volgen en signaleren van ontwikkelingen in de gezondheidstoestand van ouderen, ramen van behoefte aan zorg en het formuleren van maatregelen om deze gezondheidsbedreigingen te beïnvloeden.
- coördinatie van geneeskundige hulp bij ongevallen en rampen.
- opstellen van een nota gezondheidsbeleid.

- bevolkingsonderzoeken naar kanker, waaronder borstkanker screening.

Onder publieke gezondheid vallen ook enkele taken voor 'vector control' (muggenbestrijding en milieu-inspectie), ongediertebestrijding en toezichtstaken. Deze hebben we opgenomen bij taak 11a) toezicht en handhaving.

De taak publieke gezondheid is in de afgelopen jaren geleidelijk aan ontwikkeld. In mei 2019 is door VWS en de openbare lichamen een sport- en preventieakkoord gesloten. Dit akkoord heeft als doel overgewicht terug te dringen en sport en bewegen te stimuleren door onder andere gezonde maaltijden op school, buurtsportcoaches, uitbreiden en versterken van de aanpak van Jongeren op Gezond Gewicht (JOGG) en het opknappen van het Cruyff court. Een doel is ook om de lokale organisaties voor jeugdgezondheidszorg (of breder de publieke gezondheidszorg), preventieve opvoedondersteuning en sportverenigingen te versterken; ook waar het gaat om seksuele gezondheid en middelengebruik.

Er zijn diverse samenwerkingen met organisaties in Europees Nederland. Voor Caribisch Nederland heeft het RIVM een belangrijke rol. Onder andere bij het rijks vaccinatie programma en de uitvoering van de bevolkingsonderzoeken naar kanker. Ook ondersteunt het RIVM bij het analyseren van gezondheidsdata en de vertaling hiervan naar een gezondheidsnota per eiland. Daarnaast is er met de organisatie JOGG een vijf jaren programma gestart voor de drie eilanden. JOGG zet in op het versterken van de lokale expertise en capaciteit van de afdelingen publieke gezondheid op het gebied van preventie en leefstijl. Focus ligt op het creëren van een gezonde schoolomgeving en het neerzetten van een goed werkende keten van ondersteuning voor kinderen met overgewicht en obesitas. Voor andere vragen is er direct contact tussen de openbare lichamen en het ministerie van VWS. Meer samenwerken met de landen en in de bredere regio (Pan-American health organisation) zijn in ontwikkeling. Het doel is kennis en eventueel werknemers uit te wisselen.

Wetgeving

De publieke gezondheidszorg is geregeld in de Wet publieke gezondheid. Dit is een Europees Nederlandse wet die ook voor de eilanden geldt op enkele bepalingen na, zie verder onder de vergelijking met Europees Nederland. De Wet publieke gezondheid is grotendeels gebaseerd op internationale Gezondheidsregeling (International Health Regulations) voor met name infectieziektebestrijding.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

De Europees Nederlandse wet is van toepassing, met enkele uitzonderingen. De belangrijkste zijn:

- in Europees Nederland werken gemeenten voor de publieke gezondheid verplicht samen in een (gemeenschappelijke) gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD), in een Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR) en in een veiligheidsregio. De directeur publieke gezondheid is daarbij verantwoordelijk voor de GGD en de GHOR en is in die laatste hoedanigheid lid van de directie van de veiligheidsregio. De directeur leidt en coördineert de geneeskundige hulpverlening bij rampen en crises.
- bij een aantal regels, zoals een vaccinatieprogramma kan voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba een afwijkend aanbod worden opgenomen.

Taakverdeling

Gemeenten werken voor een aantal taken van de Wet publieke gezondheid verplicht samen in gemeenschappelijke regelingen (GGD's). Er zijn 25 GGD-en in Europees Nederland.

In Europees Nederland zijn in 2023 twee akkoorden met bijbehorende specifieke uitkeringen relevant:

- 'Gezond en Actief Leven Akkoord' (GALA). Dit is een akkoord tussen gemeenten, GGD-en, zorgverzekeraars en het ministerie van VWS.

- het sportakkoord II. Dit akkoord is gesloten door het ministerie van VWS, de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) en de sportbonden (NOC*NSF)

GALA heeft onder andere als doel integraal werken te stimuleren. Dit is tot nu toe lastig voor gemeenten omdat de bekostiging van gezondheidsbevordering ten dele afhankelijk is van tijdelijke, niet-structurele, middelen. Een integrale, lange termijn- aanpak is nodig om resultaat te kunnen behalen bij het verkleinen van gezondheidsachterstanden (GALA, p. 37).

Uitvoering per eiland

Bonaire

Publieke gezondheid is op Bonaire belegd bij een afdeling van het OLB met uitzondering van de jeugdgezondheidszorg, deze is belegd bij Akseso (gecombineerd met de preventieve jeugdzorg). Akseso doet ook een deel van de preventietaken. Voor de taken van Akseso zie taak 2a jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning.

De taak publieke gezondheid is vanaf 10-10-10 op Bonaire anders georganiseerd en bekostigd dan op Sint Eustatius en Saba. Voor publieke gezondheid bij het OLB is 16 fte beschikbaar via de vrije uitkering. Daarnaast zijn er twee fte's die worden bekostigd door een bijzondere uitkering. Van de 16 fte zijn er 5 voor vector control. Deze nemen we mee bij taak 11a. toezicht en handhaving.

Medische capaciteit

In aanvulling op de huidige fte's wenst OLB nog een arts en een verpleegkundige te werven. Dit onder andere omdat de organisatie 24/7 bereikbaar moet zijn.

Daarnaast is er behoefte aan een arts milieukunde en een arts die incidenteel kan worden ingehuurd, afhankelijk van het issue.

Beleids capaciteit

De overige kosten zijn onder andere voorlichtingsprogramma's. Deze koopt het OLB in. Een programma kost al snel \$ 100.000.

Ook is er beleidswerk voor diverse projecten. Het gaat dan om een lifestyle project met artsen in opleiding, het interviewen van ouderen voor het ouderenbeleid en dergelijke.

Het verzamelen van informatie, voor bijvoorbeeld de vier jaars analyse, is nog in een beginfase. Veel organisaties leveren daarvoor gegevens aan, zoals het CBS, artsen en het ziekenhuis. Het RIVM helpt daarbij.

Het ontwikkelen van beleid, interne kwaliteitscontrole; medisch handelen en dergelijke is ook van belang, evenals beleid voedsel- en warenveiligheid (voor toezicht en handhaving hierop, zie taak 11a) toezicht en handhaving.

Voor advisering voor actualiteiten is ook een medewerker nodig. Nu speelt bijvoorbeeld de vuilverbrandingsinstallatie en laboratorium verandering.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius werken bij de afdeling public health vier verpleegkundigen, 1,5 fte arts (de parttime GGD-arts werkt ook in het ziekenhuis), een preventiemedewerker en een secretaresse. De preventiemedewerker gaat over alle preventie-onderwerpen, zoals beweging, gezond eten, gezond gewicht en dergelijke. De andere medewerkers zijn er in het verlengde van hun werkzaamheden ook mee bezig.

Er is een nauwe relatie met jeugdwerk en de opvoedwinkel, beide zijn bij taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning meegenomen.

Voor de huidige taken is \$ 440.000 beschikbaar.

Er is een samenwerking met Europees Nederland. Er is een uitwisseling. Ook wordt er met het ziekenhuis samengewerkt. De bedoeling is dat uit te breiden. Netwerken, opleidingen en dergelijke zouden gecombineerd kunnen worden. De verpleegkundige willen ook graag bijgeschoold worden, bijvoorbeeld over geestelijke gezondheid van jongeren.

Monitoring is het OLE aan het ontwikkelen met JOGG. Dit is nodig, omdat preventie nu nog vooral medisch is ingestoken. De sociale kant is ook van belang. Dit wil Sint Eustatius graag ontwikkelen. Hier zijn cijfers voor nodig. Voor een aantal onderwerpen, zoals hoe omgaan met verwarde mensen, is beleid nodig. Hiervoor moet worden samengewerkt met Mental Health Caribbean.

Voor de GHOR zijn er trainingen. Het OLE heeft een coördinator en RCN heeft ook een coördinator.

Het OLE heeft een formatieplan gemaakt voor het OLE. Daarin hebben ze ook aangegeven wat ze voor de taak publieke gezondheid nodig vinden. Deze beleids optie is als volgt:

- 2 extra verpleegsters, om meer mensen te kunnen bereiken, beter voorbereid te zijn op ziekten als Covid.
- 0,5 x diëtist, deze zou met bijvoorbeeld het ziekenhuis gedeeld kunnen worden.
- Een entomoloog voor onderzoek voor de inspectie (vectorcontrole en dergelijke). Voor deze kennis wordt nu gebruikt gemaakt van de entomoloog van het RIVM
- Een administratief medewerker
- De manager is nu tevens arts. Het OLE wil graag dat deze functies worden gescheiden, zodat er een voor de Publieke Gezondheidsdienst een manager is en een GGD arts in dienst is.

In totaal is dat 6,5 fte extra.

Saba

Op Saba zijn er vier medewerkers voor deze taak. Een vijfde medewerker wordt voorjaar 2023 geworven. De afdeling public health van het OLS heeft ook twee medewerkers voor sport. Deze hebben wij bij taak 4c) sport meegenomen. De medewerkers voor publieke gezondheid zijn de volgende:

- er zijn twee medewerkers (verpleegkundigen) voor jeugd gezondheidszorg. Het gaat om ondersteuning van ouders en kinderen vanaf het moment van zwangerschap tot en met de hele schoolperiode en om het volgen van de ontwikkeling van kinderen. Eén medewerker is gespecialiseerd in jongere kinderen en obesitas, de andere in oudere kinderen, seksuele voorlichting, voorkomen misbruik en dergelijke. Er is een medewerker voor voorlichting over gezondheid, zoals overgewicht. En er is een projectassistent/kwaliteitsmedewerker.
- het hoofd van de afdeling, met als taken, onder andere; voorbereiden voor een pandemie, overleg met de zes eilanden, voedselveiligheidsbeleid, training voor crises.

De taak om de gezondheidssituatie inzichtelijk te maken door het verzamelen en analyseren van gegevens over deze gezondheidssituatie is in ontwikkeling. Dit is ook voor Saba belangrijk. Er zijn 300 kinderen op Saba. De statistieken bijhouden is veel werk als er geen tool is. KD+, een elektronisch kinddossier ten behoeve van de uitvoering van de jeugdgezondheidszorg is daarvoor op alle drie de eilanden recent geïmplementeerd.

De afdeling is nog in ontwikkeling, maar heeft voldoende middelen en samenwerking voor de taken en de verdere ontwikkeling. Daarbij vinden ze het wel belangrijk aangehaakt te zijn en te blijven bij wat er speelt in Europees Nederland. Het gaat dan vooral om kennis delen. Bijvoorbeeld als er campagnes zijn over roken, is het fijn als de informatie wordt gedeeld: de folders en de posters. Het gaat om het ontwerp. Dat wil de afdeling kunnen aanpassen, aan bijvoorbeeld de taal, maar ze willen het graag gebruiken, omdat de afdeling het anders zelf moet uitvinden.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

Voor publieke gezondheid was er een afzonderlijke bijzondere uitkering. Voor Bonaire en Sint Eustatius is deze bijzondere uitkering vanaf 2023 opgenomen bij de andere bijzondere uitkeringen van VWS. Het bedrag voor Saba is vanaf 2023 aan de vrije uitkering toegevoegd.

Daarnaast is er een bijzondere uitkering voor de GHOR vanuit de Veiligheidswet BES. Als deze bijzondere uitkering is afgelopen wordt deze meegenomen bij de gebundelde bijzondere uitkering van VWS.

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
<i>Structurele lasten en baten (exploitatie)</i>			
OL lasten reguliere taakuitoefening	1.125.000	0	75.000
Recente toevoeging aan VU (was BU)		0	620.000 (minus sportmedewerkers)
	Jeugdgezondheidszorg en deels preventie via subsidie OLB aan Akseso.		
Netto lasten OL	1.125.000	0	695.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	720.000 50.000 GHOR	440.000 25.000 GHOR	25.000 GHOR
<i>Beleidsopties</i>			
<i>Optie 1 doorontwikkeling taak</i>			
Lasten (jaarlijks)		Sint Eustatius zou er graag 6,5 fte bij willen. Als wij het bedrag van Sint Eustatius vanuit Saba en Bonaire doorramen komen we op 300.000 - 500.000 extra lasten uit.	
<i>Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura</i>			
Ter beschikking gestelde capaciteit	VWS, RIVM, JOGG, milieu-instituut (alle drie de eilanden)		

4, Ontwikkeling van kinderen en activiteiten

Inleiding beleidsveld

In dit beleidsveld zijn de taken kinderopvang, naschoolse opvang en activiteiten voor jongeren (12+) opgenomen evenals alle activiteiten voor sport en bewegen. Het gaat bij deze taken om de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren. Sport en bewegen is voor een belangrijk deel gericht op kinderen en jongeren, maar is daarnaast ook gericht op volwassenen, in het bijzonder ouderen.

De in dit beleidsveld opgenomen *eilandelijke taken* zijn:

- 4a) kinderopvang en buitenschoolse opvang
- 4b) jongerenactiviteiten
- 4c) sport, beweging en speeltuinen

Relatie met andere eilandelijke taken

4a) kinderopvang en buitenschoolse opvang en 4b) jongerenactiviteiten hebben een relatie met beleidsveld 5) onderwijshuisvesting en overige onderwijsondersteunend. Een relatie is bijvoorbeeld de huisvesting van scholen en de naschoolse opvang. Soms kan dit gecombineerd. Als het niet is gecombineerd is vervoer van belang. Naschoolse activiteiten kunnen onder ander in de bibliotheek (taak 5f) plaatsvinden.

De openbare lichamen kunnen de bijdrage van ouders aan de kosten van kinderopvang subsidiëren. Dit is de 'kindplaatssubsidie'. Deze subsidie valt onder taak 2c) armoedebestrijding.

De taken 4a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning en 3a) publieke gezondheid hebben een relatie met naschoolse opvang en jongerenactiviteiten. Kinderen en jongeren activeren, hun talenten ontwikkelen en dergelijke is vaak onder andere gericht op het voorkomen van problemen, zoals verveling en ontwikkeling van niet-wenselijke activiteiten.

Sport, bewegen en speeltuinen heeft een relatie met bewegingsonderwijs op scholen. Het is een eilandelijke taak om zorg te dragen voor een gymzaal of een andere geschikt veld of sporthal voor het bewegingsonderwijs.

Relaties met rijkstaken

De curatieve zorg is een rijkstaak. Goede preventieve zorg, gezonde voeding en bewegen, voorkomt een deel van de gezondheidsproblemen.

Onderwijs is ook een rijkstaak. Het ontwikkelen van taalvaardigheden, sociale vaardigheden en motoriek op jonge leeftijd, via kinderopvang, bewegen en dergelijke, zorgt ervoor dat minder kinderen met een achterstand op school komen.

4a) Kinderopvang en buitenschoolse opvang

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij kinderopvang, buitenschoolse opvang en activiteiten na school gaat het met name om jongeren van twee leeftijdsgroepen:

- de kinderopvang voor kinderen die nog niet naar school gaan (0-4 jaar)
- de buitenschoolse opvang (4-12 jaar)⁶

Kinderopvang wordt verzorgd door private organisaties. Dit op een uitzondering na (Saba). Kinderopvang is tot de invoering van de Wet Kinderopvang BES een eilandelijke verantwoordelijkheid. Ter voorbereiding daarop is het programma BES(t) 4 kids ingericht dat de openbare lichamen ondersteunt bij de voorbereiding en implementatie van de wet. Dit is een gemeenschappelijk programma van het rijk en de openbare lichamen. De overheid (rijk en openbare lichamen) draagt zorg voor de voorwaarden, kwaliteit en betaalbaarheid van deze taak. Het wetsvoorstel is februari 2023 naar de Tweede Kamer gestuurd.

De doelen van het programma en het wetsvoorstel zijn:

- het verbeteren van de kwaliteit van de kinderopvang;
- het verhogen van de financiële toegankelijkheid van de kinderopvang in Caribisch Nederland.
- bevorderen van de integrale ontwikkeling van het kind (onder andere door het voorkomen van en tegengaan van een ontwikkelingsachterstand bij kinderen met bijvoorbeeld een taalachterstand).

Voor het programma is een taakverdeling tussen de openbaar lichaam en het rijk afgesproken. Deze taakverdeling is ook het uitgangspunt van het

wetsvoorstel. Het rijk (Minister van SZW) is stelselverantwoordelijk en draagt zorg voor de noodzakelijke wetgeving.

In deze taakverdeling draagt het openbaar lichaam onder andere zorg voor:

- vergunningverlening aan de kinderopvangorganisaties.
- ondersteuningsstructuur aan de kinderopvangorganisaties. Dit houdt in het geven van ondersteuning die nodig is om de kwaliteit van de kinderopvang door de organisaties te borgen. Het gaat om alle mogelijke vormen van ondersteuning, zoals pedagogische ondersteuning, maar ook om ondersteuning bij de bedrijfsvoering.
- participeren in het toezicht door het leveren van een inspecteur kinderopvang. De inspecteur is in dienst van het OL, maar opereert onafhankelijk van het openbaar lichaam en valt voor de regie en inhoud onder de inspectie-onderwijs. Het betreft een deeltijdfunctie die met andere taken kan worden gecombineerd.
- het openbaar lichaam krijgt de bevoegdheid voor ouders die het niet kunnen betalen de verplichte ouderbijdrage te betalen (zogenoemde kindplaatssubsidie). Deze bijdrage valt onder taak 2c) armoedebestrijding.

De openbare lichamen hebben thans een eilandelijke verordening voor kinderopvang. Deze verordening is de basis voor de vergunningverlening. Ook staan er kwaliteitseisen in de verordeningen, evenals een klachtenprocedure en het toezicht en de handhaving. Onder de Wet kinderopvang BES zal de eilandelijke verordening zich beperken tot de onderdelen waar de openbare lichamen verantwoordelijk voor zijn, bijvoorbeeld de vergunningverlening.

Het rijk heeft, behalve de stelselverantwoordelijkheid, de volgende (sub)taken:

- bekostiging
- borging kwaliteit (toezicht)

Bekostiging houdt in:

- het rijk betaalt 96% van de kostprijs in de vorm van een kinderopvangvergoeding

---

⁶ Behalve buitenschoolse opvang zijn er ook activiteiten voor kinderen van 4 – 12 jaar. Korthedshalve vatten we dit samen met buitenschoolse opvang.

- ouders betalen 4% van de kostprijs vanaf naar verwachting 2027

Het gaat om de reële kostprijs van de kinderopvang. Najaar 2023 wordt naar verwachting een onderzoek naar reële kostprijs op de eilanden afgerond. De reële kostprijs is inclusief huisvesting. Er zijn enkele projecten – één per eiland – waarbij het rijk onder voorwaarden bijdraagt aan de investering van de huisvesting door het openbaar lichaam ten behoeve van een kinderopvangorganisatie. De instandhoudingslasten van deze investering zitten in de kostprijs van kinderopvang.

Voor de periode dat het wetsvoorstel nog niet is aangenomen en in werking is getreden, is het volgende geregeld:

- vanaf 1 juli 2020 tot eind 2024 of inwerking treden van de wet verstrekt het rijk middelen aan kinderopvangorganisaties op basis van de *Tijdelijke subsidieregeling financiering kinderopvang Caribisch Nederland*. Deze regeling heeft als doel (artikel 2 van de regeling) ‘het verlagen van de kosten van kinderopvang voor ouders van kinderen in Caribisch Nederland om de financiële toegankelijkheid van de kinderopvang en buitenschoolse opvang te verbeteren en tegelijkertijd de kwaliteit van de opvang te verbeteren.’
- openbare lichamen ontvangen op basis van een bestedingsplan voor de periode 2018-2024 een bijzondere uitkering voor de uitvoering van de activiteiten die in het kader van BES(t)4kids. In 2023 zal er overleg plaatsvinden over de hoogte van de bekostiging in de periode 2025-2028.
- bestuurlijke afspraken 2019 – 2022 Samenwerking BES(t)4kids, versterking kinderopvang, voor en naschoolse voorzieningen in Caribisch Nederland (Staatscourant 2019, 10768, publicatiedatum 27 februari 2019). Deze afspraken worden in 2023 hernieuwd en verlengd.

Ook is afgesproken dat de middelen die de openbare lichamen aan kinderopvang besteedden voordat het programma BES(t)4kids startte (2018) besteed blijven aan kinderopvang en/of buitenschoolse opvang. Het gaat om de volgende bedragen: OLB \$ 1,6 mln. OLE \$ 0,3 mln. en OLS \$ 0,375 mln.

Wet- en regelgeving

Voor kinderopvang is wet- en regelgeving in ontwikkeling (Wet kinderopvang BES en bijbehorende AmvB's, Ministeriële Regelingen en eilandelijke verordeningen).

Taakverdeling

Bij de staatkundige hervormingen 10-10-10 is bepaald dat kinderopvang een eilandelijke taak is. Als de Wet kinderopvang BES in werking treedt wordt de taakverdeling formeel gewijzigd in een taak met zowel een rijks als eilandelijke verantwoordelijkheid. Tot die tijd wordt gewerkt op basis van het programma BES(t)4kids, waarbij de taak door rijk en eilanden in gezamenlijkheid wordt ontwikkeld in lijn met het wetsvoorstel.

Vergelijking met Europees Nederland

Wetgeving

De bekostigingswijze die in het Wetsvoorstel kinderopvang BES is opgenomen, is op hetzelfde principe gebaseerd als beoogd is voor Europees Nederland, te weten een directe bekostigingsrelatie tussen overheid en kinderopvangorganisatie. De invoering van deze wijze van bekostigen wordt in Europees Nederland voorzien voor 2027.

Taakverdeling

De taak kinderopvang en buitenschoolse opvang is in Caribisch Nederland in ontwikkeling. Het doel is dat de taak op de lange termijn rekening houdend met de Caribische context vergelijkbaar is georganiseerd als in Europees Nederland. Een verschil is dat de openbare lichamen de kinderopvangorganisaties ondersteunen bij het realiseren van de vereiste pedagogische kwaliteit en de bedrijfsvoering. De reden voor dit verschil is de schaal op de eilanden.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Bonaire

Op Bonaire zijn diverse stichtingen en instellingen die voor kinderopvang en/of activiteiten zorgen. Er zijn op Bonaire ruim 50 kinderopvang- en buitenschoolse opvanglocaties. Door de groei van het aantal inwoners zijn er wachtlijsten. Er zijn recent twee nieuwe vergunningen verleend. Er is 1,5 fte beschikbaar voor vergunningen kinderopvang en BSO op Bonaire.

De bijzondere uitkering van BES(t)4 kids was van 2020-2023 rond de \$ 3,1 mln. gemiddeld per jaar. Dit is inclusief de projectorganisatie op het eiland. Daarnaast droeg het OLB, met de bijzondere uitkering van BES(t)4kids, zorg voor de coördinatie van kinderopvang, veldcoördinator, uitbreidingsvraagstukken, pedagoog, kinderopvang coaches en het zorgkinderenproject. Ondersteuning is vooral nodig bij (extra) zorgvragen van kinderen. Er is een pilot voor extra zorgvragen.

Bonaire besteedde voor 2018 \$ 1,8 mln. aan kinderopvang vanuit de algemeen besteedbare middelen (vrije uitkering en algemeen besteedbare eigen inkomsten). In de begroting 2023 is \$ 775.000 opgenomen voor kinderopvang, dat wil zeggen ondersteuning opvangorganisaties in noodsituaties, trainingen, activiteiten, maatwerksubsidies en opknappen huisvesting kinderopvang en dergelijke. Ook is er \$ 300.000 opgenomen voor het integraal kindcentrum (0-12 jarigen). Daarnaast is \$ 0,7 mln. van de \$ 1,8 mln. voor buurthuizen. Dit nemen we mee bij taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning. De huidige netto lasten van het OLB voor kinderopvang zijn daarmee \$ 1.075.000.

Er is in 2020 een incidentele bijzondere uitkering van \$ 4 mln. voor de nieuwbouw van de kinderopvang bij de Pelikaan. De Pelikaan is een school. De aanbesteding voor de nieuwbouw voor de school is gepland voor 2023, zie verder 5a) onderwijshuisvesting.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius is de Buzzy Bees de grootste kinderopvanginstelling. Daarnaast zijn er twee kleine kinderopvanginstellingen. Buitenschoolse opvang wordt ook door de Buzzy Bees verzorgd, evenals door Daughters of the King (voor meisjes van 5-12 jaar) en de Mega D foundation. Mega D heeft activiteiten voor kinderen van 6-16 jaar, zie ook taak 4b) jongerenactiviteiten. Daarnaast zijn er twee projecten voor voorschoolse educatie.

De organisaties zijn bezig ervoor te zorgen dat de medewerkers voldoende zijn opgeleid. MBO niveau 2 is het minimum. Niveau 3 het streven. De medewerkers krijgen van lokale trainers les in samenwerking met NIPA (Sint Maarten). In september 2022 zijn de opleidingen gestart. Het doel is dat iedereen in 2024 het minimum opleidingsniveau heeft. Ook wordt er gebruikgemaakt van een twinning met de organisatie Opstoom. Er is een uitwisseling. Ook is er geïnvesteerd in materialen en in gezond eten voor de kinderen.

Vanuit het OLE zijn er twee medewerkers voor kinderopvang. Er is één coördinator die de beleidstaken heeft voor het OLE. De coördinator regelt ook platform meetings met alle BES(t)4 kids organisaties, zodat iedereen op de hoogte is van ontwikkelingen. Er is een pedagogische medewerker die de instellingen advies geeft, coaching on the job verzorgt en trainingen regelt en dergelijke. Deze fte's worden betaald uit de middelen van BES(t)4 kids die gericht zijn op de ontwikkeling van de organisaties, trainingen, reguleren personele kosten OLE en dergelijke. Dat is circa \$ 1,5 mln. per jaar (2020-2023).

De middelen die de kinderopvangorganisaties aanvragen lopen via de subsidieregeling voor kinderopvang. Dit geldt voor alle organisaties voor hun activiteiten voor kinderen tot 12 jaar. Mega D en Daughters of the King hebben ook activiteiten voor jongeren van ouder dan 12 jaar, deze zijn bij taak 4b) jongerenactiviteiten opgenomen.

Het OLE verstrekt jaarlijks \$ 300.000 aan de Buzzy Bees, aanvullend aan de subsidie die zij krijgen vanuit het rijk. Dit conform de afspraak dat de openbare lichamen de middelen die ze aan kinderopvang besteedde voor 2018 blijven inzetten voor kinderopvang.

Daughters of the king en Mega D Youth Foundation hebben beide gebrek aan ruimte in hun gebouw. Het openbaar lichaam heeft in 2020 eenmalig en onder voorwaarden een bedrag van \$ 5,4 mln. ontvangen om nieuwe huisvesting te realiseren. Van het OLE wordt een eigen bijdrage verwacht, waaronder de kosten voor grond, leges, ontsluiting(swegen), parkeren, waterhuishouding en verzekeringen, vallen. Medio februari 2023 is de aanbesteding voor het Out of School gebouw wegens te hoge inschrijvingen teruggetrokken.

Saba

Laura Linzey day care is de kinderopvangorganisatie van Saba. Ze hebben de afgelopen jaren gewerkt aan kwaliteitsverbetering. Het gaat dan om pedagogische opleidingen voor de medewerkers en het professionaliseren van de werkwijze. Er is gebruik gemaakt van een twinning met Kindernet. Medewerkers van Laura Linzey zijn naar Nederland geweest en medewerkers van Kindernet naar Saba. De twinning is geëindigd, omdat Laura Linzey day care inmiddels een goede kwaliteit heeft. Ze zoeken nog een pedagogische coach vooral voor kinderen met adjusted care needs.

De day care heeft circa 60 plekken voor kinderen van 0-4 jaar. Ze hebben ook mogelijkheden voor special needs kinderen van die leeftijdsgroep. Behalve day care is de intentie om ook buitenschoolse opvang (BSO) voor kinderen van 4-12 jaar te realiseren. Dit willen ze uitbreiden, zodat ze ook bij de BSO kinderen met special needs kunnen opvangen.

De huisvesting is de afgelopen jaren verbeterd. De oorspronkelijke huisvesting was niet geschikt. Dit omdat ze onder andere in een oud kantoorpand zaten na orkaan Irma. Het pand is geschikt gemaakt (stopcontacten beveiligd, railing waar nodig en dergelijke). Ook zijn er overkappingen gemaakt en zijn er prefab units neergezet, zodat er meer ruimte is.

Saba Girls & Boys Sports Society: After School Care verzorgt buitenschoolse opvang op het eiland. Er maken ongeveer 50 kinderen gebruik van de BSO van deze organisatie.

Tot slot, is er child focus op Saba. Deze organisatie richt zich tot nu toe op activiteiten voor kinderen tot 12 jaar. Het gaat meer om activiteiten dan om buitenschoolse opvang. Het streven is de leeftijdsgroep voor deze organisatie te verbreden naar oudere kinderen.

De lasten van het OLS voor kinderopvang voor 2023 waren \$ 450.000 bruto en \$ 350.000 netto:

- een deel van de salarissen van de daycare loopt via het OLS. De rest via de kinderopvangsubsidie. De reden hiervoor is dat Laura Linzey day care onderdeel van het OLS is. Dit is meer dan tien jaar geleden ontstaan na financiële problemen van de daycare.
- de ouders betalen een bijdrage van \$ 100 per maand. Jaarlijks zijn de inkomsten van het OLS \$ 100.000.
- child focus krijgt een subsidie van \$ 200.000 van het OLS.
- Boys and girls sports society krijgt een subsidie via de bijzondere uitkering BES(t)4kids via het OLS.

Met de bijzondere uitkering BES(t)4 kids wordt onder meer de ondersteuning betaald, de projectorganisatie, diverse activiteiten voor de BSO, waaronder (taalvaardigheids)activiteiten voor jonge kinderen in de bibliotheek. Deze bijzondere uitkering was gemiddeld \$ 1,2 ml. van 2020-2023.

Het openbaar lichaam wil voor de dagopvang (Laura Linzey day care) en de buitenschoolse opvang een gemeenschappelijke huisvesting realiseren. De locatie daarvoor is gevonden. De kosten van de investering zijn geraamd op \$ 5,5 mln. Het ministerie van SZW zal, onder randvoorwaarden, \$ 3,1 mln. bijdragen. Het OLS is in gesprek met een financier om de investering te kunnen financieren. Vervolgens huurt het OLS het gebouw. Deze huur wordt dan in principe gedekt door de kostprijs van de kinderopvang en buitenschoolse opvang.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

Kinderopvang is een gefaciliteerde taak (taak waarvoor een semi-structurele bijzondere uitkering wordt verstrekt). Het gaat bij deze taak om het maken van een inhaalslag én om uitvoering van de taak op een hoger ambitieniveau dan de ondergrens 2011. Ook vindt er formeel een andere taakverdeling plaats zodra de Wet kinderopvang BES in werking treedt.

Het doel van deze taak, de ontwikkeling daar naartoe en de bekostiging zijn duidelijk. Voor het berekenen van de lasten, relevant voor de vrije uitkering, gaan we uit van de beoogde toekomstige situatie, dat wil zeggen de openbare lichamen dragen zorg voor en bekostigen de taken: vergunningverlening, inspectie en de ondersteuningsstructuur. Deze kosten worden vooralsnog geraamd op de huidige netto lasten van de openbare lichamen.

De volgende kosten zijn volledigheidshalve opgenomen in de tabel. Deze kosten zijn voor het rijksdeel van de taak en/of maken onderdeel uit van de prijs voor kinderopvang:

- Bijzondere uitkering BES(t)4 kids
- (Extra) investeringen in kinderopvanghuisvesting. De instandhoudingslasten hiervan vallen in principe niet onder de lasten van de openbare lichamen, maar onder de lasten van de kinderopvangorganisaties.

In de tabel zijn niet opgenomen de middelen voor de rijkstaken, zoals de betaalbaarheid van de kinderopvang. Deze hebben we ook niet voor Laura Linzey day care meegenomen, ondanks dat deze kinderopvangorganisatie onderdeel uitmaakt van het OLS.

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	1.075.000 (de afspraak was 1,8 mln voor kinderopvang. De bijdrage van \$ 725.000 voor buurthuizen valt onder taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning).	300.000 (bijdrage aan Buzzy Bees)	450.000 (Laura Linzey en subsidie boys and girls after school) 200.000 child focus
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	-	-	100.000
Netto lasten OL	1.075.000	300.000	550.000
Indicatie jaarlijkse bijdrage rijk BU BES(t)4kids) (inhaalslag)			
	3.100.000	1.500.000	1.200.000
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
Mogelijke bijdrage aan investeringen door het rijk	3 mln. (Pelikaan)	5,4 mln. (Mega D en DOTK)	3,1 mln. (Laura Linzey)
Instandhoudingslasten investeringen	Vervangingslasten lopen via de kostprijs van de kinderopvangplekken/buitenschoolse opvang		
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit	Twinning	Twinning met Opstoom	Twinning met Kindernet (afgerond)

4b Jongerenactiviteiten

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Het gaat bij deze taak om activiteiten voor kinderen en jongeren van 13 t/m 27 jaar. Het doel is het faciliteren van een divers, betaalbaar en structureel (naschools) activiteitenaanbod dat het leven van kinderen en jongeren uit Caribisch Nederland verrijkt en hen helpt bij het ontplooiën van hun talenten en bij de ontwikkeling richting volwassenheid.

Het doel is ook preventief, dat wil zeggen voorkomen van rondhangen en het opdoen van minder wenselijke ervaringen, alsook het stimuleren van een gezonde leefstijl.

Wet- en regelgeving

Er is geen wet- en regelgeving voor deze taak.

Lopende ontwikkelingen

De openbare lichamen krijgen een bijzondere uitkering voor de jongerenactiviteiten. Het rijk werkt aan een subsidiekader om de regelingen en procedures rond subsidieaanvragen voor jongerenactiviteiten te stroomlijnen en om meer grip te krijgen op (de kwaliteit van) dit aanbod.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Ook in Europees Nederland is er geen wet- en regelgeving voor deze taak.

Taakverdeling

In veel gemeenten zijn er activiteiten voor jongeren via gesubsidieerde maatschappelijke organisaties.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Op Bonaire heeft Jong Bonaire activiteiten voor jongeren. Jong Bonaire krijgt een subsidie van \$ 900.000 van VWS. Als het subsidiekader van kracht is en de subsidieverordening vernieuwd kunnen de middelen aan het OLB worden verstrekt via een bijzondere uitkering.

Naast Jong Bonaire zijn er op Bonaire nog verschillende andere aanbieders actief op diverse domeinen (sport, cultuur, recreatie), zie daarvoor de taak 6a) culturele activiteiten en musea en 4c) sport, bewegen en speeltuinen. Ook door scholen worden activiteiten ontwikkeld, zoals de maatschappelijke diensttijd, zie taak 5b) onderwijs algemeen.

Om de toegankelijkheid van het activiteitenaanbod te waarborgen werkt het OLB aan een kindpas, bijvoorbeeld om in materiaal te voorzien voor jongeren uit gezinnen die een ontoereikend inkomen hebben, zie taak 2c) armoedebestrijding en schuldhulpverlening.

Het OLB wil graag meer activiteiten voor meer jongeren, ook vanwege de groei van de bevolking. Dit vraagt om goede randvoorwaarden, zoals veilige accommodaties om dit aanbod te faciliteren en bereikbaarheid van activiteiten omdat jongeren afhankelijk zijn van gemotoriseerd vervoer om ergens te komen.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius worden activiteiten voor kinderen en jongeren georganiseerd door Mega D Youth Foundation; van 6-16 jaar, Daughters of the King 6-16 jaar (alleen meisjes) en A+ Academic & Professional Training Centre.

Leerwerkbedrijf 'Boombastic' is een nieuwe stichting (waar Mega D bij betrokken is). Deze gaat zich specifiek op tieners richten en zal deze jongeren ondersteunen en begeleiden op het gebied van toekomstoriëntatie, vervolgstudie en voorbereiden op werk. Gekoppeld aan Boombastic start binnenkort een 3-jarig MDT (maatschappelijke diensttijd) - traject. Ook de Gwendolyn van Puttenschool heeft activiteiten voor jongeren.

Het rijk verstrekt hiervoor een bijzondere uitkering van \$ 475.000 in 2023 voor jongerenactiviteiten, Per jaar wordt bezien welke bijdrage nodig is. In de bijzondere uitkering is ook een bedrag opgenomen voor beleidscapaciteit bij

het OLE. Dit valt deels onder taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning, maar hebben wij bij taak 4b) jeugdactiviteiten meegenomen.

jeugdparticipatie en het jeugdcomité

Jeugdparticipatie richt zich momenteel voornamelijk op jeugdontwikkelingen op maatschappelijke en politieke betrokkenheid, bijvoorbeeld via debatgroepen. Het is de bedoeling dat jeugdparticipatie zich blijft ontwikkelen tot een jongerenversie van de eilandsraad.

Het jeugdcomité is een groep jongeren die zich inzet voor diverse ontwikkelingen en activiteiten voor jongeren op het eiland. Voor jongeren, door jongeren. Het comité voert zijn taken zelfstandig uit, onder leiding/monitoring van de jongerenwerkers van het openbaar lichaam.

Saba

Activiteiten voor kinderen tot 12 jaar worden door Child Focus georganiseerd. Oorspronkelijk hadden zij activiteiten voor meer kinderen en jongeren. Door organisatorische problemen hebben ze zich gericht op een kleinere doelgroep. Voor jongeren van 12-18 jaar heeft de middelbare school de After School Clubs georganiseerd waar zij een divers activiteitenaanbod kunnen volgen. De middelen voor de middelbare school komen van de bijzondere uitkering van het rijk (\$ 120.000). Er wordt gekeken of alle activiteiten, en de subsidies daarvoor, over kunnen naar Child Focus. Zij hebben dan middelen om uit te breiden en kunnen fungeren als paraplorganisatie.

Vanuit de afdeling Community Development (taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning) wordt gewerkt aan een youth centre, zie hiervoor taak 2a. Ook heeft de afdeling een medewerker die zich specifiek richt op activiteiten voor en participatie van jongeren die wordt bekostigd uit een bijzondere uitkering. Ook sport is van belang, zie hiervoor taak 4c) sport, bewegen en speeltuinen.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

De ministeries van OCW en VWS bespreken met de openbare lichamen hoe ze activiteiten aanbod voor kinderen en jongeren integraal en structureel kunnen bekostigen de komende jaren.

Wanneer de structurele kosten bekend zijn kunnen de middelen, die nu via een bijzondere uitkering worden verstrekt, aan de vrije uitkering worden toegevoegd.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
<i>Structurele lasten en baten (exploitatie)</i>			
OL lasten reguliere taakuitoefening	0	o	0
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	Bijdrage ouders via stichtingen	Bijdrage ouders via stichtingen	Bijdrage ouders via stichtingen
Netto lasten OL	0	300.000	0
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)		390.000.	120.000
Bijdrage rijk aan stichting	900.000		
<i>Beleidsoptie</i>			
Optie 1			
Lasten (jaarlijks)	Het OLB wil meer activiteiten vanwege de groei van de bevolking. Raming 300.000.		

4c) Sport, beweging en speeltuinen

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De taak sport gaat over:

- beleidsontwikkeling voor stimuleren van sport en bewegen
- meehelpen met het opbouwen van een organisatiestructuur voor sport en bewegen, bijvoorbeeld door sportvereniging(en) te ondersteunen.
- het organiseren van sportactiviteiten voor met name jeugd en mensen die op dit moment niet bewegen (bijvoorbeeld ouderen, mensen met overgewicht en mensen met een beperking)
- eigendom, beheer en exploitatie van binnen- en buitensportaccommodaties en sportvelden, speeltuinen voor kinderen en fitnessparken voor oudere kinderen en volwassenen.

Wet- en regelgeving

Er is geen wetgeving voor sport of bewegen. Er zijn afspraken tussen het rijk en de openbare lichamen gemaakt in het Caribisch Sport- en Preventieakkoord 2019 – 2022. De inzet is gericht op een structurele aanpak en gezamenlijke ambities voor 2040.

Het doel van het sportakkoord is een gezonde leefstijl voor kinderen, volwassenen en ouderen, zodat zij zich beter voelen en de balans tussen preventie en zorg verbetert. Sport en bewegen en verbeteren van de organisaties die sport en beweging stimuleren zijn daarvoor van belang. Daarnaast zijn andere onderwerpen van belang. Deze zijn opgenomen bij taak 3a) publieke gezondheid.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Voor sport zijn er geen wettelijke verplichtingen. Als er sportactiviteiten en -faciliteiten zijn, zijn er wel diverse wettelijke normen en verplichting. Bijvoorbeeld voor een zwembad zijn diverse verplichtingen rond hygiëne.

In Europees Nederland is een Nationaal Sportakkoord gesloten tussen het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS), de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), Platform Ondernemende Sportaanbieders en de sportbonden (NOC*NSF). Het eerste akkoord is van 2018 en het tweede van 2023. Het doel van het akkoord is sport toegankelijk maken voor iedereen. Het Nationaal Sportakkoord dient als kapstok om lokale sportakkoorden te sluiten op gemeentelijk niveau die worden vertaald in actieplannen.

Taakverdeling

In Europees Nederland wordt gewerkt aan een Sportwet waarin de verantwoordelijkheid voor overheden worden vastgelegd. Vanuit het principe 'comply or explain' wordt deze wet dan ook het uitgangspunt voor de verantwoordelijkheidsverdeling in Caribisch Nederland. Om daadwerkelijk tot een Sportwet te komen wordt gestart met het vastleggen van de rollen en verantwoordelijkheden van verschillende overheden. De kern van het sportbeleid ligt lokaal: gemeenten investeren in sportaccommodaties, ondersteunen sportaanbieders en stellen bijvoorbeeld buurtsportcoaches aan. Het ministerie van VWS kan een wettelijke taak krijgen om landelijke sportprioriteiten vast te stellen en de sport te ondersteunen bij het beleid van andere departementen net zoals nu in de praktijk in het geval is. Onder het landelijk sportbeleid vallen onder andere de stimulering en bekostiging van topsport, onderzoek, innovatie en monitoring, jeugdfonds, dopingbestrijding en (top)sportevenementen.

In Europees Nederland zijn er sinds 2019 twee subsidieregelingen:

- verenigingen en stichtingen in Europees Nederland kunnen gebruik maken van de subsidieregeling 'stimulering Bouw en Onderhoud Sportaccommodaties' (BOSA). Het doel van deze regeling is het in stand houden en verduurzamen van sportaccommodaties en het stimuleren van de ontwikkeling van deze accommodaties. Ook het

beheer en onderhoud van materialen valt hieronder. Het is een subsidie voor een bepaald percentage van de kosten.

- Specifieke uitkering stimulering sport. Sinds 1 januari 2019 kunnen gemeenten, sportverenigingen en sportstichtingen de btw die hen in rekening wordt gebracht voor investeringen in sport niet meer in aftrek brengen. Om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren, kunnen gemeenten sinds die datum gebruikmaken van de regeling Specifieke uitkering stimulering sport.

De BOSA regeling is voor Caribisch Nederland omgezet in middelen voor bijzondere uitkeringen voor ontwikkeling en renovatie van sportfaciliteiten in Caribisch Nederland. De specifieke uitkering stimulering sport is in Caribisch Nederland niet van toepassing, omdat de directie Zorg en Jeugd Caribisch Nederland van het Ministerie van VWS de ontwikkeling van sport op de eilanden gericht ondersteunt.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Sport wordt uitgevoerd door een afdeling van het OLB genaamd Indebon. De inzet is Indebon uit te breiden, te professionaliseren en te verzelfstandigen. Dit om efficiënter en effectiever te werken aan een sterke infrastructuur voor sport en bewegen.

Werkzaamheden

Indebon heeft als taak sport en beweging te stimuleren. Dat doen ze door:

- exploitatie, beheer en onderhoud van binnen- en buitensportaccommodaties en speeltuinen
- organiseren van sportevenementen en sportstimuleringsactiviteiten
- ondersteunen van sportverenigingen, -bonden en sportaanbieders

De afdeling heeft 16 fte. Daarvan zijn er negen sportleiders, twee medewerkers beheer en dagelijks onderhoud twee voor administratie, twee beleidsmedewerkers en een afdelingshoofd.

De sportleiders verzorgen sport voor bijvoorbeeld buitenschoolse activiteiten. Twee van de sportleiders coördineren projecten en programma's, bijvoorbeeld door het organiseren van evenementen.

Het streven is dat hier komende tijd zes fte bijkomen. Deze medewerkers worden betaald uit een bijzondere uitkering vanuit het ministerie van VWS. Hun taak is sport en bewegen stimuleren in de wijken en voor mensen met een beperking. Er is nu een pilot met een buurtsportcoach in drie wijken: Rincon, Nikiboko en Amboina. In de ochtend en avond zijn er activiteiten voor ouderen, in de middag voor jongeren. Mensen tussen de 25 en 65 jaar zijn vaak lid van een vereniging of commerciële sportaanbieder. Voor hen is de ondersteuning van de verenigingen van belang. De activiteiten zijn er ook op gericht om mensen met een beperking te laten bewegen, evenals mantelzorgers. Het gaat dus om diverse groepen.

De ontwikkeling van de taak, de verzelfstandiging van de afdeling en de groei van het inwonersaantal van het eiland. wordt door het OLB en het rijk samen vormgegeven. Het OLB schat dat er komende jaren tussen de 22 en 32 fte nodig zijn.

Onderhoud en beheer

Er is de afgelopen jaren met financiering vanuit het rijk en het OLB (onder andere de middelen uit de lokale loterij (Wega di Number)) geïnvesteerd in het wegwerken van achterstallig onderhoud van binnen- en buitensportaccommodaties.

Inhalen achterstallig onderhoud

Er is sinds 2019 via bijzondere uitkeringen \$ 7.510.000 mln. geïnvesteerd in het inlopen van achterstanden door het rijk en vanuit de loterijgelden \$3.200.000 mln. Daar worden drie sportcomplexen, gymzalen en speeltuinen van gerenoveerd. Een deel van de projecten loopt nog. Hiermee wordt een groot deel van de complexen gerenoveerd, maar niet alles. Er zijn nog meer faciliteiten met achterstallig onderhoud. Het streven is dat dit de komende jaren met de resterende bedragen van de bijzondere uitkeringen wordt ingehaald.

Het OLB werkt op verzoek van en met ondersteuning van het rijk aan een meerjarenonderhoudsplan. Daarna worden de structurele bedragen

berekend, waarbij het ook van belang is dat faciliteiten intensiever worden gebruikt.

Eigendom

Een klein deel van de sportaccommodaties is in eigendom van stichtingen, Bonaire Overheidsgebouwen (BOG BV) en verenigingen. Het OLB neemt deze sportaccommodaties terug in eigendom, waaronder de kunstgrasvoetbalvelden, kunstgrashonk- en softbalvelden, drijvend zwembad, gymzalen en beide stadions (Kralendijk en Rincon). Het doel is alle binnen- en buitensportaccommodaties in eigendom van het OLB onder verantwoordelijkheid van één organisatie te plaatsen, de verzelfstandigde sportorganisatie Indebon, waarna het gezamenlijk kan worden ingepland en onderhouden.

Onderhoud

Het OLB heeft \$ 450.000 voor onderhoud op de begroting staan voor onderhoud van de eigen accommodaties. Daarnaast krijgt BOG \$ 560.000 subsidie vanuit de loterijgelden. 60% daarvan is voor sport, dat is afgerond \$ 335.000. Totaal voor onderhoud is \$ 785.000. Hier zit ook dagelijks onderhoud bij. Het rijk heeft \$ 250.000 gereserveerd voor jaarlijks onderhoud. We gaan ervan uit dat als al het achterstallig onderhoud is ingehaald en de organisaties zijn geprofessionaliseerd (zie onderontwikkeling verenigingen) \$ 1.035.000 volstaat voor onderhoud en beheer van de huidige en ook een deel van de nieuwe accommodaties, inclusief de speeltuinen en fitparken. Voor de vervangingslasten wordt onder andere gekeken naar de opbrengsten van de huur voor sportaccommodaties en de loterijgelden. We gaan ervan uit dat deze lasten in principe zijn belegd.

Aantal accommodaties i.v.m. groei bevolking

In de jaren '90 zijn er een aantal accommodaties gebouwd. Sindsdien niet meer. De bevolking is verdubbeld sinds de jaren '90. De huidige accommodaties worden intensiever gebruikt, maar het OLB heeft ook behoefte aan meer accommodaties. Samen met het rijk wordt gewerkt aan de implementatie van een planning- en administratiesysteem van sportaccommodaties waardoor beter zicht komt op gebruik. Hierdoor wordt ook duidelijk of en welke sportfaciliteiten nog ontbreken.

Ontwikkeling verenigingen

Verenigingen betalen nu weinig of niet voor de locaties. De redenen hiervoor zijn dat de accommodaties in slechte staat zijn en het geen gewoonte is. Ook betalen de leden maar beperkt aan verenigingen. De systemen voor de betalingen werken nog niet goed. Dit moet nog worden ontwikkeld en is een van de onderwerpen van de professionalisering. Andere onderwerpen zijn bijvoorbeeld het versterken van verenigingen, doordat besturen begeleid worden, statuten herzien worden en er opleidingsprogramma's zijn voor het kader. Het rijk heeft hiervoor ontwikkelprogramma's ontwikkeld met sportbonden uit Europees Nederland.

Zwembad

Het rijk heeft een bijzondere uitkering verstrekt van \$ 7.500.000 mln. voor een publiek zwembad, bij sportcomplex Rudy Boezem op basis van een haalbaarheidsonderzoek, uitgevoerd door de Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB). Op die plek wordt ook een beachpark en het 'Huis voor de Sport' (kantoor- en ontmoetingsplek voor sportorganisaties) gerealiseerd. De totale geraamde kosten voor een zwembad bedragen zo'n € 10.000.000 mln. We gaan ervan uit dat het verzelfstandigde Indebon uiteindelijk deels via eigen inkomsten en deels met een subsidie zorg kan dragen voor het zwembad, inclusief de instandhoudingslasten. De subsidie ramen we op PM.

Speeltuinen

Door het rijk is er geïnvesteerd in speeltuinen. Deze zijn ook toegankelijk voor kinderen met een beperking. Er is één speeltuin naast een school en kinderdagverblijf in Rincon aangelegd. Twee anderen volgen binnenkort en de bedoeling is dat de komende jaren de bestaande speeltuinen worden opgeknapt en er nieuwe speeltuinen worden aangelegd.

Overige

Er zijn ook fitparken/beweegparken. Er zijn er drie in Antriol en in Noord Salina. Deze zijn overgedragen aan Avanti. Zij krijgen daar een subsidie van het OLB voor samen met hun activiteiten in buurthuizen in Antriol.

Een aandachtspunt is de parkeerterreinen, toegangswegen en verkeersveiligheid rond sportcomplexen. Dit valt onder taak 9a) wegen, pleinen, parkeren.

Bonaire verstrekt voor \$ 360.000 aan subsidies en geeft \$ 240.000 aan voorlichting uit.

Beleidsopties Bonaire

- meer capaciteit i.v.m. de groei van het inwonersaantal
- inhalen achterstanden: in principe belegd via bijzondere uitkeringen.
- beheer en onderhoud uit de huidige lasten, professionalisering en bijdrage rijk
- vervangingslasten deels belegd, deels PM.
- nieuwe accommodaties: PM
- instandhoudingslasten zwembad: PM

Sint Eustatius

Sint Eustatius' heeft een sportcomplex met zwembad, sporthal en enkele velden. Dit complex is in 2011 aangelegd met middelen van USONA, de Cruyff Foundation en Nustar. Recent is het Cruyff Court gerenoveerd, overkapt en verlicht met middelen van het rijk. OLE werkt nu aan een masterplan voor het sportcomplex om bestaande faciliteiten te renoveren en een aantal nieuwe faciliteiten aan te leggen. Voor het beheer en onderhoud is de Sint Eustatius Sport Facility Foundation (SSFF) opgericht. Alle scholen maken gebruik van het complex, evenals diverse sportstichtingen. Buiten het complex zijn nog enkele sportfaciliteiten.

SSFF krijgt een subsidie van \$ 320.000 van het OLE. Het doel is dat deze stichting professionaliseert, dat wil zeggen sportuitvoering, onderhoud en beheer verbetert en tijdig jaarrekeningen opstelt. Recent zijn OLE en SSFF met ondersteuning van het rijk een samenwerking gestart met het sportbedrijf van de gemeente Gouda (Sportpunt Gouda) om bij de professionalisering te ondersteunen.

Het rijk investeert \$ 495.000 in achterstallig onderhoud van de sporthal en het softbalcomplex. In 2023 wordt gewerkt aan een plan voor onderhoud en beheer, zodat de jaarlijkse lasten kunnen worden vastgesteld. Het rijk heeft hier \$ 100.000 voor beschikbaar gesteld. Ook is er in speeltuinen geïnvesteerd via het rijk met begeleiding door Jantje Beton.

Daarnaast is er een bijzondere uitkering van \$ 120.000 om sport en bewegen te stimuleren, waarvan \$100.000 is opgenomen in de subsidie van de SSFF die hiervoor verantwoordelijkheid draagt. De SSFF heeft 6 medewerkers voor sportstimuleringsactiviteiten en 6 medewerkers voor het beheer en

onderhoud van het sportcomplex, aangestuurd door een General Manager. Een van de medewerkers voor sportstimulering is voor 0,5 fte werkzaam voor sport en 0,5 fte werkzaam als jongerenwerker bij het OLE (zie taak 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning). Sint Eustatius en Saba werken samen, met andere eilanden in de omgeving, om uitwisselingsactiviteiten te organiseren, zie verder bij Saba.

Saba

Saba heeft twee medewerkers sport- en preventie (bij Public Health, zie taak 3a) publieke gezondheid). Een van de medewerkers organiseert met name sportstimuleringsactiviteiten en -programma's. Voorbeelden hiervan zijn (naschoolse) sportprogramma's in samenwerking met de scholen en be your own icon voor jongeren (via een bijzondere uitkering van het rijk), Recent is deze activiteit er ook voor meisjes.

Er is een aantal sportteams op het eiland. Ze organiseren bijvoorbeeld wedstrijden met andere eilanden. Dat is een belangrijke ervaring voor kinderen, omdat een deel van de kinderen nooit van het eiland af is geweest. De belangrijkste sporten zijn: basketbal, volley, voetbal, honkbal en netbal. De sporten worden afgestemd met Sint Eustatius, omdat ze geen wedstrijden kunnen organiseren als niet dezelfde sporten worden gedaan. Wedstrijden organiseren betekent ook reizen naar omliggende eilanden. Zo zijn Saba en Sint Eustatius recent aan samenwerking gestart met Sint Maarten op het gebied van schoolsport.

Er zijn twee stichtingen: één voor volleybal en één voor de triatlon. De stichtingen krijgen ondersteuning van het OLS. Het doel is een overkoepelende stichting op te richten; de Saba United Sports Federation (SUSF). Het grootste probleem is mensen voor het bestuur te vinden met de goede kennis en ervaring. Het doel van de stichting is dat zij een paar betaalde medewerkers hebben die taken overnemen van het OLS en de samenleving mobiliseren om zelf activiteiten te organiseren.

Sportfaciliteiten

- Cruyff Court is in 2022 volledig gerenoveerd
- Juliana's Sport Field wordt in 2023 gerenoveerd voor \$ 105.000 via het rijk
- speeltuinen via het rijk met ondersteuning van Jantje Beton. In ieder dorp is er een speelplaats die de komende jaren wordt gerenoveerd.

Dit start met de renovatie van de speelplaats van Queen Wilhelminapark waarvoor een bijzondere uitkering van \$ 75.000 is verstrekt.

- fitpark; de toestellen worden uitgebreid. Ze zijn met JOGG-middelen aangelegd. Nu moeten ze vooral ook worden onderhouden.
- fitroom; hiervoor geldt hetzelfde als voor het fitpark.
- Er is een gymzaal bij de school. In het nieuwe plan van Saba voor de school bij Sint Johns is ook een sportzaal opgenomen. Het rijk heeft \$ 1,2 mln. beschikbaar gesteld. De raming van het OLS voor de investering is \$ 5 mln.

Het OLS is verantwoordelijk voor dagelijks onderhoud aan de sport- en speelfaciliteiten, budget \$ 140.000 via Public Works. Het OLS maakt een onderhoudsplan met een raming van de kosten voor onderhoud voor het komend decennium. VWS heeft jaarlijks \$ 100.000 gereserveerd voor onderhoud. Wij gaan ervan uit dat dit een reële raming is voor alle faciliteiten die er nu zijn, dus exclusief de sportzaal en een zwembad.

Er wordt een verkennend onderzoek naar een zwembad uitgevoerd. Het gaat in dit onderzoek vooral om de voor- en nadelen van een zwembad, een aantal mogelijke locaties en de investeringskosten – exploitatiekosten. Op basis van dit onderzoek moet een besluit genomen worden door OLS en VWS of een zwembad (financieel) haalbaar is.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	485.000 fte's 785.000 onderhoud en beheer 360.000 subsidies 240.000 voorlichting 1.870.000 totaal	320.000 (subsidie aan Sint Eustatius Sport Facility Foundation) NB afspraak met het rijk is dat de subsidie 370.000 is.	210.000 (voor m.n. fte's was tot voor kort via BU) 140.000 onderhoud en beheer (via public works)
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	Beperkte financiële bijdrage sporters aan stichtingen en verenigingen. Bijdrage in natura (vrijwilligerswerk). 335.000 via loterij		
Netto lasten OL	1.535.000	370.000	350.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	265.000 Be your own icon loopt niet via het OLB	120.000 (waarvan 100.000 subsidie aan SSFF). Be your own icon loopt niet via het OLE.	210.000 (inclusief 35.000 BU be your own icon)
Bijdrage derde (structureel)			
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investeringen OL	3.200.000		
investeringen rijk	7.510.000 achterstallig onderhoud accommodaties	495.000	180.000 (Juliana's en Wilhelminapark)
Investerings derde (b.v. EU)	Jantje Beton speeltuinen		
Instandhoudingslasten investeringen	Waarde activa onbekend: Onderhoud, inclusief dagelijks onderhoud: belegd. Vervangingslasten: deels belegd, deels PM ook i.v.m. nog nieuw faciliteiten.	Onderhoud: 150.000 (belegd via BU) Vervangingslasten: deels belegd, deels PM	Onderhoud: 100.000 (belegd via BU) Vervangingslasten: deels belegd, deels PM
Huidige instandhoudingslasten betaald door OL.	815.000 Een deel hiervan is ook beheer	Via Sint Eustatius Sport Facilities Foundation.	Via openbare werken dagelijkse onderhoud
Bijdrage rijk instandhoudingslasten.	250.000	100.000	100.000
Bijdrage derde bij instandhoudingslasten.			Jantje Beton voor speeltuinen Cruyff foundation voor Cruyff court
Nog niet belegde instandhoudingslasten	PM	PM	PM

<i>Beleidsopties</i>			
Optie 1 nieuwe accommodaties			
investeringen	De behoefte aan nieuwe accommodaties i.v.m. bevolkingsgroei wordt nog onderzocht: PM		Er is 1.200.000 voor de nieuwe sporthal beschikbaar gesteld door het rijk. De raming van de investering door het OLS is 5.000.000 Deze sporthal is ook voor de scholen en valt dus deels onder taak 5a) onderwijshuisvesting.
bijdrage instandhoudingslasten	Na professionalisering kan een deel van de lasten van het OLB worden ingezet voor instandhoudingslasten.		Onderhoud: 25.000 – 100.000 Vervanging: 40.000 – 165.000
Nog niet belegde Instandhoudingslasten investeringen	PM	PM	65.000 – 265.000
Optie 2 zwembad			
Lasten (jaarlijks)	BU zwembad 10.000.000 Jaarlijkse lasten PM	[Sint Eustatius heeft een zwembad]	De voor- en nadelen van een zwembad worden onderzocht.
Optie 3 capaciteit sport			
Lasten (jaarlijks)	Meer fte's i.v.m. groei bevolking. Geraamd op 400.000.	-	-
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Samenwerking		samenwerking gestart met het sportbedrijf van de gemeente Gouda (Sportpunt Gouda) om bij de professionalisering te ondersteuning.	
Ter beschikking gestelde capaciteit	Enkele Europees Nederlandse sportbonden zijn ingezet voor sportontwikkelingsprogramma's op Caribisch Nederland (dit gebeurt ook in Europees Nederland).		

5. Onderwijshuisvesting en overige onderwijsondersteunend

schoolbesturen. Alleen de vervanging en renovatie van de gebouwen is aan de openbare lichamen.

Inleiding beleidsveld

In dit beleidsveld zijn de *eilandelijke taken* voor onderwijs en jongeren opgenomen:

- 5a) onderwijshuisvesting basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO
- 5b) onderwijs algemeen
- 5c) leerlingenvervoer
- 5d) leerplicht
- 5e) Sociale kanstrajecten jongeren (SKJ)
- 5f) bibliotheken

Relaties met andere eilandelijke taken

- Onderwijshuisvesting betreft ook voldoende sportfaciliteiten. Dit heeft een relatie met sport. Onderwijshuisvesting kan ook een relatie met kinderopvang hebben en/of bepaalde activiteiten (brede school), bijvoorbeeld omdat locaties worden gedeeld of dat kinderen van de ene naar de andere locatie gaan.
- Leerlingenvervoer heeft een relatie met ander vervoer, bijvoorbeeld vervoer naar naschoolse activiteiten.
- Bij nieuwe schoollocaties is er een relatie met infrastructuur (wegen) en nutsvoorzieningen.
- Bibliotheken ontwikkelen zich naar organisaties met een bredere functie. Ze kunnen bijvoorbeeld ook een rol spelen bij het verstrekken van (overheids)informatie en voorzieningen.
- Leerplicht is een taak die, met name op de bovenwinden, samenhangt met jongerenbeleid. Er is weinig verzuim, er is bijvoorbeeld wel gedragsproblematiek in school en/of problematiek thuis.

Relaties met rijkstaken

Onderwijs is een rijkstaak. Deze taak wordt uitgevoerd door de schoolbesturen. Ook onderhoud aan de schoolgebouwen is aan de

5) Onderwijshuisvesting en overige onderwijs ondersteunend

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De OL-en hebben de taak te zorgen voor onderwijshuisvesting voor scholen die worden bekostigd door het Ministerie van OCW. De taak onderwijshuisvesting betreft uitbreiding, nieuwbouw en renovatie.⁷ Het dagelijks onderhoud, schoonmaken, water en elektriciteit, meubilair en dergelijke is een verantwoordelijkheid van de schoolbesturen; dit maakt deel uit van het lump sum bedrag dat scholen van het rijk krijgen. Daarnaast moeten de openbare lichamen zorgdragen voor onderwijshuisvestingsbeleid.

De eilandelijke zorg voor onderwijshuisvesting is er voor:

- alle scholen van het basisonderwijs (van 4 tot en met 12 jaar)
- het voortgezet onderwijs⁸
- indien relevant het MBO. HBO of WO is niet of nauwelijks aanwezig op de eilanden
- het expertisecentrum onderwijs en zorg. Er is geen speciaal onderwijs op de eilanden. Het expertisecentrum levert ondersteuning aan docenten en kinderen voor zover dit niet in en/of door de school zelf mogelijk is (tweedelijns zorg). In tweede instantie zorgt het centrum voor (een deel van het) onderwijs van kinderen waarvoor dit noodzakelijk is

---

⁷ Wetgeving wordt voorbereid om meer duidelijkheid te geven over het onderscheid onderhoud en renovatie.

⁸ Voortgezet onderwijs is op Bonaire:

* praktijkonderwijs (geen vaste lengte duur opleiding, tussen 12 en 20 jaar)

* voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), inclusief

leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) (vierjarige opleiding, van 12 tot 16)

* hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) (vijfjarige opleiding, van 12 t/m 17)

* voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) (zesjarige opleiding, van 12 t/m 18).

- lichamelijke opvoeding maakt eveneens deel uit van het basis- en voortgezet onderwijs, daarom zijn sportfaciliteiten een verplicht onderdeel van onderwijshuisvesting. Dit betekent niet dat er afzonderlijke sportfaciliteiten voor onderwijs moeten zijn; er kan ook gebruik worden gemaakt van algemene sportfaciliteiten.

De taak is voor het jaar 2011 tot en met een bij Koninklijk besluit te bepalen tijdstip een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de openbare lichamen en de minister van OCW.⁹ Deze gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt nader ingevuld in convenanten. De convenanten worden vervolgens uitgewerkt in plannen. Met alle drie de eilanden zijn convenanten gesloten en wordt sinds 2011 gewerkt aan het inhalen van de achterstanden in de onderwijshuisvesting, zie verder onder uitvoering per eiland.

Wet- en regelgeving

Onderwijshuisvesting is geregeld in:

- Wet primair onderwijs BES.
- De Wet op het voortgezet onderwijs.
- Wet educatie en beroepsonderwijs BES (WEB BES)

Onderhoud van de buitenkant van het gebouw, aanpassingen en dergelijke was tot 1-1-2015 een verantwoordelijkheid voor het OL voor het primair onderwijs. Dit is vanaf 1-1-2015 een taak van de schoolbesturen.¹⁰ Deze verandering is voor gemeenten doorgevoerd en daarom ook voor Caribisch Nederland. Voor het VO en het MBO was deze taak al een taak voor de schoolbesturen.

De eisen waaraan onderwijshuisvesting moet voldoen is wat betreft het aantal m² per kind geregeld in het 'Uitvoeringsbesluit voorzieningen in de

Op Sint Eustatius en Saba is voortgezet onderwijs CXC-onderwijs (certificate of secondary education), Dit onderwijs is gangbaar in de regio. Dit is gelijkgesteld aan vmbo, havo, vwo of mbo-2, als ook het vak Nederlands is gevolgd.

⁹ Artikel 158 Wet primair onderwijs, artikel 12.23 Wet voortgezet onderwijs 2020, artikel 11.1b Wet educatie en beroepsonderwijs BES.

¹⁰ Wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet primair onderwijs BES in verband met de overheveling van taak en budget voor aanpassingen in onderwijshuisvesting van gemeente naar school.

huisvesting PO/VO BES'. Er zijn verder geen vastgelegde specifieke normen voor een schoolgebouw. Wel zijn er algemene normen van toepassing, zoals voor brandveiligheid, voorkomen problemen met asbest en vanuit de arbeidsinspectie.

Voor te bouwen scholen wordt vanaf 2021 zoveel mogelijk gekeken naar duurzaamheid en beheersing van het klimaat; dit in de geest van de BENG-normen (Bijna Energie Neutraal gebouw) in Europees Nederland. Het gaat dan om het koelen van gebouwen. De keuze voor de bouwmaterialen is dan van belang, evenals natuurlijke koelen, zoals bomen die voor schaduw zorgen.

Vergelijking met Europees Nederland

De onderwijswetgeving voor Caribisch Nederland in het algemeen is vergelijkbaar met de wetgeving in Europees Nederland, met enkele andere keuzen vanwege bijvoorbeeld taal, geografische ligging, schaal en lokale context. Zo is het voortgezet onderwijs op Sint Eustatius en Saba het CXC-onderwijs. Dit onderwijs is gangbaar in de regio, waardoor er aansluiting is op vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt in de regio. Ook geeft dit onderwijs aansluiting op het mbo of hoger onderwijs in Nederland als examen is afgelegd in het vak Nederlands.

De wetgeving voor onderwijshuisvesting is vergelijkbaar met de Europees Nederlandse wetten. Onderwijshuisvesting is in de jaren '90 gedecentraliseerd naar gemeenten. Veel scholen zijn oud en aan vervanging toe. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het IBO onderwijshuisvesting, 2021. Nieuwe schoolgebouwen moeten in Europees Nederland verplicht BENG zijn. Dit omdat het vanaf 1 januari 2021 wettelijk verplicht is om (bijna) energieneutraal te bouwen. In 2050 moet al het maatschappelijk vastgoed, waaronder scholen ook vallen, klimaatneutraal zijn. Vervanging en nieuwbouw geeft bij gemeenten regelmatig financiële problemen. Zeker in combinatie met duurzaam bouwen.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Onderwijshuisvesting was een taak met grote achterstanden. Sinds 10-10-10 zijn het ministerie van OCW en de OL-en bezig de achterstanden in te halen.

OCW heeft met alle drie de openbare lichamen convenanten gesloten (2012) en een plan van aanpak onderwijshuisvesting gemaakt om de achterstanden in te halen. In 2019 zijn er nieuwe convenanten gesloten.

De achterstanden worden door investeringen van OCW en de OL-en samen gefinancierd (zie onder middelen).

Tot en met 2018 verzorgde OCW de uitvoering via het Rijksvastgoedbedrijf. In de nieuwe convenanten (2019) zijn de OL-en verantwoordelijk voor de uitvoering van de nieuwbouw en renovatie.

Oorspronkelijk zat ook het bewegingsonderwijs in de plannen. Dit is deels wegbezuinigd vanwege stijgende bouwkosten en ander tegenvallers. Deels wordt het ondervangen door sportfaciliteiten die niet specifiek voor onderwijs zijn, zie taak 4c) sport, bewegen en speeltuinen.

Bonaire

Op Bonaire zijn diverse scholen. De achterstanden in de gebouwen zijn grotendeels ingehaald. Aan drie projecten wordt nog gewerkt en/of worden nog aanbesteed. Daarnaast zal er per 2024 een nieuw bekostigde school bij komen. In de tabel is een overzicht opgenomen van de stand van zaken.

Primair onderwijs	
Kolegio San Luis Bertrán	afgerond
Kolegio San Bernardo	afgerond
Kolegio Rayo di Solo	afgerond
Skol Amplio Papa Cornès	afgerond
Kolegio Strea Briante	afgerond
Kolegio Kristu Bon Wardador	renovatie en uitbreiding oplevering 2023
Basisschool De Pelikaan	aanbesteding nieuwbouw in 2023
<i>Basisschool Aquamarin</i>	<i>privaat; onderwijshuisvesting geen taak voor OL</i>
<i>Het KORAAL</i>	Deze school is privaat, maar wordt met ingang van 1 augustus 2024 een door OCW bekostigde school. Voor deze school moet nog een huisvestingsplan worden gemaakt.
Voortgezet onderwijs	
SGB Liseo, speciale lesplaatsen	afgerond

SGB junior college (junior en praktijkonderwijs)	aanbesteding vmbo op zijn vroegst in 2024.
SGB speciale lesplaatsen	
SGB vmbo praktijkonderwijs	
SGB Havo-VWO	
	afgerond
MBO	
SGB MBO	aanbesteding in 2023
NB Forma heeft ook MBO (gericht op gedetineerden). Forma heeft een eigen gebouw. Forma maakt wel gebruik van de MBO-voorzieningen, zoals de werkplaatsen.	Maakt gebruik van MBO-voorzieningen.
EOZ	
Expertisecentrum Onderwijs Zorg Bonaire	Huur voor het EOZ-kantoor wordt door het OLB betaald. De huur van de lokalen van het EOZ worden door OCW betaald. Het gaat hierbij om een pilot.

Ondanks de voortgang in het inhalen van de achterstanden is er behoefte aan meer lokalen. Dit vanwege de groei van de bevolking van Bonaire (Bonaire had in 2011 - 15.679 inwoners en in 2023 – 24.090, [bron CBS](#)).

Om de groei op te vangen is recent besloten tot de uitbreiding van zowel het SGB/Liseo als het bouwproject van SGB/MBO.

Omdat Het Koraal vanaf 1 augustus 2024 een door het rijk bekostigde school wordt kan de groei van het aantal leerlingen in het primair onderwijs (deels) door deze school worden opgevangen. Het besluit tot bekostiging van deze school is voorjaar 2023 genomen. Het huisvestingsplan moet nog worden gemaakt. De huisvesting van deze school is een gedeelde verantwoordelijkheid van OCW en het OLB (conform het masterplan uit 2012).

Gymzalen

Scholen op Bonaire geven aan te weinig gymzalen te hebben. Dit komt in de eerste plaats door de groei van het aantal leerlingen op het eiland. En in de

¹¹ Caribbean Vocational Qualification. Dit beroepsonderwijsprogramma kent een competentiegerichte aanpak van scholing, toetsing en diplomering.

tweede plaats omdat de normuren bewegingsonderwijs zijn gestegen. Het OLB is voornemens enkele gymzalen te bouwen met een subsidie van de Europese Unie (EDF). Daarnaast wordt een deel opgevangen door de renovatie van sportcomplexen die niet specifiek voor scholen zijn, maar wel door scholen kunnen worden gebruikt, zie taak 4c) sport, beweging en speeltuinen

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius is een aantal scholen. De achterstanden in de gebouwen zijn grotendeels ingehaald. Voor de laatste school vindt nieuwbouw plaats. In de tabel is een overzicht opgenomen van de stand van zaken.

Primair onderwijs	
Golden Rock School	afgerond
Governor de Graaff School	afgerond, er zijn nog enkele aanvullende vragen
Lynch Plantation SDA Primary School	afgerond
Bethel Methodist School	afgerond
Voortgezet onderwijs/vmbo	
Gwendoline van Putten school	nieuwbouw (gestart 2023)
MBO (CVQ)¹¹	
Gwendoline van Putten school	nieuwbouw (gestart 2023) (de school heeft één gebouw).
EOZ	
Expertise Centre Education Care St. Eustatius	Het OLE betaalt de huur van de gebouwen van het EOZ

Sint Eustatius heeft een renteloze lening voor het aandeel van het OLE in onderwijshuisvesting. De jaarlijkse aflossingslasten zijn \$ 200.000 (terug te betalen door een korting op de vrije uitkering). Het OLE activeert het eigen

aandeel in de schoolgebouwen niet. Er zijn daarom geen afschrijvingskosten. Het OLE betaalt wel de huur van het gebouw van het EOZ.

Het OLE wil graag een tweede middelbare school. In het schooljaar 2022 - 2023 zijn tijdelijk een aantal leerlingen van de middelbare school opgevangen op één van de scholen voor primair onderwijs. Ze hebben les gekregen van docenten van de middelbare school, maar dit is wettelijk niet toegestaan. Voor een tweede middelbare school is een aanvraag gedaan, maar er zijn niet genoeg handtekeningen voor. Het OLE vindt het wenselijk om de mogelijkheden van een tweede school te onderzoeken. Het ministerie van OCW ziet op dit moment juridisch geen ruimte voor een tweede middelbare school.

Saba

OCW en OLS hebben 25 april 2019 het convenant onderwijshuisvesting Saba afgesloten waarmee de verantwoordelijkheid voor de onderwijshuisvesting bij OLS komt te liggen en OLS zelf projecten gaat uitvoeren. Dit convenant wordt in 2023 vernieuwd. Uitgangspunt van het convenant was \$ 7 mln. bijdrage van het rijk.

De basisschool wordt in 2022 – 2023 gerenoveerd en uitgebreid. Op de school wordt een etage gezet voor extra lokalen. Beneden komt er twee meter ruimte bij, waardoor er meer ruimte is voor de kinderen van 4-5 jaar. Ook wordt het gebouw aardbeving bestendig gemaakt. Er wordt zo gebouwd dat les gegeven kan blijven worden tijdens de bouw.

Er is één school voor het voortgezet onderwijs. Deze school heeft een hoofdgebouw in St. Johns (bij de basisschool) in een oud ziekenhuis. De school heeft daarnaast enkele kleinere gebouwen in gebruik. De technische school is bij het vliegveld en is een voormalige leerlooierij. De schoolgebouwen zijn oud en niet van oorsprong gebouwd als school. Het OLS heeft een plan gemaakt, waarbij alle schoolgebouwen bij elkaar liggen in Sint Johns, evenals de gymzaal en het EOZ. Ook een community centre, een weg en parkeerplaatsen zijn in het plan opgenomen. De raming van het OLS is \$ 30 mln. \$ 10 mln. daarvan is buitenruimte en parkeerplaatsen en hebben we bij taak 9a) wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overige meegenomen. De aanbesteding is

gepland voor 2023. Na de aanbesteding kan een precieze raming worden gemaakt.

De opzet van het OLS is dat de bouw in fasen plaats vindt, zodat de kinderen les kunnen blijven krijgen in Sint Johns. De noodgebouwen van de kinderopvang zouden hierbij gebruikt kunnen worden (zie verder taak 4a kinderopvang). De eerste fase is de technische school naar het terrein halen. De gymzaal staat als tweede fase. Het hele traject kan 5-6 jaar in beslag nemen. Saba kijkt, behalve naar bijdragen van departementen, ook naar fondsen.

Op dit moment draagt het OLS zorg voor het achterstallig onderhoud van de school. Dit omdat de school niet betaalt, omdat de panden naar hun mening in hun huidige staat niet te onderhouden zijn.

Primair onderwijs	
Sacred Heart School	start renovatie, uitbouw 2022
Voortgezet onderwijs	
Saba Comprehensive School – vmbo, praktijkonderwijs, havo	plannen in ontwikkeling. Het streven is in 2023 een nieuw convenant te sluiten.
MBO (CVQ)	
Saba Comprehensive School – mbo	Zie bij VO
EOZ	
Expertise Center Education Care Saba	Het EOZ is boven de gymzaal gehuisvest. Het OLS stelt deze ruimte ter beschikking aan het EOZ.

Andere lopende beleidsontwikkelingen voor Caribisch Nederland

Onderwijshuisvesting kent vier ontwikkelingen van belang voor de kosten:

- De ingezette beleidsontwikkeling is dat het EOZ een grotere rol krijgt. Het EOZ op alle drie de eilanden heeft specialistische voorzieningen ingericht (dit is een soort speciaal onderwijs). Deze specialistische voorzieningen hebben een eigen (les)locatie nodig. Het gaat

vooral nog om een pilot. Deze wordt vooral nog door het rijk betaald.

- De bouwkosten stijgen erg snel. Ramingen van 2021 blijken binnen twee jaar 40% hoger uit te vallen (laagste aanbieder). In de jaren hiervoor waren de prijsstijgingen tussen de 3-6% per jaar.
- Het onderhoud van de gebouwen die als eerste zijn gerenoveerd lijkt soms weer achter te lopen bij een aantal scholen. Dit kan komen omdat de taakverdeling relatief nieuw is; het onderhoud van scholen is aan het schoolbestuur. De besturen moeten zich dat realiseren en er actie op nemen. De OL-en zijn alleen verantwoordelijk voor nieuwbouw en renovatie (deze verdeling van taken is ook in Europees Nederland zo).
- Op Bonaire stijgt het aantal leerlingen en daarmee de behoefte aan lokalen. De verwachting van het CBS is, is dat het aantal doorstijgt tot 15% van 2022 – 2030. Vanaf 1 augustus 2024 wordt het Koraal, nu een private school, door het rijk bekostigd. Voor deze school moet nog een huisvestingsplan worden gemaakt. Daarbij kan de groei van het aantal leerlingen voor het primair onderwijs (naar verwachting) worden opgevangen. Voor het voortgezet onderwijs en het mbo wordt de groei opgevangen door uitbreiding van zowel het SGB/Liseo als het bouwproject van SGB/MBO.
- Voor de gymzalen is de groei van het aantal leerlingen ook van belang.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

In Europees Nederland is er veel nadruk op duurzaam bouwen. Dit is ook voor Caribisch Nederland van belang; het gaat dan bijvoorbeeld om koeling van gebouwen en/of bouwen met materialen die zorgen voor koeling/minder warm worden.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire**	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten			
OL lasten reguliere taakuitoefening	\$ 370.000, waarvan \$ 320.000 afschrijvingen en \$ 50.000 onderhoud.	\$ 25.000 huisvesting EOZ. Geen activering van het eigen aandeel in de schoolgebouwen. Er zijn dus ook geen afschrijvingslasten.	\$ 60.000 onderhoud scholen. Dit onderhoud is aan de scholen, maar gezien de staat van de gebouwen draagt het OLS hier zorg voor.
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings OL	\$ 25 mln. 2013-2037 (via renteloze lening)	\$ 4,4 mln. (via renteloze lening 2013 – tot 2034).	Renteloze lening 2012 eigen bijdrage aan het huisvestingsproject \$ 1,1 mln. Deze lening is afgelost.
Investerings rijk via Rijksgebouwendienst (voor 2019)	Investerings voor 2019 zijn circa \$ 20 mln.	Investerings voor 2019 zijn circa \$ 1,3 mln.	2013-2018 is de school beperkt gerenoveerd.
Investerings rijk via BU*	Maximaal \$ 48 mln. voor de resterende drie gebouwen. Dit is inclusief de renteloze lening. De lening loopt nog 15 jaar dus waarde 15 mln. investering OCW \$ 33.	\$ 10,2 miljoen gereserveerd voor het Onderwijs huisvestingsplan Sint Eustatius, inclusief de renteloze lening. De lening heeft in 2023 de waarde van \$ 2,4 mln. Investering van OCW is: \$ 7,6 mln.	\$ 7 mln. gereserveerd voor Saba. Daarvoor was \$ 2,3 mln. voor de basisschool.
Herziening investeringen o.a. vanwege stijging bouwkosten.	Indexering van de nog te starten projecten is nodig. Raming: \$ 10,7 mln. Hierover moet nog besloten. Opzet: 30% OLB \$ 3,21 70% OCW \$ 7,49	De bouwkosten van de laatste te bouwen school zijn met 40% gestegen. In juni 2022 is middels addendum op convenant een afspraak gemaakt over de garantstelling door OCW voor een extra bedrag van \$ 4,9 miljoen om het ontstane tekort voor de realisatie van het GVP-project te dekken. Hoe dit bedrag wordt gedekt is nog niet afgesproken. We gaan uit van een verdeling van 70% rijk en 30% OLE, omdat dit in het algemeen de verdeling is bij onderwijs huisvesting. Dit betekent dat OCW \$ 3,8 miljoen extra investeert (70%) en dat het OLE \$ 1,1 mln. bijdraagt door een renteloze lening.	Basisschool verbouwing: \$ 3 mln. De aanbesteding van de middelbare school/mbo is gepland voor voorjaar 2023. Dan is er een actuele raming van de kosten.
Totale investering	Totale investering rijk: \$ 20 + \$ 33 + \$ 7,49 = \$ 60,49 Totale investering OLB: \$ 25 + \$ 3,21 = \$ 28,21	Totale investering rijk: \$ 1,3 + \$ 7,6 + \$ 3,8 = \$ 12,7 mln. Totale investering OLE \$ 4,4 + \$ 1,1 mln. = \$ 5,5 Totaal: \$ 18,3 mln.	

	Bonaire**	Sint Eustatius	Saba
	Totaal: \$ 88,7 mln.		
Totale waarde gebouwen (en oorspronkelijke waarde van de gebouwen, investering OL en investering rijk).	Waarde school: investeringen is 2/3 (onderzoek 2014). Totale investering is \$ 88,7 mln. (is 2/3). Totale waarde gebouwen \$ 133 mln.	Waarde school: investeringen is 2/3 (onderzoek 2014). Totale investeringen: \$ 18,3 mln. (is 2/3) Totale waarde gebouwen: \$ 27,5 mln.	Uitgangspunt OLS basisschool \$ 3 mln. Middelbare school en MBO hebben op dit moment \$ 0 restwaarde.
Instandhoudingslasten: onderhoud is aan de scholen. De OL-en zijn verantwoordelijk voor de verzekeringen (0,25%) en voor vervanging.	Verzekering: \$ 300.000 Vervangingslasten: afschrijven over 40 jaar is \$ 3,3 mln.	verzekering \$ 70.000 Vervangingslasten: afschrijven over 40 jaar is \$ 690.000	verzekering \$ 10.000. onderhoudslasten oud schoolgebouw (CXC) \$ 60.000 Vervangingslasten; \$ 75.000.
We gaan ervan uit dat de verzekeringen worden betaald en zijn opgenomen in de overheadlasten OL algemeen.			
Ruimte begroting	Er wordt pas afgeschreven als een gebouw, in gebruik wordt genomen. De laatste gebouwen worden nu gebouwd. Het aandeel van het OLB in de investeringen is \$ 28,2 mln. We gaan. Uit van een afschrijvingstermijn van 40 jaar. De ruimte in de begroting is dan \$ 0,7 mln. Het OLB betaalt \$ 50.000 voor onderhoud. Dit is geen taak meer van het OLB. We nemen \$ 50.000 in de begroting mee als ruimte voor de vervangingsinvestering. De ruimte is dan \$ 750.000.	Een deel van de investeringen in de scholen is door middelen van het OLE gefinancierd. Op de staat van activa van het openbaar lichaam staan echter geen schoolgebouwen. Er wordt dus niet afgeschreven.	-
Niet belegde instandhoudingslasten	\$ 2,55 mln. vervangingslasten	\$ 690.000 vervangingslasten	\$ 75.000. vervangingslasten

Beleidsopties			
<u>nog niet afgesproken schoolgebouw/klaslokalen</u>			
	Extra klaslokalen en gymzalen zijn nodig vanwege de stijging van het aantal leerlingen. Voor het PO wordt (deels) dat opgevangen door het Koraal. Voor het voortgezet onderwijs worden er lokalen bij SGB/Liseo gebouwd. Het OLB	Het OLE wil een verkenning van de mogelijkheden van een tweede school voor het voortgezet onderwijs.	OLS is bezig met een plan voor nieuwe gebouwen middelbare school, mbo, gymzaal, EOZ en andere voorzieningen. Voor de school wordt een nieuw convenant gesloten. De totaal geraamde investering is \$ 30 mln.

	<p>bekostigt dit. Dit is een investering van \$ 525.000.</p> <p>Voor het mbo wordt de groei meegenomen bij de aanbesteding van de bouw, die voor 2023 is gepland. De kosten hiervan worden geraamd op \$ 1,9 mln. waarvan \$ 1,3 mln. wordt betaald door het rijk en \$ 0,6 mln. door het OLB.</p> <p>De investeringen zijn: \$ 2.425.000.</p>		<p>Ongeveer de helft is voor onderwijshuisvesting; dat is \$ 15 mln. (de andere kosten nemen we bij 9a wegen en 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning mee).</p>
Instandhoudingslasten	<p>De vervangingslasten van de noodlokalen en mbo zijn 80.000.</p> <p>Plus PM het Koraal en gymzaal</p>	-	<p>Verzekering \$ 75.000</p> <p>Vervangingslasten \$ 375.000</p>
Nog niet belegde instandhoudingslasten	\$ 80.000 plus PM het Koraal en gymzaal	-	\$ 375.000 - \$ 60.000 (onderhoud)- is \$ 315.000
Capaciteit in natura	<p>Per addendum bij het convenant is in 2021 afgesproken dat OCW ook de reële overheadkosten van de bouwstichting vergoed, dat wil zeggen het projectmanagent van de bouwprojecten.</p> <p>Dit is circa \$ 1 mln. per jaar. De bijdrage is afhankelijk van het aantal lopende projecten.</p>	-	-

* OCW beheert het totaalbudget. OCW verstrekt de middelen in een bijzondere uitkering.

** Tot en met 2018 werden de projecten uitgevoerd en opgeleverd door het rijksvastgoedbedrijf. Vanaf 2019 is de bouwstichting (Fundashon Propiedat Inmobil Boneiru) verantwoordelijk voor de uitvoering.

5b Onderwijs algemeen

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Deze taak vloeit voort uit de overige onderwijstaken. Het gaat om beleids fte('s) voor bijvoorbeeld:

- taalbeleid.
- Maatschappelijke diensttijd (MDT). Dit is een recente taak voor jongeren van 13-27 jaar. De taak ligt vooral bij de scholen.
- de fte('s) voor de aansturing van projecten, zoals onderwijshuisvesting.

Wet- en regelgeving

Deze taak is deels verplicht en / of afgesproken. Dit geldt voor het taalbeleid en MDT.

Vergelijking met Europees Nederland

Deze taak is vergelijkbaar met Europees Nederland. MDT is bijvoorbeeld in Europees Nederland op dezelfde manier geregeld.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

OCW maakt een onderwijsagenda per eiland voor de periode 2023-2027.

Deze agenda wordt met de scholen en de OL-en opgesteld.

De OL-en zijn in overleggen met OCW en de scholen betrokken. Dit kost dus enige (beleids)capaciteit, maar brengt voor de OL-en verder geen kosten met zich mee.

Bonaire

Op Bonaire wordt gewerkt aan het verder vormgeven van het taalbeleid wat betreft het Papiaments. In 2021 heeft Fundashon Akademia Papiamentu een inclusief taalbeleid ontwikkeld.

[Terug naar de inhoudsopgave](#)

Daarnaast is er beleid voor en overleg over de aansluiting onderwijs (mbo) – arbeidsmarkt.

Een deel van het beleid betreft jongeren en niet specifiek onderwijs. Dit valt in ons onderzoek onder 4b) jongerenactiviteiten. Een deel van de lasten van Bonaire voor onderwijs algemeen, rekenen we daarom toe aan taak 4b) voor de vergelijkbaarheid met de andere eilanden.

Het OLB heeft studiebeurzen verstrekt. Hierover worden terugbetalingen ontvangen. De geraamde baten zijn \$ 80.000.

Sint Eustatius

\$ 200.000, waarvan \$ 110.000 een studiebeurs is. Het gaat dan om bijdragen aan de kosten van huisvesting van studenten. Studenten krijgen een beurs vanaf hun 18^e. Studenten voor het mbo beginnen vaak eerder; vanaf hun 16^e. zij krijgen een studietoelage van \$ 450 per maand als ze naar het buitenland gaan. Ook de schoolkosten van sommige opleidingen in Sint Maarten worden vergoed.

Saba

\$ 60.000 voor studiebeurzen (vergelijkbaar met Sint Eustatius).

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
<i>Structurele lasten en baten</i>			
OL lasten reguliere taakuitoefening	500.000 (500.000 rekenen we toe aan 4b) jongerenactiviteiten.	200.000	60.000

5c Leerlingenvervoer

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Leerlingenvervoer betreft het vervoer van leerlingen van en naar de school. Het openbaar lichaam kan zelf vervoer regelen of een bijdrage geven aan de ouders. In de praktijk betreft het leerlingenvervoer het vervoer van kinderen van en naar school, kinderopvang, buitenschoolse opvang, naschoolse activiteiten (oudere kinderen) en andere activiteiten.

Wet- en regelgeving

Leerlingenvervoer is geregeld in de Wet primair onderwijs (WPO) BES, artikel 5, eerste lid: *Bij eilandsverordening worden regels gegeven met betrekking tot het verstrekken van voeding en kleding aan alsmede het mogelijk maken van vervoer naar en van school voor leerlingen die zonder deze voorzieningen redelijkerwijs niet in staat zouden zijn de school geregeld te bezoeken als bedoeld in de artikelen 6 en 7 van de Leerplichtwet BES.*

Ook het zevende lid van artikel 5 WPO BES is van belang, onder andere omdat er geen openbaar vervoer is op de eilanden: *De eilandsverordening bepaalt dat voor leerlingen die wegens hun lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke handicap op ander vervoer dan openbaar vervoer zijn aangewezen, dan wel vanwege een zodanige handicap niet zelfstandig van openbaar vervoer gebruik kunnen maken, een adequate voorziening wordt getroffen.*

Vergelijking met Europees Nederland

In Europees Nederland is leerlingenvervoer er voor kinderen die niet zelfstandig naar school kunnen, bijvoorbeeld bij ziekte, een handicap of gedragsproblemen. Soms kan een kind ook van leerlingenvervoer gebruik maken als de school ver weg is. Het gaat dan alleen om het primair onderwijs. Voor het voortgezet onderwijs speciaal onderwijs kan gebruik worden gemaakt van leerlingenvervoer, maar alleen als kinderen door hun handicap niet zelfstandig naar school kunnen. De gemeente beslist of een kind recht heeft op leerlingenvervoer.

[Terug naar de inhoudsopgave](#)

In Caribisch Nederland is het leerlingenvervoer uitgebreider dan in Europees Nederland, omdat er geen openbaar vervoer is op de eilanden.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Bonaire

Er zijn 13 bussen voor vervoer van en naar scholen van het primair en secundair onderwijs. Één van de bussen verzorgt het speciale vervoer voor kinderen met bijvoorbeeld autisme.

Het OLB besteedt de taak uit aan buschauffeurs die een eigen bus hebben. Ze krijgen een vergoeding per kind per rit. Er moet ook een minimum aantal kinderen in de bus zitten.

De hoogte van de vergoeding is al enige jaren niet meer aangepast. De prijzen dekken daarom de kosten niet meer. Het OLB overlegt over aanpassing van de vergoeding met een vertegenwoordiging van de buschauffeurs. Dit heeft geleid tot aanpassing van het bedrag naar \$ 350.000.

Sint Eustatius

Er is vervoer naar scholen. De kosten zijn niet bekend. De bussen en chauffeurs worden aan de afdeling dienst openbare werken; onderhoud infrastructuur (voor wegen e.d.) toegerekend.

Het expertise centrum verleent ondersteuning aan kinderen met een beperking. Hiervoor is alternatief leerlingen vervoer nodig, onder andere ook omdat de tijden van deze voorziening afwijkt van de schooltijden. De kosten hiervoor zijn ongeveer \$ 20.000.

Saba

Er is vervoer naar alle scholen voor iedereen. Er is ook vervoer naar de kinderopvang, buitenschoolse opvang, e.d. en naar de bibliotheek. Er zijn acht bussen voor het leerlingenvervoer en twee bussen voor ander vervoer (zie ook taak 9d openbaar vervoer).

Het OLS geeft \$ 560.000 uit aan leerlingenvervoer. Dit zijn salarislasten, onderhoud en vervanging van de bussen en benzine. De baten zijn \$ 5.000.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
<i>Structurele lasten</i>			
OL lasten reguliere taakuitoefening	350.000	Meegenomen onder wegen 20.000 voor vervoer naar onderwijs op EOZ.	560.000
OL taakgebonden eigen inkomsten	10.000		5.000
Netto lasten	340.000		555.000
<i>Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)</i>			
investerings OL	Bussen zijn in eigendom van de chauffeurs.	Bussen worden niet geactiveerd en dus niet afgeschreven.	Bussen worden afgeschreven en vervangen

5d Leerplicht

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Scholen geven verzuim (niet gemelde afwezigheid) door aan de leerplichtambtenaar. De leerplichtambtenaar gaat in gesprek met de ouders en leerlingen over het verzuim en gaat na wat de achterliggende redenen van het verzuim zijn en zoekt met de ouders en school naar een oplossing. Ook geeft een leerplichtambtenaar informatie aan leerlingen en ouders over waarom het belangrijk is om naar school te gaan. En geeft informatie over de gevolgen als leerlingen en ouders zich niet houden aan de Leerplichtwet.

Daarnaast zijn de openbare lichamen verplicht vroegtijdige schoolverlaters (18-23 jarigen zonder startkwalificatie die geen onderwijs volgen of betaald werk verrichten) te registreren en monitoren en door te verwijzen naar onderwijs of arbeidsmarkt of een SKJ-traject (zie taak 5e).

Wet- en regelgeving

In de Leerplichtwet BES (artikel 7, eerste lid) is geregeld dat er leerplicht is van 4 tot en met 15 jaar of tot de startkwalificatie (diploma of opleiding tot 18 jaar).

Uitzonderingen zijn op grond van de Leerplichtwet BES onder andere mogelijk op lichamelijke of psychische gronden (met verklaring arts) en vanwege veiligheid. In deze gevallen worden trajecten buiten school gezocht. Vanaf 14 jaar is het mogelijk dat een deel van het onderwijs uit praktijkonderwijs bestaat.

Het toezicht op de leerplicht is bij wet opgedragen aan het bestuurscollege. Het bestuurscollege wijst daartoe één of meer leerplichtambtenaren aan.

Vergelijking met Europees Nederland

De leerplicht is wat betreft systematiek vergelijkbaar met Europees Nederland. In Europees Nederland is de leerplicht van 5 – 16 jaar en zijn

leerlingen tot 18 jaar die nog geen startkwalificatie hebben wel kwalificatieplichtig. Kinderen mogen wel al vanaf 4 jaar naar school.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Er zijn 3 fte bezig met leerplicht. Er wordt een 4^e fte geworven. Er zijn 4.000 leerlingen; ongeveer de helft voor primair onderwijs en de helft voor voortgezet onderwijs. De taak leerplicht omvat op Bonaire naast gesprekken met leerlingen, ouders en scholen ook communicatie met scholbesturen en ministeries. Ook is er voorlichting over leerplicht nodig. Bonaire werkt aan een leerplichtplan.

De ervaring van leerplichtambtenaren in de praktijk is dat diverse ouders bredere problemen hebben, zoals geen eten of geen kleren. Het in contact komen met ouders is daardoor vaak moeilijk; de ouders moeten zich voldoende op hun gemak voelen. Voorlichting over leerplicht en het leerplichtplan is daarom van belang voor het OLB.

Het OLB vraagt aandacht voor de wetgeving. De wetgeving is te één op één overgezet. Het OLB is bijvoorbeeld verplicht alternatieven voor scholen te vinden in een straal van 50 km. Dat is op Bonaire geen zinvolle afbakening.

Het OLB werd ondersteund vanuit Gouda (twinning) dit was een zinvolle samenwerking. De leerplichtcoördinator is een maand naar Bonaire geweest. De coördinator heeft een plan gemaakt en heeft daarna voor de ondersteuning gezorgd. Ook verzorgt deze coördinator de nazorg voor de leerplichtambtenaren op Bonaire. De leerplichtcoördinator heeft een andere baan waardoor de ondersteuning wat beperkter is geworden. Er is wel een convenant met Gouda.

Sint Eustatius

Leerplicht wordt uitgevoerd door een leerplichtambtenaar. Net zoals op Bonaire, ervaart de leerplichtambtenaar op Sint Eustatius dat diverse ouders bredere problemen hebben. Dit maakt het in contact komen en blijven moeilijk. Om deze reden trekt leerplicht samen op met jongerenwerk en werken beide afdelingen met elkaar samen.

Saba

Een van de medewerkers van public safety doet voor een deel van de tijd de werkzaamheden als leerplichtambtenaar. Op Saba zijn nauwelijks dropouts. Problemen zijn gedragsproblemen, vaak te laat komen en dergelijke. Er is zicht op de praktijk. Het registreren loopt soms achter.

Andere lopende beleidsopties

Er is een relatie met SKJ (taak 5e). Bij deze taak is een ontwikkelpunt opgenomen.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

In Europees Nederland is er een brief naar de Tweede Kamer gestuurd over de verdere uitwerking van de aanpak van verzuim. Of en op welke manier dit wordt vertaald naar Europees Nederland is niet bekend. De brief van 15 juli 2022 van de minister voor primair en voortgezet onderwijs kan [hier](#) worden gedownload.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
<i>Structurele lasten</i>			
OL lasten reguliere taakuitoefening	280.000	60.000	20.000
<i>Bijdrage in natura</i>			
Incidenteel rijk	leerplichtcoördinator Gouda		
Incidenteel OLB	10.000 leerplichtcoördinator Gouda		

5e Sociale Kanstrajecten Jongeren (SKJ)

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Sociale Kanstrajecten jongeren zijn trajecten voor jongeren van 18 – 24 jaar die geen startkwalificatie hebben en geen voortgezet of beroepsonderwijs volgen of betaald werk verrichten. Het gaat om vroegtijdige schoolverlaters, bijvoorbeeld jonge moeders of first offenders. Het openbaar lichaam zorgt voor de registratie van alle voortijdig schoolverlaters en verwijst ze door naar onderwijs of arbeid. Als doorverwijzing geen optie is, kan aan de jongere een sociaal kanstraject worden aangeboden. Een SKJ-traject gaat bijvoorbeeld om onderwijs in combinatie met stages of werkervaringsplekken.

Wet- en regelgeving

Wet sociale kanstrajecten jongeren (SKJ BES).

Vergelijking met Europees Nederland

De taak is deels vergelijkbaar met Europees Nederland, maar is anders vormgegeven. Ook heeft deze taak zich het afgelopen decennium ontwikkeld in Europees Nederland. In Caribisch Nederland is de SKJ-wet niet aangepast. In Europees Nederland is er meer beleid voor voortijds schoolverlaten; dit is breder dan SKJ (zie ook onder ‘mogelijke toekomstige ontwikkelingen’). Daarnaast hebben de openbare lichamen taken die lijken op de taken van het RMC (Regionaal Meld- en Coördinatiepunt voortijdig schoolverlaten) in Europees Nederland. Het RMC richt zich op voortijdig schoolverlaters van 18 tot 23 jaar zonder startkwalificatie. Het RMC brengt ze in beeld en probeert ze op vrijwillige basis terug te begeleiden naar een opleiding of een leerwerkplek.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

De middelen voor SKJ worden verstrekt via een bijzondere uitkering (sinds 2012). De middelen worden door de OL-en verstrekt aan de SKJ uitvoeringsorganisaties.

De middelen dekken de kosten van de scholing en daarnaast ontvangen deelnemers van het openbaar lichaam, afhankelijk van hun leefsituatie, soms een deelnemersvergoeding bijvoorbeeld voor de kosten van kinderopvang. Dergelijke bijdragen zijn bij de taak, bijvoorbeeld kinderopvang, opgenomen.

Bonaire

De SKJ-trajecten zijn uitbesteed aan Fundashon Forma. Forma doet behalve de SKJ-trajecten ook jobprograms (taak 2b). Er zijn circa 30 SKJ-trajecten per jaar.

Sint Eustatius

De SKJ- trajecten zijn uitbesteed aan de New Challenge Foundation. Zij verzorgen vooral opleidingen gericht op gedrag en sociale vaardigheden. Voor de jobprograms wordt hier ook gebruik van gemaakt als er behoefte is aan het leren van meer sociale vaardigheden. Het gaat om circa 15 trajecten per jaar.

Saba

De SKJ- trajecten worden op Saba uitgevoerd door Saba Reach Foundation. Deze stichting doet daarnaast ook jobprograms (zie taak 2b). Saba Reach krijgt het gebouw om niet van het OLS.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

De Wet educatie en beroepsonderwijs BES (WEB BES) en de Wet sociale kanstrajecten BES (SKJ-wet) zijn verouderd geraakt. De ontwikkelingen in Europees Nederland zijn niet in deze wetten meegenomen. Een voorbeeld is dat in de BES-wetgeving alleen aandacht wordt besteed aan uitvallers. Een preventieve aanpak, met andere organisaties en betrokkenen mist in de wet. De openbare lichamen zijn in de praktijk wel bezig met preventie. Op Saba en Sint Eustatius lopen leerplicht, jongerenwerk en SKJ in elkaar over. (Evenals

SKJ en jobprograms). Op Bonaire ervaren de leerplichtambtenaren regelmatig een combinatie van problemen op school en ouders is armoede.

Vernieuwing en flexibilisering van SKJ wordt door alle drie de eilanden wenselijk gevonden.

Bij nieuwe wetgeving worden de SKJ-trajecten vervangen door een per eiland samen te stellen eilandelijk plan van aanpak met maatregelen die zowel preventief als curatief kunnen worden ingezet voor jongeren van 12-23 jaar (zowel schoolgaande jongeren als jongeren die voortijds de school verlaten hebben). De taken van het openbaar lichaam voor registreren en doorverwijzing blijven.

Nieuwe wetgeving zal er op zijn vroegst in 2025 zijn.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
<i>Structurele lasten</i>			
Rijk (bijzondere uitkering)	\$ 660.000	\$ 350.000	\$ 200.000

5f Bibliotheken

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

In Caribisch Nederland zijn de bibliotheken tot nu toe gericht op het uitlenen van boeken. Volgens de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen heeft een volwaardige bibliotheek vijf maatschappelijke functies. Bibliotheken lenen boeken uit, maar ontwikkelen bijvoorbeeld ook taalcursussen, computercursussen en culturele activiteiten. De wet formuleert de taken van een bibliotheek als volgt:

- a. ter beschikking stellen van kennis en informatie
- b. bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie
- c. bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur
- d. organiseren van ontmoeting en debat
- e. laten kennis maken met kunst en cultuur.

Wet- en regelgeving

De Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) geldt vanaf 1-1-2015 in Caribisch en Europees Nederland.

Voor 2015 was er (enkele decennia) geen wetgeving over bibliotheken in Europees Nederland.

Vergelijking met Europees Nederland

De Wsob is een Europees Nederlandse wet die ook van toepassing is op Bonaire, Sint Eustatius en Saba met uitzondering van de artikelen die geen toegevoegde waarde hebben voor deze eilanden¹² (bron MvT Wsob).

Er wordt gewerkt aan een wetsvoorstel tot wijziging van de Wsob, waar rekening wordt gehouden met de situatie in Caribisch Nederland.

---

¹² Met uitzondering van de artikelen 8, onderdelen a, b, c en e, 10, 11, eerste lid, 15 en 16. De bibliotheken in Caribisch Nederland maken onderdeel uit van het stelsel, maar hoeven niet te voldoen aan deelname aan de gezamenlijke catalogus en het

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Recent is een aantal ontwikkelingen in gang gezet:

- de papieren collecties zijn verouderd. De Koninklijke Bibliotheek (KB) heeft een budget ontvangen van OCW om samen met de eilanden aan de slag te gaan de fysieke collecties te vernieuwen. Daarnaast is OCW samen met de KB bezig te onderzoeken op welke wijze een betere toegang tot digitale collecties te krijgen (Engelstalig en Papiaments).
- de bibliotheken hebben over het algemeen goed contact met de scholen, waarbij klassen regelmatig op bezoek komen. Ook worden community activiteiten georganiseerd zoals een boektentoonstelling en excursies voor kinderen. Ontwikkeling van meer activiteiten, zoals cursussen voor ouderen, debat en dergelijke is recenter in gang gezet.
- de drie openbare lichamen kunnen een plan van aanpak indienen. Het rijk kan hiervoor een bijzondere uitkering verstrekken. Voor Bonaire loopt dit inmiddels. Het gaat bijvoorbeeld om meer activiteiten, bijvoorbeeld meer cursussen voor ouderen, debat. Dit gebeurt wel al deels (zie de vorige bullet).
- de planning is in 2023 een tweejarige pilot te starten van de provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's). Deze POI's hebben een rol voor de bibliotheken in Europees Nederland. Het is de vraag of en hoe ze de rol voor Caribisch Nederland kunnen vervullen.

Per eiland is een van de medewerkers van de bibliotheek naar Europees Nederland op bezoek geweest. Ook is er een afvaardiging van de KB naar de eilanden geweest.

interbibliothecair leenverkeer (IBL) (artikel 8 en 15), het collectieplan (artikel 10), gegevenslevering (artikel 11) en de provinciale taken (artikel 16).

Bonaire

De bibliotheek is onderdeel van het OLB. De bibliotheek is gehuisvest in een voormalige supermarkt. De huisvestingskosten lopen via het OLB (taak 13e huisvesting en archief).

Er werken 5 fte en een parttime hoofd. Alle medewerkers gaan komende jaren met pensioen. De huidige structurele kosten van de bibliotheek zijn vooral salarislasten. Daarnaast zijn er enkele specifieke lasten. Er is een nieuw systeem voor het administreren van de boeken met als doel ook bijvoorbeeld bij te kunnen houden welke boeken de bibliotheken hebben. Dit systeem is door een bijzondere uitkering bekostigd.

De collectie wordt vernieuwd via de koninklijke bibliotheek. Deze middelen lopen niet via het OLB, vanwege wisselkoersverschillen (de boeken worden in euro's gekocht).

Er worden enkele activiteiten /cursussen georganiseerd met en in de bibliotheek:

- bibliotheken op scholen; vanaf september 2023. Dit is een pilot met twee scholen (één voor het primair onderwijs en één voor het secundair onderwijs).
- er is een samenwerking met BES(t)4kids; Kinderen van twee- vier jaar worden gestimuleerd om hun woordenschat op te bouwen.
- digitalisering; dat wil zeggen cursussen voor ouderen om ze te leren omgaan met een computer. Er zijn drie pilots voor mensen van 60+.

Uitbreiden van de activiteiten kan beperkt, onder andere omdat het gebouw zich er niet goed voor leent.

Het OLB wil:

- Nieuwe huisvesting, zodat de bibliotheek de activiteiten kan (door)ontwikkelen. Naar de nieuwe huisvesting wordt een haalbaarheidsstudie gedaan door een bureau gespecialiseerd in de ontwikkeling en bouw van bibliotheken. De geraamde kosten zijn \$ 20 mln. Over deze investeringskosten wordt overlegd met het rijk. Wie bijdraagt is ook afhankelijk van het gebruik, bijvoorbeeld het vervullen van een functie voor overheidsdiensten/informatie.
- aandacht voor het Papiaments; de activiteiten die het rijk hiervoor is gestart zijn daarvoor van belang.

- de bibliotheek verzelfstandigen in een stichting.
- er is een werkgroep doorontwikkeling bibliotheek (OLB, koninklijke bibliotheek, rijk).

Sint Eustatius

De bibliotheek is een stichting. De stichting betaalt drie medewerkers, betaalt geen huur, wel elektra en andere nutsvoorzieningen. De subsidie van OLE volstaat hiervoor. De subsidie is \$ 170.000.

Twee jaar geleden is het uitleensysteem geautomatiseerd; er staat nu een QR-code op de boeken.

Het bestuur van de bibliotheek zoekt een externe medewerker om een beleidsplan te maken om de bibliotheek door te ontwikkelen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het organiseren van meer activiteiten. Het gebouw is daar groot genoeg voor; het vergt wel enige aanpassingen.

Het gebouw wordt om niet ter beschikking gesteld. De kosten van het huidige gebouw moeten nog in beeld worden gebracht. Het gebouw lijkt geschikt. Enkele aanpassingen zijn wenselijk bij meer activiteiten. De raming van de investering is \$ 2,55 mln.

Saba

De bibliotheek op Saba krijgt het gebouw om niet. Het OLS geeft een subsidie aan de bibliotheek van \$ 100.000. Dit zijn de salarislasten. Boeken worden van incidentele middelen gekocht. Het gebouw wordt om niet ter beschikking gesteld. Voor meer gebruik van de bibliotheek zou het gebouw moeten worden uitgebreid. De raming van de investering hiervoor is \$ 2,55 mln. Voor kinderen zijn er activiteiten in de bibliotheek. Ze kunnen er bijvoorbeeld hun huiswerk maken en een computer gebruiken. Verder doet de bieb ook projecten voor ouderen.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Het streven is de Wsob in 2025 aan te passen voor Europees Nederland. Het streven is dat dan alle artikelen van toepassing zijn voor Caribisch Nederland, maar waar nodig met een alternatieve invulling zodat maatwerk mogelijk is. Dit omdat door artikelen niet van toepassing te verklaren de achterstand groter wordt. De KB kan bijvoorbeeld een rol spelen. Dit kan voor de zes eilanden zijn. Hierdoor is een betere collectie mogelijk.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten			
OL lasten reguliere taakuitoefening rijk	370.000 (gebouw om niet)	170.000 (en gebouw om niet)	100.000 (en gebouw om niet)
	Een structureel budget zodat de bibliotheken hun reguliere activiteiten kunnen blijven aanbieden en ook kunnen uitbreiden wordt overwogen. Er is een pilot voor de provinciale ondersteuningsinstellingen. Afhankelijk van de pilot wordt gekeken of een structureel budget voor de provinciale ondersteuningsinstellingen voor Caribisch Nederland wenselijk is. Het streven is dit budget te laten meelopen in de reguliere gelden voor de bibliotheken (in Europees Nederland).		
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)*			
Investerings rijk via OL	2022: € 300.000 voor start van doorontwikkeling bibliotheek Bonaire. 2023 € 600.000 voor bibliotheek Bonaire, conform afspraak gemaakt in 2022. OLB dient hiervoor een plan van aanpak in.	2023 of 2024 OLE kan plan van aanpak indienen.	2023 of 2024 OLS kan plan van aanpak indienen.
Beleidsopties			
1. doorontwikkeling bibliotheken			
rijk niet via OL	<ul style="list-style-type: none"> - collectievernieuwing bibliotheken Caribisch Nederland (via Koninklijke Bibliotheek). - twee jarige pilot Caribisch Nederland vanuit de provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) (in voorbereiding). - optie training en inspiratieweek in Nederland. - optie verkenning van uitbreiding boeken in het Papiaments door het LetterenFonds.[ook voor de landen] 		
2. huisvesting	Ontwikkeling van activiteiten en daarvoor een groter gebouw. Geraamde investering \$ 20 mln.	Gebouw is ruim genoeg. Enkele aanpassingen zijn wenselijk bij meer activiteiten. De raming daarvoor is \$ 2,55 mln.	Uitbreiding gebouw en kosten huidig gebouw. De raming daarvoor is \$ 2,55 mln.
Nog niet belegd instandhoudingslasten investering	Onderhoud; \$ 400.000 Vervangingslasten: \$ 665.000	Onderhoud \$ 50.000. Vervangingslasten \$ 85.000	Onderhoud \$ 50.000. Vervangingslasten \$ 85.000
In natura			
huidig rijk	Diverse ondersteuning in natura, d.w.z. via Koninklijke Bibliotheek en de provinciale ondersteuningsinstellingen Uitwisseling van kennis en ervaring via bezoeken aan Europees Nederland.		

6. Cultuur en cultureel erfgoed

Inleiding beleidsveld

Taken

In dit beleidsveld zijn de volgende eilandelijke taken opgenomen:

- 6a) culturele activiteiten en musea
- 6b) cultureel erfgoed.

Relatie met andere eilandelijke taken

De taak culturele activiteiten en musea heeft een relatie met 5f) bibliotheken en buurthuizen en activiteiten voor bijvoorbeeld ouderen (taak 2a). Ook kunnen festiviteiten en musea invloed hebben voor bijvoorbeeld toerisme. Cultureel erfgoed is een taak die enerzijds deel uitmaakt van het sociaal domein, omdat het een relatie met cultuur heeft. Anderzijds maakt de taak deel uit van het fysieke domein, omdat het onder andere om onderhoud van gebouwen, wegen gaat.

Relaties met rijkstaken

De taken hebben een relatie met onderwijs. Cultuur kan onderdeel uitmaken van een lesprogramma. Voor cultureel erfgoed geldt hetzelfde. Het behoud van cultureel erfgoed kan bijvoorbeeld geschiedenis inzichtelijk maken.

6a) Culturele activiteiten en musea

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De taak cultuur op de eilanden houdt met name in het organiseren van festiviteiten, het ondersteunen van één of meer musea en eventueel andere organisaties met een subsidie.

Wet- en regelgeving

Er zijn geen wettelijke eisen voor culturele activiteiten en musea. Wel is de Wet op het specifiek cultuurbeleid van toepassing op de eilanden. Deze wet regelt het kader voor het verstrekken van specifieke subsidies voor cultuur, onder andere via cultuurfondsen die door de Minister van OCW zijn ingesteld en worden bekostigd. Hierdoor kunnen kunstenaars, stichtingen en instellingen subsidies aanvragen, zie verder de website over de zes [cultuurfondsen](#).

Cultuurconvenant

Het rijk heeft met de eilanden cultuurconvenanten gesloten. Er wordt nu gewerkt aan cultuuragenda's. Aandachtspunt daarbij is dat er weinig cultuurbeleid is. Er zijn bijvoorbeeld beperkt fondsen van de openbare lichamen voor lokale initiatieven. Organisaties groeien daarom niet door. Huisvesting is vaak ook een probleem vanwege achterstallig onderhoud.

De inzet van het rijk is:

- de zes rijkscultuurfondsen beter zichtbaar en toegankelijk te krijgen voor de eilanden.
- het beleid verdiepen
- cultuurcoaches: het is aan de eilanden te bepalen waarvoor ze de cultuurcoaches willen inzetten. Er worden voor drie jaar fte's betaald door het rijk. Na twee jaar wordt dit geëvalueerd en de mogelijkheid van cofinanciering onderzocht met de openbare lichamen. Het streven is aan te sluiten bij de opzet van cofinanciering zoals die al bestaat in Europees Nederland. Het Landelijk Kennisinstituut

Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) ondersteunt de gemeenten en coaches in Europees en Caribisch Nederland.

- er is een inspiratieweek georganiseerd voor de eilanden in Europees Nederland, met als doel inspiratie op te doen.
- het rijk helpt met kennis, dat is met het inzetten van kennisinstrumenten en advisering bij vraagstukken. Er is op regelmatige basis (maandelijks) contact.
- in Europees Nederland zijn cultuurmonitors. Het rijk kijkt of Caribisch Nederland daarbij kan worden meegenomen.

Daarnaast is er een traject rond cultuureducatie, dit loopt via de scholen en wordt ook door het LKCA ondersteund. Per openbaar lichaam is er een penvoerder.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Ook in Europees Nederland zijn er geen wettelijke eisen aan culturele activiteiten en musea.

Taakverdeling

De taakverdeling rijk – gemeenten is vergelijkbaar in die zin dat er ook tussen het rijk en regio's cultuurconvenanten zijn gesloten. Deze worden per thema uitgewerkt. Het doel en de middelen verschillen.

Er zijn in Europees Nederland monitors, bijvoorbeeld voor de amateurkunst.

Uitvoering per eiland

Bonaire

De afdeling SKAL op Bonaire heeft cultuur en het cultuurbeleid als taak. De afdeling doet het volgende:

- organiseren activiteiten op het eiland. Er zijn diverse festiviteiten per jaar. De afdeling organiseert de activiteiten. Verder zijn er geen kosten aan deze activiteiten.
- verstrekken van subsidies. In 2017 kregen 17 organisaties een subsidie voor cultuur, zie de begroting 2023 van het OLB, voor in

totaal \$ 1.440.000. Ook is de afdeling verantwoordelijk voor de subsidieverordening. Deze verordening uit 2000 moet worden vernieuwd

- onderhouden van contacten met organisaties waar subsidie aan wordt vertrekt zoals voor muzieklessen, Bonairse cultuur e.d. en in gesprek zijn met stakeholders.
- het aanpassen van het cultuurbeleidsplan. Dit plan is in 2013 door de eilandsraad aangenomen en moet worden aangepast, met name met het oog op het cultuurconvenant. In 2022 is het cultuurconvenant door het OLB getekend met het ministerie van OCW. Het OLB moet prioriteiten stellen, maar dan is herziening van het cultuurbeleidsplan nodig, anders kunnen er geen prioriteiten worden gesteld. Het streven is dat het cultuurbeleidsplan rond de zomer van 2023 klaar is.

De afdeling heeft 6 fte en is bezig met het werven van twee beleidsadviseurs. Er is bijvoorbeeld nog geen museumbeleid. Er zijn elf musea op Bonaire, zie figuur 1. Ook is samenwerking met andere partijen, zoals het toeristenbureau (TCB), wenselijk. Met TCB is een overeenkomst getekend.

Figuur 1. Musea op Bonaire

Museo Boneiru
Museo Washington Park
Museo Kadimo
Museo Mangazina di Rei
Museo FuHiKuBo
Museo Chich'I Tan
Museo Tanki Maraka
Rooi Lamoenchi Kunuku Park
Bonaire Museum
Museo di famia Theodora
Terramar Museum

Er is geen depot voor artefacten op Bonaire. Als er wordt gevonden wordt gedaan bij bijvoorbeeld een bouwproject dan moet het OLB onderzoek laten doen en vervolgens beslissen hoe ermee om te gaan. Of er meteen iets moet of kan gebeuren of dat het ook later kan. Als vondsten bewaard moeten blijven gaan ze naar Curaçao (NAAM), zie verder taak 6b) cultureel erfgoed.

Via de loterij is 225.000 van het bedrag aan BOG (Bonaire overheidsgebouwen) voor cultuur (het wordt volledig op sport geboekt). Het gaat om onderhoudskosten.

Bonaire krijgt drie cultuurcoaches via de bijzondere uitkering van OCW. Dat wil zeggen drie fte. Het mogen ook zes personen zijn die parttime werken. Bonaire wil één fte inzetten bij de bibliotheek en één voor educatie. De derde wordt later ingevuld.

De afdeling SKAL is gehuisvest bij 'museo Boneiru'. De medewerkers doen het museum erbij. Het museum is verouderd en slecht onderhouden en slechte ventilatie en derhalve niet geschikt voor de artefacten noch voor de medewerkers. Het gebouw is het eerste slavenziekenhuis en komt uit de 17^e eeuw.

Het streven is de afdeling te verzelfstandigen, evenals de bibliotheek en de afdeling sport (Indebon).

Sint Eustatius

Sint Eustatius heeft twee vaste en een tijdelijke medewerker voor cultuur. De taken zijn: de stichtingen subsidiëren en faciliteren. De relevante stichtingen zijn:

- Monumenten foundation
- Library
- Archeology foundation
- Community centre
- Historical foundation

Behalve een subsidie van het OLE worden de stichtingen gestimuleerd fondsen te werven.

Een aandachtspunt zijn de besturen van de stichtingen. Er is weinig capaciteit op het eiland hiervoor.

Ook organiseert de afdeling een aantal activiteiten, zoals rond de Sint Eustatiusdag.

Er komen twee cultuurcoaches via middelen van het rijk (OCW). Een van deze cultuur coaches zal gaan samenwerken met scholen. De andere zal zich richten op de strategie.

Zie verder taak 6b) cultureel erfgoed.

Saba

Op Saba is een aantal jaarlijkse culturele activiteiten/ festiviteiten: Saba dag, koningsdag, Memorial day, Carnaval, vrouwendag en het einde van de slavernij. Het budget voor deze dagen was \$ 145.000 en is verhoogd naar \$ 220.000, vanuit de extra middelen die aan de vrije uitkering zijn toegevoegd.

Het Harry L. Johnson Museum krijgt een subsidie van \$ 55.000, Dit is een verhoging van \$ 15.000. De subsidie is met name voor salariskosten. Daarnaast is er nog een privaat museum, zonder subsidie. Er was een artisan foundation, maar deze bestaat niet meer.

De Sabaanse cultuur bestaat vooral uit kant (Saba lace), kruiden en de zeevaartcultuur. Voor Saba lace wordt de huisvesting betaald, dat is \$ 5.000 per jaar.

Saba had een medewerker cultuur. Deze plek is nu vacant. De overige kosten voor cultuur zijn doorbelastingen en personeelskosten (deel fte). Het totaal voor culturele activiteiten en musea is jaarlijks \$ 320.000, inclusief een stijging vanuit de extra middelen met \$ 85.000.

Saba heeft een cultuurbeleidsplan opgesteld. De nieuwe eilandsraad moet dit nog vaststellen. Onderdeel van dit plan is dat Saba een afdeling cultuur krijgt die banden gaat onderhouden met stakeholders zoals scholen en andere culturele en erfgoedorganisaties op het eiland.

Vanaf 2023 kan er een cultuurcoach worden aangesteld, via een bijzondere uitkering. Dit is op Saba nog niet gebeurd.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	2.250.000 Waarvan 225.000 via BOG	365.000 (zie verder taak 6b) Cultureel erfgoed)	320.000
Baten	225.000 loterij		
Netto lasten OL	2.030.000	365.000	320.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	3 cultuurcoaches, één voor de bibliotheek, één voor educatie en één nog te bepalen. 2023 \$ 150.000 2024 en 2025 \$ 115.000 per jaar.	Twee cultuurcoaches; één voor onderwijs, één voor strategie. 2023 \$ 100.000 2024 en 2025 \$ 145.000 per jaar.	Cultuurcoach (een fte) nog te bepalen 2023 \$ 50.000 2024 en 2015 \$ 70.000 per jaar
Beleids optie 1 cofinanciering	Na drie jaar is het streven cofinanciering van het OLB: 60.000 (circa de helft).	Na drie jaar is het streven cofinanciering van het OLE 75.000 (circa de helft).	Na drie jaar cofinanciering van het OLS \$ 35.000 (circa de helft).
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit	OCW helpt met kennis; kennisinstrumenten inzetten; advisering bij vraagstukken		

6b) Cultureel erfgoed

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak en wet- en regelgeving

Deze taak bevat drie deeltaken, met ieder zijn eigen wettelijke eisen:

- *Cultureel erfgoed* gaat met name over monumenten en stads- en dorpsgezichten, over archeologie en over cultuurlandschap. Monumenten betreffen veelal, maar niet alleen, gebouwen. Begraafplaatsen kunnen bijvoorbeeld ook monumenten zijn. De plichten van de eilanden staan in de Monumentenwet BES. Op de eilanden zijn circa 30 erkende monumenten en 300 potentiële monumenten. De eilanden dienen een monumentenlijst op te stellen en een monumentenverordening op te stellen met daarin regels over wat wel en niet mag en hoe zaken geregeld zijn ten aanzien van archeologie en gebouwde monumenten. De eilanden dienen te voldoen aan het Verdrag van Granada (monumenten).
- Bij *archeologie* gaat het er met name om dat wat er nog in de grond aanwezig kan zijn. Volgens het verdrag van Malta wordt voor de bouw onderzocht of er archeologische resten in de grond zijn.
- *Archief*: het gaat dan om historische archieven, maar ook om de archieven van bestuursinstellingen, waar bijvoorbeeld de archieven van de burgerlijke stand, het bevolkingsregister, ruimtelijke ordening (bouwvergunningen) en bestuurlijke zaken (notulen van raads- en collegevergaderingen) onder vallen. De eisen voor het archief zijn verplicht gesteld in de Archiefwet BES. De eisen komen er samengevat op neer dat overheidsarchieven moeten worden bewaard en moeten worden opengesteld. Voor het ter beschikking stellen kan geld worden gevraagd.

De kosten voor het archief zijn niet goed te onderscheiden van kosten voor burgerzaken en/of bestuurlijke ondersteuning. De reden hiervoor is dat uit deze afdelingen belangrijke onderdelen van het archief voortkomen. We gaan daarom bij taak 13e) huisvesting en archief verder in op het archief.

Taakverdeling

Monumenten aanwijzen is een eilandelijke taak. Er zijn geen rijksmonumenten op de eilanden in de zin dat het rijk monumenten heeft aangewezen. Wel zijn er monumenten in eigendom van het rijk.

Zakelijke eigenaren, waaronder stichtingen, kunnen een lening met lage rente aanvragen voor renovatie van een monument bij het Nationaal restauratiefonds (NRF). Overheden kunnen hier geen gebruik van maken. Voor particuliere monumenten eigenaren is er een fiscale regeling met mogelijkheid van belasting aftrek voor gemaakte kosten, zie hiervoor de website [monumentenzorg](#) van de RCN.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

In Europees Nederland zijn onder andere van belang:

- de erfgoedwet
- Besluit Erfgoedwet Archeologie
- het verdrag van Malta voor archeologie

De wetten in Caribisch Nederland wijken af van deze wetten. Ze kennen minder bepalingen, maar zijn wel gebaseerd op de erfgoedverdragen van Malta (archeologie) en Granada (monumenten).

Taakverdeling

In Europees Nederland hebben gemeenten enerzijds dezelfde taak als de openbare lichamen, anderzijds heeft de provincie ook taken ten aanzien van cultuur en cultuur historie. Provincies maken cultuurbeleid, restaureren actief monumenten en kunnen subsidies ter beschikking stellen. Zo heeft de provincie Zuid-Holland actief beleid rond 'erfgoedlijnen', waaronder een [subsidie](#).

Ook hebben ze een [depot voor archeologie](#), zoals bijvoorbeeld de provincie Zuid-Holland. Verschillende gemeenten hebben depots voor archeologische vondsten.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Er is een monumentenverordening en een monumentenregister, evenals een monumentenlijst met daarop enkele tientallen monumenten.

Er is een symposium geweest met een boek over monumenten. Er was een samenwerking met andere eilanden. Er is ruimte voor een fte in de begroting, maar er is geen structureel bezette plek. De samenwerking is er daarom niet meer. Ook is er geen actieve uitvoering van het monumentenbeleid door het OLB.

Op Bonaire is er een stichting monumentenfonds, een stichting monumentenzorg en de stichting Cocari. De stichting Cocari beheert diverse gebouwen in Rincon, waaronder de voormalige rooms-katholieke school in Rincon en het bijbehorende zusterhuis. Dit complex is gerestaureerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van onder andere een lening van het Nationaal Restauratiefonds (NRF).

Op Bonaire is er geen plek voor archeologische vondsten. Deze gaan naar het NAAM op Curaçao. Een depot voor archeologische vondsten is eventueel een optie.

Sint Eustatius

Sint Eustatius heeft veel cultureel erfgoed. Het OLE wil een openlucht museum worden. Het doel is het cultureel erfgoed te behouden. Sint Eustatius wil dat zoveel mogelijk artefacten terug worden gebracht. Het gaat dan om archeologische vondsten na opgravingen door buitenslandse universiteiten en om voorwerpen die in een verder verleden en in de koloniale tijd meegenomen zijn van St. Eustatius.

Hiervoor wordt een verordening opgesteld. De lijst met monumenten is, voorjaar 2023, nog niet vastgesteld. Dit betekent dat zakelijke eigenaren nog geen gebruik kunnen maken van bijvoorbeeld leningen van het NRF, of particuliere eigenaren van een fiscale regeling.

De afdeling cultuur, zie ook taak 6a) culturele activiteiten en musea, is recent uitgebreid, doordat een tijdelijke medewerker in dienst is gekomen. Daarnaast is er met middelen van het rijk een formatieplek voor een

specialist voor cultureel erfgoed (zie tekstkader 4 bij taak 13f). De vacature hiervoor is inmiddels vervuld.

Er zijn veel monumentale panden op Sint Eustatius. Een eerste schatting is dat er ongeveer \$ 4 mln. nodig is voor restauratie. Dit is veel voor het openbaar lichaam.

Behalve monumentale panden is er de 'African heritage', dat wil onder andere zeggen de begraafplaatsen van tot slaafgemaakten en de muurtjes die door tot slaafgemaakten zijn gebouwd.

Er zijn diverse bijzondere uitkeringen voor restauratie van cultureel erfgoed vanwege herstel van schade door orkaan Irma:

- herstel Nederlands Hervormde kerk: \$ 135.000
- monumentenherstel: \$ 35.000
- herstel ruïne: \$ 30.000
- herstel publieke begraafplaatsen: \$ 485.000 (niet bekend welk deel cultureel erfgoed is en welk deel niet)
- heropening slavenpad \$ 25.000

Deze werkzaamheden zijn afgerond. Het restsaldo wordt besteed aan de stabilisatie van de klif.

Sint Eustatius is bezig de geschiedenis zichtbaarder te maken voor de eigen inwoners en toeristen. Er is een aanvraag bij UNESCO ingediend binnen het programma dat de routes van de tot slaafgemaakten systematisch in beeld brengt.

Op Sint Eustatius is de 'Sint Eustatius Afrikan Burial Ground Alliance'. Deze alliantie maakt zich zorgen om het cultuur erfgoed. In de eerste plaats in algemene zin, omdat de aandacht vaak uitgaat naar de monumentale panden en minder naar bijvoorbeeld de begraafplaatsen van tot slaafgemaakten. Ook dit erfgoed moet ook worden beschermd.

De tweede zorg is de verouderde wetgeving voor cultureel erfgoed, bijvoorbeeld betreffende (archeologische) begraafplaatsen. De alliantie benoemt de volgende aandachtspunten:

- in Europees Nederland is het verplicht bij archeologische vondsten – begraafplaatsen kunnen daar ook onder vallen – openbaar te maken

waar de vondsten naartoe gaan in Caribisch Nederland is dat niet verplicht

- in Europees Nederland is er toezicht. De provincie heeft een rol en ook de inspectie voor het cultureel erfgoed. In Caribisch Nederland is het aan het openbaar lichaam om zelf toezicht te regelen
- in Europees Nederland zijn monumentenlijsten toegankelijk. In Caribisch Nederland geldt dit niet.

De alliantie zou graag zien dat:

- bescherming van archeologische vondsten – inclusief opgegraven lichamen- geregeld wordt. Het zou helder moeten zijn waar lichamen na opgraving worden bewaard. Dit is nu niet het geval. De bewaarplaats van opgegraven lichamen is nu onbekend. Transparantie is nodig.
- er toezicht komt op archeologische vondsten; door een organisatie die hiermee ervaring heeft, zoals een provincie of de inspectie cultureel erfgoed.
- de monumentenlijsten niet alleen bestaan uit koloniale monumenten, maar ook uit de ‘African heritage’, zoals de begraafplaatsen van tot slaafgemaakten.
- het OLE eisen stelt aan de statuten en besturen van stichtingen.

Het Ministerie van OCW is van mening dat de Monumentenwet BES niet verouderd is en dus up to date is. Wel is het de bedoeling van de Monumentenwet BES dat deze aangevuld wordt door monumenten-eilandsverordeningen per eiland, om verdere invulling te geven aan het gewenste monumenten en archeologie beleid. Het Ministerie van OCW wil Sint Eustatius en de andere openbare lichamen ondersteunen om hun monumenten of archeologie eilandsverordening verder in orde te maken, mocht daar behoefte aan zijn.

Saba

Saba heeft een ‘heritage centre’ voor archeologie. Deze stichting krijgt een subsidie van \$ 40.000. Dat is een subsidie voor salariskosten. Het is echter geen fulltime salaris. De plek is een tijd vervuld geweest, maar is nu een vacature.

Cultureel erfgoed op Saba bestaat vooral uit archeologie, dat wil zeggen begraafplaatsen. Er zijn geen gebouwen die de status van een monument hebben.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	80.000	260.000	0
OL baten taakgebonden eigen inkomsten			
Netto lasten OL	80.000	260.000	0
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	-	100.000 (culture heritage expert) Incidenteel bekostigd, dit kan worden omgezet naar structureel via de CN-envelop en is daarom onder netto lasten OL meegenomen.	-
Bijdrage rijk (incidentele BU; wederopbouw gelden)	-	710.000 (deze hebben we toegedeeld naar vijf jaar: 140.000 per jaar.	-
Beleidsopties			
Optie 1 restauratie monumenten investeringen			
	PM achterstallig onderhoud en niet belegde onderhoudslasten OLB voor cultureel erfgoed.	Op Sint Eustatius zijn veel monumenten met achterstallig onderhoud. Een schatting van de kosten voor restauratie is \$ 4 mln.	
Optie 2 archeologische vondsten			
	depot voor archeologische vondsten, eventueel gecombineerd met taak 13e) huisvesting en archief	depot voor archeologische vondsten; eventueel gecombineerd met taak 13e) huisvesting en archief	depot voor archeologische vondsten; eventueel gecombineerd met taak 13e) huisvesting en archief
Optie 3 openlucht museum			
		Verdere ontwikkeling van cultureel erfgoed. Sint Eustatius wil een openlucht museum worden.	
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit	OCW helpt met kennis; kennisinstrumenten inzetten; advisering bij vraagstukken		

Fysiek domein

7. Klimaatadaptatie en waterbeheer

7a) Klimaatadaptatie en waterbeheer

Beschrijving taak

Klimaatadaptatie is een overkoepelende en ook deels een nieuwe taak:

- *Overkoepelend*: klimaatadaptatie houdt in het aanpassen van de omgeving aan de verwachte effecten van klimaatverandering. Klimaatadaptatie kan op veel andere taken invloed hebben, zoals op de taken van het beleidsveld infrastructuur en mobiliteit, maar ook nutsvoorzieningen (beleidsveld 1); economisch beleid (taak 8a); ruimtelijke ordening (taak 10a), natuurbeheer en -bescherming (taak 10c) en, toezicht en handhaving (taak 11a), als ook op enkele taken in het sociale domein, zoals publieke gezondheid (taak 3a).
- De taak is *nieuw* in de zin dat het gaat om het in kaart brengen van verwachte effecten en het nadenken over en het maken van een plan voor maatregelen om de effecten te mitigeren. De maatregelen zijn vaak niet allemaal nieuw, maar wel in de mate waarin.

Vanwege bovenstaande kenmerken hebben wij deze taak overkoepelend bij het fysieke domein opgenomen. De taak is nog in ontwikkeling. De uitwerking van deze beschrijving geeft daarom alleen een schets van de aanvang van de ontwikkeling van deze taak.

Omdat de taak overkoepelend is wordt er verwezen naar andere eilandelijke taken in het bijlagenboek.

---

¹³ We beperken ons tot klimaatadaptatie, omdat klimaatmitigatie in Caribisch Nederland vooral de opwekking van energie inhoudt. Dat is onderdeel van taak 1a) energie.

Waterbeheer

Bij deze taak hebben we ook waterbeheer opgenomen. Deze taak is op de drie eilanden niet of nauwelijks ontwikkeld, maar wordt vanwege de klimaatveranderingen van steeds groter belang.

Afvalwater en afvalwaterzuivering is als aparte taak (taak 10g) riolering en afvalwaterzuivering) opgenomen. Afvoer van regenwater is als onderdeel van wegen is meegenomen bij taak 9a) Wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overige. Overkoepelende vraagstukken van waterbeheer en alle niet bij taak 9a en 10g belegde onderdelen worden onder de taak klimaatadaptatie en waterbeheer opgenomen.

Klimaattafel¹³

Wat klimaatadaptatie inhoudt in Caribisch Nederland wordt in kaart gebracht door de klimaattafel Bonaire. De kwartiermaker klimaattafel Bonaire heeft in mei 2023 het rapport uitgebracht 'Het is nooit te laat'.¹⁴ Dit rapport is een voorbereiding op de klimaattafel Bonaire en geeft ook een doorkijk naar Sint Eustatius en Saba.

De agendapunten die de klimaattafel Bonaire van de kwartiermaker heeft meegekregen zijn:

1. kwetsbaarheden in beeld brengen
2. risicodialogen voeren en een strategie opstellen
3. een uitvoeringsagenda opstellen
4. meekoppelkansen benutten
5. stimuleren en faciliteren
6. reguleren en borgen
7. handelen bij calamiteiten.

De verwachting is dat na de zomer van 2023 de klimaattafel wordt ingesteld.

Oktober 2023 brengt het KNMI nieuwe klimaatscenario's uit. Voor het eerst gebeurt dit ook voor Caribisch Nederland. Daarnaast komt er eind 2023 een klimaateffectatlas Caribisch Nederland uit die een ruimtelijke weergave zal bieden van de verwachte effecten van klimaatverandering.

¹⁴ Kwartiermaker Klimaattafel Bonaire, Ed Nijpels. Advies klimaattafel; het is nooit te laat, mei 2023.

Tekstkader 1. schets aanbevelingen waterschap Rijn en IJssel

Samenvatting korte termijnacties

- Watersysteem (hemelwater):
  - zorgen voor afvoer van water via open kanalen, naar buffers en dergelijke.
  - voldoende capaciteit voor toezicht, evenals monitoring. Door te meten wordt de hoeveelheid water en de kwaliteit inzichtelijk.
- Kosteninschatting: \$ 2.750.000 + PM
- Waterveiligheid
  - onderzoek naar zeespiegelstijging en bepalen welke bescherming gewenst is.
- Kosteninschatting: \$ 1.000.000 + PM.
- Afvalwaterketen:
  - versterken huidig systeem
  - zoveel mogelijk aansluitingen op het afvalwatersysteem, inclusief decentrale oplossingen
  - monitoring en bewustwordingstraject inwoners
- Kosteninschatting: \$2.200.000

Totaal kosteninschatting: 5.950.000 + PM

Samenvatting lange termijnacties

- Voor water onder andere:
  - beleid formuleren zodat water als sturend principe wordt ingezet bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.
  - het mogelijk maken van zogenaamde kleinschalige oplossingen die een positieve bijdrage leveren aan water vasthouden en hergebruik, zoals bijvoorbeeld het water opslaan onder woningen.
- Voor waterveiligheid is meer onderzoek nodig.
- Voor de afvalwaterketen gaat het uitvoeren van het toekomstplan

Kosteninschatting: \$ 5.100.000 + PM

Taakverdeling rijk – openbare lichamen

Voor klimaatadaptatie zijn diverse eilandelijke taken van belang, maar ook rijkstaken. Zodra de verwachte effecten van de klimaatverandering in kaart

zijn gebracht en er een plan is gemaakt om de effecten te mitigeren, kan worden bepaald wat onder de verantwoordelijkheid van het rijk valt en wat onder de verantwoordelijkheid van de openbare lichamen.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Voor Bonaire, zijn, behalve het rapport van de kwartiermaker klimaattafel, de volgende onderzoeken van belang:

- het rapport van het waterschap Rijn en IJssel ‘integraal waterbeheer op Bonaire’, van februari 2023
- Wageningen university & research: a nature inclusive vision for Bonaire in 2050, juli 2020

De essentie van het rapport van de Universiteit van Wageningen is dat Bonaire laag ligt en te maken heeft met overstromingen, heftige regenval, droogte en langdurige hitte. De verwachting is dat er steeds minder regenbuien zijn, maar wel steeds heftiger.

Daarom is het van belang dat:

- er waterafvoer is
- water wordt opgevangen voor gebruik of hergebruik. Het gaat zowel om regenwater als afvalwater
- afvalwater wordt gezuiverd

Het waterschap Rijn en IJssel heeft een eerste inschatting gemaakt van wat nodig is en de kosten ervan. In tekstkader 1 hebben we deze inschatting op hoofdlijnen weergegeven.

Dit bedrag nemen we mee als beleidsoptie voor Bonaire: investering \$ 11.050.000, onderhoudskosten \$ 220.000, vervangingslasten \$ 370.000.

De kwartiermaker klimaattafel Bonaire geeft aan dat er lacunes in kennis en beleid zijn op Bonaire. Meer gegevens zijn nodig. Zo zijn er nu bijvoorbeeld geen hoogtegegevens van Bonaire, er is geen coördinatie van wetenschappelijk onderzoek en het is bijvoorbeeld ook van belang te weten wat de ervaringen op andere Caribische eilanden zijn.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius is voor klimaatadaptatie onder ander van belang:

- afvoer van regenwater, zie taak 9a) wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overig
- de golfbreker in de haven van Sint Eustatius ((zie taak 9c) zeehaven)

Saba

Voor Saba is van belang:

- de afvoer van regenwater, evenals aandacht voor afvalwaterafvoer en funderingen bij renovatie van wegen, zie taak 9a) wegen
- een orkaanbestendig zeehaven, zie taak 9c)

Voor alle drie de eilanden is de eerst volgende stap het maken van een plan voor klimaatadaptatie. Daarna kunnen de investeringen voor waterbeheer en voor andere taken waarvoor het relevant is worden bepaald.

8. Economisch beleid

8a) economisch beleid en stimulering economische sectoren

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij deze taak gaat het om:

- economische visie van het OL
- het aantrekken van bedrijven en het stimuleren van economische sectoren, zoals toerisme en landbouw (gebaseerd op de visie)
- ondersteuning van het midden- en kleinbedrijf door voorlichting, cursussen, opleidingen en toegang tot financiering. De kamers van koophandel vervullen bij de ondersteuning van het midden- en kleinbedrijf ook een rol. Ondersteuning van de kamer van koophandel is een rijkstaak
- vergunningverlening op basis van de Wet vestiging bedrijven BES
- prijsbeleid op basis van de Prijzenwet BES is mogelijk

Taakverdeling

Het rijk ondersteunt de eilanden op het gebied van economische ontwikkeling door:

- het ondersteunen van de lokale Kamers van Koophandel
- via Qredits. Qredits heeft als doel startende en bestaande ondernemers bij het succesvol starten van of investeren in hun bedrijf te ondersteunen door het aanbieden van ondernemerstools, coaching en het verstrekken van bedrijfskredieten.
- subsidie voor projecten met betrekking tot het stimuleren van het ondernemerschap, het professionaliseren van business associations en de ontwikkeling van duurzaam toerisme. Diverse partijen, zoals de Kamers van Koophandel, Toeristenbureaus en de openbare

lichamen kunnen projecten indienen. Indien passend verstrekt EZK een subsidie of wordt er gebruik gemaakt van incidentele middelen.

De staatssecretaris van BZK heeft mede namens de minister van EZK een brede intentiebrief over de economische ontwikkeling van Bonaire, Saba en Sint Eustatius naar de Tweede Kamer gestuurd (brief van 6 april 2023).¹⁵ In de brief wordt aangegeven dat de openbare lichamen verantwoordelijk zijn voor hun economische visies en dat het rijk bereid is om bestuurscolleges te ondersteunen om de economische ontwikkeling te stimuleren op verzoek van deze. Daarbij wordt onder andere inzichtelijk gemaakt wat er voor ieder eiland qua capaciteit nodig is om een ontwikkelstrategie vorm te geven, daarin afwegingen te maken en beleid uit te voeren.

In deze brief is ook opgenomen dat er in Europees Nederland diverse organisaties actief zijn op gemeentelijk en provinciaal niveau die economische ontwikkeling stimuleren in de lokale context. Het rijk neemt in overweging of en hoe dit kansen biedt om de sturing op de economische ontwikkeling in Caribisch Nederland te ondersteunen.

Wet- en regelgeving

- er is geen wetgeving voor stimulering van de economie. De taak is bij de staatkundige hervormingen bij de eilanden gebleven.
- op basis van de Wet vestiging bedrijven BES zijn de eilanden verplicht vestigingsvergunningen te verlenen. In Europees Nederland bestaat deze wet niet. Op verzoek van de eilanden laat het rijk een verkenning uitvoeren naar het nut en de noodzaak van de Vestigingswet voor Caribisch Nederland (brief van 6 april 2023). Ook wordt bezien of bestaande regels omtrent export onnodig beperkend werken voor de eilanden.
- De Prijzenwet BES geeft de bestuurscolleges de mogelijkheid in te grijpen bij prijsstellingen indien dit in het algemeen belang is.

---

¹⁵ 36 200 IV, nr. 62.

Vergelijking met Europees Nederland

Wetgeving

In Europees Nederland is stimulering van de economie eveneens een taak waar geen specifieke wetgeving voor is.

In Europees Nederland is er geen Vestigingswet voor bedrijven of Prijzenwet, wel is er een Mededingingswet. De Mededingingswet heeft het doel om effectieve concurrentie te verzekeren, door onder andere een verbod op gedragingen die eerlijke concurrentie in de weg staan, zoals prijsafspraken en kartelvorming.

Taakverdeling

In Europees Nederland spelen naast gemeenten ook provincies een rol bij het economisch beleid. Wat betreft het versterken van de economie van regio's met een economische achterstand zijn in Europees Nederland op provinciaal niveau regionale ontwikkelingsmaatschappijen opgericht. Een dergelijke ontwikkelingsmaatschappij is er niet op de eilanden.

Ook zijn er in Europees Nederland diverse 'triple helix' samenwerkingen, dat wil zeggen een samenwerking van overheid (gemeenten, provincie) bedrijfsleven en onderwijsinstellingen. [Brainport Eindhoven](#), [Agrifood capital](#) en de [Brightlands campussen](#) in Limburg zijn hier voorbeelden van.

Uitvoering per eiland

Taskforce 'economische knelpunten bovenwinden'

Het verlagen van kosten van bedrijven en/of oplossen van knelpunten is ook van belang. Hier is de taskforce 'economische knelpunten bovenwinden' mee bezig. Aan deze taskforce nemen de bovenwinden (de eilandsecretarissen), verschillende ministeries en het RCN deel. Onder de taskforce vallen negen projecten/knelpunten. Het doel is de knelpunten op te lossen, omdat ze belemmerend zijn voor de economische ontwikkeling. Het gaat bijvoorbeeld om de diensten van banken en notarissen op de eilanden, invoeren van postcodes en het BSN en het (openbaar)vervoer van en naar de eilanden. Ook de ontwikkeling en diversificatie van de economische sectoren valt hier onder. Ideeën zijn bijvoorbeeld op Sint Maarten PR te verzorgen voor Saba en Sint Eustatius, een 'business developer' op Saba om de kleine bedrijven te

helpen om te professionaliseren. Uit de taskforce kunnen opties voortkomen voor versterking van de economie

Bonaire

De afdeling economische zaken is voorjaar 2023 in oprichting; de taken zaten hiervoor bij ruimtelijke ontwikkeling. Er zijn vier medewerkers en een kwartiermaker. De afdeling doet:

- het economisch beleid
- subsidieverordening
- verhuur taxibedrijven en autobussen
- vestigingswet
- prijzenwet
- het aansturen van grote projecten (de kwartiermaker)

Economisch beleid

De visie van Bonaire op economisch beleid is:

- diversificatie is nodig
- inzetten op hoogwaardig toerisme
- de sectoren landbouw, technologie en de creatieve sector wordt gestimuleerd in aanvulling op toerisme
- dit met behoud van de eigen cultuur en identiteit

Toerisme is de grootste sector. Het toeristenbureau (TCB) krijgt een subsidie van \$ 2 mln. dit is met name voor marketing. Het toeristenbureau draagt bij aan het beleid van het OLB door (nieuwe) toeristenmarkten te benaderen. Bonaire zou graag meer gebruik maken van Europees Nederlandse organisaties voor reclame en/of subsidies hiervoor.

Er is cruisetoeerisme op Bonaire. Dit levert minder inkomsten per bezoeker op dan de verblijfstoerist. Cruisetoeerisme is wel van belang voor marketing: een aantal van de passagiers van een cruiseboot zal later terug willen keren voor een vakantie op Bonaire.

De haven is randvoorwaardelijk voor toerisme. Aandachtspunt is dat de cruiseboten steeds groter worden, waardoor de allergrootse boten net niet meer passen bij de cruiseperier.

Het stimuleren van de drie andere sectoren is ook van belang. In samenwerking met Qredits heeft het OLB agri-leningen mogelijk maakt. Qredits wordt onder andere bekostigd door het rijk. Met betrekking tot het

agri-project draagt het OLB met \$ 250,000 bij om de rentepercentage op 2% te kunnen houden.

Ook heeft het OLB een business incubator opgericht. Als aanvulling hierop heeft de Kamer van Koophandel (met middelen van het rijk) een ondernemingshuis heeft opgezet.

Verhuur taxibedrijven en autobussen

De verordening voor vergunningen voor taxibedrijven en autobussen wordt sinds een aantal jaren gebruikt. Er is een commissie voor. Er zijn de afgelopen jaren geen nieuwe taxibedrijven bijgekomen. Wel worden vergunningen verlengd.

Wet vestiging bedrijven BES

Op basis van de Wet vestiging bedrijven BES geeft het OLB vestigingsvergunningen af. Daarbij is van belang dat als het OLB niet binnen zes weken beslist de vergunning van rechtswege van kracht is. Bij de afgifte van vestigingsvergunningen wordt gekeken naar de ruimtelijke aspecten van de bedrijvigheid, de financiële haalbaarheid, kredietwaardigheid, de bekwaamheid van de ondernemer en of de bedrijvigheid niet indruist tegen het algemeen belang. Er kan *niet* worden getoetst op criteria van wat wenselijk is en wat niet. Het is bijvoorbeeld niet mogelijk te zeggen dat er voor bepaalde activiteiten al genoeg bedrijven zijn. Bonaire zou graag wet- en regelgeving (rijks en/of lokaal) hebben die meer gericht is op een praktische bevordering van het algemeen belang, zodat de vestiging van winkels en hotels beter kan worden afgewogen. Ook vermoedt het OLB dat de Wet vestiging bedrijven wordt (mis)gebruikt voor migratiedoeleinden: als een bedrijf een vestigingsvergunning heeft, krijgt de bestuurder(s) van het bedrijf ook een verblijfsvergunning. Samenwerking tussen het OLB en het rijk (IND) is hierbij van belang.

Prijzenwet

Het OLB reguleert een aantal prijzen. De aanleiding hiervoor is dat er geen Mededingingswet is op Bonaire en ook geen Consumentenautoriteit. De Prijzenwet wordt als volgt ingezet:

- voor brandstof worden de prijzen gereguleerd omdat de brandstoffen geleverd worden door een monopolist. In overleg met de brandstofleverancier en in overleg met de toezichthouder op Curaçao worden hiervoor kostendekkende marges vastgesteld. De

maandelijks prijs wordt bepaald op grond van de variërende aankooprijzen van de brandstoffen.

- voor producten, zoals eieren, en enkele andere levensmiddelen, wordt dit instrument gebruikt om lokale producten te stimuleren en/of om consumenten te beschermen tegen te hoge prijzen van levensmiddelen.
- er is een mandje van 38 producten waarvoor een maximumprijs is vastgesteld voor bepaalde merken. Andere merken zijn niet gemaximeerd; er is per product meer aanbod dan merken die worden gemaximeerd.

Voor de prijsregulering is capaciteit en expertise nodig. Het vergt bijvoorbeeld het maandelijks verwerken van de prijzen, jaarlijks onderzoek naar de kosten en de hoogte van de marges, overleggen met leverancier over nacalculaties en incidentele kosten, enzovoort.

Voor de prijzen van voedingswaren is de containerhaven van belang. Als de containerhaven groter is en goederen opgeslagen kunnen zal dit naar verwachting grote sociaal - economische effecten hebben.

Sint Eustatius

Naast de overheid zijn het overslagbedrijf GTI en toerisme de belangrijkste sectoren op Sint Eustatius.

Sint Eustatius heeft een 'tourist vision plan'. Het OLE subsidieert het toeristenbureau Sint Eustatius Toerist Development Foundation (STDF) jaarlijks met \$ 330.000.

Voor toerisme op Sint Eustatius vindt het OLE het van belang dat Sint Eustatius goed bereikbaar is. De veerboot, zie taak 9e) (openbaar) vervoer van en naar de eilanden is daarom van belang evenals de renovatie van de zeehaven. Binnen de renovatie worden meer aanlegplaatsen in de binnenhaven voorzien. In combinatie met de verlenging van de golfbreker betekent dit dat er minder jachten en zeilboten buitengaats (offshore) hoeven blijven te liggen.

Het nieuwe hotel op Sint Eustatius is ook van belang voor de werkgelegenheid. Door dit hotel is een deel van de banen die verdwenen doordat Nustar is overgenomen. GTI, zoals het bedrijf sinds 2019 heet, heeft minder mensen in dienst dan Nustar.

Er is veel concurrentie voor toerisme met andere eilanden. Sint Eustatius concentreert zich daarom op duurzame landbouw, natuurherstel en herstel van cultureel erfgoed. Het masterplan toerisme is hiervoor van belang. Daarnaast is diversifiëren van belang. Landbouw en geothermische energie zijn dan de twee sectoren waar het OLE zich op richt.

Landbouw is van belang voor de economische ontwikkeling. Meestal gaat het om landbouw naast een andere baan. Landbouw loopt grotendeels via het NMBP, zie ook taak 10d) Landbouwontwikkeling en visserij.

Op Sint Eustatius wordt geïnvesteerd in groene energie door het rijk via STUCO. Daarnaast wil het OLE verkennen of geothermische energie mogelijk is. Het gaat dan om het benutten van de stoom in de grond van de vulkaan. Deze warmtebron is stabiel en permanent en kan veel opleveren; veel meer dan Sint Eustatius verbruikt. Export is dan mogelijk. Sint Eustatius ligt hiervoor gunstig, omdat de energie via het land kan worden gewonnen. Bij andere eilanden zou het via de zeebodem moeten. De investeringen hiervoor zijn echter hoog, naar schatting \$ 90 tot \$ 150 mln. Het OLE zou deze optie willen onderzoeken.

Saba

De drie belangrijkste sectoren voor werkgelegenheid op Saba naast de overheid zijn: toerisme, de Amerikaanse universiteit en visserij.

Saba heeft het 'Tourism Master Plan 2023-2028'. Dit is door een bijzondere uitkering bekostigd. Saba richt zich voor toerisme op de VS, Canada, Nederland en de Caribische regio en dan vooral op natuurbewust 'groen' toerisme. Het toeristenbureau krijgt een subsidie van \$ 75.000. Ook betaalt het OLS de personeelslasten.

Het streven is de toeristensector te professionaliseren door trainingen en certificaten. Daarbij is het van belang meer gegevens te verzamelen. Er zijn enige CBS-cijfers, maar die zijn beperkt en laat. Een exit survey is bijvoorbeeld een optie.

Het aantal Amerikaanse studenten is teruggelopen sinds Covid. Saba zoekt contact met andere onderwijsinstellingen voor zowel werkgelegenheid als een beter onderwijsaanbod. Er is een overeenkomst met Yuverta (VO/MBO school voor groen onderwijs) gesloten voor groen onderwijs. Het doel is het

aanbod van onderwijs voor jongeren van rond de 16 te vergroten. Dit omdat 16 nog jong is om van het eiland af te gaan voor vervolgonderwijs. Een andere optie is een onderwijsprogramma met bouwbedrijven. Dit om jonge mensen te stimuleren en om de bouwcapaciteit te vergroten.

Tot slot overweegt Saba een business innovation developer in te huren om te kijken welke bedrijven gestimuleerd en geprofessionaliseerd kunnen worden.

De lasten voor deze taak zijn \$ 605.000. Dit zijn salarislasten en een subsidie aan het toeristenbureau. De baten zijn \$ 86.000; dat zijn de baten van de vestigingsvergunningen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	2.750.000	330.000	605.000
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	100.000	20.000 <i>(deel leges kunnen bij taak 10a zijn opgenomen)</i>	85.000
Netto lasten OL	2.650.000	310.000	520.000
Beleidsopties			
Optie 1 versterking sectoren			
	Meer samenwerken met Europees Nederlandse organisaties voor reclame en/of subsidies hiervoor. PM	Optie versterking economie (taskforce) PM	Optie versterking economie (taskforce) PM
Optie 2 mogelijkheid geothermische energie investeringen			
		Onderzoek naar mogelijkheden geothermische energie	
Optie 3 Wet vestiging bedrijven BES			
	Aanpassing wet waardoor betere sturing mogelijk is.		
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit	Partijen, zoals de Kamers van Koophandel en het toeristenbureaus (en de OL-en) kunnen projecten indienen. Indien passend verstrekt EZK een subsidie of wordt er gebruik gemaakt van incidentele middelen.		

9. Infrastructuur en mobiliteit

Inleiding beleidsveld

Infrastructuur en mobiliteit is van belang voor het vervoer van mensen en goederen op de eilanden, evenals van en naar de eilanden. Het gaat dan om de inwoners, maar ook om de bereikbaarheid en infrastructuur voor toerisme en stimulering van de economie.

Infrastructuur

De infrastructuur op de eilanden betreft wegen, pleinen, rotondes (met name op Bonaire), parkeerplaatsen en kunstwerken (zoals bruggen). Wegen kunnen verhard en onverhard zijn. Bij infrastructuur, met name wegen, hoort ook afvoer van regenwater. Alle drie de eilanden kennen diverse maanden in het jaar veel regenval. Behalve afvoer van regenwater is ook erosiebestrijding en erosieherstel van belang. Dit hebben we ook in dit beleidsveld meegenomen.

Voor het vervoer van en naar de eilanden van personen zijn vooral de luchthavens van belang. De zeehavens zijn van belang voor de aanvoer van goederen en levensmiddelen. Daarnaast heeft de zeehaven een functie voor toerisme.

Mobiliteit/(openbaar) vervoer

De eilanden zijn kleinschalig. Voor diverse transacties (ziekenhuis, notaris) en voor familiebezoek gaan de inwoners naar andere eilanden. Vliegen is het belangrijkste vervoersmiddel voor personen om van en naar de eilanden te gaan. De luchtvaartbedrijven zijn de spil van het vervoer van en naar de eilanden.

Op de bovenwinden is er een pilot met een veerboot.

De in dit onderdeel opgenomen *eilandelijke taken* zijn:

- 9a) Wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overige
- 9b) Luchthaven
- 9c) Zeehaven
- 9d) (Openbaar) vervoer op de eilanden
- 9e) (Openbaar) vervoer van en naar de eilanden

Relatie met andere eilandelijke taken

De taken in dit beleidsveld hangen samen met het stimuleren van toerisme; dat is een onderdeel van taak 8a ontwikkeling economie. (Openbaar) vervoer op de eilanden heeft een relatie met taak 5c) leerlingenvervoer en 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning.

Relaties met rijkstaken

Bij de zeehaven en luchthaven is een samenwerking met de douane en marechaussee.

Taakverdelingsoverzichten rijk – openbare lichamen

Een aantal taken wordt door vliegtuigmaatschappijen betaald via heffingen. Het rijk of de openbare lichamen hebben er geen directe taak bij. In het Caribisch gebied brengen de vliegtuigmaatschappijen de middelen daarvoor niet / niet voldoende op. Om de ticketprijs niet onredelijk te laten stijgen, worden de volgende taken door het rijk bekostigd:

- vergoeding aeronautische informatiediensten: jaarlijks € 130.000 (sinds 2019)
- subsidie luchtverkeersleidingsdienst Bonaire:
  - 2019-2022 totaal ongeveer € 2 mln.
  - 2023-2025 totaal € 935.000.

Dit zijn geen eilandelijke of rijkstaken.

9a) Wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overige

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Het doel van wegen, straten en pleinen is mensen in staat te stellen zich te verplaatsen. Ook goederenvervoer is noodzakelijk, evenals parkeerplaatsen. Een goede doorstroming en voorkoming van gevaarlijke situaties is daarbij van belang.

Het gaat bij deze taak om het aanleggen, beheer en onderhoud van wegen, pleinen, parkeerplaatsen, kunstwerken, bermen en verlichting. Het kappen van groen (bomen, struiken) langs de weg hoort ook bij deze taak.

Ook erosieherstel hebben we bij deze taak opgenomen. Het gaat dan bijvoorbeeld om de klif op Sint Eustatius.

Wet- en regelgeving

Er zijn geen formele minimumeisen aan het beheer van de openbare ruimte in Caribisch Nederland.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Voor Europees Nederland geldt de Wegenwet. Deze wet regelt wat een (openbare) weg is en dat er onderhoud aan moet gebeuren door desbetreffende overheid (gemeente, provincie, waterschap, rijk). Er zijn geen formele normen voor wat minimaal de staat van een weg moet zijn. Wel

---

¹⁶ De naam CROW is oorspronkelijk een afkorting van Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek. De organisatie is doorgroeid naar een kennisplatform. CROW wordt daarom niet langer gebruikt als een afkorting, maar als een eigenaam (<https://www.crow.nl/over-crow/crow/geschiedenis>).

bepaalt het burgerlijk wetboek dat er een aansprakelijkheid is wanneer schade ontstaat door gebrekkig onderhoud van wegen, bruggen en dergelijke. In de praktijk zijn er normen voor verschillende niveaus van onderhoud. Het CROW¹⁶ speelt daarbij een belangrijke rol. Het CROW is een kennisplatform dat onder andere opleidingen, modules voor onderhoud en beheer ontwikkelt.

Taakverdeling

De taakverdeling tussen het rijk en de eilanden is wat betreft beheer van wegen deels vergelijkbaar met Europees Nederland. De overeenkomst is dat gemeenten, net zoals de openbare lichamen wegen onderhouden. De verschillen zijn dat:

- in Europees Nederland zijn er ook provinciale wegen (dit zijn met name verbindingswegen) en Rijkswegen (snelwegen).
- provincies stellen een provinciaal Verkeer- en Vervoersplan op en de gemeenten een regionaal verkeer- en vervoersplan. Voor het bekostigen van deze plannen is in 2005 de Wet Brede doeluitkering (BDU) in werking getreden. Deze wet en de daarmee samenhangende uitkering is sinds 2017 overgeheveld naar het provinciefonds. In 2019 is onderzoek gedaan naar de uitgaven.¹⁷ Hieruit blijkt onder andere dat acht¹⁸ provincies gemiddeld € 65,8 mln. per jaar investeren in gemeentelijke infrastructuur. Het gaat daarbij onder andere om investeringen in de verkeersveiligheid (zoals rotondes) en investeringen in fietspaden. Veelal is er dan sprake van cofinanciering door de gemeente.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Er is sinds 2018 \$ 5,1 mln. per jaar beschikbaar voor de exploitatie van infrastructuur in Caribisch Nederland via een bijzondere uitkering.

¹⁷ Ecorys, 'De financiering van lokale verkeer- en vervoertaken door provincies en vervoerregio's; Onderzoek naar de besteding van de (voormalig) Brede Doel Uitkering Verkeer & Vervoer', december 2019.

¹⁸ Vier provincies konden de cijfers niet aanleveren. Deze provincies zijn niet meegenomen in het onderzoek.

De verdeling van het jaarlijkse budget is \$ 2,80 mln. voor Bonaire, \$ 1,28 mln. voor Sint Eustatius en \$ 1,1 mln. voor Saba. De bijdragen worden in een meerjarenpakket gebundeld en zijn voor wegen, luchthavens en de zeehavens. Voor wegen zijn de volgende bedragen afgesproken voor 2000 – 2023 (overzicht bijzondere uitkeringen 2021, p. 11):

- Bonaire: \$ 2,80 mln.
- Sint Eustatius: \$ 1,15 mln.
- Saba: \$ 0,880 mln.

Voor de bedragen voor de luchthavens en zeehavens zie de desbetreffende taak: 9b) luchthaven en 9c) zeehaven.

Wegen zijn kapitaalgoederen; het betreft investeringen die worden onderhouden en waarop wordt afgeschreven.¹⁹ Bij wegen kan echter ook worden uitgegaan van 'eeuwigdurend onderhoud'. Dit betekent dat er van een jaarlijks bedrag voor onderhoud en vervangingsinvesteringen wordt uitgegaan. In dit onderzoek gaan we daar vanuit, omdat de wegen grotendeels niet zijn geactiveerd in het verleden. Een jaarlijks bedrag is dan het meest inzichtelijk. Dit bedrag is, waar mogelijk, gebaseerd op een MJOP (meerjarenonderhoudsplan).

Bonaire

Bonaire heeft 212 km verharde weg en 130 km onverharde weg.²⁰ Daarnaast zijn er nieuwe wegen nodig vanwege groei van de bevolking. Er is veel achterstallig onderhoud.

Voor de bijzondere uitkering is een uitvoeringsplan opgesteld. Dit plan geeft aan wat kan voor het budget in vier jaar. Het plan geeft ook een raming van de voorbereidingskosten en de onderhoudskosten van de wegen die zijn gereconstrueerd. De planning is goedgekeurd door de Stuurgroep Infrastructuur en Mobiliteit (rijk en OLB) en door het Bestuurscollege. In het MJOP is opgenomen: achterstallig onderhoud en verharding van verbindingswegen en wegen in woonwijken. Verharding of onderhoud van wegen in de konuku is niet meegenomen.

---

¹⁹ In Europees Nederland is activeren van wegen en vervolgens afschrijven verplicht sinds de herziening van het Besluit begroting en verantwoording (2016). In Caribisch

Achterstanden: in de bebouwde omgeving worden wegen gerenoveerd. Hier wordt een inhaalslag gemaakt. Daarbij wordt niet altijd tot en met de onderlaag gerenoveerd, als dat naar inschatting niet nodig is. De reden hiervoor is dat er dan meer wegen kunnen worden gedaan. In het MJOP is totale renovatie wel het uitgangspunt met het oog op duurzaam onderhoud. Bij bestaande wegen worden bij renovatie de leidingen verplaatst. Dit gebeurt bij de wegwerkzaamheden. Dit leidt tot extra kosten voor de weg ten behoeve van de nutsvoorzieningen.

Werkwijze de processen voor aanbesteding en financiën worden verbeterd. Er is software gekocht en er is 2 fte extra beschikbaar. Het OLB bereidt de renovatie van de wegen zelf voor om ervoor te zorgen dat er continuïteit is. Deze voorbereidende taken werden eerst uitbesteed. Er is echter maar één bedrijf dat dit werk deed, waardoor er niet voldoende borging van kwaliteit was.

In totaal is \$ 8.000.0000 per jaar beschikbaar voor wegen, dat is \$ 5.200.000 uit de algemene middelen en \$ 2.800.000 uit de bijzondere uitkering. Van deze \$ 8 mln. wordt ook gereserveerd voor onderhoud van de wegen die zijn gerenoveerd.

Ontwikkeling eiland: voor een goede ontsluiting van gebieden is een visie op het eiland van belang. Hier wordt nog aan gewerkt, zie taak 10a. Ook is er nieuw grondbeleid (eveneens onderdeel van taak 10a). Een onderdeel van het nieuwe grondbeleid is dat het aanleggen van de nutsvoorzieningen wordt doorberekend en dat er hertaxatie plaatsvindt met inbegrip van nutsvoorzieningen en afwatering.

Infrastructuur nieuwe wegen

De bevolking van Bonaire groeit. Dit betekent dat woningen worden gebouwd (zie taak 10b) facilitering woningbouw en wonen. Ook groeit het toerisme. Voor beide is infrastructuur nodig. Het rijk draagt bij aan de infrastructuur voor de bouw van betaalbare woningen. Het gaat om circa \$ 10,2 mln. Hiervan is \$ 7,6 mln. voor de onrendabele top van woningbouw en \$ 2,6 mln.

Nederland is het Besluit begroting en verantwoording BES niet aangepast. Wegen hoeven daarom niet te worden geactiveerd.

²⁰ CEC, Beheerplan wegen Bonaire, 2017 – 2026.

voor infrastructuur. Infrastructuur is een eilandelijke taak. Deze \$ 2,6 mln. rekenen wij toe aan vijf jaar, dat is \$ 0,6 mln. per jaar. Daarnaast reserveert het OLB \$ 700.000 per jaar voor infrastructuur en andere voorzieningen voor nieuwe woningen vanuit de middelen die vrijvallen door invoering van de verhuuderssubsidie (zie taak 1d) betaalbaar wonen). Deze \$ 700.000 maakt onderdeel uit van de hiervoor genoemde \$ 5.200.000 die Bonaire uit de algemene middelen betaalt. Of deze middelen van het rijk en OLB volstaan wordt onderzocht in een haalbaarheidsstudie (zie verder taak 10b) facilitering woningbouw en wonen.

Beleidsopties Bonaire

Versnellen inhaalslag

De totale raming van het achterstallig onderhoud is circa \$ 100 mln. (Gebaseerd op oudere wegenplannen van CEC met een volledige beeld van de wegen.) Bij \$ 8 mln. investering is een achterstand van \$ 100 mln. in 12,5 jaar ingehaald. Echter:

- hoe meer wordt gerenoveerd hoe meer moet worden gereserveerd voor onderhoud. Als de wegen, uit de hiervoor genoemde plannen, gerenoveerd zouden zijn zitten de jaarlijkse lasten op circa \$ 5 mln. Dit betekent dat de inhaalslag circa 20 jaar duurt.
- er komt infrastructuur bij, vanwege de nieuwe wijken. Nodig voor de bevolkingsgroei.
- ook onverharde wegen vergen onderhoud. Nu zijn er alleen noodreparaties. Er moeten regelmatig noodreparaties worden gedaan, omdat het gebied anders niet toegankelijk is. Dit kost circa \$ 500.000 - \$ 600.000 per jaar. Deze reparaties zijn niet efficiënt, maar wel noodzakelijk zolang er geen duurzame oplossing is voor deze wegen.
- de combinatie van onverharde wegen, bevolkingsgroei, klimaatveranderingen (veel regen) leiden ertoe dat voor onverharde wegen een duurzame oplossing gezocht moet worden.

Een integraal lange termijnplan voor de wegen of de ontwikkeling ervan is er niet. Met \$ 8 mln. per jaar wordt, gezien de staat van de wegen en de groei van het eiland, de achterstand niet volledig ingehaald. Daarbij merkt het OLB op dat:

- bij meer dan \$ 10 mln. per jaar uitbesteden er ook buiten Bonaire kan worden uitbesteed. Hierdoor wordt de keuze van mogelijke bedrijven groter.
- er een zorg om de continuïteit van het werk binnen de organisatie is. Het werk binnen de organisatie wordt gedaan door 6 fte (inclusief 2 nieuwe plekken). Gezien het achterstallig onderhoud in combinatie met de groei van Bonaire en de wateroverlast van regenbuien en het nog ontbreken van een overkoepelend structureel plan leidt dit tot een grote werkdruk.

Voor een onderhoudscyclus waarbij meer achterstallig onderhoud wordt ingehaald en wegen worden verhard of anderszins gestabiliseerd dient het jaarlijks bedrag te worden vergroot. Daarbij is het uitgangspunt dat de kosten van nieuwe wegen die kunnen worden doorbelast worden berekend en doorbelast (zie verder taak 10a). Voor deze beleidsoptie gaan we uit van een verdubbeling van de totale lasten voor wegen, dat wil zeggen \$ 8 mln. extra. In totaal \$ 16 mln. Dit tot een reguliere onderhoudssituatie wordt bereikt.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius is er achterstallig onderhoud van wegen. Ook zijn er onverharde wegen in woonwijken. Er is een Wegenprogramma (oktober 2019). Dit programma moet worden herzien en opnieuw vastgesteld. Sinds 2018 wordt gewerkt aan het inhalen van achterstallig onderhoud, dat wil zeggen de volledige reconstructie van wegen. In 2018 is begonnen met de wijk Cherry Tree. Vervolgens worden wegen volgens een planning aanbesteed.

Sint Eustatius geeft gemiddeld circa \$ 2 mln. uit aan wegen, vanaf 2023 (deels uit de CN-envelop). Van belang daarbij is dat bijvoorbeeld het kappen van het groen (bomen, struiken) langs de weg ook bij deze taak hoort, evenals de verlichting en daarmee dus bijvoorbeeld de elektriciteitskosten van verlichting. Bij Sint Eustatius hoort bovendien de kanttekening dat boekhoudkundig veel op de taak wegen wordt geboekt, bijvoorbeeld ook het leerlingenvervoer. Het bedrag van \$ 2 mln. gaat dus naar meer taken dan alleen naar de wegen.

Daarnaast zijn er de middelen voor de bijzondere uitkering infrastructuur van jaarlijks \$ 1,15 mln. Ook heeft Sint Eustatius enkele extra specifieke

bijzondere uitkeringen gekregen voor infrastructuur. Dit zijn onder andere wederopbouwmiddelen na orkaan Irma, waarvan een deel voor wegen was. In het overzicht van bijzondere uitkeringen bij de jaarrekening 2021 van Sint Eustatius is opgenomen:

- onverharde wegen \$ 1,4 mln. uitgegeven \$ 2 mln.
- project wegen onderhoud \$ 1,190.000 (Cherry tree).
- wegenproject 2019: \$ 3.830.000 (Oranjebaai) [in uitvoering]
- wegenproject 2020: \$ 2.820.000 (Oranjebaai) [in uitvoering]
- showcase infrastructuur (inclusief airport boulevard) \$ 4.920.000 [in uitvoering]
- Road behind the mountain: \$ 2.580.000 [aanbestedingsgereed, gepland is aanbesteding in Q3 2023.]

In totaal is dit \$ 18 mln. Hiervan is, zomer 2023, \$ 17,4 gealloceerd aan projecten. Dit alles valt onder het Wegenprogramma uit 2019. De uitvoering loopt, maar langzaam. Een reden hiervoor is dat wegen volledig worden gerenoveerd en soms anders ingericht (rotonde). Verbreding kan ook spelen. Het is dus meer dan onderhoud. Bij verbreding kan het nodig zijn de grond langs de weg op te kopen. Dit betekent in de eerste plaats dat bekend moet zijn wie de eigenaar is en vervolgens dat de eigenaren akkoord moeten gaan.

De afgelopen vier jaar was er circa \$ 4 mln. gemiddeld per jaar beschikbaar voor wegen. Dit is inclusief extra middelen, zoals de orkaan Irma gelden. Zonder deze middelen is er circa \$ 3 mln. per jaar beschikbaar.

In het algemeen geldt voor Sint Eustatius hetzelfde als voor Bonaire. De nieuwe wegen moeten ook worden onderhouden. Inhalen van achterstanden wordt dan jaarlijks minder. Ook voor Sint Eustatius gaan we uit van de beleidsoptie om de middelen voor wegen te verdubbelen; dus naar \$ 6 mln. per jaar (\$ 3 mln. extra).

Erosie herstel

Op Sint Eustatius heeft erosie, onder andere veroorzaakt door geiten die begroeiing wegeten, geleid tot het afbrokkelen van de klif. De klif wordt in een aantal stappen gestabiliseerd:

- een deel van de klif is hersteld voor \$ 13,4 mln. (via een bijzondere uitkering).

- mei 2023 heeft het rijk maximaal \$ 19,4 mln. beschikbaar gesteld voor de verdere stabilisering van de klif (eveneens via een bijzondere uitkering).

Onderhoud is nodig, maar dit loopt grotendeels via andere acties, zoals het tegengaan van overlast door geiten. De onderhoudslasten specifiek voor de klif, ramen we op 1%, dat is \$ 0,3 mln. per jaar. Voor vervanging van het net ramen we \$ 0,5 mln. per jaar.

Saba

Saba onderhoudt de wegen; er is geen achterstallig onderhoud. Door meer verkeer en grotere auto's zijn sommige (oudere) wegen smal (vier meter). Daar waar mogelijk worden de wegen naar zes meter verbreed bij groot onderhoud van een weg. Ook moeten delen van (oudere) wegen meer worden beschermd vanwege toenemende erosie, zeker daar waar geen betonnen fundering is. Tot slot is er soms een nieuwe weg nodig. Saba wil een nieuwe passagiershaven (zie taak 9c). Het rijk heeft daar middelen voor ter beschikking gesteld. De nieuwe haven betekent het doortrekken van de weg van de huidige haven naar de nieuwe haven. Aanvullend wil het OLS een weg van de nieuwe haven direct naar de hoofdweg (tussen Sint Johns en Windwardside) ter ontlasting van de bestaande weg.

Saba besteedt een klein miljoen aan wegen vanuit de algemene middelen. Dit bedrag is verhoogd naar \$ 1.755.000 in 2023, vanwege de stijging van de algemene middelen (CN-envelop).

Daarnaast besteedt Saba \$ 880.000 van de bijzondere uitkering voor infrastructuur aan de wegen. Voor de periode van 2020 tot en met 2026. Het gaat dan om \$ 605.000 voor de reguliere werkzaamheden met betrekking tot het verbreden, versterken, en repareren van de wegen en het bouwen van verstevigingsmuren uit te voeren. Evenals het opruimen van keien en rotsblokken die omlaag zijn gevallen. Daarnaast wordt \$ 275.000 gemiddeld per jaar ingezet voor de nieuwe weg naar de nieuwe haven.

Het OLS heeft een ontwikkelplan gemaakt voor Sint Johns. Het gaat om een nieuwe school, gymzaal, community centre en parkeerplaatsen, trottoirs en groen. Ongeveer \$ 10 miljoen van dit plan is voor infrastructuur.

Beleidsopties Saba

Het OLS werkt aan een verkeersmobiliteitsplan en meer parkeerplaatsen. Er is geen MJOP. De kostenraming hiervan is nog niet bekend.

De kosten van herstel van wegen zonder fundering op delen waar erosie is zijn nog niet bepaald.

Ook op Saba is er op enkele plekken behoefte aan erosieherstel, met name daar waar stenen die van de rots afbrokkelen van direct gevaar kunnen zijn. De kosten hiervan zijn nog niet bepaald.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

De wegen hebben, op een uitzondering na, geen trottoir. De wegen op alle drie de eilanden zijn vrij smal en beperkt geschikt voor fietsen en wandelen. Bij een grootschaligere ontwikkeling zouden mogelijkheden voor voetpaden en fietspaden kunnen worden meegenomen

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie exclusief instandhoudingslasten)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	5.200.000 (inclusief 700.000 van vrijgevallen subsidie aan FCB, zie taak 1d) betaalbaar wonen)	2.000.000	1.775.000
Structurele lasten rijk (BU)	2.800.000	1.150.000	880.000 - \$ 605.000 voor onderhoud en beheer - € 275.000 voor de nieuwe weg vanaf de haven.
Totaal exploitatie	8.000.000	3.150.000	2.655.000
BU (semi-structureel)		6 mln. extra incidenteel. Naar verwachting is dit in 2024 besteed. Dit hebben we toegerekend naar vier jaar: 1.500 per jaar.	
BU aanleg nieuwe wijken (inhaalslag)	BU 10,2 mln. voor onrendabele top woningbouw en infrastructuur. 2,6 mln. is voor infrastructuur. Dit rekenen we toe aan vier jaar, dat is 0,65 mln. per jaar (in relatie tot taak 10b facilitering woningbouw en wonen)		
Erosieherstel klif			
Investering (BU) instandhoudingslasten		33.000.000 Onderhoud: 300.000 Vervanging: 500.000	
Niet belegde instandhoudingslasten		800.000	
Beleidsopties			
Optie 1 inhalen achterstanden/ ontwikkelen Sint Johns			
	8.000.000 extra (totaal 16.000.000)	3.000.000 extra (totaal 6.000.000)	Ontwikkeling infrastructuur Sint Johns investering \$ 5.000.000. Onderhoud \$ 100.000 Vervangingsinvesteringen: \$ 125.000 (40 jaar afschrijving)

Optie 2 Doorontwikkeling wegen (meer functies)			
Lasten (jaarlijks)	Bij een grootschaligere ontwikkeling zouden mogelijkheden voor voetpaden en fietspaden kunnen worden meegenomen. PM	Bij een grootschaligere ontwikkeling zouden mogelijkheden voor voetpaden en fietspaden kunnen worden meegenomen. PM	Saba maakt een verkeersmobiliteitsplan en een plan voor meer parkeerplaatsen PM
Optie 3 Erosieherstel			
			Stabilisering van de berg op een aantal plekken, zoals bij de haven.

9b) Luchthaven

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De OL-en zijn verantwoordelijk voor de exploitatie, onderhoud en renovatie/vernieuwing van de luchthaven, inclusief de verkeerstoren. Ook zijn de openbare lichamen verantwoordelijk voor een goed functionerende search and rescue, dat wil zeggen dat er een search and rescue service beschikbaar is voor mensen die varen of vliegen. Dit is een internationale verplichting voor luchthavens (en zeehavens). Hetzelfde geldt voor de brandweer op de luchthavens; ook dit is een internationale verplichting die bij het hebben van een luchthaven hoort. Het rijk is verantwoordelijk voor de (stads)brandweer en draagt tevens zorg voor de brandweer op de luchthavens. Ten tijde van ons onderzoek worden gesprekken gevoerd over hoe om te gaan met deze bedragen, bijvoorbeeld het (deels) in rekening brengen van de bedragen voor de OL-en.

Wet- en regelgeving

De belangrijkste eisen waaraan luchthavens en luchtverkeersdienstverlening dienen te voldoen zijn opgenomen in de internationale voorschriften van de International Civil Aviation Organisation (ICAO).

Verder geldt de Luchtvaartwet BES. Deze wet richt zich zowel op het luchtvervoer als op het luchthaventerrein. De minister heeft diverse taken, waaronder, de volgende,:

- de minister kan luchthaventerreinen aanwijzen
- de minister wijst toezichthouders aan. ILT is de toezichthouder op onder andere de veiligheid van de luchthavens.

---

²¹ Lelystad airport kan daar bijkomen.

²² Brief GS provincie Limburg 'Statenvoorstel inzake Uitwerking transitie Maastricht Aachen Airport' brief van 18-11-2022

Het rijk draagt verder zorg voor enkele aanpalende taken aan de luchthavens, zoals de meteorologische en seismologische dienst. Deze worden uitgevoerd door het KNMI, de douane en de KMAR.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Het luchtvaartsysteem in de Cariben is gericht op de veiligheidseisen van ICAO (dit geldt voor de hele Caribische regio). De veiligheidseisen van ICAO zijn eisen die voor de hele wereld van toepassing zijn. Er zijn enkele verschillen tussen Caribisch en Europees Nederland. De Europese regels zijn ook gebaseerd op ICAO, maar toegespitst op Europa (zoals de grootte van een vliegveld).

Het Europese model gaat uit van meer samenwerking in het toezicht (inclusief een 'common set of rules'). Dat model wordt nu ontwikkeld in de Cariben.

Taakverdeling

In Europees Nederland zijn er vijf burgerluchthavens.²¹ De burgerluchthavens zijn in eigendom van meerdere overheden. De Schipholgroep (69,77% eigendom van de Nederlandse staat) heeft aandelen in de grotere luchthavens (Schiphol, Eindhoven, Rotterdam The Hague airport). De aandelen van de kleinere luchthavens (Maastricht Aachen Airport en Groningen airport Eelde) zijn in eigendom van de provincie(s) al dan niet samen met een gemeente. In 2022 heeft Maastricht Aachen Airport een principeakkoord gesloten met de Schipholgroep. De Schipholgroep wordt mede-eigenaar van het vliegveld.²²

Maastricht Aachen Airport had 435.000 passagiers in 2019 (voor Corona). Eelde had er toen ongeveer 126.000.²³

De vliegvelden Groningen airport Eelde en Maastricht Aachen Airport zijn niet kostendekkend. Er is een bepaald aantal vliegbewegingen nodig voor een luchthaven om rendabel te kunnen zijn. Maastricht Aachen Airport en

²³ Bron CBS, hoeveel passagiers reizen via Nederlandse luchthavens?

Groningen Airport Eelde krijgen ondersteuning van de publieke aandeelhouders (provincies, gemeenten).²⁴

In figuur 2 hebben we een overzicht opgenomen van het eigenaarschap van de burgerluchthavens en het aantal passagiers dat wordt vervoerd in Europees Nederland. Via de luchthavens worden ook goederen vervoerd. Omdat goederen vervoer in Caribisch Nederland via scheepvaart gebeurt beperken we de vergelijking tot passagiers.

Figuur 2 Eigenaarschap en aantal passagiers burgerluchthavens Europees Nederland

Burgerluchthavens	Passagiers	Eigenaar	
Luchthaven Schiphol	2019	71.679.729	Koninklijke Schiphol Group is eigendom van de Nederlandse staat (ministerie van Financiën), de gemeente Amsterdam en de gemeente Rotterdam.
	2020	20.884.510	
	2021*	25.490.810	
	2022*	52.470.880	
Eindhoven Airport	2019,	6.780.775	De Koninklijke Schiphol Group bezit 51% van de aandelen in Eindhoven Airport. De gemeente Eindhoven en de provincie Noord-Brabant zijn elk voor 24,5% aandeelhouder
	2020,	2.112.785	
	2021*.	2.698.424	
	2022*	6.330.599	
Rotterdam The Hague Airport	2019	2.094.798	De luchthaven is eigendom van en wordt geëxploiteerd door de Koninklijke Schiphol Group.
	2020	489.841	
	2021*	755.395	
	2022*.	2.113.342	
Maastricht Aachen Airport	2019	435.977	De luchthaven is in handen van NV Holding Businesspark Luchthaven Maastricht waarvan de aandelen, na een periode van privatisering, weer in handen zijn van de provincie Limburg.
	2020.	81.080	
	2021*.	97.646	
	2022*.	266.032	

²⁴ In december 2022 hebben bijvoorbeeld provinciale staten van de provincie Limburg besloten Maastricht Aken Airport te ondersteunen met een jaarlijkse bijdrage voor de kosten, een investeringskrediet en een jaarlijkse bijdrage aan het Omgevingsfonds, zie

			In 2022 is een principeakkoord gesloten met de Koninklijke Schipholgroep. De Koninklijke Schipholgroep wordt mede-eigenaar voor 40%.
Groningen Airport Eelde	2019	176.022	Groningen Airport Eelde is een naamloze vennootschap met als aandeelhouders de provincie Groningen, de provincie Drenthe, FB Oranjewoud en de gemeente Tynaarlo.
	2020	17.528	
	2021*	27.260	
	2022*	87.205	
Lelystad Airport	Nog niet open voor passagiersvluchten		De luchthaven is onderdeel van de Schiphol Group.

Bron: vliegbewegingen CBS (download datum 25 april 2023), websites van luchtvaarthavens

Uitvoering per eiland

Alle drie de luchthavens in Caribisch Nederland hadden achterstanden op het gebied van luchtvaartveiligheid. Rond 2012 zijn masterplannen opgesteld voor de luchthavens. Deze masterplannen zijn nu grotendeels uitgevoerd via investeringen van het rijk.

Er is sinds 2018 \$ 5,1 mln. per jaar beschikbaar voor de exploitatie van infrastructuur in Caribisch Nederland via een bijzondere uitkering. De verdeling van het jaarlijkse budget is \$ 2,81 mln. voor Bonaire, \$ 1,28 mln. voor Sint Eustatius en \$ 1,1 mln. voor Saba. De bijdragen worden in een meerjarenpakket gebundeld en zijn voor wegen, luchthaven en de zeehaven. Voor de luchthavens zijn de volgende bedragen bepaald voor 2000 – 2023 (overzicht bijzondere uitkeringen 2021, p. 11):

- Bonaire: \$ 0
- Sint Eustatius: \$ 50.000
- Saba: \$ 150.000

Bonaire

Statenvoorstel Uitwerking transitie Maastricht Aachen Airport, 15 november 2022 (kenmerk: DOC-00335925).

De luchthaven van Bonaire is een overheids N.V. namelijk de Bonaire International Airport (BIA). Het OLB heeft 100% van de aandelen.

Exploitatie

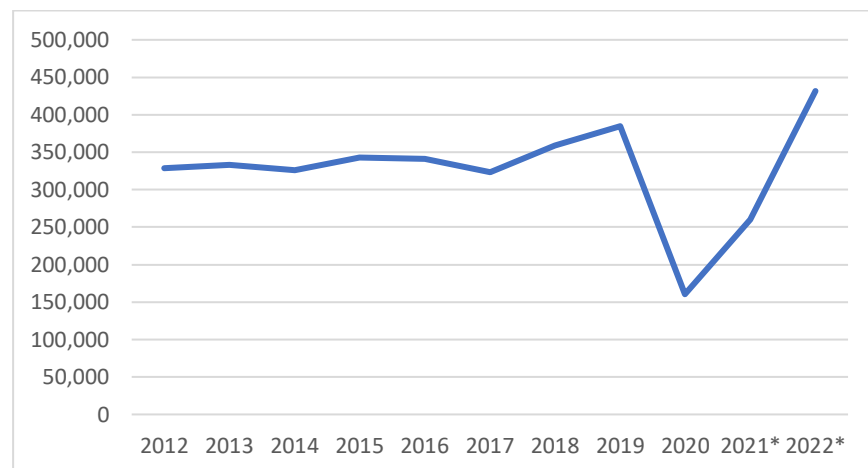
Voor Corona waren de baten en de lasten circa \$ 7,5 mln. Dit is inclusief afschrijvingen op investeringen (landingsbaan en buitenruimte) en regulier onderhoud. Een deel van de afschrijvingslasten komt daarbij ten laste van het fonds voor de vaste activa.

De andere activa (verkeerstoren, platforms en terminal) staan niet op de balans (deze zijn om niet verkregen). Afschrijvingen hiervoor zijn niet in de exploitatie opgenomen.

Gedurende de Coronajaren heeft het rijk middelen ter beschikking gesteld om het exploitatietekort, veroorzaakt door Corona, op te vangen.

Vanaf 2022 is de situatie vergelijkbaar met die in 2019. Dat wil zeggen de exploitatie, inclusief onderhoud, is kostendekkend. Een beperkt deel van de middelen voor vervangingsinvesteringen is in de lasten meegenomen.

Figuur 3 Aantal passagiers Bonaire International Airport

Bron: CBS

In figuur 3 is het aantal passagiers van Bonaire voor de jaren 2012 – 2022 opgenomen. Het aantal is na de twee Corona-jaren hersteld naar circa 450.000 per jaar. De verwachting is dat het aantal passagiers zal doorgroeien tot 600.000 in 2030. De groei van het aantal passagiers leidt tot een groei van de baten.

Investeringen

Het rijk heeft conform het masterplan geïnvesteerd in de landingsbanen en de verkeerstoren (\$ 24,6).

Gepland zijn de volgende investeringen:

- verlichting landingsbaan: \$ 4,1 mln. door het rijk en \$ 2,3 door de luchthaven. Dit is noodzakelijk vanwege internationale vereisten.
- de platforms: het doel is de platforms te laten voldoen aan de internationale veiligheidsvoorschriften. Deze investering wordt door het rijk en het OLB gefinancierd (zie verder onder middelen).
- de terminal: de terminal is te klein voor de groei van het aantal reizigers. Het doel van de investeringen in de terminal is om de passagiers in- en uitstroom goed te doen verlopen ook als het vliegveld doorgroeit naar 600.000 passagiers. Deze investering is niet noodzakelijk om te voldoen aan internationale veiligheidsregels. Het vliegveld streeft ernaar de investeringen te financieren via een lening en een airport improvement fee. Deze fee wordt via IATA (International Air Transport Association) geheven voor een bepaald aantal jaren. Het is een internationale gebruikelijke fee, die voor een beperkt aantal jaren kan worden ingevoerd. De verwachting is dat na deze periode het aantal passagiers voldoende is gestegen (naar 600.000) om uit de reguliere fee de kapitaallasten van de terminal te kunnen dekken.

Voor de platforms en verlichting landingsbaan zijn afspraken gemaakt tussen het rijk, OLB en BIA. Deze investeringen nemen we mee onder de huidige lasten.

Voor de terminal zijn concrete plannen, maar er zijn nog geen contracten gesloten met bijvoorbeeld financiers. Deze investeringen nemen we mee onder beleidsopties.

Sint Eustatius

Lasten: De luchthaven van Sint Eustatius is onderdeel van het openbaar lichaam. Er zijn 12 fte in dienst. Verder zijn er kosten voor nutsvoorzieningen en schoonmaak. Vanaf 2023 is een bedrag voor onderhoud en kapitaallasten opgenomen (\$ 200.000). Er is een tekort op de exploitatie.

Baten: Het OLE verzorgt de exploitatie van de luchthaven. De bar is uitbesteed. Hiervoor krijgt het OLE een vergoeding. Het OLE heft een departure fee van \$15 en ontvangt landingsgelden en vergoedingen voor vliegtuigen die op het platform geparkeerd staan. Het aantal passagiers is de laatste jaren gedaald, onder andere omdat olieoverslagbedrijf Nustar is vertrokken en de opvolger GTI kleiner is. Nustar zorgde voor ongeveer 60% van de passagiers. De ferry (zie taak 9e) heeft (nog) geen invloed op het aantal passagiers. Het aantal passagiers was precovid 45.000 (in- en uitgaand) en is in 2022 herstellend (zie figuur 4). De verwachting is dat het aantal passagiers herstelt naar het pre-corona niveau, maar verder niet. Er zijn niet veel mogelijkheden voor groei van de baten.

Er is weinig/nauwelijks vervoer van goederen via de luchthaven (zie verder taak 9c zeehaven).

Investeringen

De start- en landingsbaan zijn gerenoveerd. De verkeerstoren en de terminal zijn nieuwbouw. De renovatie van de start- en landingsbaan en de nieuwbouw voor de verkeerstoren waren nodig om te voldoen aan de veiligheidseisen. In deze terminal kunnen nu de inkomende en uitgaande passagiers van elkaar worden gescheiden. Ook is er een veiligheidscontrole (scanapparatuur) voor bagage en vertrekkende passagiers. Alle investeringen zijn door het rijk gefinancierd. Het ministerie van IenW heeft voor de middelen voor de start- en landingsbaan zorg gedragen. Het ministerie van BZK heeft de verkeerstoren en de terminal uit de middelen voor orkaan Irma betaald.

Saba

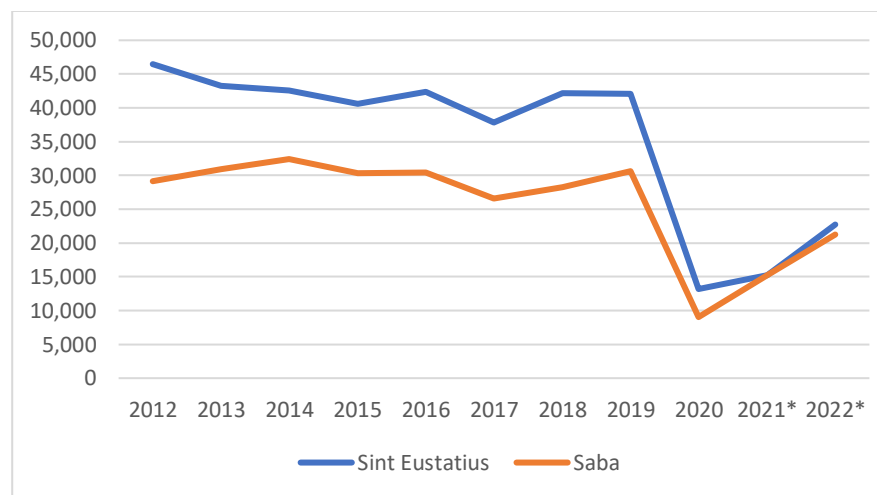
Lasten De luchthaven van Saba is onderdeel van het openbaar lichaam. De exploitatielasten zijn vergelijkbaar met die van Sint Eustatius, maar net wat minder (minder fte).

Baten Het OLS verzorgt de exploitatie van de luchthaven. Het OLS heft een departure fee van \$10 en ontvangt landingsgelden. Het vliegveld heeft geen inkomsten uit de koffiebar. De departure fee is \$ 5 lager dan die van Sint Eustatius. Het aantal passagiers is vergelijkbaar. Het lijkt mogelijk de departure fee gelijk te stellen aan die van Sint Eustatius.

Het aantal passagiers was in 2019 30.670. Na de coronajaren is het aantal passagiers stijgende (zie figuur 4). Het aantal blijft vooralsnog achter. Een reden is dat de enige luchtvaartmaatschappij die als lijndienst op Saba vliegt vooralsnog minder vaak vliegt.

Er zijn geen vluchten voor cargo (in normale omstandigheden), zie verder taak 9c zeehaven).

Figuur 4 Aantal passagiers luchthavens Sint Eustatius en Saba

Bron: CBS

Investeringsen

De start- en landingsbaan, is gerenoveerd door het rijk, conform het masterplan.

De aankomst- en vertrekhal moet nog worden gerenoveerd om aan de internationale vereisten te voldoen. Het gaat dan om het scheiden van inkomende en vertrekkende passagiers en het scannen van de bagage en personen. Ook de luchtverkeerstoren dient te worden gerenoveerd. De ramingen voor deze investering baseren we op de investeringen van Sint Eustatius. Enerzijds is de luchthaven wat kleiner en kan de bouw misschien duurzamer. Anderzijds zijn de kosten inmiddels sterk gestegen. We ramen daarom hetzelfde bedrag van Sint Eustatius (zie verder onder middelen).

Er zijn nog geen afspraken over deze toekomstige ontwikkelingen. Deze investering hebben we onder beleidsopties opgenomen.

Andere beleidsopties

Search and rescue service Saba en Sint Eustatius

De openbare lichamen zijn verantwoordelijk voor een goed functionerende search and rescue, dat wil zeggen dat er een search and rescue service beschikbaar is voor mensen die varen of vliegen. Dit is een internationale verplichting (ICAO) en is ook in de Luchtvaartwet BES opgenomen.

De taak vergt een boot, materialen en arbeidsuren (voor varen en technisch onderhoud). De taak is verplicht per jurisdictie, dat betekent dat Saba en Sint Eustatius kunnen samenwerken, maar dat samenwerken met bijvoorbeeld Sint Maarten niet goed mogelijk is. De taak was belegd bij de kustwacht, maar deze kan in de praktijk niet altijd snel genoeg reageren. Er is een studie gedaan naar deze taak op basis daarvan wordt een bijzondere uitkering ter beschikking gesteld en wordt een beheerorganisatie opgezet.

De bijzondere uitkering is het eerste jaar \$ 790.000 per eiland en vervolgens \$ 190.000 voor Sint Eustatius en Saba en daarna \$ 180.000 voor de twee eilanden.

Vergroten luchtvaartkennis

Het rijk heeft middelen beschikbaar gesteld voor het vergroten van de luchtvaartkennis Dit is een incidentele bijdrage (voor meerdere jaren). Deze bijdrage wordt in natura geleverd, in de vorm van kennis en ondersteuning.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	De lasten lopen via Bonaire International Airport en zijn circa \$ 7,5 per jaar. Voor een deel van de lasten is er vrijval van de bestemmingsreserve activa.	\$ 775.000, circa 12 fte. \$ 100.000 goederen en diensten (schoonmaak, nutsbedrijven e.d.) \$ 130.000 onderhoud en \$ 110.000 kapitaallasten (deels CN-envelop). Totaal: \$ 1.115.000	\$ 695.000 salarissen. \$ 100.000 goederen en diensten (schoonmaak, nutsbedrijven e.d.). Totaal: \$ 795.000.
OL taakgebonden eigen inkomsten	De baten lopen via Bonaire International Airport en zijn eveneens circa \$ 7,5 mln. per jaar.	Circa 80% is departure fee: \$15 per persoon, landingsgeld, verhuur hanger, bar (is uitbesteed) en dergelijke. Baten: \$ 200.000	De totale baten zijn \$ 175.000
Netto lasten	\$ 0	\$ 915.000	\$ 620.000
BU (semi-structureel) search and rescue		De bijzondere uitkering is het eerste jaar \$ 790.000 per eiland en vervolgens \$ 190.000 voor Sint Eustatius en Saba en daarna \$ 180.000 voor de twee eilanden.	
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings OL	\$ 6,6 mln. vanaf 2023 voor de platforms (samen met rijk) Totaal OLB: \$ 6,6 mln.	-	-
investerings rijk	\$ 24,6 investeringen tot en met 2022 (landingsbanen en verkeerstoren). \$ 15,3 mln. vanaf 2023 mln. platforms (samen met OLB) \$ 4,1 landingsbaan verlichtingssysteem (samen met BIA). Totaal rijk: \$ 44 mln. (vanaf 2012)	\$ 8,1 mln. start- en landingsbaan \$ 12,5 mln. terminal en verkeerstoren Totaal rijk \$ 20,6 mln.	\$ 7,5 mln. start- en landingsbaan
Investerings luchthaven	Investering verlichting \$ 2,3 mln. (samen met het rijk). Voor de terminal, zie de beleids optie Totaal BIA: \$ 2,3 mln.	De luchthaven maakt onderdeel uit van OLE.	De luchthaven maakt onderdeel uit van OLS.
Instandhoudingslasten investeringen	Totaal investeringen: \$ 52,9 mln.	Naco heeft in opdracht van Rijkswaterstaat voor de luchthaven van	Onderhoud: start- en landingsbaan: \$ 150.000. (2%)

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
	Onderhoud 2% investering \$ 52,9 = \$ 1,1 mln. Vervanging (25 jaar): \$ 2,1 mln. <u>Totaal onderhoud en vervanging: \$ 3,2 mln.</u>	Sint Eustatius een raming gemaakt van de jaarlijkse kosten voor onderhoud en vervanging. Hier komt uit dat <u>gemiddeld \$ 1 mln. per jaar</u> nodig is voor onderhoud en vervanging. Wij verdelen dat in \$ 500.000 onderhoud en \$ 500.000 vervanging.	Vervanging start- en landingsbaan (afschrijving 25 jaar): \$ 300.000. <u>Totaal: \$ 450.000</u>
Huidige instandhoudingslasten betaald door OL./luchthaven	Circa \$ 1. mln. (afschrijvingslasten)	\$ 130.000 onderhoud \$ 110.000 kapitaallasten	-
Bijdrage rijk, structurele BU voor infrastructuur.	-	\$ 50.000.	\$ 150.000
Nog niet belegde jaarlijkse lasten	\$ 2,2 mln. waarvan \$ 1,1 onderhoud en \$ 1,1 mln. vervanging	(\$ 500.000 lasten, \$ 110.000 afschrijvingen.) Nog niet belegd \$ 390.000 (\$ 500.000 onderhoud, belegd \$ 130.000 onderhoud plus \$ 50.000 BU) \$ 320.000 nog niet belegd	De BU is voldoende voor de onderhoudskosten \$ 300.000 reservering voor vervanging nog niet belegd.

Beleidsopties			
1. investeringen in de luchthaven (nog niet afgesproken en/of nog geen financiering voor)			
investeringen	BIA wil gaan lenen voor de investering. Ook is het plan voor een aantal jaren een airport improvement tax in te voeren. De geraamde investering is \$ 41,3 (rekening houdend met inflatie van 3%). In principe zijn de onderhouds- en vervangingslasten dan in de exploitatie van BIA opgenomen.	-	Verkeerstoren en terminal: investering \$ 12,5 mln.
Instandhoudingslasten investeringen	Uitgangspunt is dat BIA zelf voor de instandhoudingslasten van de terminal kan zorgdragen.	-	Totaal (inclusief huidig) geraamd op: \$ 400.000 onderhoud en \$ 715.000 vervangingslast (op basis van berekening Sint Eustatius). Onderhoud voor \$ 150.000 uit BU. Nog niet belegd: onderhoud \$ 250.000, vervangingslasten \$ 715.000, waarvan \$ 300.000 huidig en \$ 415.000 voor de beleids optie.

<i>Bijdrage in natura</i>			
Vergroten luchtvaartkennis	Het rijk heeft middelen beschikbaar gesteld voor het vergroten van de luchtvaartkennis Dit is een incidentele bijdrage (voor meerdere jaren). Deze bijdrage wordt in natura geleverd, in de vorm van kennis en ondersteuning		
Luchthavenbrandweer (verzorgd door het rijk via de (stads)brandweer) In 2023 worden gesprekken gevoerd over hoe om te gaan met deze bedragen, bijvoorbeeld het (deels) in rekening brengen van de bedragen voor de OL-en.	5 mln.	1,5 mln.	1,5 mln.

9c) Zeehaven

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak De eilanden zijn verantwoordelijk voor de zeehaven, daarbij gaat het om:

- onderhoud en vervanging van de kapitaalgoederen, zoals de pieren waar boten aanleggen, aanlegplaatsen of ankerplaatsen voor jachten en ruimtes waar containers tijdelijk kunnen staan
- toezicht op de veiligheid op het water en in de haven
- territoriaal beheer van het water
- begeleiden van boten door bijvoorbeeld een loods, deelnemen aan rampencoördinatie
- procedures rond formulieren, innen van fee en dergelijke.

De inspectie van de schepen (port control) is een taak van het rijk (ILT).

Wet- en regelgeving

Er zijn diverse eisen voor zeehavens van toepassing, waaronder eisen voor veiligheid, toezicht en handhaving. Het gaat bijvoorbeeld om de Wet maritiem beheer BES, Loodsenwet 2001 BES en de Haven beveiligingswet BES. In totaal zijn er circa tien wetten, internationale verdragen en eilandsverordeningen relevant.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

De wetgeving voor de zeehavens is grotendeels gebaseerd op internationale regels. Voor zeehavens gaat het om regels waaraan voldaan moet worden, omdat er anders een merkbaar gevolg is, zoals dat er (uit bepaalde landen) geen passagiersboten meer aanleggen.

Taakverdeling

In Europees Nederland hebben diverse gemeenten een zeehaven. Deze zeehaven is vaak een overheids-N.V. in eigendom van één overheid. Er wordt samengewerkt in de havengebieden. De belangrijkste havengebieden zijn:

- het havengebied Rotterdam (waartoe ook de havens van Moerdijk, Dordrecht en Vlaardingen behoren)
- Amsterdam (inclusief Velsen/IJmuiden, Beverwijk en Zaanstad),
- North Sea Port (Vlissingen en Terneuzen, exclusief Gent)
- Groningen Seaports (Delfzijl en Eemshaven).

Bron, [CBS](#)

Behalve zeehavens zijn er ook binnenhavens. Zeehavens zijn veelal toegankelijk voor grotere schepen. Veel zeehavens zijn overslaghavens; goederen worden met zeeschepen aangevoerd en overgeladen naar binnenvaartschepen, goederentrein enzovoorts. Ook kunnen de goederen tijdelijk worden opgeslagen om later verder te worden vervoerd. Zeehavens hebben een andere bescherming tegen het water nodig dan binnenhavens.

Uitvoering per eiland

Er is sinds 2018 \$ 5,1 mln. per jaar beschikbaar voor de exploitatie van infrastructuur in Caribisch Nederland via een bijzondere uitkering. De verdeling van het jaarlijkse budget is \$ 2,81 mln. voor Bonaire, \$ 1,28 mln. voor Sint Eustatius en \$ 1,1 mln. voor Saba. De bijdragen worden in een meerjarenpakket gebundeld en zijn voor wegen, luchthaven en de zeehaven. Voor de zeehavens zijn de volgende bedragen bepaald voor 2000 – 2023 (overzicht bijzondere uitkeringen 2021, p. 11):

- Bonaire: \$ 0
- Sint Eustatius: \$ 50.000
- Saba: \$ 70.000

Bonaire

Bonaire heeft in Kralendijk drie pieren (de zuid, midden en noordpier) voor vrachtvervoer voor Bonaire, cruiseschepen en andere boten voor toeristen. Voor deze pieren is het OLB verantwoordelijk. Daarnaast zijn er de bedrijfshavens van Cargill (zout) en Bopec (oliebedrijf dat inmiddels niet meer actief is) en een steiger voor het vliegveld.

Lasten en baten

De lasten van de haven zijn \$ 1,9 miljoen. Dit zijn grotendeels personeelslasten. De kapitaallasten en onderhoud zijn \$ 335.000. De opbrengsten zijn voor 2023 geraamd op \$ 670.000 aan rechten en leges. Voor 2024 zijn de baten geraamd op \$ 1,6 mln. Dit overeenkomstig eerdere (pre-Corona) jaren. De baten waren gedaald vanwege Corona en vanwege het (technische) faillissement van Bopec. De baten stijgen sinds 2022 en naar verwachting komende jaren, onder andere omdat het toerisme toeneemt en omdat er veel wordt gebouwd. Bouwen betekent dat bouwmaterialen worden aangevoerd. De netto lasten van de haven zijn \$ 0,3 mln.

Investerings

De zuidpier had achterstallig onderhoud en orkaanschade (orkaan Omar 2008). Het rijk heeft \$ 1,4 mln. geïnvesteerd in herstel en versterking/uitbreiding van de zuid- en middenpier. Het OLB heeft in de havenfaciliteiten en de loodsboot geïnvesteerd: \$ 1,8 mln. Ook zijn er nog eerdere investeringen van het OLB van \$ 3,0 mln. De kapitaallasten (afschrijvingen) die het OLB in zijn begroting heeft opgenomen zijn \$ 200.000. De totale investeringen van rijk en OLB zijn: \$ 6,2 miljoen. Dit leidt tot een raming voor de totale onderhouds- en vervangingslasten van \$ 325.000, waarvan \$ 125.000 voor onderhoud.

Uitbreiding cargohaven

Door de verbetering van de zuidpier zijn er meer mogelijkheden om te laden en te lossen, ook als er een cruiseschip heeft aangelegd. Door de groei van de bevolking van het eiland en het toerisme is de hoeveelheid cargo (waaronder bouwmaterialen) en het aantal cruiseschepen gestegen. Bij de pieren is geen haventerrein. Alle drie de pieren liggen dicht bij de bebouwde kuststrook. Dit betekent dat bulkgoederen niet kunnen worden opgeslagen in de buurt van de kade. De lading moet direct in trucks worden gelost. Daarbij vindt een deel van de logistieke processen aan de openbare weg plaats. Ook is het lossen van grotere bulkschepen niet mogelijk. Schepen varen daarom naar Curaçao en slaan vervolgens vracht over naar Bonaire.

De stuurgroep zeehavens (OLB, IenW en BZK) hebben onderzoek laten doen naar een nieuwe cargohaven. Uit diverse onderzoeken kwam de locatie bij WEB (noordkant Kralendijk) naar voren als de meest geschikte haven. Er is ruimte voor afhandeling van goederen, waardoor meer schepen overdag kunnen laden en lossen; dit bespaart kosten. In de huidige haven wordt ook buiten de reguliere uren gewerkt; waardoor de kosten hoger zijn. Als grotere schepen kunnen lossen is dat goedkoper dan dat deze schepen hun vracht overslaan op Curaçao. Ook zijn er bij de locatie bij WEB verbindingswegen. Een Milieueffectrapportage is voorjaar 2023 nog niet uitgevoerd; dat is de volgende stap voor verkenning van deze optie.

De investeringen voor deze haven worden geraamd op \$ 20,2 mln. (raming 2022).²⁵ Het OLB heeft een analyse van de maatschappelijke kosten en baten (MKBA) laten doen.²⁶ Deze MKBA geeft aan dat de transportkosten van goederen zullen dalen. Dit leidt tot een daling van sociaal – economische lasten. Daarnaast zullen de baten van de haven stijgen. Het uitgangspunt is dat de haven kostendekkend gaat worden. Rekening houdend met onderhouds- en vervangingslasten. In 2023 wordt financiering voor de investering verkend. Uitgangspunt daarbij is dat de haven in handen van het OLB blijft.

Verzelfstandiging en professionalisering haven

Bij uitbreiding van de haven is het uitgangspunt dat de haven wordt verzelfstandigd en geprofessionaliseerd. Verzelfstandiging is onder andere van belang, omdat de baten van de haven bij meerdere directies van het OLB zijn belegd. De haven int bijvoorbeeld de aanleggeden en de directie ruimte en ontwikkeling het gebruik van de grond.²⁷ De opzet voor verzelfstandiging is dat de vennootschap zorgt voor het ontwikkelen en exploiteren van de haven, het begeleiden van scheepvaart en het zorgen voor orde en veiligheid. Deze laatste taken zijn een verantwoordelijkheid van de havenmeester. Met de havenmeester wordt voor de publiekrechtelijke taken een convenant afgesloten. Behalve de verzelfstandiging is verdere professionalisering van belang, waaronder voldoende opgeleide loodsen (deze zijn wereldwijd schaars). De verzelfstandiging en professionalisering leidt tot implementatiekosten. Zoals

²⁵ mtbs, Herijking Onderzoek Zeehavens Bonaire, Finaal rapport februari 2022.

²⁶ Ecorys, MKBA Vrachthaven Bonaire, Eindrapportage 23 september 2022.

²⁷ Mtbs, Verzelfstandiging havenbeheer Bonaire, finaal rapport, februari 2022.

de opleiding van een van de (betaald door het rijk en het OLB). De veronderstelling is dat zodra de haven is doorontwikkeld de kosten stabiel zijn en worden gedekt door de baten.

Sint Eustatius

Sint Eustatius heeft één haven voor zowel aanvoer van goederen voor bevoorrading van de winkels, als passagiers en toerisme (veerboot en jachten). Deze haven is door de orkanen Irma en Maria (2017) beschadigd. Daarnaast is er op Sint Eustatius een haven van GTI. GTI slaat olie over op Sint Eustatius.

Lasten en baten

De lasten van de haven van Sint Eustatius zijn \$ 660.000. Dit zijn personeelslasten, nutsvoorzieningen, dagelijks onderhoud. Voor onderhoud wordt \$ 130.000 gereserveerd.

De baten zijn \$ 2,3 mln. Bijna de helft hiervan komt van GTI. De rest zijn inkomsten van cargo en fees.

Ook de fee voor Stenapa wordt door de zeehaven geïnd. Dit zijn geen inkomsten van de haven, maar dit zijn gelden voor natuurbeheer en -bescherming (taak 10c).

Investeringsen

De haven is door orkaan Irma beschadigd. De haven moet worden hersteld en tevens verbeterd, zodat de haven in de toekomst meer bestand is tegen orkanen. Het rijk heeft middelen ter beschikking gesteld voor de herontwikkeling van de zeehaven. Voor deze renovatie is onderzoek gedaan. Het OLE heeft een plan opgesteld voor de renovatie van de haven. Het gaat onder andere om:

- verlenging pier
- een golfbreker van 100 meter
- verharderen van de containeropslagplaats
- een tweede roll on-roll off-pier.

De kosten voor deze investeringen waren geraamd op \$ 12,3 mln. De huidige inschatting is echter \$ 27 mln. Het OLE veronderstelt dat in de oorspronkelijke kostenraming de kosten voor de golfbreker per ongeluk op \$ 2 mln. zijn geraamd in plaats van \$ 12 mln. Dit omdat er is uitgegaan van een korte golfbreker in plaats van een lange (100 meter). Een korte golfbreker

voegt echter niet zoveel toe. De rest van het prijsverschil zijn kostenstijgingen tussen de berekeningen (2018) en 2023.

De onderhouds- en vervangingslasten na investeringen (\$ 27 mln.) worden volgens het MJOP \$ 1 mln. Deze lasten kunnen door de zeehaven worden opgebracht. Indien inkomsten van GTI wegvallen of verminderen is de haven niet meer kostendekkend.

Van de bijzondere uitkering voor infrastructuur is jaarlijks \$ 75.000 voor onderhoud van de zeehaven.

Sint Eustatius vindt herlocatie van de cargohaven op termijn wenselijk. De huidige haven is dan voor cruises en toerisme. De cargohaven wordt dan verplaatst naar het gebied waar ook de haven van GTI ligt. Er is dan meer ruimte voor ontwikkeling van toerisme. Opslag en vervoer van cargo kan vindt dan buiten het toeristengebied plaats.

Saba

Saba heeft één haven (Fort Bay) voor boten met goederen voor de bevoorrading van de winkels, voor de veerboot(zie onder 9e openbaar vervoer van en naar het eiland) en waar vandaan bootjes van de duikschool vertrekken. Ook wordt er gezwommen in de haven (Saba heeft vrijwel geen strand of mogelijkheden voor een strand). Jachten kunnen aan ankerpunten aanleggen. Deze ankerpunten hebben achterstallig onderhoud, waardoor hier weinig gebruik van wordt gemaakt. Doordat de verschillende verkeersstromen op het water niet goed zijn gescheiden worden de ankerpunten nog minder gebruikt. Vissersboten maken wel gebruik van deze ankerpunten.

Lasten en baten

De lasten van de haven zijn \$ 695.000. Dit zijn grotendeels salarislasten en daarnaast lasten voor dagelijks onderhoud en beheer. De baten zijn \$ 110.000. Van de bijzondere uitkering voor infrastructuur gaat \$ 70.000 gemiddeld per jaar naar de zeehaven.

Investeringsen

Deze haven is na diverse orkanen gerenoveerd. Zo was er in 2014/2015 \$ 3 miljoen beschikbaar voor herstel van de haven. In het onderzoek 'onderhoud

BES-fonds' zijn de onderhouds- en vervangingslasten van Fort Bay geraamd op \$ 385.000. Gecorrigeerd voor inflatie is dat circa \$ 450.000.

Saba wil de haven orkaanbestendig maken en uitbreiden, zodat er ruimte is voor de diverse functies van de haven. In de huidige haven is dit niet mogelijk. Hierdoor zijn er diverse momenten waarop de verschillende activiteiten met elkaar in concurrentie zijn.

Samen met de uitbreiding van de haven kunnen de ankerpunten worden aangepakt, zodat jachten weer kunnen aanleggen.

Onderzoek heeft uitgewezen dat de huidige haven niet volledig orkaanbestendig kan worden. De haven in zijn geheel naar de nieuwe locatie verplaatsen is duurder dan het splitsen van de haven in de huidige haven en een nieuwe haven. Op basis van onderzoek is de optie voor zowel uitbreiding als toekomstbestendig maken van de haven:

- de huidige haven (Fort Bay) te beperken tot goederenvervoer.
- bij de locatie Black Rocks (circa 1 km van de huidige haven vandaan) een zeehaven te bouwen voor passagiersvervoer (veerboot, jachten). De nieuwe haven zou ook meer toeristen kunnen trekken.

Het rijk is bereid middelen ter beschikking te stellen voor het veilig maken van de haven en verplaatsing van een deel van de haven naar Black Rocks. De middelen komen onder andere uit de middelen voor herstel na orkaan Irma. Het rijk heeft in totaal \$ 31,7 mln. ter beschikking gesteld.

Saba verwacht in 2023 de aanbestedingsprocedure te beginnen. Op basis van de aanbesteding kan een betere kostenraming worden gemaakt. De verwachting is dat de investeringskosten tussen de \$ 40 en \$ 50 mln. liggen. Dit omdat de haven toegankelijk moet worden gemaakt. Ook moeten nutsvoorzieningen worden aangelegd.

Een substantieel deel van deze investeringen betreft eenmalige kosten (het toegankelijk maken en egaliseren van de rots.). We ramen daarom de onderhouds- en vervangingskosten van deze haven (Black Rocks) vooralsnog op \$ 1 mln. Ook voor de huidige haven (Fort Bay) zijn onderhouds- en vervangingskosten. De netto lasten voor dat deel ramen we op: \$ 450.000. De splitsing van de haven in twee delen betekent een stijging van de personeelslasten en dagelijks onderhoud en beheer. Er zijn echter ook meer

mogelijkheden voor baten. We veronderstellen dat de extra lasten kunnen worden gecompenseerd door de extra baten. Ook veronderstellen we dat de bijdrage van het rijk via de bijzondere uitkering infrastructuur ten goede komt aan het onderhoud.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

De wetgeving wordt geactualiseerd om aan de internationale maritieme regels te voldoen. Er zijn bijvoorbeeld eisen rond de formulieren voor aanmeren. Deze formulieren moeten geautomatiseerd, vanaf 2024. In Europees Nederland is dit inmiddels gebeurd. In Caribisch Nederland is dat nog niet gebeurd.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	1.900.000	660.000	695.000
Structurele baten	1.500.000	2.300.000, circa 1.600.000 daarvan is van GTI. 700.000, exclusief GTI	110.000
Netto lasten	400.000	- 40.000, exclusief baten GTI	585.000
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings OL	4.800.000 (vanaf 2004)	-	-
investerings rijk	1.400.000		3.000.000 versterking huidige haven.
overige investeringen	-		Totale investeringslasten niet volledig bekend.
Instandhoudingslasten investeringen	325.000, waarvan, 125.000 voor onderhoud. 200.000 is opgenomen als afschrijvingslast in de begroting van het OLB, d.w.z. ruimte voor lasten voor vervanging. Niet belegd 125.000 (onderhoud)	Belegd; winst zeehavens.	450.000 (onderzoek 2014 gecorrigeerd voor inflatie). Waarvan \$ 170.000 onderhoud en \$ 280.000 vervanging.
Beleidsopties			
Optie 1. verruiming en orkaanbestendig maken zeehavens			
Structurele lasten OL	Uitgangspunt is kostendekkendheid	660.000	695.000
Structurele baten		700.000 (exclusief GTI)	110.000
Structurele lasten rijk			-
Netto lasten		-40.000	585.000
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings OL	20,2 mln. nog niet bekend wie financiert. Het streven is financiering door de markt.	-	1.000.000 (gereserveerd)
investerings rijk		12,2 mln.	31,7 mln.
Investerings derde		Investerings zijn na actuele ramingen OLE 15 mln. hoger.	Investeringen kunnen hoger zijn. De schatting van OLS is \$ 15 mln. hoger (waarvan \$ 1 mln. uit eigen middelen).
Instandhoudingslasten investeringen		1.000.000 (500.000 onderhoud, 500.000 vervanging).	Black Rocks 1.000.000 (onderhoud 310.000, vervanging 680.000). Fort Bay reeds geraamd.

Instandhoudingslasten betaald door OL (na investeringen)	Zeehaven is kostendekkend, inclusief onderhouds- en vervangingsinvesteringen	afhankelijk van GTI.	
Bijdrage rijk, structurele BU voor infrastructuur.		75.000	70.000
Nog niet belegde jaarlijkse lasten		(netto winst of netto verlies afhankelijk van inkomsten van met name GTI) Zonder inkomsten GTI: \$ 385.000 onderhoud (\$ 500.000 gedekt door BU en winst van 40.000). Vervangingslasten \$ 500.000 niet belegd.	Onderhoud deels belegd via BU. 240.000 nog niet belegd. Vervanging 680.000 nog niet belegd.

9d) (Openbaar) vervoer op de eilanden

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Openbaar vervoer is vervoer waar iedereen die het wil gebruik van kan maken. Openbaar vervoer is vaak gesubsidieerd vervoer, maar dat hoeft niet. In sommige regio's in Europees Nederland is het OV kostendekkend of is er sprake van een exploitatie-vergoeding van vervoerder aan overheid. Er is geen wettelijke verplichting tot openbaar vervoer op de eilanden. Geen openbaar vervoer betekent dat vervoer wordt gedaan door particuliere auto's en busjes; taxi's en busjes voor leerlingenvervoer (zie ook taak 5c).

Wet- en regelgeving

Er is geen wet- en regelgeving voor openbaar vervoer.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

De Wet Personenvervoer bevat de wet- en regelgeving en stelt decentrale overheden in staat het regionale OV (bus, tram, metro, regionale trein) te organiseren. Het rijk beheert de concessie van het hoofdrailnet (NS), de decentrale overheden van het overige vervoer.

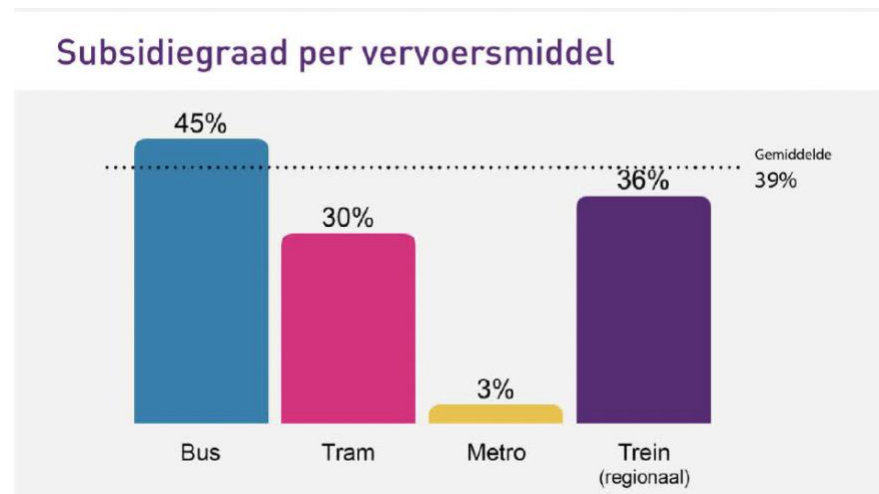
Taakverdeling

Concessieverlening voor het openbaar vervoer is in Europees-Nederland aan de 14 OV-autoriteiten; dat zijn de 12 provincies en de vervoerregio Amsterdam en de Metropool regio Rotterdam Den Haag. De provincies en vervoersregio's Amsterdam en de Metropool regio Rotterdam Den Haag verlenen de concessies voor het regionale vervoer. De provincies besteden het OV aan. De vervoersregio's hebben hun eigen OV-bedrijven. Het rijk beheert het hoofdrailnet (NS).

De kosten die gemoeid zijn met de regionale concessies verschillen per regio. In sommige regio's betaalt de vervoerder een exploitatie-vergoeding aan de decentrale overheid, in andere regio's betaalt de decentrale overheid aan de vervoerder (subsidie). Dit is onder andere afhankelijk van de wensen van de decentrale overheid ten aanzien van het OV in de regio.

In figuur 5 is het percentage subsidie per vervoersmiddel gegeven voor het jaar 2019. Dit jaar is gekozen, omdat het een pre-Corona jaar is. In de Corona-jaren was de subsidie hoger, vanwege de compensatie voor de Corona-maatregelen. De subsidie wordt door provincies verstrekt uit het provinciefonds.

Figuur 5. Subsidiegraad per vervoersmiddel Europees Nederland

Bron, autoriteit consument en markt, vervoersmonitor 2019, januari 2021, p. 2.

Regionale overheden kiezen zelf of en hoeveel geld (uit het provinciefonds) zij willen besteden aan OV in hun regio. Er zijn dorpen en wijken waar geen OV is. Dit vooral uit kostenoverwegingen. Soms is er een belbus als

alternatief. Ook hebben sommige gemeenten zelf een buurtbus ingesteld en/of vrijwilligerstaxi's voor vervoer van onder andere ouderen.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

Op de drie eilanden van Caribisch Nederland is er geen openbaar vervoer. Wel is er leerlingenvervoer en vervoer van inwoners naar dagactiviteiten en dergelijke.

Bonaire

Op Bonaire was er in 2011 een pilot met een busverbinding. Het ging om een 'belbus', dat wil zeggen dat chauffeurs bepaalde routes rijden op verzoek. Het ging om bussen van 9 à 12 passagiers. De busroute was van Rincon naar Playa. Op de busroute zijnabri's (open bushokje) geplaatst. De pilot is niet voortgezet. De reden hiervan is ons niet bekend.

Een van de problemen die nu wordt aangegeven is dat de chauffeurs in het toeristenseizoen de voorkeur geven aan het rijden van tourbussen. Dit vanwege de hogere inkomsten.

Het OLB werkt aan een nieuwe pilot project openbaar vervoer. Hiervoor wordt mobiliteitsbeleid opgesteld. Het streven is in 2023 een aantal routes te activeren.

Sint Eustatius

-

Saba

Het OLS heeft eind 2022 besloten tot een pilot met twee busjes van het OLS. De busjes vervoeren mensen gratis op bepaalde tijden vanaf bepaalde plekken in de vier dorpen. Het doel hiervan is de druk op de weg te verminderen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

Een eerste raming van de kosten van de pilot op Bonaire zijn \$ 400.000. Deze pilot loopt nog niet en is daarom bij de beleidsopties opgenomen.

De pilot op Saba is geraamd op \$ 75.000 in 2023. Deze pilot loopt wel al en is daarom opgenomen bij de lasten van het OL voor deze taak.

9e) (Openbaar) vervoer van en naar de eilanden

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Openbaar vervoer is vervoer waar iedereen die het wil gebruik van kan maken. Openbaar vervoer is gesubsidieerd vervoer.

Er is geen wettelijke verplichting tot openbaar vervoer van en naar de eilanden. Omdat de eilanden kleinschalig zijn is het voor bepaalde voorzieningen noodzakelijk naar een ander eiland of het vaste land te gaan. Het gaat om medische voorzieningen, maar ook om juridische voorzieningen, zoals een notaris en onderwijs. Daarnaast hebben veel inwoners familie en vrienden die elders wonen. Op Bonaire kan wat betreft afstand en reistijd tussen Curaçao en Bonaire of Aruba en Bonaire woon-werkverkeer plaats vinden.

De volgende vervoersopties zijn beschikbaar van en naar de eilanden:

Vliegtuigen

Vervoer van personen van en naar de eilanden gebeurt met vliegtuigen:

- op Saba en Sint Eustatius vliegt één maatschappij: Winair
- op Bonaire vliegen meer maatschappijen.

Veerboten

- van Saba naar Sint Maarten gaat enkele keren per week de veerboot 'the Edge'.
- tussen Saba, Sint Eustatius, Sint Maarten en Sint Kitts & Nevis vaart de veerboot 'de Makana'. Het betreft een twee jarige pilot.

Wet- en regelgeving

Er is geen wettelijke verplichting tot openbaar vervoer.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

De Wet Personenvervoer bevat de wet- en regelgeving en stelt decentrale overheden in staat het regionale OV (bus, tram, metro, regionale trein) te organiseren. Het rijk beheert de concessie van het hoofdrailnet (NS), de decentrale overheden van het overige vervoer.

Taakverdeling

Het vervoer van en naar de eilanden van Caribisch Nederland en Curaçao, Aruba en Sint Maarten zijn verbindingen tussen verschillende landen, maar wel binnen het Koninkrijk. Verbindingen naar andere eilanden of het vaste land van Zuid Amerika zijn internationale verbindingen.

In Europees Nederland is er internationaal openbaar vervoer via de trein en de bus. Voor beide is het streven de verbindingen te verbeteren door het rijk, de provincies, de vervoersregio's Amsterdam en Rotterdam-Den Haag, en de Europese Unie. Het rijk en de regionale overheden werken samen met vervoerders aan verbetering van het internationale spoorvervoer. In februari 2019 is de 'Contouren Toekomstbeeld OV 2040' vastgesteld. In dit rapport staan de doelen en ontwikkelrichtingen voor 2040. In de bijbehorende Ontwikkelagenda Toekomstbeeld OV zijn twee onderdelen 'internationaal verbinden' en 'kort grensoverschrijdend verkeer'. Een voorbeeld van verbetering van het internationale treinverkeer is de spoorverdubbeling Heerlen – Landgraaf. Door de spoorverdubbeling is een half uursverbinding met Aken mogelijk. Deze spoorverdubbeling is onder andere met een Europese subsidie bekostigd (begroting 2023, provincie Limburg, p. 43).

Er is ook internationaal vervoer via vliegtuigen. Luchtvaartmaatschappijen worden in Europees Nederland niet gesubsidieerd. Wel is de staat (mede)eigenaar van KLM.

Veerponden en waterbussen zorgen met name voor regionale verbindingen. Zij krijgen regelmatig subsidie. De provincie Zuid-Holland biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om subsidie aan te vragen om de infrastructuur rond een veerpont te renoveren of te vernieuwen. Het doel hiervan is de ontsluiting van gebieden bij waterwegen te waarborgen.

Uitvoering per eiland

Bonaire

-

Sint Eustatius en Saba

Luchtvaart

Luchtvaartmaatschappijen zijn in principe kostendekkend. De vliegmarkt tussen Sint Eustatius, Saba en Sint Maarten is klein. Er vliegt nu één luchtvaartmaatschappij (Winair) met een lijndienst. De tickets worden door Sint Eustatius en Saba duur gevonden. De minister van infrastructuur en waterstaat heeft 13 juni 2023 de brief 'Voortgang verkenning openbare dienstverplichting vluchten Saba en Sint Eustatius' aan de Tweede Kamer gestuurd.²⁸ De minister geeft aan dat een PSO (public service obligation) een instrument is waarmee "de overheid voorwaarden kan stellen aan luchtvaartmaatschappijen op een bepaalde luchtvervoer route met betrekking tot vier zaken: de maximumticketprijs, de minimumvluchtfrequentie, de capaciteit en de continuïteit." (p. 1 brief). Door een PSO kan de overheid een minimaanbod dat nodig is voor het maatschappelijk perspectief garanderen. Dit kan wenselijk zijn als de markt niet in staat is dit te bieden. In onderzoek van SEO 'Impact PSO Bovenwindse eilanden, effecten voor Saba & St. Eustatius',²⁹ geeft SEO aan de kosten van een PSO voor de routes tussen Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten te ramen op een bedrag tussen de \$ 3,8 en \$ 7,8 mln. per jaar. Voor een PSO is een wijziging van de Luchtvaartwet BES nodig. Deze wijziging wordt voorbereid. Over de bekostiging van een PSO wordt met betrokkenen overlegd.

Veerboot

Sinds 2022 is er een pilot met een veerboot tussen Sint Maarten, Sint Eustatius, Saba en St Kitts. Tijdens deze tweejarige pilot wordt deze veerboot gesubsidieerd door het rijk met in totaal \$ 2 mln. dat wil zeggen \$ 1 mln. per jaar. De subsidie heeft als doel de tarieven te reduceren en de vaarfrequentie te verhogen voor de duur van circa twee jaar.

---

²⁸ 31 936, Nr. 1082

De pilot wordt voorjaar 2023 geëvalueerd door de 'taskforce connectiviteit'. Het voorlopige beeld is dat nog enkele jaren subsidie nodig is waarna de boot kostendekkend zou kunnen varen. Het gaat daarbij om een subsidie van \$ 650.000 per jaar. De boot zou over drie a vier jaar kostendekkend kunnen varen.

In de huidige dienstregeling gaan passagiers van Sint Maarten via Saba naar Sint Eustatius. Op Saba moet iedereen van de boot af voor de paspoortcontrole. Passagiers voor Sint Eustatius stappen vervolgens weer op de boot. Dit kost tijd en is voor passagiers vermoeiend. Er wordt gekeken of en hoe de paspoortcontrole op Sint Eustatius kan worden vormgegeven.

De veerboot duurt relatief lang (gemiddeld twee uur). Niet iedereen kan met de veerboot vanwege zeeziekte. De veerboot is aanvullend aan de vliegverbinding.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

Luchtvaart Sint Eustatius en Saba: beleids optie PSO tussen de \$ 3,8 en \$ 7,8 mln.

Omdat de pilot van de ferry nog wordt geëvalueerd en er ten tijde van ons onderzoek nog geen afspraken zijn gemaakt hebben we de pilot meegenomen als inhaalslag (voor \$ 650.000) en tevens op de lijst van beleids opties van Sint Eustatius en Saba opgenomen (\$ 325.000 per eiland opgenomen als inhaalslag).

²⁹ SEO economisch onderzoek, Impact PSO bovenwindse eilanden, effecten voor Saba en Sint Eustatius, mei 2023.

10. Ruimtelijke ordening, natuur en milieu

Inleiding beleidsveld

Taken

Het rijk maakt voor een aantal met elkaar samenhangende onderwerpen een plan:

- het natuurbeleidsplan (conform de Wet grondslagen natuurbeheer en -bescherming BES)
- milieuplan (conform de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu BES (Vrom BES))
- ruimtelijk ontwikkelingsprogramma (conform de Wet Grondslagen Ruimtelijke Ontwikkelingsplanning).

De openbare lichamen maken vervolgens ieder een ruimtelijk ontwikkelingsplan, een uitvoeringsplan voor natuur en een milieuprogramma.

Van 2013-2017 was er een rijks natuurbeleidsplan. Er was geen milieuplan en geen ruimtelijk ontwikkelingsprogramma. Gezien de samenhang van natuur en milieu, afval, afvalwater en ruimtelijke ordening zijn de plannen voor deze terreinen vervolgens in gezamenlijkheid ontwikkeld tot het Natuur en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland (NMBP).

Het NMBP bevat de onderwerpen:

- natuurbeheer en -bescherming. Landbouw is opgenomen als onderdeel van natuur, vanwege de grote samenhang. Zo zijn op alle drie de eilanden de loslopende geiten schadelijk voor de natuur. Ook kan landbouw positief bijdragen aan de biodiversiteit, bijvoorbeeld door herbebossing met fruitbomen
- milieu omvat afval, afvalwater, inrichtingen (bedrijven), stoffen (asbest en dergelijke) en ongewone voorvallen
- voor ruimtelijke ordening maakt het rijk een ruimtelijk ontwikkelingsprogramma. Dit programma wordt naar verwachting in het najaar van 2023 door de ministerraad vastgesteld.

Gezien de samenhang van de onderwerpen zijn ze samen in één beleidsveld opgenomen. De bijhorende *eilandelijke taken* zijn:

10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid

10b) facilitering woningbouw en wonen

10c) natuurbeheer en -bescherming

10d) landbouwontwikkeling en visserij

10e) afval ophalen, -verwerking en reiniging

10f) IAB, stoffen en bodembeleid (IAB staat voor inrichtingen en activiteitenbesluit)

10g) afvalwater

Relatie met andere eilandelijke taken

- voor ruimtelijke ordening is een totale visie op het eiland nodig; het gaat er om welke functie of voorziening wel en niet op de verschillende locaties kan plaatsvinden. Deze taak heeft daarom een relatie met diverse andere taken, zoals 8a) economisch beleid (vestigingsvergunningen), 10b) facilitering woningbouw en wonen, 1a) energie, waaronder zonneparken.
- de taken 10e) afval ophalen, -verwerking en reiniging, 10g) riolering en afvalwaterzuivering en 10f) landbouwontwikkeling (onderdeel slachthuis) hebben een relatie met taak 3a) publieke gezondheid, omdat ze onder andere beogen (infectie)ziekten te bestrijden.
- het hele beleidsveld heeft raakvlakken met taak 8a) economische ontwikkeling, met name toerisme. Natuur kan leiden tot meer ecotoerisme. Meer toerisme zorgt onder andere ook voor meer afval en afvalwater. Daarnaast is landbouwontwikkeling voor alle drie de eilanden een van de sectoren voor stimulering van de economie.
- landbouwontwikkeling is daarnaast ook van belang voor de beschikbaarheid van gezond eten en heeft een raakvlak met zowel 2c) armoedebestrijding als 3a) publieke gezondheid.
- de toezichts- en handhavingsaspecten van de diverse onderwerpen zijn opgenomen bij taak 11a) toezicht en handhaving.

Relaties met rijkstaken

Het rijk is systeemverantwoordelijk voor natuurbeheer en -bescherming, voor milieu en voor ruimtelijke ordening. Voor deze taken maakt het rijk de wetgeving en de beleidsplannen.

Taakverdeling

Er is per eiland een stuurgroep voor het NMBP. In de stuurgroep zitten de relevante departementen, de relevante gedeputeerde en de gezaghebber (voorzitter). Projectplannen worden bij de stuurgroep ingediend. Vervolgens besluit de stuurgroep, waarvoor middelen beschikbaar worden gesteld.

10a) Ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Deze taak bestaat uit vier onderdelen.

Ruimtelijke ordening De drie openbare lichamen zijn verantwoordelijk voor de totstandkoming en realisering van het eigen ruimtelijk beleid. Daarvoor moet de eilanden een ruimtelijk ontwikkelingsplan vaststellen. Bij deze plannen moeten zij rekening houden met onder andere het evenwicht tussen beschikbare ruimte, het beschikbaar komen van woonruimte en van de bijbehorende sociale en culturele voorzieningen in lijn met de groei van de bevolking. De openbare lichamen zijn ook verantwoordelijk voor de uitvoering van de ontwikkelingsprojecten.

Bouwvergunningen De eilanden zijn verplicht een bouwverordening te hebben. Deze gaat over het gebruik van woningen, andere gebouwen en bouwwerken die geen gebouw zijn, over het gebruik van open erven en terreinen en de staat waarin deze zich moeten bevinden; het tegengaan van bouwen op verontreinigde grond, het slopen, waaronder begrepen voorschriften omtrent selectief slopen, en het uitvoeren van bouw- en sloopwerkzaamheden.

Ook is het verplicht dat de eilandsraad een welstandsnota vaststelt. Deze nota bevat de criteria op basis waarvan het bestuurscollege beoordeelt of een bouwwerk voldoet aan 'redelijke eisen van welstand'.

Tot slot, zijn de openbare lichamen verantwoordelijk voor het afgeven van de bouwvergunningen, evenals het toezicht hierop en de handhaving. Voor toezicht en handhaving zie taak 11a).

Grondbeleid Grondbeleid kan actief en passief. Actief grondbeleid houdt in dat een OL grond heeft of aankoopt, de grond bouwrijp maakt en verkoopt of in erfpacht uitgeeft. Bij passief grondbeleid ligt het voortouw meer bij projectontwikkelaars. In beide gevallen is verkaveling een noodzakelijke voorwaarde, evenals het afgeven van bouwvergunningen.

Adressen- en gebouwenregistratie De openbare lichamen zijn verantwoordelijk voor de adressen- en gebouwenregistratie. Hiervoor zijn twee ontwikkelingen van belang:

- het moet duidelijk zijn wie de eigenaar is van grond. Dit is met name op Saba onduidelijk en in mindere mate ook op Sint Eustatius.
- digitalisering helpt bij het inzichtelijk krijgen en houden van bebouwing op en in de grond.

Voor beide lopen trajecten. Zo is Saba met het kadaster een traject gestart om de grondeigenaren eenduidig in beeld te krijgen.

Het rijk onderzoekt de opties om adressen- en gebouwenregistratie uit te voeren (scenariostudie is gestart). De verdere uitrol van andere geobasisregistraties, passend voor Caribisch Nederland, wordt verkend. Het doel hiervan is tot een goede informatiebasis voor de uitvoering van ruimtelijke taken en andere taken, waarin ruimtelijke informatie belangrijk is, te komen. Een mogelijke eerste stap is om met luchtfoto's de eilanden in kaart te brengen en een hoogtekaart te ontwikkelen (zie ook taak 12a) digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur.

Taakverdeling

Het rijk maakt conform de Wet grondslagen ruimtelijke ontwikkelingsplanning een ruimtelijk ontwikkelingsprogramma. Dit is het kader voor de ontwikkelplannen van de eilanden. Het rijk werkt voorjaar 2023 aan een ruimtelijk ontwikkelingsprogramma. Bonaire en Sint Eustatius hebben een ontwikkelplan en gaan dit herzien op basis van het plan van het rijk.

Nulmetingen Inspectie Leefomgeving en transport

Op 13 juni 2023 zijn de nulmetingen van de uitvoering van de VTH-taken met betrekking tot bouwen, milieu en natuur op de drie eilanden naar de Tweede Kamer gestuurd. Dit zijn rapporten van de Inspectie Leefomgeving en transport. Deze nulmeting is van na de peildatum van ons onderzoek en is daarom niet meegenomen in het bijlagenboek.

Wet- en regelgeving

De verplichting tot het opstellen van een ruimtelijk ontwikkelingsplan is vastgelegd in de Wet grondslagen ruimtelijke ontwikkelingsplanning BES.

Deze wet is tevens de grondslag voor het Bouwbesluit. Dit Bouwbesluit is 1 januari 2015 in werking getreden en bepaalt onder andere dat het openbaar lichaam verantwoordelijk is voor de bouwvergunningen. Het besluit kent diverse technische vereisten waaraan een gebouw moet voldoen. Deze vereisten zijn algemeen geformuleerd, zoals 'Een bouwwerk is zodanig dat brand en rook niet snel ontstaan en zich niet snel kunnen ontwikkelen.'

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

In Europees Nederland geldt de Wet ruimtelijke ordening. Ook is er een Bouwbesluit. Met name het Bouwbesluit kent veel meer specifieke eisen dan het Bouwbesluit BES, zoals technische vereisten, veiligheidseisen en energieprestatie vereisten. Vanaf 2021 moeten bijvoorbeeld nieuwbouwwoningen voldoen aan de Bijna Energieneutrale Gebouw Eisen (BENG-eisen).

Naar verwachting treedt op 1 januari 2024 in Europees Nederland de Omgevingswet in werking. In deze wet worden veel wetten en regels voor de ruimtelijke ontwikkeling samengevoegd.

Taakverdeling

De taakverdeling tussen het rijk en de eilanden is voor de ruimtelijke ordening vergelijkbaar met de taakverdeling tussen rijk/provincies en gemeenten, zoals die in de Wet ruimtelijke ordening is opgenomen. Volgens deze wet stelt de provincie een structuurvisie op. Deze visie bevat de hoofdzaken van gemeentelijk ruimtelijk beleid. Ook de gemeente stelt een structuurvisie vast met het oog op een goede ruimtelijke ordening. In een bestemmingsplan legt de gemeente de gebruiks- en bouw mogelijkheden vast voor een gebied met als doel om een goede ruimtelijke ordening te bereiken. Gemeenten moeten voor hun hele grondgebied actuele bestemmingsplannen hebben.

In de Omgevingswet is opgenomen dat provincies en gemeenten een omgevingsvisie vaststellen. Voor de provincie vervangt de omgevingsvisie onder andere de structuurvisie, het verkeer en vervoerplan, het waterplan, de natuurvisie en het milieubeleidsplan. In een programma kunnen gemeenten,

waterschappen, provincies en het rijk maatregelen formuleren waarin delen van de omgevingsvisie concreet worden gemaakt.

Een onderdeel van de Omgevingswet is het digitaal stelsel Omgevingswet (DSO). Dit stelsel zorgt ervoor dat inwoners en bedrijven alle informatie over de fysieke leefomgeving kunnen vinden. Ook kan een vergunning digitaal worden aangevraagd en verkregen.

Kostenverhaal bij nieuwbouw

Bij gemeenten met nieuwbouwwijken is er 'kostenverhaal' van infrastructuur. Dit bekostigt een deel van de aanleg van infrastructuur en voorzieningen, maar is niet kostendekkend, zie verder tekstkader 2.

Tekstkader 2. Bekostiging aanleg infrastructuur bij nieuwbouw in Europees Nederland

Bij nieuwbouw worden in Europees Nederland vaak afspraken gemaakt over de kosten van infrastructuur en voorzieningen. Dit betekent dat *een deel* van de kosten in de grondprijs wordt meegenomen bij actief grondbeleid of een deel van de kosten in rekening wordt gebracht bij particuliere ontwikkelaars bij facilitair grondbeleid.

Grofweg betekent dit:

- sociale woningbouw wordt vaak uitgesloten van kostenverhaal
- de kosten van de grond bouwrijp maken zijn voor de ontwikkelaar
- de kosten in het gebied, zoals straten, worden deels toegerekend
- kosten voor bijvoorbeeld de toegang naar een wijk, zoals de verbreding van een weg, zijn alleen proportioneel toerekenbaar. Als een gemeente bijvoorbeeld 20.000 woningen heeft en de nieuwe woonwijk is 500 woningen en de ontsluitingsweg moet worden verbreed, dan kan maximaal 500/20.000 aan dat project worden toegerekend.

Kostenverhaal betekent dus meebetalen aan voorzieningen waarvan wordt geprofiteerd, maar het dekt niet alle kosten. Gemeenten bekostigen de voorzieningen verder uit het gemeentefonds (de groei van het aandeel in de algemene uitkering van het gemeentefonds) en uit de belastingen (onroerende zaak belasting).

Uitvoering per eiland

Bonaire

Ontwikkelingsplan en groei van het aantal inwoners

Er is een ruimtelijk ontwikkelingsplan Bonaire van 12 jaar oud. Het plan moet eigenlijk om de tien jaar vernieuwd. Er is een conceptherziening, maar die moet nog worden vastgesteld. Als het programma van het rijk er is wordt de herziening in procedure gebracht. Ook van belang is de relatie met de woonvisie en de begin juli 2023 gesloten woondeal, evenals een waterplan vanwege de klimaatverandering.

Het ontwikkelingsplan is voor Bonaire van groot belang, vanwege de groei van het aantal inwoners en het toerisme. Dit in combinatie met de grote natuurgebieden op Bonaire, waardoor bouwen buiten de kernen al snel betekent bouwen in natuur. Dit in combinatie met heftige regenval en de stijgende zeespiegel.

Hierdoor zijn er belangrijke overkoepelende vragen, zoals welke ontwikkelingen wil Bonaire en welke niet? Welke groei van het aantal inwoners is wenselijk? Waar kan worden gebouwd? Hoe wordt nieuwbouw op voorzieningen aangesloten? Daarbij is het van belang dat aan alle voorzieningen wordt gedacht, ook bijvoorbeeld relatief nieuwe voorzieningen als de afvalwaterzuiveringslocaties en hemelwaterafvoer. Wat betekent de groei voor het verkeer en de wegen? Wordt de doorstroming belemmerd? Een visie hierop is noodzakelijk.

De afdeling heeft te weinig capaciteit om de ontwikkelingen bij te houden. Er is nu één fte. Er zijn er komende tijd twee of drie fte extra nodig. Het gaan dan om de plannen en het beleid, maar ook om ondersteuning voor archivering, nazoeken en juridische kennis. Ook is er veel expertise nodig. Over hoe om te gaan met afvoer en over het opslaan en hergebruik van hemelwater is bijvoorbeeld te weinig expertise op het eiland. Er zijn afspraken met het rijk dat het OLB capaciteit kan aanvragen, zie verder onder het kopje vergunningen.

Door de woningstichting FCB en het rijk is er een kwartiermaker woonvisie aangesteld die naar potentiële nieuwe wijken gaat kijken met een stedenbouwkundige. Het doel hiervan is onder andere dat er bij de nieuwbouw ook rekening wordt gehouden met de leefbaarheid van de wijk,

zoals groen, recreatie, waterwinning, decentrale afvalwaterzuiveringsvoorzieningen en degelijke. In het verleden is dat niet gebeurd. Vervolgens worden er richtlijnen vastgesteld voor een programma van eisen.

De afspraak is dat ook het OLB een kwartiermaker woondeal aanstelt. Juni 2023 is een woondeal gesloten tussen het rijk en het OLB. Daarin zijn onder andere afspraken gemaakt over waar te bouwen (zie taak 10b) facilitering woningbouw en wonen). Het is aan het OLB om een overall visie op de ruimtelijke ordening te maken.

Grondbeleid en erfpacht

Bonaire heeft een nota grondbeleid die najaar 2022 is vastgesteld. Er wordt een implementatieplan gemaakt door een externe medewerker.

De afdeling staat voor een grote uitdaging. Het vastgestelde grondbeleid is ambitieus, terwijl de basis nog niet op orde is, dat wil zeggen er is onderbezetting en er is nog geen automatisering. Ook moet grond nog worden verkaveld. Door de groei van het aantal inwoners van het eiland is de druk groot om snel stappen te maken. Het opzetten van een (ver)nieuw(de) afdeling is ingewikkeld.

Er werken vier fte, waarvan er twee met pensioen gaan. Twee extra fte's zijn nodig plus menskracht om achterstanden in te halen. Er worden medewerkers geworven. Het streven is dit jaar nog over te schakelen op een digitaal systeem.

Van de huidige situatie doorgroeien naar de gewenste situatie, zoals geschetst in de nota grondbeleid, is een intensief proces dat tijd kost. Het is randvoorwaardelijk aan de ontwikkeling van het eiland. Ook financieel is gedegen grondbeleid voor een gemeenschap met de omvang van Bonaire van belang.

Onderdeel van de nota grondbeleid is erfpacht. Ook het erfpachtbeleid moet geactualiseerd. Dat betekent onder andere dat de prijs van een erfpachtcanon meer marktconform moeten worden bepaald. Dit levert extra inkomsten op.

Vergunningen

De aanvraag van bouwvergunningen op Bonaire is sterk gegroeid. Ook voor de nieuwe wijken moeten vergunning worden afgegeven. De opzet was eerst dat dit per woning gebeurde. Dit wordt vereenvoudigd tot vergunningen per project. Dit scheelt veel in de benodigde tijd.

In 2023 waren er 735 aanvragen tot april. Er zijn nog 200 aanvragen uit de voorraad van 2022. Er zijn twee fte beschikbaar voor deze taak. Er zijn nog circa vier fte nodig, ten minste tijdelijk, om de achterstand in te halen. Er wordt geworven. Dit kan omdat er tijdelijke middelen zijn. De opzet is om twee teams te vormen: een voor achterstand en een voor de aanvragen van 2023.

Als de achterstand is ingehaald kan de afdeling zich focussen op de reguliere processen en meer afstemmen met andere afdelingen. Het doel is de processen efficiënter in te gaan richten 'lean en mean' om zo te voldoen aan de wettelijke eisen, maar zonder onnodige bureaucratie. Vergunningen voor woningen kunnen eenvoudiger. Een vergunning voor een project als een resort blijft complex, maar dergelijke aanvragen komen veel minder vaak voor. Het streven is het vergunningenstelsel te digitaliseren, zoals dat voor grondzaken ook de bedoeling is. Het einddoel is één digitaal systeem met alles van het OLB bij elkaar, zodat er één frontoffice is. De wens is dat dit gekoppeld is aan een geografisch informatiesysteem (GIS).

De afdeling staat aan het begin van het herzien van de processen. Bij procesverbetering en digitalisering horen bepaald capaciteiten. De afdeling hoopt hier de versterking voor te vinden met de huidige werving van medewerkers.

Zowel via de bijzondere uitkering uitvoeringskracht (afsprakenakkoord) als via de pilot voor het regelen van expertises via VNG international (zie ook taak 13f) organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten) zijn er extra fte's beschikbaar voor ruimtelijke ordening en vergunningverlening.

Sint Eustatius

Sint Eustatius heeft een *ontwikkelingsplan* dat in 2011 is vastgesteld. Dit plan wordt vernieuwd en naar verwachting zomer 2023 vastgesteld door de eilandsraad. De verwachting is dat het plan van Sint Eustatius grotendeels niet verandert. De belangrijkste verandering is de rand van de vulkaan – het natuurpark – daar kan bijvoorbeeld ecotoerisme worden ontwikkeld.

Er is twee fte voor *vergunningen*; een voor bouwvergunningen en één voor de vergunningen voor milieu en natuur. Bij het kabinet van de gezaghebber is ook een fte voor vergunningen. Het gaat dan om evenementen en dergelijke.

Er is nog geen nota grondbeleid. Het OLE heeft *grond* in bezit en geeft grond in erfpacht uit. Een deel van de grond van het OLE is niet bouwrijp. Recent is grond van het olieoverslagbedrijf GTI aangekocht met een bijzondere uitkering van \$ 2.000.000. Een deel hiervan is voor woningbouw. Op Sint Eustatius is ook nog onverdeelde grond, dat is grond in eigendom van meerdere eigenaren en/of grond waarvan niet duidelijk is van deze is.

Saba

Het OLS heeft een *ruimtelijke ordeningsvisie 2030* gemaakt, maar deze is niet vastgesteld. Er is geen medewerker ruimtelijke ordening op Saba (voorjaar 2023). Een jurist wordt voor deze taak geworven. Voor dit onderwerp is een capaciteitsprobleem. Saba wil nadat het plan van de rijksoverheid is vastgesteld met het ontwikkelplan voor Saba beginnen. Voor het plan van de nieuwe haven en de wegen die de haven ontsluiten is het noodzakelijk dat het ontwikkelplan wordt aangepast en vastgesteld. Daarbij kan ook beleid worden gemaakt over de kavels langs de weg.

Planningsbureau Het planningsbureau heeft twee medewerkers. Zij hebben een veranderopgave. Zij zorgen voor het ontwikkelen van procedures, het inrichten van processen en de digitalisering. Het gaat om onderhoud, aanbestedingsprocedures en de diverse plannen voor projecten (school, zeehaven, luchthaven, overheidsgebouw). Ze ontwikkelen bijvoorbeeld templates voor contracten. Het streven is om ook iemand in te huren voor het ontwikkelplan.

Vergunningen Het planningsbureau op Saba draagt zorg voor de afgifte van de bouwvergunningen. Er is geen handhaver (zie verder taak 11a)toezicht en handhaving). Deze plek is recent vacant gekomen. De medewerkers van het planningsbureau kijken mee bij het uitvoeren van bouwplannen; ook door particulieren. Complicatie daarbij is dat er geen concrete technische voorschriften in het Bouwbesluit staan. Er zijn bijvoorbeeld geen eisen voor elektra. Ook is het niet geregeld waar er bijvoorbeeld een aansluiting moet zijn voor de brandweer. Bij huizen worden ook cisternen gebouwd. Hier kan

de aansluiting mee worden samengenomen. Regels hiervoor zouden dit eenvoudiger maken.

Grondbeleid Er is veel particulier eigendom op Saba. Het OLS heeft maar een paar procent van de grond in eigendom. Er is geen nota grondbeleid op Saba. Er zijn diverse stukken grond die door vererving meerdere eigenaren hebben en die moeilijk vindbaar zijn, omdat een deel niet meer op Saba woont. Daarnaast is er bij stukken grond het probleem dat meerdere mensen claimen de eigenaar te zijn van een stuk grond; allen met papieren. Dit leidt tot onverdeelde boedels/weesgronden. Dit is een groot probleem voor de ontwikkeling van het eiland. Saba geeft hier prioriteit aan. Er wordt met het kadaster samengewerkt om dit probleem op te lossen. Het kadaster schat in dat dit twee a drie jaar duurt.

Het OLS heeft voor 2023 \$ 400.000 gereserveerd voor het planningsbureau en de ingezette ontwikkelingen. Een deel hiervan is tijdelijk, omdat het om het ontwikkelen van procedures en processen gaat. Ook is er een incidentele bijzondere uitkering van \$ 30.000 voor het maken van het ontwikkelplan.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

De Inspectie Leefomgeving en transport heeft 1 juni 2023 geadviseerd de Vergunning, toezicht en handhavingstaken met betrekking tot bouwen, milieu en natuur op de drie eilanden onder te brengen in een Europees Nederlandse omgevingsdienst.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	590.000 <i>(daarnaast 1.270.000 bezit OLB en erfpacht, zie beleidsveld algemeen besteedbare eigen inkomsten)</i>	140.000 <i>(daarnaast 15.000 voor huren en erfpacht, zie beleidsveld algemeen besteedbare eigen inkomsten)</i>	300.000 <i>(85.000 erfpacht en huur, zie beleidsveld algemeen besteedbare eigen inkomsten)</i>
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	435.000 vergunningen <i>(3.520.000 erfpacht, zie beleidsveld algemeen besteedbare eigen inkomsten)</i>	100.000 leges <i>(deel leges kunnen bij 6c) economisch beleid horen)</i>	10.000
Netto lasten OL	155.000	40.000	290.000
Bijdrage rijk (incidentele BU)	incidentele BU van \$ 30.000 voor het ontwikkelplan en middelen voor fte's bijzondere uitkering BZK.	incidentele BU van \$ 30.000 voor het ontwikkelplan.	incidentele BU van \$ 30.000 voor het ontwikkelplan
Bijdrage rijk (incidentele BU)	Voor ruimtelijk orderingsbeleid, grondzaken en bouwvergunningen zijn forse investeringen in kennis & capaciteit en digitalisering nodig. Hier zijn aanvullende middelen voor, via de bijzondere uitvoering uitvoeringskracht, zie taak 13f) organisatie algemeen De fte's hiervoor zijn, voorjaar 2023, nog niet bezet. Het betreft een project van diverse jaren.		
Bijdrage rijk (recent gestarte ontwikkeling)	Het rijk ondersteunt bij de ontwikkeling naar digitale systemen en onderzoekt de mogelijkheid om de beschikbaarheid van geo-informatie te vergroten, zoals adressen- en gebouwenregistratie, topografische gegevens en kaarten, registratie van de ondergrond. Onderzoek naar opties om adressen- en gebouwenregistratie uit te voeren (scenariostudie). De verdere uitrol (gelijk of gelijkwaardig) van andere geo-basisregistraties wordt verkend.		
Beleids optie			
Optie 1 professionalisering			
Lasten (jaarlijks)	Professionalisering van ruimtelijk orderingsbeleid, grondzaken en bouwvergunningen. Hier zijn middelen en		

	<p>fte's voor. De werving verloopt moeizaam. Er is daarom aanvullend behoefte aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opleidingen en ondersteuning - opzetten processen en zorgdragen voor implementatie. - beschikbaarheid van kennis en kunde 		
<i>Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura</i>			
Ter beschikking gestelde capaciteit	Het rijk stelt capaciteit beschikbaar onder andere ter ondersteuning aan FCB voor de ontwikkeling van wijken.		

10b) Facilitering woningbouw en wonen

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Ontwikkeling eilandelijke taak

Er is behoefte aan woningen, in het bijzonder aan betaalbare woningen, in Caribisch Nederland. De openbare lichamen hebben hiervoor een beleidsmatige en faciliterende rol. Dit houdt onder andere in het zorgdragen voor een eilandelijke verordening, met daarin bepalingen over onder andere de huurcommissie en het woningwaarderingstelsels (zie taak 1d) betaalbaar wonen en een huisvestingsverordening. Ook toewijzings- en urgentiebeleid is nodig.

Betaalbare woningen zijn:

- sociale huurwoning: een woning met een kale huurprijs van maximaal de liberalisatiegrens
- middenklasse huurwoning: een woning met een kale huurprijs van maximaal 125% van de liberalisatiegrens
- betaalbare koopwoning: een woning met een verkoopprijs van maximaal de grens van de hypotheekgarantie (voor Bonaire zomer 2023 \$ 225.000).

Taakverdeling

In januari 2023 is de beleidsagenda voor volkshuisvesting en ruimtelijke ordening voor Caribisch Nederland, 'Samen bouwen aan betaalbaar wonen in een leefbare wijk', naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze beleidsagenda bevat de gezamenlijke aanpak van het rijk met de openbare lichamen voor betaalbaar wonen en leefbaarheid in Caribisch Nederland. De beleidsagenda loopt tot 2025 en heeft een doorkijk naar 2030. Er zijn vier actielijnen:

1. basis op orde brengen
2. woningvoorraad vergroten
3. betaalbaar wonen bevorderen
4. ruimtelijke koers uitzetten

De eerste actielijn betreft onder andere het op orde hebben van de lokale verordeningen en het vergunningenstelsel. Bij de tweede actielijn gaat het om het daadwerkelijk bouwen.

Om meer zicht te hebben op bijvoorbeeld hoeveel woningen er nodig zijn is afgesproken dat er een CBS-rapportage komt (nulmeting volkshuisvesting Caribisch Nederland met jaarlijkse monitoring en, een woonbehoefteonderzoek).

De taakverdeling is op hoofdlijnen:

- het rijk is stelselverantwoordelijk en stimuleert de woningbouw, via afspraken, middelen en anderszins.
- het openbaar lichaam heeft de beleidsmatige en faciliterende rol hiervoor. Dit in aanvulling op de taak ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid (taak 10a).

Wet- en regelgeving

De Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES en de Wet maatregelen huurwoningmarkt Caribisch Nederland geven de kaders aan voor het eilandelijk beleid.

Vergelijking met Europees Nederland

Gemeenten kunnen bij woningopgaven bepalen wat de minimale verhouding sociale woningbouw, vrije sector huur en koopwoningen is. Vaak betekent dit dat een minimum percentage sociale huurwoningen wordt bepaald.

Gemeenten faciliteren bij sociale woningbouw grondexploitaties door gesubsidieerde (lagere grondprijzen te rekenen). De toewijzing van sociale huurwoningen aan de doelgroep kan alleen plaatsvinden door een vergunningensysteem op te nemen in een huisvestingsverordening. Met een doelgroepenverordening kan de gemeente nieuwbouwwoningen voorbehouden aan zelf bepaalde doelgroepen. Vaak is een inkomenseis onderdeel van de omschrijving van een doelgroep. Er kan ook een instandhoudingstermijn worden opgenomen; dat is de minimumtermijn waarvoor bijvoorbeeld een sociale huurwoning na de eerste ingebruikname voor de doelgroep als sociale huurwoning beschikbaar moet blijven.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Woondeal

Er is een groot tekort aan betaalbare woningen op Bonaire. Er is vraag naar woningen door de huidige bewoners. Daarnaast is het inwonersaantal op Bonaire sterk gegroeid. Er worden woningen gebouwd door projectontwikkelaars en de woningbouwstichting. De huidige wijze van bouwen leidt tot een extensief grondgebruik en een relatief grote afstand tot voorzieningen. Planmatiger bouwen qua grond- en voorzieningengebruik en meer gericht op betaalbare woningen is een van de kernpunten van de Woondeal die het rijk en het OLB – met adhesieverklaring van de woningstichting - hebben gesloten.

Bouw woningen en aansluiting op voorzieningen

De volgende afspraken zijn gemaakt,

- eerste tranche: lopende ontwikkelingen: FCB bouwt 254 woning in Hato, 148 in Nikiboko, 8 in Salina en 14 in Rincon Zuid. Er zijn voorbereidingen voor de bouw van 20 zorgwoningen.
- tweede tranche, betaalbaar wonen op Bonaire (2025-2028): Het OLB heeft zes woonlocaties in Kralendijk en Rincon benoemd voor het bouwen van woningen. De inschatting is dat hier 1.700 betaalbare woningen kunnen worden gebouwd. Daarnaast is er ruimte voor uitgifte van kavels en zelfbouw. De verhouding betaalbaar – overig is 2/3 – 1/3.
- de ontwikkelaar van de grond draagt zorg voor het bouwrijp maken inclusief alle voorzieningen (o.a. verkeersafwikkeling, (regen)waterafvoer, groen, nutsvoorzieningen) die nodig zijn. De kosten en opbrengsten (erfpacht) hiervan variëren. De schatting is dat bij betaalbare woningen de netto kosten \$ 15.030 (€ 15.000) per woning zijn. Het rijk stelt voor de eerste projecten \$ 2.550.000 ter beschikking voor infrastructuur. Het OLB kijkt hoeveel middelen hij ter beschikking kan stellen. Daarnaast stelt het rijk \$ 7,6 mln. ter beschikking voor de onrendabele top (\$ 10,2 mln. in totaal).
- ook is de afspraak dat het OLB \$ 700.000 besteedt aan infrastructuur en voorzieningen voor volkshuisvesting. Dit zijn de middelen die zijn vrijgevalen doordat de subsidie van het OLB aan FCB is vervallen

(zie verder taak 1d) betaalbaar wonen). Deze middelen zijn bij taak 9a) wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overige meegenomen.

- de eerste projecten zullen inzicht bieden in wat de daadwerkelijke kosten zijn. Daarnaast stelt het rijk een bedrag van €100.000 beschikbaar om een haalbaarheidsstudie te verrichten naar de mogelijke en noodzakelijke weginfrastructuur om de nieuwe woningbouwlocaties uit de Woondeal goed te ontsluiten. Vervolgens wordt bekeken wat nodig is.

Daarnaast is het van belang dat het FCB de bouw van 1.800 woningen voorbereid en hier locaties voor zoekt in de bebouwde omgeving of net aan de rand ervan. Dit is een initiatief van FCB dat past bij de woondeal, maar er geen onderdeel van uit maakt.

Verantwoordelijkheden OLB

Het OLB heeft tot taak zorg te dragen voor de beleidsmatige en juridische randvoorwaarden, zie ook onder 'taak' aan het begin. Gezien de omvang van de woningopgave op Bonaire is er daarnaast afgesproken dat het OLB een kwartiermaker woondeal benoemt, de afdeling ruimtelijke ordening versterkt en medewerkers coacht om de skills voor de nieuwe werkwijze te leren. Ook zal gebruik worden gemaakt van externe capaciteit, via een twinning en de capaciteit via VNG International (zie taak 13f) organisatie algemeen).

Aanvullend beleid OLB

- het OLB huurt 16 noodwoningen van de woningbouwcorporatie om mensen tijdelijk te kunnen huisvesten, bijvoorbeeld na een brand, uit huiszetting en degelijke. De jaarlijkse kosten hiervoor zijn \$ 150.000.
- het OLB wil stimuleren dat mensen met een lager inkomen zelf een huis kunnen bouwen. Hoe dit mogelijk te maken is nog in ontwikkeling.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius is er behoefte aan meer sociale huurwoningen. Ook zijn de bestaande, circa 100 sociale huurwoningen, aan renovatie toe.

Bestaande sociale huurwoningen

Er is sociale woningbouw in twee wijken (Golden Rock circa 79 woningen, 27 in Lodi en 5 overig). Circa 20 woningen zijn eigendom van de woningstichting op Sint Eustatius Housing Foundation (SHF). De rest is in eigendom van het OLE.

In 2019 is gestart met investeren in de sociale woningbouw. Twee woningen zijn gerenoveerd en een nieuwe gebouwd. Dit was een pilot. Na evaluatie van deze pilot zijn er afspraken gemaakt voor de bouw en renovatie voor een groter aantal renovaties (100) en nieuwbouw (50). Dit zou worden uitgevoerd door Bazalt Wonen, een Europees Nederlandse woningstichting. Dit is destijds gestagneerd vanwege bestuurlijke ontwikkelingen.

Recenter zijn nieuwe afspraken gemaakt, namelijk dat er 20 woningen worden gerenoveerd. Het rijk stelt hier \$ 500.000 voor beschikbaar. Sint Eustatius draagt ook \$ 500.000 bij, vanuit de middelen van het OLE die zijn vrijgevallen na invoering van de verhuurderssubsidie (zie taak 1d) betaalbaar wonen). Als deze 20 woningen zijn gerenoveerd volgt een evaluatie.

Na afronding van deze eerste renovatie wordt geëvalueerd wat de werkelijke kosten waren en of SHF de afgesproken stappen heeft gezet op het gebied van governance. Bij een positieve evaluatie volgt financiering van de renovatie van de overige 80 sociale huurwoningen.

Nieuwe woningen

Bazalt Wonen, gaat 50 woningen bouwen van 2023 – 2026. Hiervoor zijn eerder – in 2019 – middelen beschikbaar gesteld. Deze worden nu opnieuw gealloceerd.

Ook zijn er aanleunwoningen gebouwd; vijf zijn er af. Het gaan om twee woningen die rolstoeltoegankelijk zijn en drie noodwoningen. Hiervoor is een bijzondere uitkering beschikbaar gesteld van \$ 570.000. Er worden nog acht extra aanleunwoningen gebouwd.

Saba

Op Saba heeft de stichting 'Own Your Own Home Foundation' (OYOHF)³⁰ sociale huurwoningen in eigendom. Ook Bazalt Wonen heeft woningen op Saba. In totaal gaat het om circa 50 woningen. Binnenkort komen er 18 woningen bij.

Na oplevering van de 18 woningen wordt er een nieuw plan voor een aantal woningen gemaakt.

---

³⁰ Voor 10-10-10 verstrekte deze stichting leningen aan mensen die hun eigen huis gingen bouwen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	<p>De kosten voor fte's zijn bij taak 10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid en bij 13f) bedrijfsvoering en algemene ondersteuning meegenomen</p> <p>Bonaire heeft een kwartiermaker woondeal. Dit is aanvullende beleidscapaciteit. We ramen dit op \$ 100.000.</p> <p>lasten voor 16 gehuurde noodwoningen; circa \$ 150.000.</p>	<p>De kosten voor fte's zijn bij taak 10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid en bij 13f) organisatie algemeen meegenomen.</p> <p>Het OLE zet 215.00 per jaar in voor renovatie e.d. van sociale huurwoningen (vrijgevallen middelen subsidie aan SHF, zie taak 1b) betaalbaar wonen).</p>	<p>De kosten voor fte's zijn bij taak 10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid en bij 13f) organisatie algemeen meegenomen.</p>
Netto lasten OL	250.000	215.000	0
Bijdrage rijk (incidentele BU's) Het gaat hierbij om inhaalslagen.	<p>\$ 10.200.000 onrendabele top en bijdrage aan infrastructuur. Deze BU is deels bij taak 9a) wegen meegenomen. Deels is het een inhaalslag voor woningbouw (dat wil zeggen voor de woningstichting) en staat hier volledigheidshalve.</p> <p>Tevens is afgesproken dat het OLB \$ 700.000 besteed aan de voorzieningen voor volkshuisvesting (de middelen zijn vrijgevallen na invoering van de verhuurderssubsidie)</p> <p>Nieuwe infrastructuur en voorzieningen heeft gevolgen voor de kosten van beheer, onderhoud en vervanging. Dit zijn kosten van de desbetreffende taak, zie bijvoorbeeld taak 9a) wegen.</p>	<p>570.000 voor aanleunwoningen 500.000 voor renovatie 2.550.000 voor nieuwbouw wordt geheralloceerd (oude middelen).</p>	<p>Te bepalen bij het plan voor een volgende tranche nieuwbouw</p>
Beleidsopties			
Optie 1 uitbreiding aantal sociale woningen			
Lasten/bijzondere uitkering	<p>Hoever woningen nodig zijn kan pas worden bepaald als de nulmetingen er zijn en als de eerste (financiële) resultaten van de diverse projecten bekend zijn.</p>		

Optie 2 steun inwoners met lage inkomsten bij koop			
	Het OLB wil graag mensen met lagere inkomens ondersteunen bij het bouwen van een eigen huis.		
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura	Ondersteuning vanuit woningstichting THUIS.	Via het rijk bouwt Bazalt Wonen sociale huurwoningen op Sint Eustatius.	Via het rijk bouwt Bazalt Wonen sociale huurwoningen op Saba.

10c) Natuurbeheer en -bescherming

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De bestuurscolleges stellen één maal per vijf jaar een natuurplan vast (dit conform de wet). Dit natuurplan gaat naar de eilandsraad. Dit plan bevat:

- de uitgangspunten van het natuurbeleid van het desbetreffende openbare lichaam voor de planperiode, met inachtneming van de verplichtingen die voortvloeien uit internationale verdragen op het gebied van het natuurbeheer en het Natuur- en milieubeleidsplan voor Caribisch Nederland van het rijk.
- een overzicht van de actiepunten die in de planperiode zullen worden verwezenlijkt met een tijdsplanning.

Op hoofdlijnen zijn de belangrijkste taken voor natuurbeheer en -bescherming:

- het aanwijzen van natuurparken en vervolgens het beheer van deze parken. De natuurparken dienen aan internationale eisen te voldoen
- bescherming en beheersmaatregelen van beschermde soorten en van de biodiversiteit, bestrijden handel in beschermde dieren
- opstellen voorschriften die voortkomen uit de Wet
- toezicht en handhaving (zie daarvoor taak 11a) toezicht en handhaving

Taakverdeling

Het rijk is systeemverantwoordelijk, dat wil met name zeggen dat het rijk zorgdraagt voor wetgeving en het beleidsplan. De uitvoering is aan de eilanden. In de praktijk betreft het een samenwerking waarbij de OL-en programma's voorbereiden en het rijk beleidsmatig, financieel en anderszins (capaciteit) ondersteunt.

Wet- en regelgeving

Verplichtingen voor natuurbeheer en -bescherming zijn opgenomen in de Wet grondslagen natuurbeheer en -bescherming BES. Deze wetgeving is een afgeleide van internationale richtlijnen.

De Visserijwet BES en bijbehorend besluit zijn ook van belang, omdat deze onder andere gaan over natuurbeheer en -bescherming, bijvoorbeeld door het voorkomen van overbevissing. Bij de taak landbouwontwikkeling en visserij (taak 10d) gaan we op visserij in.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

De Wet grondslagen natuurbeheer en -bescherming BES is afgeleid van internationale wetgeving en is daarom redelijk vergelijkbaar met Europees Nederland.

Taakverdeling

In Europees Nederland is het rijk eveneens systeemverantwoordelijk. In de natuurvisie heeft het rijk de lijnen voor het natuurbeleid 2014 tot 2025 beschreven. Het natuurbeleid wordt met name door provincies uitgevoerd. Zo hebben de provincies en het rijk samen het 'uitvoeringsprogramma natuur' opgesteld.

De bruto kosten voor natuur en landschap waren in Europees Nederland in 2020 rond de € 1,4 miljard. Het grootste deel van de kosten bestaat uit inrichting en beheer van natuurterreinen (€ 673 mln.) en apparaatskosten (€ 496 mln.). Er is door natuurorganisaties voor € 27 mln. aan nieuwe natuurterreinen aangekocht. Ten slotte zijn er middelen voor educatie, voorlichting en onderzoek op het gebied van natuur- en landschapsbeheer. € 0,9 mld. van de € 1,4 mld. zijn kosten van de overheid (rijk, provincies en een beperkt aandeel van gemeenten). De rest van de kosten wordt opgebracht door particuliere organisaties. De particuliere natuurbeschermingsorganisaties hebben vooral bijdragen van huishoudens (contributies, giften, nalatenschappen en bijdragen uit loterijen) als inkomsten. Bron: [compendium voor de leefomgeving](#)

In figuur 6 is het oppervlak beschermd natuurgebied in Europees Nederland opgenomen.

Figuur 6 Oppervlak beschermd natuurgebied Europees Nederland (in km²)

Binnenwater	
Totaal oppervlakte binnenwater	3.719
Natura 2000	2.601
Alleen natuurnetwerk Nederland (NNN)	331
Overig binnenwater (geen natuurgebied)	787
Land	
Totaal oppervlakte land*	33.674
Natura 2000 (en NNN)	3.094
Alleen natuurnetwerk Nederland (NNN)	3.699
Overig land (geen natuurgebied)	26.911
Toekomstige ontwikkelopgave	1.530

* 30 km² mist in de optelsom
Bron: [Wageningen universiteit](#)

Uitvoering per eiland

NMBP

Het NMBP loopt van 2020 – 2030 en heeft twee fasen. De eerste fase loopt tot en met 2025. Voor het NMBP zijn projecten ingediend door de OL-en. Voor de eerste fase is \$ 35,7 mln. (€ 35 mln.) beschikbaar voor de drie eilanden. Dit is inclusief middelen voor afval, milieu en afvalwater (zie de overige taken van dit beleidsveld). Het doel van de eerste fase van het NMBP is het inhalen van achterstanden, zodat de OL-en vervolgens hun taak kunnen uitvoeren.

³¹ De Saba-bank is een groot atol (een eiland waar op de randen koraal zit) 30 meter onder water. Dit natuurgebied ligt op circa 12 mijl van de kust dat wil zeggen op de grens van het territoriaal water (eilandelijke verantwoordelijkheid) en van de

Via het NMBP wordt een projectleider per eiland betaald. Deze projectleider coördineert in ieder geval de aanvragen voor de projecten (natuurbescherming, landbouw, afval, milieu, afvalwater).

Natuurgebied

Het oppervlakte natuurgebied (land en water) is op de drie eilanden relatief groot ten opzicht van Europees Nederland. In figuur 7 is een overzicht opgenomen van de habitatooppervlakten en de oppervlakte bebouwing en landbouw. Niet alle habitats zijn natuurgebieden, maar het geeft een beeld van de verdeling bebouwde omgeving en natuur (andere cijfers zijn niet beschikbaar).

Figuur 7 Totale habitatooppervlakten op de eilanden van Caribisch Nederland en bebouwde omgeving en landbouw (in ha)

	Bonaire	St. Eustatius	Saba	Saba Bank ³¹
Nevelwoud	-	<4,5*	6	-
Regenwoud	-	34	71	-
Droge tropische bossen	16.108	886	579	-
Sterk gedegradeerde droge tropische bossen	3.154	900	393	-
Grotten	>3*	< 1	< 1	-
Stranden	305	5	<< 1	-
Zoutpannen en zoutmeren	3.813	-	-	-
Mangrovebossen	365	-	-	-
Zeegrasvelden	395	120	20	-
Wiervelden	475	570	22	>>25.500*

exclusieve ecologische zone (rijks verantwoordelijkheid). Besloten is dat de Saba-bank onder rijks verantwoordelijkheid valt.

Koraalriffen	866	1.027	308	25.500
Kale rotsen	-	144	201	
Bebouwd en landbouw	4.163	111	56	

Bron: staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017

Bonaire

Bonaire heeft:

- een onderwaterpark (erkend als nationaal Park en aangemeld bij het SPAW Protocol)
- Lac en Klein Bonaire; deze zijn onderdeel van het Bonaire marine national park en hebben de internationale beschermde status Ramsar (Ramsar vormt geen onderdeel van de Rijksverantwoordelijkheid)
- één landpark (Washington Slagbaai). Dit landpark heeft op dit moment geen officiële status, want het is (nog) niet door het rijk of OLB aangewezen als park. Wel is Washington Slagbaai, inclusief het Gotomeer, een Ramsar gebied.

Deze parken worden beheerd door de Stichting Nationale Parken Bonaire (Stinapa).

- het Pekelmeer met flamingoreservaat. Dit wordt beheerd door Cargill NV (de exploitant van de zoutbakkens op het eiland).

Stinapa krijgt de middelen met name uit heffingen van duikers en via het landpark. De inkomsten van de heffing is geraamd op \$ 3,0 mln. Daarnaast krijgen ze middelen van het wereldnatuurfonds en individuele donaties. Het OLB verstrekt Stinapa een subsidie van \$ 65.000.

De overige lasten van het OLB zijn: \$ 175.000. Dat zijn salarislasten en een commissie. Als beleidsoptie heeft het OLB de optie voor meer fte om het werk voor natuurbeheer te kunnen doen. Circa 4 fte extra zijn wenselijk. Dat is \$ 280.000.

De heffing voor natuurbeheer wordt op Bonaire door Stinapa gedaan. Er vindt geen verrekening plaats tussen het OLB en Stinapa. Natuurbeheer en -bescherming is een eilandelijke taak. Dit betekent dat het OLB bepaalt wie

heft, hoeveel en wat dan voor welk onderdeel van natuurbeheer en -bescherming is. Naerschikking van de middelen kunnen meer fte's voor het OLB worden bekostigd.

Bonaire heeft een aantal projecten die worden bekostigd via het NMBP:

- geiten bestrijden. Dit onder andere via landbouwwontwikkeling (zie taak 10d).
- herstel koraalriffen
- herstel mangrove
- terugdringen Sargassum (bruinwieren)
- herbebossing. (dit project is nog niet gestart)

Sint Eustatius

Sint Eustatius heeft:

- twee landnatuurparken (Nationaal Park de Quill en Boven)
- en één onderwaterpark

Alle drie de parken zijn erkend als Nationaal Park, aangemeld bij het SPAW Protocol. Stenapa (Sint Eustatius Nationale Parken) is gemandateerd om het beheer te doen. Stenapa krijgt de middelen van de natuurfee die door de haven wordt geïnd. Dit is circa \$ 150.000. Daarnaast krijgt Stenapa giften en donaties.

Op Sint Eustatius is een aantal projecten dat wordt bekostigd via het NMBP:

- koraalherstel, via Stenapa
- bestrijding invasieve soorten en bescherming quail doves (kwartelduiven), via Stenapa
- herbebossing, via Stenapa
- bestrijding loslopende dieren (geiten, koeien, schapen en honden)
- onderzoek naar afvalwater (in kaart brengen hoe het nu gaat en wat opties zijn)
- reorganisatie afdeling landbouw, voedselveiligheid en dierenartsdiensten, inclusief de renovatie van het slachthuis
- watercirkels voor verbetering van de hemelwaterafvoer. Dit zijn tevens spaarbakkens voor grijs water. Dit water wordt voor de landbouw gebruikt,

Ook krijgt Sint Eustatius samen met Saba middelen uit Resembid van de EU voor herbebossing.

Saba

Saba heeft één landnatuurpark (mount scenery) en een onderwaterpark. Het beheer is gemandateerd aan de Saba conservation foundation (SCF). SCF zorgt voor:

- het reguliere onderhoud van de trails (wandelpaden) en het verder ontwikkelingen van nieuwe trails. Het gaat om bijvoorbeeld planten van de paden weghalen.
- onderhoud en versterking van het park mount scenery. Dit houdt in het maken van een plan om invasieve planten- en diersoorten terug te dringen en om herbebossing.
- onderhoud van het onderwaterpark rond Saba. Het gaat daarbij onder andere om behoud en herstel van het koraal.
- onderwijs en voorlichting.

Het rijk stelt middelen beschikbaar voor een beheerder van park mount scenery voor vijf jaar. Het OLS kan hiervoor een plan indienen. Dit wordt zomer 2023 verwacht.

SCF krijgt:

- middelen via fees: circa \$ 70.000 per jaar. De inning loopt via de hotels. Dit loopt niet altijd goed, omdat met name de villa's en cottages de fee niet altijd innen en/of afdragen.
- een bijdrage van het OLS van \$ 95.000 (onderhoud trails en onderwijs)
- middelen van fondsen, zoals de postcodeloterij en de EU (voor herbebossing)
- er wordt gewerkt met vrijwilligers voor het onderhoud van de trails (herstel na stormen en orkanen).

Het OLS zorgt voor het herstel van de muurtjes van de trails. Hiervoor is \$ 110.00 beschikbaar.

Het beheer van de Sababank is een rijkstaak. Voor deze taak is er de Saba bank management unit (SBMU). Deze unit wordt door het rijk betaald. Het gaat om een kapitein, hulpkapitein en een boot. Organisatorisch zit deze unit

bij de SCF. Gezien de kleinschaligheid wordt de boot ook door SCF gebruikt. Eind 2023 wordt deze samenwerking geëvalueerd. Dit kan gevolgen hebben voor de wijze waarop deze taak wordt georganiseerd (SBMU kost \$ 250.000 per jaar).

Op Saba is de stichting 'Sea & Learn' actief. Zij bestaan dit jaar 20 jaar. Ze hebben hun eigen projecten, waarvoor ze fondsen zoeken. Ze organiseren lezingen, workshops en bijvoorbeeld 'adopt a box'. Dit zijn informatieborden over Saba, vooral door Sabanen (vrijwillig bekostigd). Recent is een samenwerking tussen Sea & Learn en het OLS gestart. Het OLS geeft een subsidie van \$ 70.000.

Het OLS heeft een 'Saba Nature and Environment Plan of Action'. Dit zijn veelal combinaties van natuur- en landbouwprojecten (zie verder bij taak 10d) landbouwontwikkeling en visserij).

NMBP Saba

Uit het NMBP krijgt Saba eenmalig \$ 3 mln. via de vrije uitkering. Dat is voor:

- herbebossing
- bestrijding geiten
- opzet project hydrocultuur
- onderzoek afvalwater
- programmamanagement

(zie ook taak 10d) landbouwontwikkeling en visserij.

Voor het koraalherstelplan zijn tot 2030 investeringen nodig. Het gaat bijvoorbeeld om het tegengaan van erosie (zand verstikt koraal) en tegengaan Sargassum (verdringt koraal). Het OLS maakt hiervoor een plan en dient dat in bij de Stuurgroep voor het NMBP.

Voor voedselzekerheid, educatie en bewustwording (sea & learn), capaciteit en veterinaire diensten zijn plannen ontwikkeld. Deze heeft het OLS nog niet ingediend.

Beleidsoptie Saba

Het OLS verwacht na uitvoering van de plannen structureel meer fte nodig te hebben voor natuurbeheer en -bescherming in het algemeen en bescherming van het koraal in het bijzonder.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

In 2024 is de evaluatie van het NMBP (fase 1). Deze evaluatie zal een beeld geven van de staat van de natuur; waarbij de vraag voorop staat of de natuur vooruit of achteruit is gegaan.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
Structurele lasten OL	175.000	-	205.000
Structurele baten (fee toeristen, jachten e.d.)	3.000.000 (direct via Stinapa)	150.000 (via OLE naar Stenapa)	70.000; (direct via SCF)
Overige baten stichting die het natuur beheert	Diverse middelen van fondsen en bijdrage door vrijwilligers		
Netto lasten OL	\$ 175.000	\$ 0	\$ 205.000
In natura			
Inhalen (achterstanden/ontwikkelingen)			
Inhalen achterstanden via NMBP	Incidenteel; projecten leiden niet tot structurele lasten. Totaal gemiddeld 500.000 per jaar.	Incidenteel; projecten leiden niet tot structurele lasten. Dit is meegenomen bij taak 10d) landbouwontwikkeling en visserij.	Incidenteel; projecten leiden niet tot structurele lasten. Totaal gemiddeld 250.000 per jaar.
Beleidsopties			
Optie 1 toekomstbestendigheid natuurbeheerorganisatie			
	Herschikking middelen van Stinapa naar OLB	Structureel \$ 150.000 voor fte's en dergelijke.	Structureel \$ 150.000 voor fte's en dergelijke. PM voor bescherming koraal.
Capaciteit en kennis			
incidentele bijdrage rijk	Programmamanager	Programmamanager	Programmamanager Parkmanager mount scenery (plek nog niet vervuld zomer 2023)
	Een deel van het NMBP-budget is voor overkoepelende projecten, zoals kennisontwikkeling.		

10d) Landbouwontwikkeling en visserij

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Landbouwontwikkeling houdt in:

- bieden van randvoorwaarden voor landbouw. In Caribisch Nederland gaat het dan bijvoorbeeld om water voor landbouw en betaalbare hekken.
- faciliterend zijn aan natuurbescherming. Een aantal taken, zoals het bestrijden van loslopende geiten, heeft zowel te maken met landbouw als met natuurbeheer en -bescherming.
- Stimuleren landbouw, ter verhoging van de eigen voedselproductie.

Slachten: OLE en OLB zijn eigenaar van slachthuizen. Op Saba gaat het om een slachtunit. Bij de slachthuizen is van belang dat de voedselveiligheidsvereisten (hygiëne en voedselkwaliteit) worden nageleefd. Daarbij is het noodzakelijk dat een veearts is betrokken. De OL-en zijn niet alleen eigenaar van het slachtshuis, maar hebben ook de toezichthoudende taken ten aanzien van de slachthuizen zie hiervoor taak 11a) toezicht en handhaving.

Visserij is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het rijk en de eilanden. Het betreft dan met name vergunningverlening, monitoring en registratie. Doel: visstand op een duurzame wijze te benutten.

- vergunningverlening voor boten korter dan 12 meter is aan de openbare lichamen langer dan 12 meter is aan het rijk.
- er is één soort vis die onder de CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) valt. Andere soorten vallen onder het SPAW Protocol (b.v. lobster) en moeten duurzaam beheerd worden. Dat wil zeggen dat er bij visvangst van een beschermde soort er een systeem voor monitoring moet zijn.

[Terug naar inhoudsopgave bijlageboek](#)

Wet- en regelgeving

- er is geen wetgeving voor landbouwontwikkeling. Wel is er wetgeving waar boeren zich aan moeten houden, zoals de Wet voorschriften bestrijdingsmiddelen BES.
- voor slachten is het Besluit slacht- en vleeskeuring BES van belang en de daaruit voortvloeiende lokale regelgeving.
- voor visserij in de Visserijwet BES en bijbehorend besluit. Deze wetgeving is een afgeleide van internationale richtlijnen.

Ook dierenwelzijn is een eilandelijke taak, zie daarvoor 11a) toezicht en handhaving. Dierziektes, zoals vogelgriep is een rijkstaak.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

In Europees Nederland is er wet- en regelgeving voor visserij en slachten. Voor landbouw is de Wet natuurbescherming van belang, evenals diverse specifieke milieuregels, zoals:

- de Wet ammoniak en veehouderij omvat het exclusieve toetsingskader voor de emissie van ammoniak van veehouderijen.
- de Wet geurhinder en veehouderij omvat het exclusieve toetsingskader voor geur van veehouderijen.
- in het Besluit emissiearme huisvesting staan emissiegrenswaarden voor ammoniak en fijnstof.

Taakverdeling

In Europees Nederland is landbouwontwikkeling een taak van private bedrijven met subsidies van de Europese Unie (EU), rijk en provincies. Recente ontwikkelingen daarbij zijn het stimuleren van 'natuurinclusief' boeren (boeren beheren een deel van de natuur en krijgen hier een vergoeding voor) en duurzaam verbouwen. De EU subsidies zijn het belangrijkste.

Landbouwsubsidies

De landen van de EU maken samen een gemeenschappelijk landbouwbeleid. Dit beleid heeft twee onderdelen: landbouwsubsidies en subsidies voor plattelandontwikkeling.

Het doel van landbouwsubsidies is te zorgen voor duurzaam, voedzaam, veilig en betaalbaar voedsel in Europa. De subsidie is er voor landbouwers en agrarische bedrijven. Hiermee zorgt de Europese Unie voor duurzaam, voedzaam, veilig en betaalbaar voedsel in Europa. Hieronder vallen onder andere:

- bedrijfsovernamefonds voor startende boeren en tuinders
- basisbetaling
- vergroeningsbetaling
- extra betaling aan jonge landbouwers
- graasdierpremie
- borgstellingskrediet voor de landbouw
- Regeling Agrarisch natuurbeheer
- Regeling Kwaliteitsimpuls natuur en landschap
- tegemoetkoming premie brede weersverzekering.

(Bron: [website rijksoverheid](#), 18 mei 2023)

Doelen voor duurzame landbouw

Het doel is dat de landbouw de komende jaren duurzamer worden. Het gaat dan om:

- verhoging van duurzame landbouwproductie;
- landbouw klaarmaken voor de gevolgen van klimaatverandering;
- verminderen van uitstoot van broeikasgassen.

(Bron: [website rijksoverheid](#), 18 mei 2023)

De taakverdeling bij landbouw wijkt in Caribisch Nederland op twee manieren af van Europees Nederland:

- er zijn meer overheidslagen bij landbouw in Europees Nederland betrokken.
- de landbouwbedrijven op de eilanden zijn in een startfase en niet in een herstructureringsfase.

Slachthuizen

Europees Nederland kende openbare (gemeentelijke) slachthuizen. Deze zijn vanaf de jaren '80 van de 19^e eeuw ontstaan in grotere gemeenten. Het doel

was het voorkomen van epidemieën, vleesvergiftiging en verspreiding van andere ziektes. In Europees Nederland zijn slachthuizen inmiddels privaat. Het slachthuis van Den Haag is als een van de laatste slachthuizen in 1980 geprivatiseerd. De keuring van vlees is een taak die op rijksniveau ligt. Eerst bij de keuringsdienst voor slachtdieren en voor vlees, nu bij de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA), zie verder taak 11a) toezicht en handhaving).

Uitvoering per eiland

De eilanden maken gebruik van EU middelen met name voor herbebossing. Bij Sint Eustatius gaat het om een Resembid-subsidies. Dit is een subsidie die onderdeel is van de 11^e EDF-subsidie.³²

Het ministerie van LNV gaat een traject starten voor herziening van de wetgeving. Het gaat dan om de knelpunten door Bonaire benoemd, zie onder het kopje 'Ontbrekend beleid en wetgeving' bij Bonaire.

Bonaire

Het doel is dat de afdeling landbouw een rol speelt bij het ontwikkelen van eigen voedselproductie op Bonaire. Er werken 16 medewerkers. Het zijn laaggeschoolde medewerkers. Eén hoger opgeleide medewerker stuurt aan.

De afdeling heeft een veehouderij en een onderdeel tuinbouw. Bij de veehouderij gaat het erom dat boeren worden geadviseerd over het houden van geiten, bijvoorbeeld over rasverbetering.

Op Bonaire lopen geiten los rond. Omdat geiten slecht voor de vegetatie zijn moeten boeren ze zoveel mogelijk achter een hek houden. Dit betekent veel extra kosten, namelijk voor voer, voor het hek en voor een hok (bescherming tegen diefstal en honden). Dit maakt het niet gemakkelijk om inkomsten te halen door het houden van geiten.

De afdeling landbouw produceert veevoer voor boeren. Ze hebben hiervoor drie hectare grasland dat ze onderhouden. Ze doen dit op verzoek van het rijk.

Het onderdeel tuinbouw heeft voorbeeld stukken land om te laten zien wat er verbouwd kan worden. Ze verkopen de opbrengst aan de lokale markten.

and Territories (OCTs) Resembid loopt tot in 2024 en wordt bekostigd uit het. 11e European Development Fund (EDF).

---

³² Resembid is de afkorting van Resilience, Sustainable Energy and Marine Biodiversity Programme. Dit programma is er voor de Caribbean Overseas Countries

Verder doet de afdeling projecten over voedselproductie in scholen en buurten. Ze leveren groente en fruit aan de voedselbank. De voedselbank is 1x per maand open; daarom is er veel eten in blikken en pakken. Op deze manier is er ook groente en fruit.

De afdeling heeft een bijzondere uitkering gekregen voor de infrastructuur. Het OLB levert de menskracht.

Visserij: er is een visserijexpert. Er werken twee medewerkers aan de verdere ontwikkeling van visserij. Zij worden betaald door een bijzondere uitkering. Er zijn circa 200 vissers op Bonaire, waarvan circa 20 professioneel. De vissers hebben kleine bootjes. Vanwege de bootjes vissen ze op de koraalriffen. Voor diepzee vissen is een andere boot nodig. Bij diepzee vissen worden vissen met een hogere verkoopprijs gevangen, zoals tonijn.

Veterinaire afdeling/slachthuis De afdeling bestaat sinds 2021 en bestaat uit één dierenarts, één keurmeester, twee slachters en één administratief medewerker. De afdeling heeft een aantal taken:

- de veterinaire volksgezondheid, dat wil zeggen de slacht- en vleeskeuring op Bonaire van de import van vers vlees (via zeehaven of luchthaven). Ze doen de documentencontrole en controle op locatie (bijvoorbeeld om te controleren of er in de container zit wat op de papieren staat) Voor deze taak krijgen ze keurloon: 5% op de factuur. Deze taak groeit vanwege de groei van het aantal inwoners van het eiland.
- kwaliteitswaarborg van het vlees van het slachthuis. Het gaat om keuringen voor en na de slacht.
- tegengaan infectieuze dierziektes: het is belangrijk te weten welke dierziektes er zijn, deze moeten worden voorkomen en bestreden. Kennisuitwisseling loopt via de vereniging van dierenartsen. Bij de import van vlees wordt hierop gecontroleerd. Wetgeving hierover ontbreekt echter. Niemand hoeft mee te werken. Ook zijn er geen materialen voor bescherming. Er is beleid voor infectieuze dierziektes nodig. Wetgeving ontbreekt of is gedateerd.

Er komt een nieuw slachthuis met behulp van het ministerie van LNV. Er kan dan meer worden geslacht en op een beter niveau. Het slachthuis moet zoveel mogelijk kostendekkend zijn, maar ook laagdrempelig om te voorkomen dat er in de achtertuin wordt geslacht.

Bijzondere uitkering van \$ 1,4 mln. Het OLB draagt \$ 200.000 bij. Totaal slachthuis \$ 1,6 mln. Het slachthuis dient een kostendekkende exploitatie te hebben, inclusief de keurlonen.

Beleidsopties Bonaire (i.v.m. groei inwoneraantal)

Het OLB geeft aan vanwege de groei van het eiland extra nodig te hebben: één keurmeester, één dierenarts, één slachter (deze laatste wordt nu ingehuurd) en één administratieve medewerker. De huidige medewerker is ingeleend van de frontoffice van toezicht en handhaving.

Het OLB vindt dat een audit van het slachthuis nodig is. Het gebouw van het nieuwe slachthuis is krap. Het plan hiervoor is van diverse jaren geleden. Gezien de groei van het eiland is het daarom krap. Dat betekent dat het lastig is voedselveilig te werken. Het streven is in 2023 - 2024 het slachthuis te professionaliseren. De vraag is hoe dat te doen. Hier is specifiek advies voor nodig, van een expert van het proces van slachten. Ook is een ICT-systeem nodig en een cursus voor de slachters.

Ontbrekend beleid en wetgeving

Het OLB geeft aan dat beleid en wetgeving ontbreekt of is verouderd. Het gaat dan om:

- *Beleid voor dierenwelzijn* Het gaat dan om beleid voor het slachthuis en voor invoer van levende dieren. Het gaat ook om zwerfhonden en andere loslopende honden, maar ook om de import van apen en vogels en andere dieren die niet mogen worden ingevoerd. Als deze worden onderschept door de douane moet er voor worden gezorgd en moeten ze worden weggebracht. Er waren twee illegaal ingevoerde apen. Het heeft één jaar geduurd voor ze naar Europees Nederland konden. In de tussentijd moet ervoor worden gezorgd.
- *Beleid en wetgeving dierziektes* De regelgeving is verouderd en alleen gericht op rabiës en vogelgriep. Het voorkomen en bestrijden van zeer besmettelijke dierziektes en zoönose is een overheidstaak. Er is echter geen juridische basis voor preventieve maatregelen voor dierziektes/zoönose.
- *slachten en veterinaire voedselveiligheid*

Ook voor fytosanitair (plantgezondheid) ontbreekt beleid, controles en expertise. Voor bijvoorbeeld biologisch verbouwen zijn insecten nodig. Deze

kunnen niet worden geïmporteerd, omdat er geen fytosanitair expert is die kan beoordelen of het kan (en kan tekenen voor de douane). Chemicaliën invoeren mag wel.

Sint Eustatius

Sint Eustatius heeft een afdeling landbouw van circa zes fte. Het gaat om een 'agriculture desk', jagers (voor loslopend vee), slachters voor het slachthuis en een veearts voor de kwaliteit van voedsel. De jagers en (extra) slachters worden betaald door de bijzondere uitkering vanuit het NMBP.

Het OLE stimuleert de lokale landbouw door het goedkoper beschikbaar stellen van materialen voor de boeren (hekken, veevoer). Ook zijn er putten voor grijs water en kan grijs water op een andere manier worden geleverd. Het OLE wil deze putten beter toegankelijk maken en moderniseren, door er bijvoorbeeld een automatische stop op te zetten. Ook zijn er buffers voor grijs water, zie ook taak 10c) natuurbeheer en -bescherming.

Er zijn drie á vier fulltime boeren op Sint Eustatius en circa 16 – 20 parttime boeren. Er is geen vooraf bepaald budget voor landbouw. De middelen lopen via de afdeling die over het dagelijks beheer van de openbare ruimte gaat. Er is visafslag op Sint Eustatius. Er is een tiental deeltijd vissers.

Sint Eustatius heeft een slachthuis. Hierin is geïnvesteerd door het rijk. Ook bestrijdt Sint Eustatius loslopende dieren. Het gaat dan vooral om projecten via het NMBP. Het gaat om loslopende geiten, evenals om loslopende koeien. De koeien staan achter een hek en krijgen voer; dat is nodig als ze niet loslopen.

De huidige lasten voor landbouw zijn voor personeel \$ 300.000. Deze worden betaald uit een bijzondere uitkering. \$ 200.000 zijn lasten voor onder andere verkoop aan boeren en \$ 50.000 zijn overige lasten, zoals nutslasten voor het slachthuis. De baten zijn \$ 120.000. Het slachthuis is niet kostendekkend.

Saba

Landbouwontwikkeling

Het doel van landbouw is dat het eiland op een duurzame manier zelfvoorzienender wordt. Ook is het doel betaalbaarder, gezonder eten voor de inwoners (zie Saba package en begroting 2023 van Saba).

Er zijn tot nu toe geen 'fulltime' boeren op Saba, omdat dit te weinig oplevert. Landbouw wordt daarom naast een baan gedaan. Het OLS stimuleert landbouw tijdelijk via twee pilotprojecten. Het OLS:

- betaalt de vervoerskosten van het voedsel voor dieren (varkens, kippen), omdat het veevoer anders erg duur is.
- betaalt grijs water (via de afdeling openbare werken). Het gaat om regenwater dat in cisternen wordt opgevangen.

Daarnaast worden zaden e.d. via Saba Reach (zie taak 5e SKJ) ter beschikking gesteld voor groentetuinen van inwoners. Invoer van zaden en bijvoorbeeld pootaardappelen is lastig, omdat de af te nemen hoeveelheden te klein zijn voor internationale handelaren.

Door de maatregelen is Saba momenteel zelfvoorzienend in de productie van eieren. Dit is van belang omdat er aan het begin van de oorlog in de Oekraïne geen eieren meer op het eiland te koop waren en de prijs van geïmporteerde eieren sterk gestegen is in de afgelopen anderhalf jaar. De lokale eieren worden via supermarkten op Saba verkocht.

Daarnaast zijn er twee *landbouwbedrijven* die het OLS opzet. Als de bedrijven voldoende kunnen worden ontwikkeld, zullen ze op termijn worden overgedragen aan particulieren. Het gaat om:

- 'Hells gate farm', hierbij gaat het om de productie van verscheidene gewassen, met een focus op producten waar veel vraag naar is (o.a. komkommers, pompoenen, zoete aardappels, wortels, aubergines). Er werken vier mensen bij het farmproject '.
- Hydrocultuur: dit is een project waar planten in water worden gekweekt. Hiervoor is een stelsel met pijpen gemaakt. Dit project is in voorbereiding. Lokaal personeel wordt opgeleid om dit verder te ontwikkelen, met behulp van externe expertise.

Herbebossing:

- Saba Conservation Foundation (zie taak 10c) heeft een botanische tuin opgezet (met EU-middelen) en voert daarnaast vegetatieherstel uit op specifieke locaties op het eiland met als doel biodiversiteit te versterken.
- daarnaast is het OLS een herbebossingsproject gestart met als doel de inheemse vegetatie te herstellen en erosie tegen te gaan. Het

streven is daarnaast om in alle vier de dorpen van Saba fruitbomen te planten.

Bestrijding geiten Het doel is dat Saba eind 2024 geen loslopende geiten meer heeft. Op de geiten wordt gejaagd, momenteel door lokale jagers die een premie per geit ontvangen en later in het project met behulp van specialisten in de verwijdering van invasieve diersoorten. Geitenbestrijding is van belang, omdat geiten de vegetatie tot en met de wortel weggrazen, wat ernstige erosie tot gevolg heeft. Ook komen er met name invasieve woekerplanten voor terug, die herstel van inheemse vegetatie bemoeilijken. Landbouwiniciatieven ondervinden schade van geiten.

In het belang van de zelfredzaamheid streeft het OLS ernaar samen te werken met Yuverta (een grote MBO-opleider in het groen - blauwe onderwijs in Nederland) om onder andere de landbouwsector verder te ontwikkelen en meer jongeren op te leiden op het gebied van duurzaamheid en natuurbehoud (zie verder onder 8a) economisch beleid en stimulering economische sectoren). Op die manier kunnen in de toekomst natuur- en milieuprojecten zoveel mogelijk met lokale capaciteit en expertise worden uitgevoerd.

Slacht

Het OLS heeft een slachtunit opgezet. Om deze operationeel te maken moeten bepaalde randvoorwaarden aanwezig zijn, waaronder certificatie door een bevoegd persoon. Hiervoor is een dierenarts nodig. Deze wordt geworven. Daarnaast slachten mensen zelf en verkopen het vlees.

Projecten via het NMBP

Van bovengenoemde projecten worden middelen aangevraagd via het NMBP:

- geitenproject
- hydrocultuur
- herbebossing.

Zie verder taak 10c) natuurbeheer en -bescherming.

Visserij

Saba heeft circa tien professionele vissers en acht parttime vissers. Vis wordt geëxporteerd. Visserij is na toerisme en de medische universiteit de derde economische sector.

Er is lokale visserijwetgeving. Het OLS geeft vergunningen af voor visserij. Saba, Sint Eustatius en Bonaire wisselen ervaring uit over dit onderwerp.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
Structurele lasten OL	1.400.000 (800.000 personeel landbouw en slachthuis, 450.000 subsidies, rest goederen)	250.000 (slachthuis, goederen verkoop) (fte's via BU)	350.000
Structurele baten	20.000 plus baten slachthuis 180.000	120.000 (inclusief verkoop materialen)	10.000
Netto lasten	\$ 1.200.000	\$ 130.000	\$ 340.000
Inhalen achterstanden	Via NMBP-middelen (zie taak 10c)	Via NMBP -middelen (zie taak 10c) Totaal gemiddeld 500.000 per jaar voor een inhaalslag; in combinatie met natuurbeheer- en bescherming	Via NMBP (taak 10c) Incidenteel; projecten leiden niet tot structurele lasten. Totaal gemiddeld 250.000 per jaar.
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings OL	200.000		
investerings rijk	1.400.000		Er zijn investeringen gedaan, maar die worden t.z.t. overgedragen aan de private sector.
Instandhoudingslasten investeringen	Onderhoud 30.000 Vervanging: 55.000	Slachthuis onderhoud 10.000 (1/3 van Bonaire) Vervangingslasten \$ 20.000	-
Nog niet belegde jaarlijkse lasten	85.000	-	-
Beleidsopties			
Optie 1 ontwikkeling slachthuis i.v.m. groei Bonaire			
	300.000 (extra) netto.		

10e) Afval ophalen en verwerken en reiniging

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De taak afval ophalen, afval verwerken en reiniging bestaat uit diverse onderdelen. Het gaat in hoofdlijnen om de volgende onderdelen.

Afvalophalen houdt in:

- het hebben van een afhaalschema voor regulier afval.
- het hebben van een werkwijze voor het inzamelen van gevaarlijke stoffen, zoals preparaten of genetisch gemodificeerde organismen, maar ook voor autobanden, afvalolie, koelvloeistof, autowrakken, grove huishoudelijke afvalstoffen enz.

Bij afval verwerken gaat het onder andere om:

- het (na)scheiden van afval, zodat afval dat recyclebaar is kan worden gerecycled.
- een werkwijze voor het bewaren, nuttig toepassen, verwijderen, vervoeren, verhandelen of beheren van gevaarlijke afvalstoffen. Van belang daarbij is dat dit gebeurt door een erkende inzamelaar.
- het verbranden van niet-recyclebaar afval.
- het storten van afval waar geen andere oplossing voor is (zoals asbest).

Reiniging:

- vegen van de openbare ruimte, zoals wegen.
- tegengaan van zwerfvuil, het voorkomen van uitspoeling van afvalstoffen van stortplaatsen in zee en verbetering van het stortbeleid.

Deze drie onderdelen hebben een nauwe relatie met elkaar. Hoe meer afval gescheiden wordt opgehaald, hoe minder hoeft te worden nagescheiden. Hoe meer afval wordt voorkomen, hoe minder wordt opgehaald. In Europees Nederland wordt hiervoor de 'ladder van Lansink' gebruikt. Deze is opgenomen in de Wet Vrom BES, zie hiervoor tekstkader 3.

Wet- en regelgeving

De regels voor afval zijn opgenomen in de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES (Vrom BES). Deze wet is grotendeels 1 juli 2012 in werking getreden. Delen van de wet zijn nog niet in werking getreden. Artikel 4.1 dat we in tekstkader 3 aanhalen is nog niet in werking getreden.

Tekstkader 3 Ladder afvalbeheer (ladder van Lansink, 1979)

Artikel 4.1 Vrom BES

4^e lid: Bij de vaststelling van het beleid met betrekking tot afvalstoffen als bedoeld in het derde lid, onderdeel a [*het voorkomen of beperken van het ontstaan van afvalstoffen en het beheer van afvalstoffen*], houdt Onze Minister:

a. er rekening mee dat het belang van de bescherming van het milieu vereist dat in de navolgende voorkeursvolgorde:

- 1°. het ontstaan van afvalstoffen wordt voorkomen of beperkt;
- 2°. bij het vervaardigen van stoffen, preparaten of producten gebruik wordt gemaakt van stoffen en materialen die na gebruik van het product geen of zo min mogelijk nadelige gevolgen voor het milieu veroorzaken;
- 3°. stoffen, preparaten of producten na gebruik als zodanig opnieuw worden gebruikt;
- 4°. stoffen en materialen waaruit een product bestaat, na gebruik van het product opnieuw worden gebruikt;
- 5°. afvalstoffen worden toegepast met een hoofdgebruik als brandstof of voor een andere wijze van energieopwekking;
- 6°. afvalstoffen worden verwijderd door deze te verbranden op land;
- 7°. afvalstoffen worden gestort.

Vergelijking met Europees Nederland

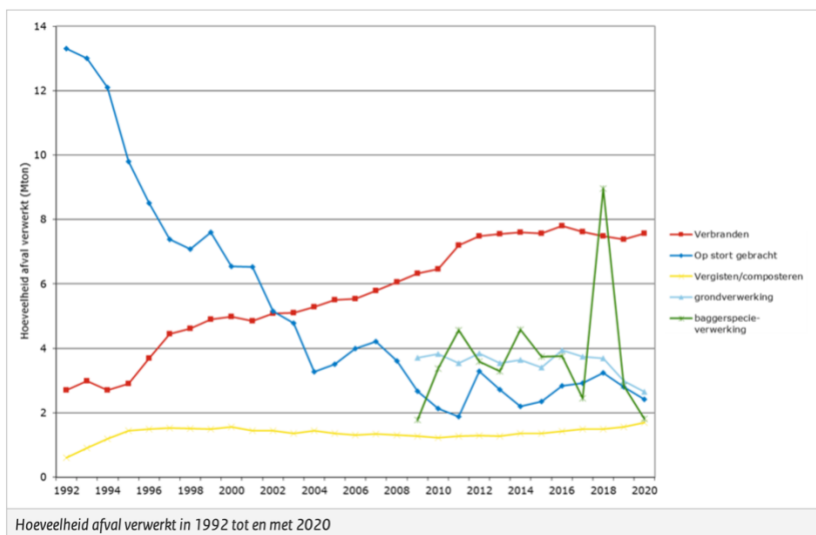
Wet- en regelgeving

De regels voor afval zijn gebaseerd op de regels van de Wet milieubeheer die in Europees Nederland gelden.

Taakverdeling

In Europees Nederland is afval ophalen een gemeentelijke taak. De provincie draagt zorg voor afvalverwerking. Voor oude stortplaatsen (landfills) is aparte wet- en regelgeving relevant, zoals de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming. Stimulering van 'recycling' of de 'circulaire economie' gebeurt vanuit rijk, gemeenten en provincies.

Figuur 8 afvalverwerking in Europees Nederland

Bron: [Afvvalverwerking in Nederland, gegevens 2020](#)

³³ Bron, IPO, circulaire economie: <https://www.ipo.nl/thema-s/regionale-economie/circulaire-economie/>

Ontwikkeling taak

Tot de jaren '70-'80 werd afval in Europees Nederland gestort op vuilnisbelten. Als deze vol waren werden ze afgesloten. Omdat de hoeveelheid afval toenam en evenals kunststoffen en gevaarlijke stoffen is het afvalbeleid wereldwijd veranderd. Afval wordt steeds meer gescheiden en hergebruikt. Voor diverse afvalstromen is een stortverbod in Europees Nederland (Besluit stortplaatsen en stortverboden afvalstoffen). Niet herbruikbaar afval wordt verbrand onder gecontroleerde omstandigheden. Hierbij wordt zoveel mogelijk, elektriciteit gewonnen. De stadsverwarming van Rotterdam maakt bijvoorbeeld gebruik van de warmte van het afvalbedrijf. Een aantal materialen wordt gestort, omdat ze niet brandbaar zijn, zoals asbest, sterk vervuilde grond en de asresten van de vuilverbranding. In figuur 8 is de ontwikkeling van afvalstorten naar verbranden in Europees Nederland weergegeven.

De huidige ambitie is om steeds minder primaire grondstoffen te gebruiken. (mineralen, metalen en fossiel), zodat er in 2050 een economie is zonder afval (circulaire economie).³³

Uitvoering per eiland

Voor 10-10-10 werd op de eilanden afval opgehaald en grotendeels ongesorteerd op de landfill gestort (Bonaire en Sint Eustatius) of verbrand (Saba). In 2014 is het rijk met een nieuwe opzet voor afval in Caribisch Nederland begonnen. Uitgangspunt was dat er twee soorten afval worden opgehaald (natte en droge fractie) en vervolgens zoveel mogelijk wordt gesorteerd en gerecycled. De rest wordt in speciale vuilverbrandingsinstallaties verbrand.

Voor afvalprojecten zijn er middelen via bijzondere uitkeringen van het Ministerie van IenW en via recenter via het NMBP. Indien de OL-en projectvoorstellen voor bijzondere uitkeringen en een afvalplan voor het NMBP indienen kunnen daarvoor middelen beschikbaar worden gesteld.

Bonaire

Het OLB heeft afval ophalen en verwerken en reiniging uitbesteed aan Selibon N.V. Selibon haalt één keer per week de kliko's op.

Er zijn twee milieustraten en een milieustation (voor glas, papier, plastic, blik). Mensen kunnen hier het afval zelf naartoe brengen. Het afval wordt gestort op de landfill. Biomedisch afval wordt verbrand door een vuilverbrandingsinstallatie die Selibon in 2018 via een bijzondere uitkering heeft gekocht. Deze oven is recent (tijdelijk) buiten gebruik gesteld, omdat het de vraag is of hij naar behoren functioneert en/of anders moet worden bediend.

Sinds 2014 is er \$ 10 mln. aan bijzondere uitkeringen beschikbaar gesteld voor investeringen. Zo is bijvoorbeeld een oude landfill (Morotin) afgesloten en is er een persmachine voor karton en blik gekomen. De planning is een aanvraag in te dienen voor een nieuwe vuilverbrandingsinstallatie voor biomedisch afval, een depot voor klein chemisch afval, een glasverpulperaar en een opslag voor afgewerkte olie. De instandhoudingskosten van de investeringen zijn niet in de bijzondere uitkering opgenomen. Niet alle projecten bekostigd vanuit een bijzondere uitkering leiden tot instandhoudingslasten. We ramen de investeringen met instandhoudingslasten op de helft van het totaal bedrag aan bijzondere uitkeringen.

Voor afval is een heffing van huishoudens en een heffing voor bedrijfsafval.

- WEB (water- en energiebedrijf) int de heffing bij huishoudens en draagt deze over aan Selibon. Formeel loopt dit via de begroting en jaarstukken van het OLB. Het OLB gaat uit van \$ 1,4 mln. aan heffingen en draagt daarnaast \$ 1,6 mln. aan subsidie af aan Selibon. Vanaf 2023 (bij begrotingswijziging) is de subsidie aan Selibon van het OLB verhoogd met \$ 500.000 vanwege de CAO - onderhandelingen. De subsidie is dan \$ 2.100.000. Het totaal dat het OLB afdraagt aan Selibon is \$ 3,5 mln.
- het aantal huishoudens is gestegen en het OLB heeft recent de afvalheffing verhoogt met 30%. We schatten de extra inkomsten voor Selibon in op \$ 550.000.
- Selibon int zelf de heffing bij bedrijven. De inkomsten lopen via Selibon. Selibon is bezig met het afhandelen van de jaarrekeningen van de afgelopen zes jaar. De accountant is bezig met de controle van deze

jaarrekeningen. Wij hebben geen recente cijfers ontvangen en kunnen deze kosten daarom niet volledig in beeld brengen.

Beleidsopties Bonaire

Het OLB geeft de volgende beleidsopties aan:

- de landfill kan nog wat worden uitgebouwd; maar dit geeft problemen met de buurt. De voorkeur zou zijn het afval meer te scheiden en te verscheppen voor verbranding. Afvoeren kost geld, ook voor een deel van het recyclebaar afval. Metalen kunnen vaak kostendekkend worden afgevoerd en papier en karton deels ook.
- olie werd door Bopec (Venezolaans oliebedrijf) ingenomen en gemengd. Bopec is failliet. Curaçao verwerkte tot voor kort de afgewerkte olie uit Bonaire. Het OLB heeft besloten het contract niet te verlengen, omdat olie op Curaçao niet goed kan worden verwerkt. Voor zelf verwerken is apparatuur en kennis nodig. Dit is nog niet opgelost. Inmiddels heeft Selibon met middelen van een externe financier een destillatie installatie laten bouwen. Zodra de vergunning is verleend kan deze gaan werken.
- voor andere typen afval zijn machines nodig. Deze zijn met bijzondere uitkeringen van het rijk gekocht. Een aandachtspunt is het opleiden van medewerkers en managers die het goed kunnen aansturen.
- het OLB zou graag een nulmeting doen, processen laten analyseren, en het afvalophalen en -verwerken opnieuw vormgeven samen met Selibon.

Het rijk heeft het OLB gevraagd om een herijking van het investeringsprogramma 'Afval op Maat'. Ook zijn de stukken waarmee Selibon verantwoording aflegt over de bijzondere uitkeringen nog niet gereed. Om deze redenen heeft het rijk de verstrekking van bijzondere uitkeringen opgeschort. Het gaat om \$ 1 miljoen voor 2023 en \$ 1,4 miljoen voor 2024. Dit betekent ook dat Bonaire nog geen afvalplan kan indienen voor de middelen uit het NMBP.

Sint Eustatius

Sint Eustatius besteedt sinds 2018 afval ophalen en -verwerken uit aan een bedrijf. Voor de komende jaren krijgt dit bedrijf daar \$ 870.000 per jaar voor. Sint Eustatius raamt de baten komende jaren op \$ 350.000. Dat is een stijging. Het streven is bij steeds meer huishoudens de heffing te innen.

Reiniging wordt door het OLE gedaan. Het gaat om kosten van de afdeling die ook het klein onderhoud en dergelijke doet. We ramen hier \$ 700.000 voor.

Afval wordt op een landfill gestort. Deze was vol en dreigde deels in zee te vallen. De landfill is in 2018 bedekt en is onder controle. Hout, groen, sloop- en bouwafval wordt nog gestort (begraven). Er is geïnvesteerd in een vuilverbrandingsinstallatie (via een bijzondere uitkering. Deze installatie werkt momenteel conform de vergunning maar is te klein om ook het restafval vanuit Saba te kunnen verwerken.

Op Sint Eustatius worden auto's en andere vervoermiddelen, die niet meer worden gebruikt, niet standaard verzameld en afgevoerd. Naar schatting is inmiddels een 2/3 opgehaald en afgevoerd. Dit is bekostigd door een bijzondere uitkering van \$ 350.000. Inmiddels; is er een particuliere afvalverwerker die autowrakken inzamelt en met regelmaat afvoert evenals veel andere metalen en reststromen.

Beleidsopties Sint Eustatius

Sint Eustatius wil met bijzondere uitkeringen investeren in een grote vuilverbrandingsinstallatie en bijhorende gebouwen voor tijdelijke opslag van afval. Er zijn twee opslaggebouwen voor opslag van karton, plastic, aluminium tot verschepping. Deze zijn bekostigd met bijzondere uitkeringen. Ook voor een grotere vuilverbrandingsinstallatie en gebouw is een bijzondere uitkering (\$ 1,8 mln.) verstrekt. Sint Eustatius was bezig met de investering in een vuilverbrandingsinstallatie. Na lange onderhandelingen is dit niet doorgegaan. Het OLE is nu bezig met een nieuw traject met een ander bedrijf.

De nieuwe, grotere vuilverbrandingsinstallatie zal vanuit NMBP middelen worden gefinancierd, waarbij het de bedoeling is dat een langjarig onderhoudscontract onderdeel van de investering is. Naast onderhoudslasten zijn er ook vervangingslasten (afschrijvingsperiode van gemiddeld 20 jaar voor gebouw en installatie).

Als Saba het afval verscheept naar Sint Eustatius levert dit baten voor Sint Eustatius op. Ook is het de bedoeling dat de afvalverwerker op Sint Eustatius maritiem afval gaat verwerken in deze installatie.

Er is een intentieovereenkomst tussen Sint Eustatius, Saba en IenW gesloten die naar verwachting in september zal worden vernieuwd, waarbij concretere afspraken worden gemaakt (planning, haalbaarheid, kosten).

Een andere optie is dat er op een ander eiland in de buurt een vuilverbrandingsinstallatie met grote capaciteit komt, bijvoorbeeld op Sint Maarten of Frans Sint Maarten

Een Waste Management Project zal in een latere fase van het NMBP uitgewerkt en uitgevoerd worden.

Saba

Saba int een afvalstoffenheffing. De opbrengsten zijn \$ 140.000 per jaar.

Op Saba wordt het afval vijf keer per week gescheiden opgehaald. Mensen kunnen zes dagen per week hun (grof)afval wegbrengen. De wegen worden op werkdagen geveegd. Dit geldt ook voor overheidsgebouwen en sportvelden en dergelijke. Afval wordt met de hand 'na-gescheiden'. Gescheiden ophalen blijkt lastig, bijvoorbeeld omdat huishoudens containers delen en handhaving op scheiding daarom moeilijk is. De totale personeelslasten zijn circa \$ 1,4 mln.

Ongeveer 70% van het afval is recyclebaar en 30% is restafval. Tot eind 2022 werd het restafval verbrand en werden recyclebare afvalstromen zoveel mogelijk geëxporteerd voor verdere verwerking. Vanaf eind 2022 wordt vrijwel al het afval, inclusief restafval, wekelijks vervoerd naar Miami voor verbranding. 'Recycleables' leveren in sommige gevallen geld op, wat helpt om de hoge exportkosten te drukken.

Houtafval en medisch afval wordt nog steeds wekelijks verbrand. Dit omdat medisch afval niet mag worden geëxporteerd naar de Verenigde Staten en hout relatief makkelijk te verbranden is.

Verbranden van afval, zeker van bijvoorbeeld plastic, vindt het OLS niet wenselijk, omdat hierbij schadelijke stoffen vrijkomen die zich over het eiland verspreiden. De vuilverbrander bevindt zich bij de Fort Bay haven, onder Sint. Johns, dat wil zeggen onder het scholencomplex.

De kosten voor de 'waste facility' (kapitaallasten en onderhoud machines) zijn jaarlijks circa \$ 200.000. Het afvoeren van afval kost naar schatting \$ 700.000 per jaar.

Export van afval is duur. Opties om de kosten te verminderen zijn:

- nog beter scheiden en meer metalen eruit halen. Metalen leveren geld op, waardoor de nettolasten lager zijn. Om een efficiëntere scheiding mogelijk te maken zijn aanvullend machines nodig.

- verminderen van afval, bijvoorbeeld door snoeiafval te versnipperen of op andere manieren meer te recyclen.
- gft-afval composteren.

Het OLS wil het afval graag afvoeren naar een 'waste to energy' vuilverbrandingsoven dichterbij, zodat er minder transportkosten zijn. Sint Maarten, zowel het Nederlands als het Franse deel, hebben hier plannen voor, evenals Sint Eustatius. Saba heeft een intentieovereenkomst hierover met Sint Eustatius en het rijk getekend.

Afvalplan NMBP

Het OLS gaat een korte en lange termijnplan voor afval maken. Het korte termijn plan betreft no-regret investeringen om afvalscheiding en -opslag op Saba efficiënter te maken en export voor de komende drie jaar te ondersteunen. Voor de lange termijn wil Saba een plan opstellen om de samenwerking aan te gaan met een van de omliggende eilanden voor 'waste to energy' verwerking van afval. Saba zal hiervoor in het kader van het NMBP een aanvraag voor middelen doen.

Overige lopende ontwikkelingen

Voor alle drie de eilanden geldt een verbod op single use plastic. Dit is in lokale verordeningen opgenomen. Hiervoor is via een bijzondere uitkering voorlichting over gegeven. Dit is een incidentele maatregel en is hier verder niet opgenomen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
Structurele lasten OL	2.100.000 subsidie Selibon 1.400.000 heffing Totaal 3.500.000	870.000 (afval ophalen en verwerken) 700.000 (reiniging) 1.570.000 (totaal)	2.200.000 inclusief reiniging en plantsoendienst. Waarvan 700.000 voor verschepping van afval.
Structurele baten	1.400.000 heffing	350.000	140.000
Structurele baten niet direct via OL	550.000 plus baten bedrijven via Selibon. Deze zijn niet bekend van een recent jaar.	-	-
Netto lasten OL	\$ 2.100.000	\$ 1.220.000	\$ 2.060.000
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings OL	-		PM
investerings rijk	10.000.000 (schatting de helft voor investerings met instandhoudingslasten) Investerings lopen via Selibon (BV van OLB).	Afval wordt uitbesteed; investerings lopen deels via bedrijf (geen overheids BV).	
Instandhoudingslasten investerings	100.000 onderhoud 250.000 vervangingslasten (20 jaar)		200.000 (totaal)
Huidige instandhoudingslasten betaald door OL.	-	-	200.000
Nog niet belegde jaarlijkse lasten	350.000 NB loopt via Selibon	0	0
BU (inhaalslag)	Schatting: 5 mln. van de BU's is voor een inhaalslag. Verdeeld over vijf jaar: is \$ 1 mln. per jaar.	Diverse bijzondere uitkeringen voor een inhaalslag \$ 800.000 per jaar aan toegerekend (inclusief 10f) IAB, stoffen en bodembeleid.	Diverse bijzondere uitkeringen. Incidenteel. Projecten totaal gemiddeld 500.000 per jaar
Beleidsopties			
Optie 1a afval verbranden Sint Eustatius			
investerings OL		200.000 (nog niet uitgevoerd)	
investerings rijk		1.840.000 (nog niet uitgevoerd)	
Investerings nog niet belegd		800.000 extra i.v.m. nieuwe opzet	
Totaal investerings		2.840.000	
Instandhoudingslasten investerings		55.000 onderhoud 140.000 vervangingslasten (20 jaar)	

	N.v.t.	Opbrengst afval Saba en eventuele andere eilanden	Geschatte besparing PM
Optie 1b afval naar Sint Maarten of St Martin of andere naburig eiland			
	Afvoerkosten	Investering in incinerator is dan niet nodig. Wel transportkosten.	Idem optie 1a
Optie 1c afval vervoeren en verbranden Bonaire			
	Nulmeting Bonaire en vervolgens raming kosten		-
Optie 2 afvalplan NMBP			
	Herijking huidig beleid en verantwoording bijzondere uitkeringen moeten eerst worden afgerond.	OLE maakt een plan. De middelen hiervoor zijn \$ 800.000.	Het OLS maakt een korte en lange termijnplan voor afval. De middelen hiervoor zijn \$ 4.200.000

10f) IAB, stoffen en bodembeleid

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De minimumeisen voor IAB, stoffen en bodembeleid zijn, samengevat:

- het maken van eilandelijk milieubeleid met algemene regels voor inrichtingen en milieuvergunningen voor zwaardere inrichtingen zoals ziekenhuizen, vliegvelden, energiecentrales, afvalstortplaatsen, havens en zoutproductiebedrijven. Vergunningen voor grote bedrijven (GTI op Sint Eustatius en oliebedrijven op Bonaire) worden door het rijk afgegeven³⁴. Alle andere vergunningen zijn een eilandelijke taak.
- beleid rond gevaarlijke stoffen, zoals het tegengaan van gebruik van (H)Cfk's, andere ozonlaagafbrekende stoffen en asbest, als ook het opruimen ervan.
- bescherming van de bodem, tegengaan van ontgroning en sanering van bodemverontreiniging. Voor afvoer van hemelwater en tegengaan erosie zie taak 7a)
- een milieueffectrapportage met daarin een overzicht van de relevante milieuaspecten, zodat er informatie is die nodig is bij afwegingen, zoals beslissingen op het terrein van de ruimtelijke ordening.

Voor deze taak is toezicht en handhaving van belang. Zie onder 11a) toezicht en handhaving.

Wet- en regelgeving

De verplichtingen voor milieu zijn opgenomen in de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES (Vrom BES).

Onder de Vrom BES valt het Inrichtingen- en activiteitenbesluit milieubeheer (IAB) BES Dit besluit treedt naar verwachting 1 januari 2024 in werking. De essentie van het IAB is dat er verschillende type bedrijven zijn die op

---

³⁴ Besluit van 5 maart 2015, houdende regels met betrekking tot de vergunningverlening, het toezicht daarop en de handhaving daarvan voor bepaalde categorieën grote inrichtingen op Bonaire, St. Eustatius en Saba (Besluit grote

verschillende manieren aan milieu-eisen dienen te voldoen. Een deel van de bedrijven verricht geen/minder milieubelastende activiteiten en hoeft zich niet te melden of een vergunning aan te vragen. Andere typen bedrijven moeten een melding doen of een vergunning aanvragen. Ook moeten deze bedrijven maatregelen treffen om belasting van het milieu te voorkomen/verminderen. Het gaat bijvoorbeeld om garagebedrijven die ervoor moeten zorgen dat de vloer van hun bedrijf dusdanig is dat olie niet doorlekt.

Bij inwerkingtreding van het IAB gaat de aandacht uit naar de bedrijven die maatregelen moeten nemen om aan de algemene regels of verplichtingen uit de vergunning moeten voldoen.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

De Vrom BES en het IAB BES zijn onder andere gebaseerd op de Wet milieubeheer en de Wet Bodemsanering, maar kennen enkele vereenvoudigingen.

Taakverdeling

Milieuvergunningen

In Europees Nederland zijn deze milieutaken deels gemeentelijk en deels provinciaal. Zo zijn vergunningen (toezicht en handhaving) voor zware industrie en zware ongevallen provinciaal. Voor het midden en klein bedrijf is het vergunningverlening en dergelijke een gemeentelijke taak. Gemeenten en provincies kunnen de milieutaken waarvoor ze verantwoordelijk zijn, laten uitvoeren door een omgevingsdienst. Voor een deel van de milieutaken (het basispakket) is dat verplicht. De reden hiervoor is om te kunnen waarborgen dat er voldoende kennis en samenwerking is.³⁵

inrichtingen milieubeheer BES).

³⁵ Dit naar aanleiding van één van de aanbevelingen van de Commissie Herziening Handhavingstelsel VROM-regelgeving (Commissie Mans), De tijd is rijp, juli 2008.

Ook zijn er diverse landelijke samenwerkingen, met name tussen het rijk, IPO en VNG. Het IPO en de VNG hebben diverse producten ontwikkeld, zoals de modelverordening en landelijke kwaliteitscriteria. Deze producten zijn voor alle vergunnings-, toezicht en handhavingstaken.

Bodemsanering

Grotere gemeenten zijn zelf bevoegd gezag voor de Wet bodembescherming. Deze gemeenten ontvangen hun budget om bodemsaneringen uit te voeren rechtstreeks van het rijk. Voor andere gemeenten is de provincie het bevoegd gezag voor de Wet bodembescherming, en is de provincie verantwoordelijk voor de beschikbare bodemsaneringsbudgetten. Ook spreekt de provincie de eigenaren aan die verantwoordelijk zijn voor verontreinigde locaties dat zij de verontreiniging moeten aanpakken. De provincie is direct verantwoordelijk voor locaties waar mensen risico lopen.

Omgevingswet

Wetten en regels rond milieu gaan over in de Omgevingswet als deze in werking treedt. Deze wet bundelt tientallen wetten. Een onderdeel van de Omgevingswet is het digitaal stelsel Omgevingswet (DSO). Dit stelsel zorgt ervoor dat inwoners en bedrijven alle informatie over de fysieke leefomgeving kunnen vinden. Ook kan een vergunning digitaal worden aangevraagd en verkregen.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Het IAB treedt naar verwachting 1 januari 2024 in werking. Voor bedrijven is er een helpdesk bij de Kamer van Koophandel (het informatiepunt milieu). Voor voorlichting was incidenteel een bijzondere uitkering van \$ 100.000 beschikbaar. De voorlichting via de Kamer van Koophandel wordt door het rijk betaald. Het OLB geeft aan dat het IAB voor hen betekent dat:

- bedrijven zich moeten kunnen melden of een vergunning moeten kunnen aanvragen.
- de aanvragen moeten worden beoordeeld en afgegeven.

---

³⁶ Olieopslag door Curoil en ook Bopec zijn type 4 bedrijven en vallen onder de verantwoordelijkheid van het rijk en de inspectie leefomgeving en transport.

Capaciteit of kennis om dit te doen is er nog niet. Wel wordt de omgevingsdienst Breda ingehuurd bij het schrijven van hindervergunningen. Vooral 'zware' dossiers, zoals Selibon en de haven vragen kennis.³⁶

Een onderzoek naar bedrijven is nodig om te weten hoeveel bedrijven zich zouden moeten melden of een vergunning aanvragen. Reeds in 2014 is dit onderzoek uitgevoerd voor de toen beoogde invoering van het IAB in 2015. Het onderzoek moet geactualiseerd worden, omdat bedrijven mogelijk al hebben geïnvesteerd in milieumaatregelen en omdat er veel nieuwe bedrijven zijn bijgekomen.

Verder doet het OLB onder andere de milieueffect rapportages. Voor iedere milieueffectprocedure wordt een commissie milieueffect rapportage ingesteld als onafhankelijk toetsorgaan. Als het OLB de initiatiefnemer is stelt het OLB de milieueffectrapport op.

Daarnaast gaat het OLB onder andere over:

- zwerfafval; preventie en stand van zaken opmaken
- relaties met Selibon, waaronder ook de klachten van omwonenden over stank van de landfill.
- beleid en aanpak afvalwater
- beleid en aanpak asbest
- diabaasbeleid³⁷; Op Bonaire zijn er naar schatting circa 60 diabaasafgravingen. Er moet beleid komen om deze afgravingen tegen te gaan en legale afgravingen mogelijk te maken.
- bodemonderzoek
- illegale stort voorkomen (onder andere in de diabaasafgravingen) beleid en uitvoering.
- verbod op single used plastic
- Sargassum opruimen
- gevaarlijke stoffen beleid, klein chemisch afval, vuurwerk enzovoort

Het beleid moet worden ontwikkeld met stakeholders, waaronder de afdeling toezicht en handhaving.

Voor milieubeleid is één fte beschikbaar. Er is behoefte aan twee a drie fte's (\$ 140.000 extra) voor reguliere taken. Daarnaast is het inhalen van

³⁷ Diabaas is een vulkanisch gesteente dat wordt gebruikt voor funderingen en asfalt.

achterstanden nodig. Een deel zou (tijdelijk) opgevangen kunnen met bijzondere uitkeringen NMBP of uitvoeringskracht.

Daarnaast zijn er diverse trajecten, die te maken hebben met het inhalen van achterstanden, zoals:

- sanering van de illegale stort.
- onderzoek naar asbestdaken en de sanering van asbest hotspots. In het verleden zijn er bijzondere uitkeringen verstrekt voor asbestsanering. De middelen zijn in een fonds gestort voor asbestsaneringen en zijn deels nog beschikbaar.

Voor een aantal van deze trajecten is een bijzondere uitkering beschikbaar gesteld. Deze hebben we bij taak 11a) toezicht en handhaving meegenomen.

Sint Eustatius

Ook op Sint Eustatius moet inzichtelijk worden gemaakt welke bedrijven wat geregeld zouden moeten hebben. Een eerdere inventarisatie is gemaakt. Deze moet worden geactualiseerd.

Er zijn nog middelen voor een bijzondere uitkering beschikbaar. Deze middelen zijn nog niet aangevraagd voorjaar 2023.

Saba

Saba heeft twee jaar uitstel van het invoeren van het IAB BES. De eerste stap van Saba is nagaan welke bedrijven wat geregeld moeten hebben. Het gaat dan bijvoorbeeld om garages, het tankstation en de steengroeve. Een vraag is of de bedrijven de veranderingen zelf kunnen aanpakken of dat ze hulp nodig hebben. Hiervoor wordt een impactanalyse gemaakt.

Na de impactanalyse kan gekeken worden welke bedrijven hulp nodig hebben.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
Structurele lasten OL	85.000	-	-
Netto lasten	85.000	-	-
Bijdrage rijk (incidentele BU's)	Diverse, b.v. voor asbestonderzoek, capaciteit Hato, afval.	Er zijn nog middelen beschikbaar; ze zijn nog niet aangevraagd.	
Beleidsopties			
Optie 1 milieubeleid			
	140.000 voor fte's extra structureel (Voor een inhaalslag zijn er extra middelen, zie taak 10e) afval en 11a) toezicht en handhaving.).	Geen specifieke actie bekend.	Bedrijven worden geïnventariseerd. Na deze inventarisatie kunnen kosten worden ingeschat.
Optie 2 inhalen achterstand	Daarnaast zijn er diverse trajecten, die te maken hebben met het inhalen van achterstanden, deze zijn onder toezicht en handhaving meegenomen.		
Capaciteit en kennis			
Bijdrage rijk	Milieuloket voor bedrijven bij de Kamer van koophandel	Informatie voor bedrijven.	

10g) Riolering en afvalwaterzuivering

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij riolering en afvalwaterzuivering gaat het erom dat afvalwater van huishoudens en bedrijven geen schade aanrichten aan de bodem en de zee. Dit met name om koraal te beschermen. Hiervoor moet het bekend zijn wat de afvalwatersituatie is. Als hieruit volgt dat er problemen zijn dienen deze te worden opgelost.

Wet- en regelgeving

In 2012 is de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES in werking getreden. De minimumeisen voor de taak riolering en afvalwaterzuivering zijn in deze wet opgenomen.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

In Europees Nederland zijn de eisen voor riolering en afvalwater opgenomen in de Wet milieubeheer. Voor lozingen van huishoudelijk afvalwater zijn er nadere regels vastgelegd in het Besluit lozingen afvalwater huishoudens.

Taakverdeling

Riolering is een gemeentelijke taak. Waterzuivering wordt in Europees Nederland door waterschappen gedaan op grond van de Waterwet.

---

³⁸ Stichting Ontwikkeling Nederlandse Antillen. Deze stichting had het beheer over de samenwerkingsgelden Nederland en de toenmalige Nederlandse Antillen (later de

Uitvoering per eiland

Bonaire

Op Bonaire is een rioleringsstelsel aangelegd in de kuststrook met hotels en huizen. In het gebied buiten het rioleringsgebied worden septic tanks gebruikt. Deze tanks worden om de zoveel tijd (afhankelijk van het huishouden) geleegd door bedrijven. Huishoudens betalen hiervoor. Dit is ongeveer \$ 100 per keer. Dit moet diverse keren per jaar; hoe vaak is afhankelijk van het huishouden.

Zowel het afvalwater van de riolering als van de septic tanks wordt gezuiverd.

De afvalwaterinstallaties zijn met SONA³⁸ en Europese middelen (EDF) geïnstalleerd. In de afgelopen tien jaar gaat het om investeringen van circa \$ 44.000.000 (investeringen onderzoek referentiekader plus investeringen 2018-heden). Een deel daarvan betreft het aanleggen van riolering. De graafwerkzaamheden en dergelijke zijn eenmalig. Naar schatting is dat circa de helft.

De afvalwaterinstallaties worden door WEB (water- en energiebedrijf Bonaire) sinds 2013 geëxploiteerd. De planning is dat er voorjaar een formele overeenkomst wordt gesloten. De installaties zijn eigendom van het OLB. Onderdeel van de afspraken is dat het OLB het risico draagt van de installaties.

Bekostiging

In 2019 heeft KPMG³⁹ berekend wat de kosten zijn, welk achterstallig onderhoud ingehaald moet en wat dan de baten dienen te zijn. De huidige kosten voor afvalwater zijn \$ 3 mln. op basis van het rapport van KPMG en het daaruit voortvloeiend onderhoud. Een deel van het onderhoud is inmiddels uitgevoerd, een ander deel nog niet (zie verder onder investeringen).

Het uitgangspunt is dat de exploitatie kostendekkend is inclusief de subsidie van het rijk. Het rijk subsidieert maximaal \$ 1,55 mln. onder de voorwaarden dat het OLB een heffing invoert. De beoogde inkomsten zijn de volgende:

landen en de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba). De stichting deed ook de selectie van de gesubsidieerde projecten en de begeleiding.

³⁹KPMG, Exploitatiebegroting voor de Business Unit Afvalwater WEB Bonaire, 2019.

- verkoop van irrigatiewater (dit int WEB)
- subsidie van het rijk van \$ 1,55 mln. per jaar op basis van de 'Tijdelijke subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire 2018 tot en met 2024.'
- bijdrage OLB van \$ 300.000
- een heffing van:
  - huishoudens (zowel huishoudens die zijn aangesloten op het riool als die dat niet zijn). Dit int WEB.
  - hotels en restaurants (via OLB)
  - Stinapa (stichting voor natuurbeheer, zie taak 10c)

De heffing is voorjaar 2023 nog niet ingevoerd. De reden hiervoor is dat in de oorspronkelijke heffing (2020) huishoudens zwaarder werden belast dan de eilandsraad wenselijk vond. De heffing is daarom aangepast. De nieuwe verordening is eind 2022 vastgesteld. In deze verordening is opgenomen dat:

- huishoudens met een drinkwaterleiding \$ 30 per jaar betalen. Het gaat dan om zowel huishoudens met een septic tank als om huishoudens met een aansluiting op de riolering; zij betalen voor de afvalwaterzuivering. Daarnaast betalen huishoudens die zijn aangesloten op de riolering betalen \$ 30 per jaar; zij betalen dus 2x \$ 30,- (Huishoudens met een septic tank betalen behalve de \$ 30 ook voor het legen van de tank door een privaat bedrijf.)
- hotels betalen \$ 600 per kamer en restaurants \$ 600 per keuken als heffing.

De toeristische sector is tegen deze heffing en is een bodemprocedure gestart. De heffing is daarom nog niet ingevoerd voorjaar 2023.

Investerings

Uit de NMBP-middelen worden diverse investeringen bekostigd (getallen in \$):

Afvalwatervisie	80
Water Circles	670
Pompstation jachtafvalwater bij Harbour Village Jachthaven	95
UV-desinfectie irrigatiewater RWZI	130
Vacuümputten 40 percelen	755

Uitbreiding RWZI	2.140
Opvolging afvalwatervisie	100
Totaal 2021 en 2022	4.050

Een aantal projecten uit het KPMG -rapport van 2019 moet nog worden uitgevoerd. Hier is rekening mee gehouden door WEB. Er is echter een aantal ontwikkelingen, waardoor meer investeringen nodig zijn:

- de groei van het aantal inwoners en toeristen op Bonaire
- extra werkzaamheden vanwege overstromingen. Afvalwater wordt dan gemengd met modder. Bovendien is het systeem voor afvalwaterzuivering niet berekend op regenwater. Dit vergt iets van de waterzuiveringsapparatuur.
- kostenstijgingen die groter zijn dan verwacht.

WEB wil het KPMG-rapport uit 2019 laten actualiseren.

Ook wordt gezocht naar manieren om oplossingen te vinden voor inwoners en bedrijven die nog niet zijn aangesloten op de riolering. Iedereen aansluiten op de riolering is erg duur, onder andere omdat de grond van Bonaire erg hard is. Er wordt daarom gekeken naar decentrale oplossingen, dat wil zeggen het decentraal water zuiveren en lokaal hergebruiken. Het is voor inwoners van belang te kunnen beschikken over grijs water voor de tuin en het bewateren van bomen. Meer bomen en gewassen is van belang voor de productie van groenten voor eigen gebruik, om erosie tegen te gaan en om de temperatuur rond huizen te doen verlagen.

Bonaire heeft een afvalwatervisie opgesteld. Deze is nog niet bestuurlijk vastgesteld. Ook heeft het OLB in 2022 \$ 100.000 ontvangen vanuit het NMBP voor het opstellen van een afvalwaterplan (zie de tabel).

Er is een pilot van WEB, OLB, WWF, Stinapa en Water Alliance met decentrale systemen om deze optie verder te onderzoeken.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius wordt gebruik gemaakt van beerputten en septic tanks. Afvalwater wordt deels opgehaald. Er is geen afvalwaterzuivering op Sint Eustatius.

Via middelen uit het NMBP wordt onderzoek gedaan om in kaart te brengen wat de situatie is en wat dan passende oplossingen zijn. Hieruit volgt een afvalwatervisie. Deze is bekostigd met middelen uit het NMBP (\$ 70.000).

Saba

Op Saba worden cesspits (beerputten) gebruikt. Hierbij sijpelt het afvalwater geleidelijk aan de bodem in. Septic tanks worden nauwelijks gebruikt, omdat deze niet kunnen worden leeggezogen. De trucks die hiervoor nodig zouden zijn, zijn niet aanwezig op het eiland en zouden vanwege hun formaat ook een groot deel van de huizen niet kunnen bereiken.

Een gespecialiseerd bedrijf gaat in kaart brengen wat de huidige situatie is: hoeveel afvalwater de grond in gaat of in de zee stroomt. Vervolgens maakt het bedrijf een afvalwatervisie. Het streven is daar waar nodig mitigerende maatregelen te nemen. De afvalwatervisie moet eind 2023 gereed zijn.

Het onderzoek en plan wordt bekostigd uit het NMBP (\$ 70.000 voor het plan).

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
Structurele lasten OL	300.000 (netto)		
Structurele baten	1.700.000 (via WEB)		
Structurele lasten rijk	1.550.000 (via WEB)		
Netto lasten	300.000		
Structurele baten	Huishoudens betalen afzonderlijk voor het legen van septic tanks.		
Investeringsen	Ten minste 44 mln. waarvan naar raming circa de helft niet leidt tot vervangingslasten.		
Extra investeringen vanwege prijsstijgingen, bevolkingsgroei, vervuiling door modder (overstromingen) en andere ontwikkelingen	Gemiddeld 2.000.000 per jaar voor 2022 en 2023.		
Instandhoudingslasten	Onderhoud is opgenomen in de exploitatie. Te vervangen investeringen: 22 mln. plus 2 mln. Indien de afschrijvingstermijn van riolering 40 jaar is, is dat: \$ 600.000 per jaar.		
Nog niet belegde instandhoudingslasten	Niet belegd (OLB is eigenaar investeringen)		
Beleidsopties			
Optie 1 NMBP			
	Er worden extra projecten betaald via het NMBP. Eventuele structurele lasten (of baten) daarvan zijn niet bekend.	In een onderzoek wordt in kaart gebracht wat de huidige situatie is. Ook worden voorstellen gedaan voor oplossingen.	In een onderzoek wordt in kaart gebracht wat de huidige situatie is. Ook worden voorstellen gedaan voor oplossingen.
Optie 2 stijging inwoneraantal en toerisme			
	PM		

11. Toezicht en handhaving

Inleiding beleidsveld

In dit beleidsveld zijn de toezichts- en handhavingstaken voor de diverse eilandelijke taken opgenomen. Onder toezicht en handhaving verstaan we het nagaan of taken plaatsvinden, zoals bedoeld in wet- en regelgeving en verordeningen en vervolgens ingrijpen als dit niet het geval is. Ingrijpen kan een heel spectrum aan activiteiten zijn van informeren tot en met boetes en uiteindelijk veroordelen.

Onder toezicht en handhaving verstaan we niet het innen van belastingen of andere betalingen aan de eilandelijke overheden. Dit is onderdeel van de desbetreffende taak, bijvoorbeeld belastingen of bij erfpacht.

Enkele specifieke toezichtstaken hebben we hier niet opgenomen. Het gaat om: leerplicht (taak 5d) leerplicht), kinderopvang (taak 4a) kinderopvang) en de zeehaven (taak 9c zeehaven). De taken van het slachthuis / veearts zijn deels toezichtstaken, deels niet. Deze taken hebben we bij 10d) landbouwontwikkeling en visserij meegenomen.

De in dit beleidsveld opgenomen *eilandelijke taken* zijn:

11a) Toezicht en handhaving

Relatie met andere eilandelijke taken

Toezicht en handhaving hangt samen met de taken waarover toezicht en handhaving plaatsvindt, vaak met een vergunningen. Het gaat om de taken: 10e) Afval ophalen, -verwerking en reiniging, 10f) IAB, stoffen en bodembeleid, 10c) natuurbeheer en -bescherming, 10d) landbouw en visserij (levende dieren en planten, slacht), 10a) onderdeel bouwvergunningen, 3a) publieke gezondheid, 8a) economische taken (vestigingsbeleid bedrijven, winkelsluiting, maximumprijzen en ijkwezen).

Relaties met rijkstaken

Voorafhandhaving kan er een relatie met de politie zijn. Politie is een rijkstaak.

11a) Toezicht en handhaving

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Toezicht en handhaving hangt samen met de taken waarover toezicht en handhaving plaatsvindt. Het gaat dan om de taken:

- a) afval (illegale stort, chemisch afval), zoals opgenomen in de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES
- b) milieu (bodembescherming, gevaarlijke stoffen, milieuvergunningen, delfstoffen, zoals opgenomen in de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES)
- c) bouw- en woningtoezicht
- d) natuurbeheer en –bescherming
- e) landbouw en visserij (levende dieren en planten, slacht).
- f) vector control, inspectie en voedselveiligheid (op basis van de Wet publieke gezondheid).
- g) economische taken (vestigingsbeleid bedrijven, winkelsluiting, maximumprijzen en ijkwezen)
- h) overige (evenementen, feesten, drank- en horecaverunningen, handhaving openbare orde (APV) e.d.)

Wet- en regelgeving

De belangrijkste wetten voor toezicht en handhaving zijn:

- Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES en het Inrichtingen en activiteitenbesluit dat naar verwachting 1 januari 2024 in werking treedt.
- Wet grondslagen ruimtelijke ontwikkelingsplanning BES en het Bouwbesluit BES
- De Wet grondslagen natuurbeheer en – bescherming BES
- Wet publieke gezondheid
- Vestigingswet, Prijzenwet wet IJkwet BES 2014

Taakverdeling

Voor de IJkwet ondersteunt het ministerie van EZK. Het ministerie draagt zorg voor de aanschaf van de apparatuur voor het ijkwezen en draagt zorg voor opleidingen voor de handhavers van het openbaar lichaam. Er is regelmatig contact ter ondersteuning op de uitvoering van de taak.

Nulmetingen Inspectie Leefomgeving en transport

Op 13 juni 2023 zijn de [nulmetingen](#) van de uitvoering van de VTH-taken met betrekking tot bouwen, milieu en natuur op de drie eilanden naar de Tweede Kamer gestuurd. Dit zijn rapporten van de Inspectie Leefomgeving en transport. Deze nulmeting is van na de peildatum van ons onderzoek en hebben wij daarom niet meenemen in het bijlagenboek.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Voor de vergelijking van de wetgeving, zie de wet- en regelgeving van de taak waar het toezicht en de handhaving op toe ziet.

Taakverdeling

De taakverdeling tussen het rijk en de eilanden is beperkt vergelijkbaar met de taakverdeling tussen rijk en gemeenten: De eilanden hebben de taken die gemeenten in Europees Nederland hebben, maar ze hebben ook taken die in Europees Nederland door met name het rijk worden gedaan. Het gaat dan om de taken van de Voedsel- en Warenautoriteit, Algemene Inspectiedienst Landbouw, natuur en voedselkwaliteit, de plantenziektenkundige dienst en het ijkwezen (metrologie); dit zijn in Europees Nederland rijkstaken.

Uitvoering per eiland

Voorjaar 2023 is er structureel een ton aan de vrije uitkering toegevoegd voor boa's; dit is als volgt verdeeld: \$40.000 OLB, \$ 30.000 OLE en 4 30.000 OLS. Dit naar aanleiding van de decentralisatie uitkering in Europees Nederland voor boa's.

Bonaire

Bonaire heeft een directie toezicht en handhaving. Hier valt de veterinaire afdeling onder, deze hebben wij bij taak 10d) landbouwontwikkeling en visserij opgenomen; de zeehaven, deze hebben wij bij 9c) zeehaven opgenomen en rijbewijzen. Rijbewijzen zijn bij taak 12c) overige waaronder verkiezingen, rijbewijzen en begraafplaatsen, opgenomen.

De taken 'vectorcontrol' vanuit de Wet publieke gezondheid valt op Bonaire onder de afdeling publieke gezondheid. Vectorcontrol hebben wij bij toezicht en handhaving meegenomen.

Toezicht op natuurbeheer en -bescherming wordt door Stinapa uitgevoerd, zie verder taak 10c) Natuurbeheer en -bescherming

Team handhaving, ruimte en ontwikkeling

Dit team doet toezicht en handhaving in vijf domeinen:

- bouw; kijken of er (tijdens de bouw) aan de bouwvergunning wordt gehouden
- elektra; installaties; samen met WEB.
- milieu, inclusief van 2023 het IAB
- economie; vestigingsvergunningen; controle geldigheid en prijzenwet
- Ijkwezen: weegapparatuur bedrijven controleren, o.a. benzinepomp

De formatie voor dit team is 11 fte. Er zijn acht inspecteurs en drie vacatures. Voor duurzame kustbebouwing komt iemand helpen (vanuit Europees Nederland).

Bouwvergunningen en elektrische installaties

Bouw- en woningtoezicht houdt toezicht tijdens de bouw. De focus ligt daarbij op de elektrische installaties. Er zijn twee inspecteurs voor deze taak. Gezien de groei van Bonaire is dit weinig. Er wordt voor gezorgd dat er voor het toezicht op elektrische installaties geen wachtlijst is. Deze taak heeft dus prioriteit.

Normen rond elektra zijn niet in de Vrom BES of het Bouwbesluit opgenomen. WEB stelt eisen (NEN - normen) aan de installaties van elektra; dat is waar de inspecteurs hun controle op baseren. De inspecteurs controleren ook bij de aanleg van zonnepanelen.

Milieu

Dit onderdeel kent diverse vraagstukken:

- er zijn te weinig inspecteurs voor milieu. Er is lang een personeelsstop geweest. Het team is daarom niet naar de nieuwe taken toe gegroeid. De taken zijn zwaarder geworden, meer en ingewikkeldere zaken, onder andere door de groei van het eiland. Er zijn nu extra (tijdelijke) middelen. Werven is echter lastig gebleken. De afdeling heeft 8 fte, waarvan er 2 bezig zijn met elektra. Er zijn drie vacatures. Het is nog niet gelukt deze plekken op te vullen. Er is onvoldoende respons.
- er zijn te weinig middelen voor apparaten en beschermingskleding. Het gaat bijvoorbeeld om beschermingskleding voor asbest.
- opleidingen: een aantal inspecteurs is opgeleid voor het uitvoeren van het inrichtingen en activiteitenbesluit, maar de invoering hiervan is diverse jaren uitgesteld. De medewerkers met de opleiding gaan binnenkort met pensioen. Het opleiden moet daarom weer opnieuw gebeuren. Ook zijn meer opleidingen nodig. Er zijn diverse gevaarlijke stoffen o.a. bij afval, zoals ziekenhuisafval; dioxines. Inspecteurs moeten die kennen en herkennen. Daar is expertise voor nodig. Evenals voor het opruimen ervan.
- door de complexer wordende problematiek moeten er ook senior inspecteurs zijn die kunnen aansturen, evenals een juridisch medewerker.
- procedures en automatisering kan ondersteunen, maar dit is er alleen in beperkte mate
- toename van het aantal klachten: drie jaar geleden is begonnen met klachtenprocedures. In 2021 waren er 118 klachten, in 2022 218. Het gaat om geluidsoverlast, klachten over afgravingen en dergelijke. Mensen hebben ook contact gezocht met de ombudsman; ook dat kost tijd van de medewerkers. Evenals WOB-verzoeken over vergunningverlening of toezicht.
- er grote achterstanden zijn
- er worden prioriteiten gesteld, maar deze zijn omvangrijk en er zijn prioriteiten bijgekomen. Prioriteiten zijn: duurzame kustbebouwing, verblijfsrecreatie, stort, het IAB, de groeven en voedselveiligheid. Daar zijn dierenwelzijn (honden) en openbaarheid van stranden bijgekomen.

Een gevolg van de werkdruk is dat er reactief wordt gewerkt – klachten worden nagelopen – voor proactief werken is geen tijd, noch voor processen ontwikkelen en vastleggen of communicatie.

Een specifiek aandachtspunt is diabaas, zowel wat betreft afgravingen als illegale stort. Diabaas is een vulkanisch gesteente dat wordt gebruikt voor de bouw van fundamente van gebouwen en voor wegen. Er zijn diverse afgravingen. Er is in het ruimtelijke ordeningsbeleid vastgelegd dat voor de winning van diabaas een aanlegvergunning benodigd is. In de vergunning kunnen specifieke afspraken worden opgenomen voor de betreffende winning op de betreffende locatie. De toezichthouders en handhavers zouden liever meer regelgeving zien om meer houvast te hebben bij het toezicht en handhaving, zoals een Delfstoffenverordening. Er zijn naar schatting 60 tot-70 grote afgravingen. Dit zijn diepe kuilen. Regelmatig wordt daar illegaal afval in gestort en weer bedekt. Dit vormt een groot risico. Soms smeult het en vliegt het in brand, In 2022 was er een grote brand die een maand duurde. Het is voor de afdeling moeilijk de problematiek inzichtelijk te krijgen.

Zowel via de bijzondere uitkering uitvoeringskracht (afsprakenakkoord) als via de pilot voor het regelen van expertises via VNG international (zie ook taak 13f) organisatie algemeen zijn er extra fte's beschikbaar voor toezicht en handhaving.

Toezicht en handhaving economisch domein

Vestigingsvergunningen (bedrijven) worden standaard afgegeven. Dit omdat er vaak geen grond is om te weigeren. Echter niet alle bedrijven hebben al het perceel grond waar ze hun bedrijf op willen beginnen. Dit onder andere omdat er een lange wachttijd is voor grond uitgifte. Bedrijven beginnen vaak wel al; bij het eigen huis. Dat levert heel veel klachten op. De vraag is hoe dit op te lossen, want de bedrijven hebben wel een vergunning, maar voor een ander adres. Het zou beter zijn als vergunningen pas werden afgegeven als het perceel grond daadwerkelijk beschikbaar is.

Prijzenwet Er wordt toezicht gehouden op de prijzenwet, zie verder taak 8a) economisch beleid en stimulering economische sectoren.

Ijkwet Ook het toezicht op de ijkwet wordt uitgevoerd. Dit in contact met het rijk.

Team projecten

Het team projecten heeft negen inspecteurs. Vier gaan er bijna met pensioen. Er zijn continu diensten; zeven dagen per week tot 23.00. Dit team zorgt voor:

- controle strafbare feiten (samen met afdeling milieu en bouw)
- procesverbaal
- beveiliging
- getuigen voor loterij
- vuurwerk en opslag ervan
- ondersteuning van de politie bij de hondenverordening (loslopende honden).
- een nieuwe taak is toezicht en handhaving op de MRB-verordeningen. Het gaat om de vraag of de belastingen zijn betaald of niet. De politie deed deze taak, maar dat vinden ze niet meer hun taak. Deze taak en de training ervoor moet nog worden opgezet.

Team waren en openbare hygiëne

Het team bestaat uit vijf inspecteurs; waarvan één inspecteur grotendeels voor de veterinaire afdeling werkt. De verwachting is binnenkort een senior inspecteur aan te nemen. Het was lastig om medewerkers te vinden.

De taken zijn:

- advies over vergunningsaanvragen over eet- en drinkwaren voor APV
- advies drank – en horeca vergunningen (Drank- & Horecaverordening)
- advies aan ruimtelijke ordening en juridische zaken over de ventvergunning.
- voorlichting aan stenthouders op de markt geven, bijvoorbeeld bij dia di Rincon aan uitbaters van eetgelegenheden. Het is belangrijk om voorlichting te geven. Dit bevordert de spontane naleving.
- ondersteunende taak bij het nemen van monsters voor drinkwater voor WEB. Het gaat dan om andere producenten van water dan WEB,

bijvoorbeeld van hotels die hun eigen drinkwater hebben. Het lab mag deze niet bemonsteren.

Het team heeft ongeveer genoeg menskracht om de taken op het minimum uit te voeren. Ze zouden graag actiever zijn. Dit is van belang omdat de bevolking van het eiland snel groeit. De kwaliteit van het voedsel moet geborgd kunnen worden. Het team initieert soms actief projecten, zoals ambulante handel, maar dit zouden ze graag meer willen doen.

De Warenwet BES gaat aangepast worden. Dit wist het team niet. Deze wijziging heeft gevolgen in positieve zin, omdat er dan nu actiever geïnspecteerd kan worden op voedselveiligheid bij bedrijven. Het team zou graag meer aan de voorkant controleren en bijvoorbeeld meer samenwerken met BonLab. De wetswijziging biedt hiervoor mogelijkheden.

Als in de aangepaste wet de taak voor toezicht en handhaving van non-food bij de OL-en wordt neerlegt is dit een nieuwe taak, waarvan het team nog niet weet hoe dit uit te voeren. Er zijn geen extra mensen of middelen. Bij non-food gaat het bijvoorbeeld om klimtoestellen, speeltoestellen, machines, auto's en dergelijke. Zo hebben nu auto's het stuur soms aan de verkeerde kant. Onderzoek wijst uit dat er meer ongevallen mee zijn. Ook zijn er arbeidsongevallen met machines. Toezicht en handhaving hierop is belangrijk, maar niet eenvoudig. Het team hoop op ondersteuning hiervoor van de Nvwa. Zij deden deze taak tot de wetswijziging. Met ondersteuning kan het OLB doorgroeien en deze taak op termijn zelfstandig uitvoeren

Vector control

Bij gezondheidszorg zijn vijf inspecteurs voor vector control.

Officemanagement

De diverse teams worden ondersteund door het officemanagement. Het officemanagement bemenst de frontoffice en maakt de planning. Het gaat bijvoorbeeld om de planning voor de controles op elektra. Ook houden ze alle stukken bij en archiveren ze de stukken en nemen ze klachten in. Tot slot houden ze ook de financiën bij, de verlofuren en andere ondersteunende taken voor de bedrijfsvoering van de directie.

Hier zijn drie fte voor. Als alle drie de plekken bezet zijn volstaat dit.

Overige punten

De teams geven op hoofdlijnen de volgende problemen aan in aanvulling op de al genoemde punten:

- digitalisering is nodig. De uitrol van het systeem is net gestart. Voor de directie werkt het nog niet. Alles is daarom nog papier. Dit kost onnodig veel tijd (zie ook taak 13d) bedrijfsvoering en concern).
- er is meer samenwerking nodig met bijvoorbeeld de politie. Dit loopt nog niet altijd goed.
- wet- en regelgeving mist op diverse terreinen en andere wet- en regelgeving loopt achter, bijvoorbeeld wet- en regelgeving voor illegale geneesmiddelen. Bij taak 10d) landbouwontwikkeling en visserij zijn de punten opgenomen voor dieren, planten en de wegenverordening.
- het gemiddelde opleidingsniveau is onvoldoende en de taalbarrière is groot. Dit uit zich onder andere in onvoldoende schrijfvaardigheid in het Nederlands. Dit kan worden opgelost door digitalisering door inhoudelijke- en juridische specialisten. Het gemiddelde opleidingsniveau moet omhoog.

Beleidsoptie Bonaire

De teams geven aan dat verdere professionalisering van toezicht en handhaving nodig is. Er zijn middelen voor meer fte's (onder andere via de bijzondere uitkering uitvoeringskracht), maar de werving verloopt moeizaam. Er is daarom behoefte aan:

- opleidingen en ondersteuning
- opzetten processen en zorgdragen voor implementatie
- beschikbaarheid van kennis en kunde
- middelen voor beschermingsmaterialen

Aanvullend hierop is het van belang dat de grote achterstanden worden weggewerkt, dat is onder andere de illegale stort in de diabaas afgravingen, het opruimen van asbest en andere gevaarlijke stoffen.

Sint Eustatius

Toezicht en handhaving voor natuurgebieden wordt door Stenapa gedaan. Stenapa is de uitvoeringsorganisaties die gemandateerd is voor natuurbeheer en -bescherming.

Een trainee heeft de toezichts- en handhavingstaken geïnventariseerd. Op basis daarvan is de handavingsagenda opgesteld met daarin drie prioriteiten:

- afvalwater
- geluidsoverlast (festiviteiten)
- voedsel

Voor meer taken moeten meer mensen in vaste dienst worden aangenomen. Nu wordt veel met tijdelijke mensen gewerkt. De uitvoering wordt ontwikkeld door de processen te beschrijven daarna kunnen de BOA's er beter mee werken; het geeft hen meer houvast.

Er zijn drie medewerkers voor vectorcontrol. Zij doen ook bredere werkzaamheden, zoals bestrijding van ongedierte. Twee fte erbij zou gewenst zijn.

Voor toezicht en handhaving voor landbouw, visserij, milieu en natuur ligt een verordening bij de eilandsraad. Er zijn vier BOA's die actief als BOA worden ingezet. Er zijn meer medewerkers getraind als BOA. Zij worden voor andere taken ingezet.

Er was één inspecteur voor economisch zaken, winkels en ijkwezen. Deze inspecteur is een andere functie gaan vervullen. De plek is nog niet opgevuld.

In totaal zijn er dus 8 formatieplekken voor toezicht en handhaving. Er is behoefte aan meer fte's. Zowel via de bijzondere uitkering uitvoeringskracht (afsprakenakkoord) als via de pilot voor het regelen van expertises via VNG international (zie ook taak 13f) organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten) zijn er middelen voor extra fte's beschikbaar.

Saba

Toezicht en handhaving voor natuurgebieden wordt door het SCF gedaan. SCF is de uitvoeringsorganisaties die gemandateerd is voor natuurbeheer en -bescherming.

Er was één boa (buitengewoon agent van de politie (bavpol). Vanuit de CN-envelop is in 2023 een tweede boa in dienst gekomen.

Voor bouw- en woningtoezicht is een vacature. Dit wordt nu deels opgevangen door het planningsbureau dat de vergunningen afgeeft.

Voor de Wet publieke gezondheid zijn er twee medewerkers voor voedselveiligheid. Zij gaan langs de groentewinkels, restaurants en dergelijke. Ze hebben wel trainingen gehad, maar zijn niet formeel opgeleid.

Er zijn vier inspecteurs voor vector control. Zij controleren iedere dag een bepaald aantal huizen op muggen. Ze doen ook de rattenbestrijding en dergelijke. Voor deze taak zijn twee fte extra in dienst gekomen vanaf 2023.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

13 juni 2023 is het rapport van de Inspectie Leefomgeving en transport naar de uitvoering van VTH taken voor milieu, bouwen, natuur door de openbare lichamen van Caribisch Nederland, naar de Tweede Kamer is gestuurd, In het rapport adviseert de inspectie de VTH-taken met betrekking tot bouwen, milieu en natuur op de drie eilanden onder te brengen in een Europees Nederlandse omgevingsdienst. Dit is een voorstel tot wijziging van de taakverdeling. Uitvoering van dit voorstel kan ook invloed hebben op andere onderdelen van taak 11a) toezicht en handhaving, bijvoorbeeld het Ijkwezen.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	2.215.000	525.000 (vector control, BOA's, economische zaken)	535.000 (vector control, voedselinspectie, bavpol).
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	0	0	0
Netto lasten OL	2.215.000	525.000	535.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	Bijzondere uitkering uitvoeringskracht, zie taak 13f	Bijzondere uitkering uitvoeringskracht 120.000 (zie ook taak 13f)	60.000 (good governance BU)
Structurele middelen rijk voor boa's voorjaar 2023	40.000	30.000	30.000
Beleidsopties			
Optie 1 professionalisering			
Lasten (jaarlijks)	Professionalisering van het toezicht en handhaving. Er zijn middelen voor meer fte's, maar de werving verloopt moeizaam. Er is daarom aanvullend behoefte aan: <ul style="list-style-type: none"> - opleidingen en ondersteuning - opzetten processen en zorgdragen voor implementatie. - beschikbaarheid van kennis en kunde - middelen voor beschermingsmaterialen 	Er is behoefte aan circa 4 fte extra voor toezicht en handhaving; 2 voor vector control, raming \$ 140.000 Daarnaast is er behoefte aan twee BOA's, procesbeschrijving en ondersteuning daarbij \$ 140.000.	
Optie 2 achterstanden			
Lasten (jaarlijks)	achterstanden wegwerken, dat is onder andere de illegale stort in de diabaas afgravingen, het opruimen van asbest en andere gevaarlijke stoffen.		
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde apparatuur	Apparatuur voor IJkwet BES 2014 en anderszins ondersteuning voor de IJkwet		

Eilandsbrede taken

12. Burgerzaken en basisinfrastructuur

Inleiding beleidsveld

Taken

In dit beleidsveld staan het bijhouden van de registers van de burgerlijke stand, de bevolkingsadministratie en het verstrekken van reisdocumenten centraal. Deze taken worden verricht door de afdeling 'burgerzaken', op de bovenwinden ook 'census' genaamd. Inwoners kunnen hier naartoe voor het doen van aangifte van geboorte, voor het halen van een uittreksel uit de bevolkingsadministratie enzovoort.

Vaak worden er meer diensten verleend door burgerzaken, zoals de uitgifte van rijbewijzen en kentekenplaten en/of worden er meer werkzaamheden verricht zoals de werkzaamheden voor de verkiezingen. Deze taken nemen we ook in dit beleidsveld mee.

De bevolkingsadministratie is in Europees Nederland één van de basisregistraties. De basisregistraties zijn van belang voor de digitalisering van overheidstaken. Digitalisering van de overheid is in Europees Nederland al enkele decennia in ontwikkeling. In 2022 is het traject '*Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren*' gestart. Deze agenda heeft vijf programmalijnen: meedoen, vertrouwen, regie op het digitale leven, een goede digitale overheid en het versterken van de digitale samenleving in het Caribisch deel van het Koninkrijk.

De vijfde lijn is recent gestart en is daarom in een verkennende fase. Digitalisering (inclusief automatisering) is voor de organisatiewijze en kosten van de openbare lichamen van groot belang. Het gaat dan om de vragen wat te digitaliseren en hoe en ook wat (nog) niet. Digitalisering staat enerzijds in de beginfase en kunnen we daarom hier niet met een volledige beschrijving van de taak meenemen. Anderzijds heeft digitalisering – en niet digitaliseren – zoveel gevolgen dat we een doorkijkje naar digitalisering hebben opgenomen.

De in dit beleidsveld opgenomen *eilandelijke taken* zijn:

12a) digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur

12b) bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en (reis)documenten

12c) overige waaronder verkiezingen, rijbewijzen en begraafplaatsen

Relatie met andere eilandelijke taken

De bevolkingsadministratie kan faciliterend zijn voor andere taken, zoals vergunningverlening en taken in het sociaal domein, zoals armoedebestrijding, kinderopvang of publieke gezondheid.

Voor digitalisering van de diensten aan burgers en bedrijven is digitalisering van de organisatie van belang. Dit nemen we mee bij taak 13d) bedrijfsvoering en concern.

Relaties met rijkstaken

Het rijk draagt zorg voor het innen van de inkomensbelasting, verstrekken van onderstand en de zorgverzekering. Hiervoor is een koppeling met burgerzaken efficiënt. Het rijk heeft deze koppeling via de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG).

12a) Digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur

Het traject *'Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren'* is in 2022 gestart. Dit geldt ook voor de programmaliijn: versterken van de digitale samenleving in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Dit onderwerp is in de beginfase. De financiële gevolgen kunnen nog niet in kaart worden gebracht. We beperken ons daarom tot een schets van de programmaliijn.

Beschrijving ontwikkeling

De programmaliijn *'Versterken digitale samenleving in het Caribisch deel van het Koninkrijk'* bestaat op hoofdlijnen uit:

1. doorontwikkelen identiteit- en toegangsstelsel; het gaat dan om:
  - o het introduceren van het burgerservicenummer (BSN)
  - o kwaliteit van adressen
  - o introductie van postcodes
2. verbeteren toegankelijkheid internet (dit heeft een relatie met taak 1c telecommunicatie)
3. analyse & doelbepaling voor de toekomstige inzet

Digitale dienstverlening

Een voor de eilandelijke taken relevant doel van de programmaliijn is *'Overheidsdienstverlening Caribisch Nederland fysiek en digitaal op gelijkwaardig niveau'*

Voor dit doel is het wenselijk dat er een generieke digitale infrastructuur (GDI) van Caribisch Nederland komt. Van belang daarbij is onder andere een goede fasering van het opschonen van informatie, en het ontwikkelen van registraties. Bij het opschonen van informatie gaat het er kort samengevat om dat bijvoorbeeld één persoon overal met dezelfde naam (dezelfde wijze van schrijven e.d.) staat geregistreerd. Uitgangspunt is dan de registratie in de bevolkingsadministratie (zie verder taak 12b). Een andere voorbeeld is dat één gebouw of plek één adres heeft, waar er nu meerdere adressen/aanduidingen kunnen zijn. Hoe de adressen eenduidig te krijgen en vervolgens in een digitaal register op te nemen, is nog in onderzoek. In Europees Nederland is er een Basisregistratie adressen en gebouwen (BAG). Er wordt een scenariostudie uitgevoerd of deze registratie of een ander type registratie het uitgangspunt wordt.

Digitalisering, zoals het gebruik van BSN en Digid, en andere manieren van het hergebruik van gegevens van bijvoorbeeld ingezetenen, heeft veel gevolgen voor de ambtelijke organisatie van de openbare lichamen, zoals, dat:

- er voor een aantal functies minder mensen nodig zijn. Adressen en adresveranderingen hoeven bijvoorbeeld veel minder vaak te worden ingevoerd.
- de ICT-afdelingen zwaarder bemenst moeten worden. Ook is er gedurende de omschakeling extra capaciteit nodig, op ICT-terrein en scholing.
- er beslissingen genomen moeten worden over nieuwe instrumenten en dat werkwijzen aangepast moeten worden. Een voorwaarde voor digitalisering van de dienstverlening is dat de openbare lichamen voldoende digitaal werken en dat de goede tools op een goede manier worden gebruikt. Anders gezegd, werken met diverse excel bestanden volstaat niet. Als iedere afdeling een andere tool heeft, die technisch niet of alleen heel duur kan worden gekoppeld, dan komt de transitie moeilijk tot stand.
- wordt gewerkt aan de eenduidigheid van informatie, zoals dat er een Straatnamenbesluit en een Huisnummerbesluit wordt genomen; dat wil zeggen dat de regelgeving op orde is. Deze voorbeelden vallen onder taak 10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid. Het vergt ook dat verschillende afdelingen elkaar weten te vinden, bijvoorbeeld burgerzaken en ruimtelijke ordening. Als bijvoorbeeld een inwoner bij burgerzaken aan het loket staat met een adres dat burgerzaken niet kent, dan dient dit uitgezocht te worden door de afdeling van ruimtelijke ordening die over de adressen gaat.

Digitale samenleving

De vijfde programmaliijn gaat over een digitale samenleving. De programmaliijn gaat dus behalve over de digitale overheid ook over burgers en bedrijven. Het gaat dan onder andere om hun vaardigheden om internet te kunnen gebruiken voor contact met de overheid, maar ook breder over digitale vaardigheden.

12b) Bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en (reis)documenten

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Onder de taak bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en reisdocumenten valt het volgende:

- het opstellen van geboorte, huwelijk en overlijdens akten, het opnemen van deze akten in de burgerlijke stand, het verwerken van de mutaties (zoals huwelijken, geboortes, emigratie en overlijden) in de basisadministraties persoonsgegevens en het verstrekken van uittreksels en afschriften van akten.
- het verstrekken van diverse documenten aan burgers op basis van de gegevens in de basisadministraties persoonsgegevens. Het gaat dan om de identiteitskaart BES⁴⁰, het reisdocument (paspoort) en diverse uittreksels uit het bevolkingsregister. Het rijbewijs valt hier niet onder, zie daarvoor taak 12c)
- het verstrekken van gegevens aan andere afdelingen van het openbaar lichaam.
- stamboomonderzoek voor erfbelasting en dergelijke
- het sluiten van huwelijken
- doorvoeren van nieuwe gegevens en processen relevant voor burgerzaken. Het gaat dan bijvoorbeeld om straatnaamgeving en huisnummering (zie taak 10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid. Verwacht wordt dat de eilanden ook postcodes, BSN en DigiD krijgen. Ook dit moet worden doorgevoerd.
- diplomastelsel Burgerzaken. Het diplomastelsel is geregeld via de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB). De eilanden zijn verantwoordelijk voor het invullen van de opleidingsbehoefte en de bekostiging ervan.

- het voorbereiden en uitvoeren van verkiezingen en referenda zijn werkzaamheden die aanverwant zijn. Deze hebben we bij taak 12c) overige waaronder verkiezingen, rijbewijzen en begraafplaatsen opgenomen.

Wet- en regelgeving

De taken zijn wettelijke taken:

- de vereisten voor de burgerlijke stand zijn in het Burgerlijk Wetboek BES Boek 1 en onderliggende besluiten, opgenomen.
- in de Wet basisadministraties persoonsgegevens BES en onderliggende besluit en regelingen zijn de wettelijke eisen waaraan de bevolkingsadministraties moeten voldoen opgenomen, zowel wat betreft het verwerken van mutaties, de wijze van bijhouden van de basisadministraties en het verstrekken van gegevens.
- de Paspoortwet bepaalt de vereisten voor paspoorten. (De eisen van de Paspoortwet gelden niet voor de identiteitskaart BES en rijbewijzen.)
- De Wet identiteitskaarten BES, Besluit en Regeling identiteitskaarten BES regelen de identiteitskaart BES. Ook de Wet identificatieplicht BES en de Wet toelating en uitzetting BES zijn relevant.

Behalve wet- en regelgeving zijn er ook eilandelijke verordeningen en regelingen die de openbare lichamen moeten opstellen op hun taken uit te kunnen voeren.

Het geautomatiseerde systeem voor de bevolkingsadministratie heet Piva: Persoonsinformatievoorziening Nederlandse Antillen en Aruba. Dit is als systeem vergelijkbaar met de BRP: Basisregistratie Personen. Modernisering zoals het verplicht gebruik, terugmelding en zelfevaluatie zijn op dit moment nog niet doorgevoerd in Europees Nederland.

Taakverdeling

Het rijk heeft de kaderstellende en de wetgevende taak voor de burgerlijke stand, de bevolkingsadministratie en de (reis)documenten. De eilanden voeren de taken uit.

---

⁴⁰ De identiteitskaart BES is een andere identiteitskaart dan in Europees Nederland. Deze identiteitskaart wordt op met name Bonaire ook wel *sédula* genoemd.

Alle drie de openbare lichamen worden door het rijk ondersteund bij de uitvoering van de taak:

- het rijk draagt zorg voor de vervaardiging van de blanco identiteitskaarten en de distributie daarvan naar de gezaghebbers van de openbare lichamen. Het rijk draagt er tevens zorg voor dat de gezaghebbers beschikken over de apparatuur en overige materialen in verband met het personaliseren van de blanco identiteitskaarten. (Besluit identiteitskaarten BES, artikel 1A).
- het rijk ondersteunt de eilanden bij vraagstukken over capaciteit.
- in 2016 is de taak om zorg te dragen voor het diplomastelsel voor burgerzaken voor gemeenten overgedragen aan de NVVB. Ook in Caribisch Nederland is er behoefte om examens te kunnen afleggen volgens het nieuwe diplomastelsel. Hiervoor worden de toetstermen en examenvragen aangepast aan de situatie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het rijk heeft de NVVB gevraagd hiervoor zorg te dragen.

De taakverdeling leidt tot een bepaalde verdeling van de kosten voor de eilandelijke taken tussen de openbare lichamen en het rijk:

- waar in Nederland het principe van kostendekkende tarieven geldt, is het uitgangspunt van de identiteitskaart BES vooralsnog dat deze betaalbaar moet zijn voor ingezetenen. De eilanden bepalen zelf de kosten voor de identiteitskaart BES. Dit is opgenomen in de legesverordening van de eilanden. Op Bonaire kost de identiteitskaart BES. \$ 8,40 voor ingezetenen van 18 jaar en ouder en \$ 2,90 voor ingezetenen jonger dan 18 jaar. Op Sint Eustatius is dat \$ 15 voor ingezetenen van 18 jaar en ouder en \$ 9 voor ingezetenen jonger dan 18 jaar. Voor Saba is het \$ 14 voor ingezetenen van 18 jaar en ouder. De openbare lichamen dragen \$ 3 af aan het rijk. De rest van het bedrag is voor de werkzaamheden aan het loket op de eilanden.
Het rijk betaalt de kosten, inclusief de vervoerskosten voor de apparatuur en pasjes, voor de identiteitskaart BES.
- voor het paspoort worden alle kosten in het tarief meegenomen. Het paspoort kost in Caribisch Nederland maximaal \$ 123,49 in Europees Nederland is dat maximaal \$ 77,87. Paspoorten voor personen jonger dan 18 jaar hebben een maximum bedrag van \$ 102,88 (Nederland € 58,89). Het verschil in kosten tussen Caribisch en Europees

Nederland zijn de kosten van het verschepen. Het paspoort wordt in Europees Nederland gedrukt.

- er is ondersteuning voor personeel en opleidingen. Als er een capaciteitsprobleem is op een eiland kan burgerzaken contact opnemen met BZK en wordt gekeken of via BZK iemand vanuit een gemeente kan helpen. De reden hiervoor is dat het om specialistische kennis gaat. Het gaat om ondersteuning bij:
  - reguliere taken, als er bijvoorbeeld een plek tijdelijk niet is bezet
  - coaching bij het werk.
  - inhalen achterstanden en opschonen.
- omdat interne uitwisseling van gegevens uit basisadministraties nog niet is geregeld, komt het vaak voor dat burgers om een uittreksel wordt gevraagd. De leges hiervoor verschillen: Bonaire vanaf \$4,75, Saba \$9.
- het ministerie heeft een subsidie verstrekt aan de NVVB voor het aanpassen van toets- en eindtermen voor opleidingen Burgerzaken voor Caribisch Nederland.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

In Europees Nederland zijn op hoofdlijnen de volgende wetten van belang:

- Burgerlijk wetboek boek 1 en boek 10
- Wet Basisregistratie Personen
- Paspoortwet; de paspoortwet regelt zowel het paspoort als de Nederlandse identiteitskaart
- Wet algemene bepalingen burgerservicenummer
- Wet hergebruik overheidsinformatie

Op hoofdlijnen is de structuur dezelfde. Er zijn enkele belangrijke inhoudelijke verschillen in de wet- en regelgeving:

- de burgerlijke stand in Caribisch Nederland is gebaseerd op oudere wetgeving en het internationaal privaatrecht (boek 10) ontbreekt.
- de basisregistratie personen is eveneens op oudere wetgeving gebaseerd waardoor onder andere de ontwikkeling naar digitalisering ontbreekt. In Europees Nederland is er een continu

proces van verbetering en benutting van de basisregistratie personen (BRP). Er is een ontwikkelagenda BRP, waarmee jaarlijks onderwerpen worden geagendeerd die verder worden onderzocht en tot veranderingen kunnen leiden.

- ingezetenen van Caribisch Nederland hebben een ID-nummer en geen BSN. Het BSN is nodig voor bijvoorbeeld DigiD.
- de identiteitskaart BES is een ingezetenenkaart die iedereen die op de eilanden woont moet aanschaffen. Een ingezetenen moet zich kunnen identificeren bij de zorgverzekering om daarvoor in aanmerking te kunnen komen. In Caribisch Nederland geeft de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) *geen* pasje uit, waarmee de ingezetenen kan laten zien dat hij een verblijfsvergunning heeft en rechtmatig verblijft, zoals in Europees Nederland. De identiteitskaart BES heeft daarom ook de functie van identiteitskaart voor vreemdelingen.
- de openbare lichamen verstrekken noodpaspoorten en laissez-passer (tijdelijk reisdocument, bijvoorbeeld bij verlies). In Europees Nederland worden deze verstrekt door de Koninklijke Marechaussee.

De Paspoortwet is een rijkswet. Voor het paspoort in Caribisch en Europees Nederland geldt daarmee dezelfde wet.

Taakverdeling

In Europees Nederland heeft het rijk eveneens de kaderstellende en wetgevende rol. Taken zoals het zorgdragen voor apparatuur en ondersteunen bij capaciteitsvragen heeft het rijk niet in Europees Nederland. In Europees Nederland zijn er daarentegen andere vormen van ondersteuning; zo speelt de NVVB een rol bij de ondersteuning. De openbare lichamen kunnen hier ook gebruik van maken, maar door de afstand, taal en afwijkende wetgeving is dat complex.

Lopende ontwikkelingen

- Voor reizen buiten het eiland is in Caribisch Nederland een paspoort nodig. Met de identiteitskaart BES kan niet worden gereisd. Er is een pilot met reizen met de identiteitskaart BES tussen vijf eilanden van het Koninkrijk (Arubanen kunnen wel reizen, maar anderen kunnen niet naar Aruba).

- Het streven is het BSN te introduceren op de eilanden in 2025. Er is een wetsvoorstel in voorbereiding om dat te regelen. De technische voorbereiding van dit traject is begonnen. Het BSN wordt in Piva ingebouwd, omdat overgaan van Piva naar BRP en dan BSN invoeren lang zou duren en te complex is.
- Met invoering van het BSN kan Digid worden ingevoerd. Digid maakt het voor ingezetenen mogelijk overheidsdiensten digitaal af te nemen. In diverse wetten in Caribisch Nederland is de verschijningsplicht opgenomen. Dit betekent dat burgers in Caribisch Nederland weinig online kunnen regelen. Een verhuizing kan bijvoorbeeld niet online worden doorgegeven. Ook worden verhuizingen niet automatisch doorgegeven naar andere afdelingen binnen het openbaar lichaam. Voor een verklaring omtrent gedrag (VOG) moet een burger een uittreksel aanvragen bij een loket van het openbaar lichaam om vervolgens met deze verklaring naar een ander loket van het openbaar lichaam te gaan. De openbare lichamen bereiden eilandverordeningen voor waarin dit wordt aangepast en de Piva-gegevens mogen worden hergebruikt.
- De huidige Identiteitskaart BES is aan het einde van de technische levensduur, onder andere qua productiemethode en echtheidskenmerken. Daarnaast is de huidige Identiteitskaart BES nu niet geschikt als eID-middel voor DigiD. In de komende jaren zal besloten moeten worden over vervanging van de identiteitskaart BES.

Uitvoering per eiland

Op 10-10-10 hadden alle drie de eilanden een achterstand wat betreft digitalisering van de aktes, het klimaatbestendig bewaren van de papieren aktes en het opschonen van Piva. In de afgelopen jaren zijn hier stappen in gemaakt.

Bonaire

De afdeling burgerzaken op Bonaire heeft acht fte's voor achter de balie en drie fte's niet achter de balie: een kwaliteits/beleidsmedewerker, een applicatiebeheerder en een afdelingshoofd. Het aantal medewerkers is gelijk aan het aantal in 2011, terwijl er toen veel minder inwoners waren. Omgerekend naar normen die in Europees Nederland gangbaar zijn zouden

er nog 1,5 tot 3 fte extra bij moeten achter de balie. Er wordt nu wel voor een extra fte geworven. Daarna is dan nog een tekort van 1,5 tot 2 fte baliemedewerkers. Te weinig fte's uit zich in wachttijden. Mensen die iets willen aanvragen moeten vier weken wachten. Een halve fte voor kwaliteit is ook wenselijk, omdat er nu geen achtervang is.

In 2024 is er een paspoortpiek, omdat het paspoort vanaf 2014 tien jaar geldig is in plaats van vijf jaar, zoals het daarvoor was. Dit geeft extra druk op de capaciteit. Ook zijn er dan meer aanvraagstations nodig. Er zijn er nu drie, dat moeten er dan vier of vijf zijn. Ook moeten er meer loketten zijn. In het huidige gebouw is daar geen ruimte voor. Alleen als er meer wordt gedigitaliseerd zou er minder ruimte voor uitbreiding nodig zijn. Door de druk op het personeel is er geen tijd over voor scholing.

De facilitering door BZK en de Rijksdienst voor identiteitsgegevens (RvIG) wordt als ondersteunend ervaren.

Het inscannen van aktes is nog niet volledig. De afgelopen jaren zijn nieuwe aktes niet meer gescand. Dit omdat de scanners niet meer allemaal functioneel zijn als gevolg van een inbraak. Het streven is dit binnenkort weer op te pakken.

De druk op het personeel zou minder kunnen als de wetgeving wordt aangepast. Het gaat dan om wetswijzigingen die worden voorbereid, zoals het afschaffen van de verschijningsplicht, maar ook om diverse andere wetten. Een overzicht van problemen in de wetgeving zijn opgenomen onder 'mogelijke toekomstige ontwikkelingen'.

Een ander probleem is de digitalisering. Er wordt op Bonaire gewerkt aan de ICT, zie taak 13d) bedrijfsvoering en concern, maar er is nog geen duidelijke keuze gemaakt voor het geheel aan ICT-tools. Voor burgerzaken is dat essentieel. Systemen voor bijvoorbeeld vergunningen, moeten aan Piva kunnen worden gekoppeld anders kunnen adresgegevens niet worden uitgewisseld.

Behalve afdelingen binnen het OLB zou ook meer digitaal met het RCN kunnen worden afgehandeld. Dit gebeurt in de praktijk niet of nauwelijks.

De afdeling burgerzaken zou graag aansluiten bij de nieuwste ontwikkelingen van het Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG), namelijk een BAG met geo-informatie. Door hierop aan te sluiten kunnen digitaliseringsstappen worden overgeslagen (het huidige BAG). In een BAG met geo-informatie staan kaarten centraal.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius is het archief van burgerzaken op orde; zowel op papier als digitaal. Piva is opgeschoond en in orde. Er zijn dus belangrijke stappen gezet afgelopen jaren. Het rijk heeft hierbij ondersteund.

De volgende stap is dat medewerkers worden bijgeschoold en de processen en het systeem beheersen. Er is een offerte aangevraagd voor opleidingen. De kosten daarvan voor een beperkt aantal dagdelen werden te hoog bevonden. In de plaats daarvan krijgt de afdeling voor één jaar ondersteuning van een medewerker die vanuit Europees Nederland is gedetacheerd. De ondersteuning is er voor de medewerkers en het hoofd. De afdeling heeft drie fontoffice medewerkers, twee backoffice medewerkers en een hoofd.

Burgerzaken doet ook het afhandelen van diverse betalingen, zoals van de motorrijtuigbelasting (zie ook onder 'algemeen besteedbare eigen inkomsten'). Het streven is een 'one stop shop', maar dat is lastig met veel systemen. Bovendien voldoet het gebouw als kantoor, maar is het niet geschikt voor de loketfunctie, omdat er weinig ruimte is. Met een nieuw overheidsgebouw wordt dat probleem opgelost (zie taak 13e) huisvesting en archief.

Digitaal zijn er ook gewenste ontwikkelingen. De adressen in Piva en het betalingssysteem zijn bijvoorbeeld niet gekoppeld. Hierdoor moet een adresverandering op meer plekken worden ingevoerd. Dit geldt ook voor adreswijzigingen bij bijvoorbeeld het water- en energiebedrijf STUCO. De eilandverordening kan hierop worden aangepast.

Doorgeven van verhuizingen op het eiland en naar en van het eiland gebeurt niet vaak genoeg. De consequenties van het doorgeven en het niet doorgeven van verhuizingen zouden duidelijker moeten worden gecommuniceerd. Ook moet er nog worden gewerkt aan het regelmatig opschonen van adressen. Dat kan beter als ingezetenen zich er meer van bewust zijn dat het belangrijk is een verhuizing door te geven.

Daarnaast is het beter gebruik van adressen op het eiland van belang. Er is een systeem voor adressen, echter de post, en ook de inwoners zelf, maken niet altijd correct gebruik van de adressen. Ook dit vraagt om meer communicatie en uitleg.

Saba

Bij burgerzaken op Saba werken twee loketmedewerkers. De medewerker IT werkt ook bij burgerzaken. Eén medewerker is Sabaans. Het voordeel hiervan is dat zij weet waar iedereen woont en de adressen kent. De andere medewerkers komen uit Europees Nederland. Het OLS vindt het belangrijk dat er ook altijd een medewerker van Saba werkt. Het is wel een zorg of dat ook kan. Bij tijdelijke vervulling van een plek, bijvoorbeeld vanwege zwangerschapsverlof wordt de functie vervuld vanuit Europees Nederland. Stamboomonderzoek voor grondzaken is problematisch. De notaris vraagt burgerzaken dat uit te zoeken. Dit komt enerzijds omdat het Burgerlijk Wetboek is verouderd. Anderzijds komt dit omdat er in het verleden geen Verklaring van Erfrecht is opgesteld. Dit is soms diverse generaties niet gebeurd. Soms is het wel duidelijk dat iemand een stuk land bezit, maar moet hij/zij het toch bewijzen over een erg lange periode.

Over straatnamen en huisnummers is vooral communicatie nodig. De belangen van de processen moeten duidelijker zijn, bijvoorbeeld dat het belangrijk is dat je binnen vijf dagen doorgeeft dat je verhuist bent. Daar moeten mensen goed over worden geïnformeerd.

Saba wil graag het BSN, omdat dit studenten en anderen die in Europees Nederland gaan wonen helpt. Ook symbolisch is het van belang, omdat het laat zien dat Saba onderdeel is van Nederland. Ook vindt Saba het belangrijk dat de overheid informatie kan delen en dit digitaal doet. Nu zijn er regelmatig dingen die fout gaan, bijvoorbeeld rond de zorgverzekering, terwijl iemand wel een identiteitskaart BES heeft.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Identiteitskaart BES

- Het is een overweging de identiteitskaart BES te vervangen door de Nederlandse identiteitskaart (NIK). Dit is pas een optie als het BSN is ingevoerd. De vervanging van de identiteitskaart BES heeft diverse gevolgen, omdat de identiteitskaart BES nu ook een vreemdelingenpas en een zorgpas is. Een alternatief is het verbeteren van de identiteitskaart BES met echtheidskenmerken.
- De identiteitskaart BES kent een hoog verliespercentage en is daarmee duur in de uitvoering. Dat kan komen omdat het document goedkoop is. Op Bonaire is het tarief na verlies \$ 5,59 hoger.

Verouderde wetgeving

De huidige wetgeving is grotendeels overgezette Antilliaanse wetgeving en niet meer of beperkt geactualiseerd sinds 10/10/10. Het achterblijven van wetgeving heeft gevolgen voor het werk en ook voor het gebruik kunnen maken van Europees Nederlandse kennis. Sint Eustatius heeft de volgende voorbeelden aangegeven:

- Burgerlijk Wetboek BES boek 10 internationaal privaatrecht ontbreekt. Dit betekent bijvoorbeeld dat schrijfwijzen van namen van andere landen niet worden erkend. Ingezetenen worden daarom ingeschreven met de schrijfwijze volgens de BES-wetgeving.
- Burgerlijk Wetboek BES boek 1 is er wel, maar is verouderd en is niet geactualiseerd de afgelopen tien jaar.
  - Het gaat dan bijvoorbeeld om de bevoegdheden van de ambtenaar van de burgerlijke stand, zoals het kunnen aanpassen van kennelijke schrijf- en spelfouten in akten. Hiervoor moeten de openbare lichamen naar de officier van Justitie in plaats van dat ze het zelf kunnen afhandelen. De commissie van advies burgerlijke stand en nationaliteitsrecht is niet genoemd als adviesorgaan binnen het BW BES. Dit is wel in Nederland geregeld (BW 1 afdeling 14). De Commissie heeft tot taak desgevraagd advies uit te brengen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand of een ander bestuursorgaan over vragen betreffende de rechtstoepassing van de burgerlijke staat of de nationaliteit. Het betreft dan vragen die een principieel of structureel

- karakter dragen. Wanneer een advies van algemeen belang is, wordt het uitgebracht in de vorm van een Officiële Mededeling waaraan bekendheid wordt gegeven door toezending aan alle gemeenten en publicatie in de Staatscourant. De Commissie buigt zich voorts in goed overleg met de praktijk over de toekomst van de burgerlijke stand in de informatiesamenleving.
- Ontwikkelingen in Europees Nederland, zoals bepalingen over bijvoorbeeld weigerambtenaren, zijn niet aangepast in Caribisch Nederland.
  - De Wet rechten burgerlijke stand en het Legesbesluit akten burgerlijke stand zijn niet van toepassing op de BES. Er is dus geen goede grondslag voor de leges. Dit regelen de openbare lichamen met een legesverordening, maar dit zou eenduidiger geregeld kunnen. De termijn voor in- en uitschrijving in de Wet basisadministratie persoonsgegevens BES kan leiden tot inconsistenties voor Europees Nederlandse ingezetenen. Bijvoorbeeld als iemand vanuit Europees Nederland zich voor zes maanden vestigt in Caribisch Nederland dan hoeft deze persoon zich niet uit te schrijven uit de Europees Nederlandse gemeente waar hij woont (dat zou wel moeten bij een verblijf van acht maanden of langer). Bij een verblijf van langer dan vier maanden in Caribisch Nederland moet iemand zich in laten schrijven in Piva. Dus ook de persoon uit het voorbeeld die zes maanden verblijft. Inschrijven in Piva kan echter niet als iemand nog in lijn met de regels in Europees Nederland is ingeschreven. Dit kan worden opgelost door aanpassing van de termijnen in de relevante wetten.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	930.000	400.000	160.000
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	200.000	40.000	30.000
Netto lasten OL	730.000	360.000	130.000
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings rijk	Introductie BSN		
Beleidsopties			
Optie 1 capaciteitsprobleem i.v.m. groei aantal inwoners			
Lasten (jaarlijks)	140.000 (exclusief paspoortpiek)		
Optie 2 paspoortpiek			
	Tijdelijk extra personeel en een extra station \$ 250.000	PM	PM
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ondersteuning voor inhalen achterstanden, apparatuur e.d. voor de identiteitskaart BES, capaciteit*	810.000	525.000	315.000
Ondersteuning diplomastelsel (incidenteel)	68.000 voor de drie eilanden samen		

* De ondersteuning van het rijk voor de taken is berekend als een gemiddelde over de afgelopen tien jaar. De bijzondere uitkeringen zijn daarbij meegenomen, omdat dit maar een klein deel van het bedrag is en voor eenzelfde type ondersteuning is als de bijdrage in 'natura', dat wil zeggen door het rijk betaald. Een deel van de ondersteuning betreft het inhalen van achterstanden, zoals het opschonen van Piva en het digitaliseren van aktes. Nu deze achterstand is ingehaald is deze bijdrage niet meer nodig. Het is niet goed meer te reconstrueren wat achterstand inhalen is en wat ondersteuning bij het 'reguliere werk', zoals het leveren van een medewerker, is. Bovendien is er in zekere zin een nieuwe achterstand ontstaan, omdat de eilanden aan het begin staan van digitalisering. De bedragen zijn daarom zonder correctie voor inhalen achterstanden opgenomen.

12c) Overige waaronder verkiezingen, rijbewijzen en begraafplaatsen

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij deze taak hebben we enkele financieel kleine onderwerpen bij elkaar gezet. De taken worden op een verkorte manier beschreven. Het gaat om:

- het voorbereiden en uitvoeren van verkiezingen en referenda. Bij de verkiezingen gaat het om:
  - de eilandsraadsverkiezingen
  - verkiezingen voor de Tweede Kamer.
  - verkiezingen voor het Europees Parlement
  - sinds 2019 kunnen de inwoners van de eilanden ook stemmen voor het Kiescollege (het Kiescollege stemt voor de Eerste Kamer).
- rijbewijzen: de taken van het beleid en het maken van regelgeving tot en met de afgifte van rijbewijzen en andere aanverwante documenten (bijvoorbeeld kentekenbewijzen) liggen bij de eilanden. Vanuit de rijksoverheid zijn geen normen opgelegd. De eilanden hebben hiervoor ieder hun eigen eilandverordening.
- de eilanden zijn verplicht te zorgen voor begraafplaatsen volgens de Begrafeniswet BES. Dit kan door ze zelf te hebben en beheren, het kan ook door een private partij. Veel begraafplaatsen zijn kerkelijk, dat wil zeggen privaat.

Wet- en regelgeving in vergelijking met Europees Nederland

- verkiezingen worden georganiseerd volgens dezelfde wet- en regelgeving als in Europees Nederland. Als er wijzigingen zijn, zoals nieuwe procedures of vereisten aan stemlokalen, dan geldt dit voor Caribisch en Europees Nederland.
- rijbewijzen: in Europees Nederland geven gemeenten het rijbewijs af, maar is de wetgeving hierover landelijk, dat wil zeggen het is op landelijk niveau geregeld wat de vereisten voor het halen van een rijbewijs zijn, evenals hoe een rijbewijs eruit ziet.

- begraafplaatsen: dit wordt geregeld door de Begrafeniswet BES. De verantwoordelijkheid voor begraafplaatsen is voor gemeenten dezelfde als voor de eilanden.

Taakverdeling

In de praktijk zijn er enkele verschillen in de uitvoering:

- de stempassen en kieslijsten worden in Europees Nederland gedrukt en verscheept naar de eilanden. Dit omdat het speciaal drukwerk vergt met echtheidskenmerken.
- het RCN kreeg een bijdrage van \$ 400.000 voor de opkomstcampagne; kandidaatstelling en opkomst om te stemmen.

Uitvoering per eiland

Bonaire

Verkiezingen

De stempassen arriveerden laat; op een moment dat ze al verstuurd hadden moeten zijn. De verkiezingen kosten relatief veel tijd, omdat er geen OSV - ondersteuningssoftware verkiezingen is. Ook gaan de stempassen niet met een apparaat in een envelop. Er moeten daarom 16.000 keer handmatig stempassen in enveloppen worden gestopt.

De kosten voor verkiezingen zijn meegenomen bij de kosten van taak 12b) bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en (reis)documenten, omdat we de kosten niet goed konden onderscheiden.

Rijbewijzen

Op Bonaire is er een bureau rijbewijzen. Er is een register en er zijn examinatoren. Burgerzaken heeft het mandaat voor het afgeven van rijbewijzen.

Het bureau rijbewijzen bestaat uit vier examinatoren. De wens is een extra examiner. Dit omdat er rijlessen gegeven moeten worden en rijinstructeurs moeten worden opgeleid.

Het OLB heeft een verkeersverordening. Dit is een kapstokverordening. Vanwege de groei van het eiland ontstaat een aantal problemen.

- de verkeersdruk is groot. Er zijn bijvoorbeeld veel grote vrachtwagens. De verkeersveiligheid wordt complexer. Het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR) maakt in Europees Nederland een onderscheid tussen beroepsmatig en niet-beroepsmatig vervoer. Dit onderscheid is er bij het OLB niet. Het OLB zou graag van het CBR leren.
- een probleem is dat er geen APK – keuring is op Bonaire. Er is ook geen keurlokaal. Gezien het aantal voertuigen vindt de afdeling rijbewijzen wel dat er met APK begonnen zou moeten worden, bijvoorbeeld door twee of drie garages de keuringen te laten doen. De APK is belangrijk voor de verkeersveiligheid. Om nadere regels op te stellen voor het keuren van voertuigen zou de afdeling graag met de Dienst wegverkeer (RDW) in Europees Nederland sparren.
- de voertuigregistratie is niet optimaal. Het is bijvoorbeeld niet bekend of iemand een benzine of dieselauto heeft. Voor een benzineauto wordt minder belasting betaald. Het rijk (vanuit digitalisering) kijkt of er samen met de eilanden een voertuigenregister opgezet kan worden.
- alle voertuigen mogen op de weg, bijvoorbeeld golfkarretjes. Ook is er overal bouwverkeer. Een optie is te regelen dat bepaalde voertuigen alleen in de bebouwde kom mogen of juist niet, of alleen bepaalde rijroutes. Er is wel een verbod voor het vervoer van afgewerkte olie; dit mag alleen via bepaalde routes over het eiland. Dat omdat het een gevaarlijke stof is.

Het OLB kan in de verkeersverordening bovenstaande regelen. Dit vergt echter wel veel kennis. Bovendien moet vooral voor de eerste twee punten een systeem worden opgezet en geïmplementeerd.

Bonaire geeft aan dat er ook problemen in de wetgeving zijn voor rijbewijzen, dat wil zeggen een rijbewijs van Caribisch Nederland wordt in de EU niet erkend, uitgezonderd Europees Nederland en België. Dit geeft problemen, bijvoorbeeld als iemand met een CN-rijbewijs een aanrijding heeft in Portugal. Het krijgen van technische en juridische bijstand is dan lastig

Begraafplaatsen Bonaire heeft geen kosten voor begraafplaatsen.

Sint Eustatius

Verkiezingen

De kosten voor verkiezingen zijn naar verwachting \$ 27.000 in 2023. Berekend als jaargemiddelde gaan we uit van \$ 20.000 per jaar.

Rijbewijzen Sint Eustatius heeft een klantenloket. Het streven is een doorontwikkeling naar een 'one stop shop'. Bij het klantenloket kan onder andere de motorrijtuigenbelasting worden betaald. De baten voor rijbewijzen en andere verkeersgerelateerde betalingen zijn circa \$ 20.000 per jaar. De personeelslasten en andere lasten ramen we – naar rato van de verhouding van de baten bij het klantenloket/burgerzaken - op \$ 60.000.

Begraafplaatsen Er is geen structureel budget voor begraafplaatsen. Het OLE adviseert en helpt indien nodig. Dat vanuit de afdeling voor onderhoud en beheer van de openbare ruimte.

Saba

De kosten voor verkiezingen en rijbewijzen zijn bij Saba gemiddeld \$ 10.000 en \$ 80.000. De inkomsten voor de rijbewijzen zijn \$ 15.000.

De kosten voor de begraafplaatsen zijn jaarlijks rond de \$ 5.000.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	180.000 (exclusief verkiezingen, deze zijn bij taak 12b) opgenomen))	80.000 (exclusief kosten begraafplaatsen, deze zijn bij de afdeling onderhoud opgenomen, dat is taak 9a)	10.000 (verkiezingen) 80.000 (rijbewijzen en overig verkeer) 5.000 (begraafplaatsen) 95.000
OL baten taakgebonden eigen inkomsten	95.000	20.000	15.000
Netto lasten OL	95.000	60.000	80.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	Als er wetswijzigingen zijn die tot hogere kosten leiden en in Europees Nederland worden gecompenseerd dan wordt ook Caribisch Nederland gecompenseerd. De recente wijzigingen zijn; <ul style="list-style-type: none"> • een nieuwe procedure voor het vaststellen van de verkiezingsuitslag. Hiervoor is \$ 13.000 structureel beschikbaar gesteld voor de drie eilanden samen (bedrag per inwoner) • een eenmalig bedrag voor het toegankelijk maken van stemlokalen: dit is \$ 10.000 voor de drie eilanden samen. 		
Beleidsopties			
Optie 1 capaciteitsprobleem i.v.m. groei aantal inwoners Bonaire			
Lasten (jaarlijks)	100.000 (uitbreiding i.v.m. meer inwoners)		
Optie 2 ontwikkeling APK, beroepsverkeer, regulering verkeersstromen i.v.m. groei Bonaire			
Lasten (jaarlijks)	100.000 ontwikkeling APK, beroepsverkeer, regulering verkeersstromen Dit vraagt capaciteit en kennis van het CBR, RDW en eventuele andere organisaties.		
Optie 3 voertuigenregister			
Lasten (jaarlijks)	Deze optie is in een verkennende fase van de eilanden met het rijk (digitalisering)		
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
	De stempassen en kieslijsten worden in Europees Nederland gedrukt en verscheept naar de eilanden. Dit omdat het speciaal drukwerk vergt met echtheidskenmerken. Het RCN kreeg een bijdrage van \$ 400.000 voor de opkomstcampagne; kandidaatstelling en opkomst om te stemmen.		

13. Bestuur en bedrijfsvoering

Inleiding beleidsveld

Taken

In dit beleidsveld zijn taken opgenomen voor bestuur en bedrijfsvoering. Bij het bestuur gaat het om het bestuur zelf, dat zijn de gezaghebber, de gedeputeerden en de eilandsraad. Het gaat ook om de wettelijk verplichte taken van de gezaghebber en voor de eilandsraad, waaronder de griffier en de rekenkamer. Alle andere ondersteuning van het bestuur is samengenomen met bedrijfsvoering en concern.

De taak 'rampenbestrijding en crisisbeheersing' hebben we in dit beleidsveld opgenomen, omdat de gezaghebber hier een belangrijke rol heeft, evenals het bestuurscollege en de eilandssecretaris.

Bij bedrijfsvoering gaat het om taken die ondersteunend zijn aan het primaire proces, dat wil zeggen personeelszaken, financiën, ICT, communicatie, huisvesting, post, documentaire informatievoorziening en juridische zaken. Het kan ook gaan om strategische ondersteuning, zoals de organisatie-inrichting. Wij delen bedrijfsvoering als volgt in:

- de kosten van de diverse afdelingen bedrijfsvoering, inclusief de kosten van ICT; dit is bedrijfsvoering en concern
- de huisvestingskosten van ambtenaren en bestuur van de openbare lichamen en het archief
- overige kosten, zoals opleidingskosten en reiskosten voor de ambtelijke organisatie en bestuur. Dit is breder dan bedrijfsvoering. Wij nemen deze kosten hier apart, omdat het kosten zijn die voor alle organisatieonderdelen van belang kunnen zijn. Ook de kosten voor 'uitvoeringskracht' en 'bestuurskracht' nemen we hier mee als we de kosten niet kunnen toedelen aan de taken. Het gaat daarbij vooral om kosten voor extra fte's vanuit bijzondere uitkeringen.

De in dit beleidsveld opgenomen eilandelijke taken zijn:

- 13a) gezaghebber, gedeputeerden en eilandsraad
- 13b) ondersteuning eilandsraad en gezaghebber

- 13c) rampenbestrijding en crisisbeheersing
- 13d) bedrijfsvoering en concern
- 13e) huisvesting en archief
- 13f) organisatie algemeen, zoals opleidingen, reis- en verblijfskosten

Relatie met andere eilandelijke taken

De taken 13d) 13e) en 13f) hebben een relatie met alle eilandelijke taken. Het gaat kort samengevat om sturing op taken als ook de ondersteuning van medewerkers, zoals een werkplek, een computer, evenals dat het salaris wordt betaald.

Taak 13c) rampenbestrijding en crisisbeheersing heeft een relatie met met name taak 3a) publieke gezondheid. Dit omdat de coördinatie van geneeskundige hulp bij ongevallen en rampen een taak van de afdeling publieke gezondheid is.

Relaties met rijkstaken

Er zijn enkele taken waarvoor de gezaghebber verantwoordelijk is, zoals voor crisisbeheersing (taak 13c) rampenbestrijding en crisisbeheersing. Deze taak van de gezaghebber heeft een relatie met rijkstaken, zoals brandweer en politie.

Normering kosten en ondersteuning primair proces

Kosten van bedrijfsvoering en andere ondersteunende taken worden meestal uitgedrukt als percentage van het primair proces. Het gaat dan om een opslagpercentage. Ook in dit onderzoek maken we gebruik van een opslagpercentage. De uitwerking van de kosten is evengoed van belang, namelijk voor de bepaling van het opslagpercentage. In hoofdstuk 5 van het eindrapport werken we het opslagpercentage uit voor 'ondersteuning primair proces', hieronder vallen de taken:

- 13b) ondersteuning eilandsraad en gezaghebber
- 13d) bedrijfsvoering en concern, waaronder ICT, personeelszaken, overige, zoals voertuigen, telefoonkosten, drukkosten, onderzoek
- 13e) huisvesting en archief
- 13f) organisatie algemeen, zoals opleidingen, reis- en verblijfskosten

13a) Gezaghebber, gedeputeerden en eilandsraad

Deze taak kent met name voorgeschreven kosten – met een minimum en maximum. Deze kosten zijn het uitgangspunt voor deze taak. Deze taak beschrijven we daarom op een aangepaste manier.

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak en wet- en regelgeving

Ieder eiland heeft een gezaghebber, gedeputeerden en een eilandsraad. Bonaire heeft drie gedeputeerden en een eilandsraad met negen leden. Sint Eustatius en Saba hebben ieder twee gedeputeerden en vijf eilandsraadsleden. Deze aantallen zijn bepaald in de Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (WolBES).

In 2018 heeft het rijk bestuurlijk ingegrepen bij Sint Eustatius. Ten tijde van ons onderzoek zijn de bevoegdheden weer vrijwel allemaal teruggelegd bij het bestuur van het eiland. Maart 2023 zijn er op Sint Eustatius, tegelijkertijd met Bonaire en Saba, verkiezingen geweest. Voorjaar 2023 wordt de procedure gestart voor het werven van een gezaghebber. Ook het traject van teruggave van het budgetrecht is gestart. Wij gaan voor Sint Eustatius daarom uit van eenzelfde staatkundige situatie als voor Saba en Bonaire.

Bezoldigingsklassen

De salariskosten, vergoedingen, uitkeringen en pensioenen zijn wettelijk bepaald en gemaximeerd in het Rechtspositiebesluit politieke gezagdragers BES en het Pensioenbesluit politieke gezagdragers BES. De salarissen en vergoedingen van de bestuurders zijn ingedeeld in bezoldigingsklassen die zijn gekoppeld aan de inwoneraantallen van de eilanden. Dit is ook in Europees Nederland zo geregeld. In figuur 9 zijn de bezoldigingsklassen voor de eilanden opgenomen.

Figuur 9 bezoldigingsklassen Caribisch Nederland

Bezoldigingsklasse	Inwonersaantal
1	0-10.000
2	10.001- 15.000
3	15.001 – 20.000
4	20.001 – 25.000
5	25.001 of meer

Het Rechtspositiebesluit politieke gezagdragers BES geeft de eilandsraad de mogelijkheid bij de minister van BZK een verzoek in te dienen om de vergoedingen voor de bestuursperiode te verhogen met een of twee inwonersklassen. Dit wordt de opklassificatie genoemd. De reden hiervoor is dat de openbare lichamen zwaardere taken hebben dan een gemiddelde gemeente van dezelfde omvang. Dit vanwege de geïsoleerde positie en taken als een luchthaven of zeehaven.

Saba en Sint Eustatius zitten op basis van het inwoneraantal in klasse 1. Zij kunnen opklassificatie vragen voor klasse 2 of 3. Bonaire zit op basis van het inwoneraantal (24.090 op 1 januari 2023) in klasse 4 en kan opklassificatie vragen naar klasse 5. Dit is de maximum klasse.

Salarissen

In figuur 10 zijn de salarissen voor 2023 opgenomen.

Figuur 10 Bezoldiging per 1 januari 2023 (Rechtspositiebesluit politieke gezagdragers BES)

Klasse	Gezaghebber	Gedeputeerden	Eilandsraadsleden
1	\$ 68.060	\$ 59.621	\$ 6.505
2	\$ 81.024	\$ 67.991	\$ 7.334
3	\$ 93.986	\$ 76.360	\$ 8.164
4	\$ 106.950	\$ 84.730	\$ 8.992
5	\$ 119.914	\$ 93.099	\$ 9.822

Dit betekent dat de totale salarislasten voor de eilanden voor 2023 zit in de bandbreedte, zoals weergegeven in figuur 11.

Figuur 11 bandbreedte salarissen

	Bezoldigingsklasse	maximale opklassificatie
Bonaire	442.068	487.609
Sint Eustatius	219.827	287.526
Saba	219.827	287.526

Uitkeringen en vergoedingen

De volgende vergoedingen zijn van toepassing:

- onkostenvergoeding eilandsraadsleden Bonaire \$1.543, Sint Eustatius \$1.382, Saba \$1.382
- presentiegelden commissieleden, niet zijnde raadsleden: \$ 81 voor Bonaire, \$ 73 voor Sint Eustatius en Saba per vergadering. We schatten dat er voor Bonaire tussen de 0 en 3 commissieleden zijn en voor Saba en Sint Eustatius ieder tussen de 0 en 2 leden met voor alle drie de eilanden maximaal 12 vergaderingen per jaar.
- vakantie-uitkering 8,33% van de bezoldiging van de gezaghebber en gedeputeerden
- eindejaarsuitkering 8,33% voor gezaghebber en gedeputeerden
- toelage representatie- en andere kosten gezaghebber 10% van de bezoldiging
- toelage representatie- en andere kosten gedeputeerden 6% van de bezoldiging
- de gezaghebber en eilandgedeputeerden van Sint Eustatius en Saba ontvangen een Saba/Statia-toelage van 2,5%.
- de gezaghebber en eilandgedeputeerden van Sint Eustatius respectievelijk Saba ontvangen een vereveningtoelage van 9,6% respectievelijk 9,5%.

Het rechtspositiebesluit politieke gezagdragers is limitatief; wat niet is opgenomen wordt in principe niet uitgekeerd.

Reis- en verblijfskosten van en naar Europees Nederland berekenen wij niet specifiek voor bestuurders, maar nemen we mee onder de reis- en verblijfskosten voor de organisatie, zie taak 13f) organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten.

Kiescollege

Sinds 2019 kunnen de inwoners van de eilanden ook stemmen voor het Kiescollege (het Kiescollege stemt voor de Eerste Kamer).

Een lid kiescollege krijgt een betaling conform de eilandsverordening, met een maximum van \$ 74 per vergaderingen volgens het Rechtspositiebesluit politieke gezagdragers BES. De verordeningen en bedragen hebben we niet gevonden. We veronderstellen dat de berekening van de presentiegelden commissieleden inclusief de betaling van de lid van het kiescollege is.

Figuur 12 bandbreedte vergoedingen

	Minimum	Maximum
Bonaire	104.182	112.061
Sint Eustatius	74.739	98.176
Saba	74.551	97.930

Pensioenen, uitkeringen en ziektekosten

Voor pensioenen, uitkeringen en ziektekosten geldt volgens artikel 31 van het Pensioenbesluit politieke gezagdragers BES dat eenzelfde percentage wordt ingehouden als voor ambtenaren, dat is artikel 1, eerste lid van de Ambtenarenwet BES.

Voor de ziektekostenverzekering wordt een premie aan een verzekeraar afgedragen.

Voor pensioenen wordt de werknemerspremie ingehouden. Dit betekent dat er voor de pensioenen ieder jaar een bedrag op het salaris wordt ingehouden dat wordt toegevoegd aan de voorziening voor pensioenen. Dit is in de bedragen in figuur 11 meegenomen. Daarnaast wordt er een bedrag voor het werkgeversdeel van de pensioenen aan de voorzieningen toegevoegd; dat is extra ten opzichte van figuur 11. Het precieze bedrag hiervoor is afhankelijk van hoe lang ex-politieke gezagdragers een beroep doen op de pensioenvoorziening. Voor het ramen van de jaarlijkse toevoeging nemen we de voorziening van Bonaire en delen deze door 15. (Dit is ongeveer gelijk aan de toevoeging aan de voorziening op Bonaire; Bonaire volgt dus een vergelijkbare berekeningswijze). Voor Sint Eustatius en Saba nemen we een

daarvan een percentage gebaseerd op de verhoudingen in de totale salarislasten (figuur 11). Voor Bonaire ramen we \$ 200.000, voor Sint Eustatius en Saba \$ 120.000.

De openbare lichamen zijn ook verantwoordelijk voor de uitkering van de politieke gezagsdragers als zij na hun aanstelling geen ander werk hebben of met pensioen zijn. Ook hiervoor geldt dat het bedrag dat nodig is afhankelijk is van het beroep dat erop wordt gedaan, dat wil zeggen hoeveel ex-gedeputeerden en gezaghebbers zijn er? En hebben ze na hun aanstelling als politieke gezagsdragers een andere baan of zijn ze met pensioen of doen ze een beroep op wachtgeld? Voor de uitkering ramen wij 42% van de salarissen van de gezaghebber en gedeputeerden (gebaseerd op de maximale periode van de uitkering, het percentage en een gemiddeld verloop van gedeputeerden en gezaghebbers). Dit is voor Bonaire \$ 200.000 en voor Sint Eustatius en Saba \$ 110.000.

Raadsleden met een ambtelijke aanstelling

Als kandidaat-raadsleden ambtenaar zijn van het openbaar lichaam en ze worden gekozen dan kunnen ze hun functie blijven uitoefenen als deze verenigbaar is. Als de functie niet verenigbaar is krijgt het gekozen raadslid vrijstelling van dienst. Het raadslid krijgt een bezoldiging voor de genormeerde uren van de aanstelling en voor de resterende uren de bezoldiging van de functie als ambtenaar. De raadsleden van het OLB zijn voor 24 uur raadslid, van het OLE en OLS 12 uur. Ze worden voor 24 of 12 uur gekort op het salaris. De korting is maximaal de ontvangen vergoeding als eilandraadslid. Als we er vanuit gaan dat gemiddeld ongeveer de helft van de 9 respectievelijk 5 raadsleden een ambtelijke aanstelling heeft. En we \$ 60.000 als gemiddeld salaris nemen dan zijn de extra kosten voor het OLB: \$ 250.000 (5 * \$ 60.000 - \$ 10.000) en voor Saba en Sint Eustatius: \$ 153.000 (3 * \$ 60.000 - \$ 9.000).

Daarnaast geeft de griffier van het OLB aan dat de raadsleden een fulltime aanstelling van de eilandsraadsleden ambiëren; dit heeft de voorkeur boven meer eilandsraadsleden (meer eilandsraadsleden is opgenomen in het wetsvoorstel WolBES; zie onder mogelijke toekomstige ontwikkelingen).

Overige regels

Op basis van de Regeling neveninkomsten politici geldt dat de neveninkomsten jaarlijks moeten worden ingevuld op een tool op internet. Iedere bestuurder (dus niet de eilandsraadsleden) dient zelf in te loggen en het vertrouwelijk in te vullen, via gegevens verstrekt door de contactpersoon van het openbaar lichaam. Dit is ook verplicht als er geen neveninkomsten zijn en/of een functie niet fulltime is. Op niet invullen is de sanctie een korting van 35% op het salaris.

Verschillen met Europees Nederland

- In Europees Nederland is de vergoeding voor de werkzaamheden van de klassen 1 tot en met 3 op een gelijk bedrag gesteld voor inwonersklasse 4 (24.001 – 40.000 inwoners). Dat betekent dat alle raadsleden in gemeenten van 0 - 40.000 inwoners dezelfde vergoeding voor de werkzaamheden ontvangen.
- Het rechtspositiebesluit BES kent diverse verschillen met het rechtspositiebesluit voor politieke gezagsdragers in Europees Nederland. In Europees Nederland zijn er extra vergoedingen voor zware raadscommissies, vergoeding voor de fractieleiders, vergoeding voor opleidingskosten, vergoeding lidmaatschap beroepsvereniging, een vaste onkostenvergoeding in plaats van een percentage van de bezoldiging, vergoeding ziektekostenverzekering.
- In Europees Nederland is het raadslidmaatschap onverenigbaar met het hebben van een ambtelijke aanstelling in dezelfde gemeente. De regels voor het vrijgesteld zijn van werk en het doorbetalen van een ambtelijk salaris zijn er in Europees Nederland niet.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

- Een wijziging van de WolBES is voor consultatie aangeboden. In dit wetsvoorstel is onder andere opgenomen het aantal eilandsraadsleden en gedeputeerden te vergroten vanaf de verkiezingen in 2027.
- In Europees Nederland wordt een nieuw pensioenstelsel ingevoerd vanaf 1-1-2027. Naar aanleiding daarvan wordt overwogen de pensioenen van politieke ambtsdragers uit de begroting van gemeenten te halen en over te hevelen naar een pensioenfonds

(ABP); naar dezelfde regeling als die voor ambtenaren geldt. Voor Caribisch Nederland is deze discussie er nog niet.

- Indien de bezoldigingsklassen 1-4 worden gelijk getrokken in Caribisch Nederland is opklassificatie niet meer nodig.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (bezoldiging, uitkeringen en doorbetalen lasten ambtelijke aanstelling)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	795.000 (salaris en vergoedingen 200.000 (dotatie voorziening pensioenen ex-politieke gezagsdrager) 200.000 (uitkering bij geen werk ex-politieke gezagsdragers)	450.000 120.000 (dotatie voorziening pensioenen ex-politieke gezagsdrager) 110.000 (uitkering bij geen werk ex-politieke gezagsdragers)	450.000 120.000 (dotatie voorziening pensioenen ex-politieke gezagsdrager) 110.000 (uitkering bij geen werk ex-politieke gezagsdragers)
Netto lasten OL	1.195.000	680.000	680.000
Beleidsopties			
Optie 1 opklassificatie			
Lasten (jaarlijks)	95.000	135.000	135.000
Optie 2 fulltime aanstelling eilandsraadsleden of meer raadsleden (wetsvoorstel)			
Lasten (jaarlijks)	PM	PM	PM

13b) Ondersteuning eilandsraad en gezaghebber

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Ondersteuning eilandsraad

In de Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba is bepaald dat:

- er een griffie is.
- eilandraadsleden recht hebben op ambtelijke bijstand; dit wordt geregeld in de eilandelijke verordening.
- fracties recht hebben op fractieondersteuning; dit wordt geregeld in de eilandelijke verordening.
- er een rekenkamer is.
- er een ombudsfunctie is; daarvoor wordt aangesloten bij de Nationale ombudsman in Den Haag. Dit is geregeld door het rijk.

Ondersteuning gezaghebber

Naast ondersteuning van de raad ligt het voor de hand dat ook de gezaghebber wordt ondersteund gezien zijn wettelijke taken. De gezaghebber heeft taken als lid van het bestuurscollege, maar de gezaghebber heeft ook taken als vertegenwoordiger van het rijk. Het gaat dan om taken rond

- rampenbestrijding en crisisbeheersing (zie verder taak 13c)
- behoorlijk bestuur
- verzorgen van de naturalisatietoets en -ceremonie
- openbare orde en veiligheid.
- verkiezingen

Voor deze taken is ondersteuning nodig, bijvoorbeeld op het juridisch vlak.

Enige vorm van juridische ondersteuning van de gezaghebber is nodig. Zo is een Verklaring Omtrent Gedrag nodig voor aspirant nieuwe gedeputeerden. De openbare lichamen moeten dit zelf regelen, dat wil zeggen het proces en de beoordeling. Hier is juridische kennis voor nodig. Daarnaast is ook aandacht voor bestuurlijke integriteit van belang en zijn de taken voor de

Regionale Informatie- en Expertise Centra (RIEC) in ontwikkeling voor Caribisch Nederland. Het gaat dan om het bestrijden van ondermijning. Ook is er juridische ondersteuning nodig voor de consultaties van wetsvoorstellen, als ook voor het opstellen van eilandsverordeningen. Dit zijn algemene juridische taken voor de organisatie en nemen we mee bij taak 13d) bedrijfsvoering en concern.

Ondersteuning gedeputeerden

Ook gedeputeerden kunnen behoeften hebben aan ondersteuning. Deze ondersteuning is niet in dit beleidsveld opgenomen. Wij gaan er hier verder vanuit dat dit is meegenomen bij bedrijfsvoering en concernzaken. Dit geldt ook voor het bestuurlijke informatiesysteem (de stukkenstroom), evenals de eilandssecretaris en het bureau van de eilandssecretaris. De stukkenstroom en de ondersteuning door de eilandssecretaris is er voor het college, maar heeft meestal ook een organisatiebrede functie.

Representatie formele bezoeken

De eilanden staan in nauw contact met het rijk. Zo ongeveer wekelijks komt er één of meerdere delegatie(s) op bezoek. Daarbij gaat het vaak om bewindslieden en/of hogere ambtenaren. Het voorbereiden en ontvangen van deze delegaties kost bestuurlijke en ambtelijke tijd. Ook komt het Koninklijk Huis incidenteel op bezoek. De kosten van de voorbereiding en ontvangst van leden van het Koninklijk Huis zijn voor het openbaar lichaam (laatste keer Bonaire \$ 75.000).

Wet- en regelgeving

De ondersteuning van de eilandsraad is geregeld in de WolBES. De taken van de gezaghebber zijn ook in de WolBES geregeld en aanvullend in de Veiligheidswet BES en in de Regeling naturalisatietoets openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba 2011. Daarnaast zijn er wetten waar verschillende taken voor de gezaghebber zijn geregeld, waaronder bijvoorbeeld de Wet op de justitiële documentatie en op de verklaring omtrent het gedrag BES, Wapenwet BES, Vuurwapenwet BES, Kieswet en Paspoortwet. Ook in de Wet tot regeling van het toezicht op krankzinnigen BES zijn taken voor de gezaghebber opgenomen.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

De ondersteuning van de gemeenteraad en de taken van de burgemeester zijn in Europees Nederland in de Gemeentewet opgenomen. De WolBES is gebaseerd op de Gemeentewet voor deze taken. Er zijn echter diverse verschillen, onder andere omdat het bestuurlijk stelsel in Europees en Caribisch Nederland verschilt. Zo is er geen provincie. In Caribisch Nederland is er een Rijksvertegenwoordiger; deze heeft onder andere diverse toezichthoudende taken.

Uitvoering per eiland

Uitvoering

De ombudsfunctie is bij de nationale ombudsman belegd. Deze taak wordt door het rijk bekostigd.

Bonaire

De eilandsraad van Bonaire heeft een griffie van zes personen. Dit wordt uitgebreid naar 8 à 9 medewerkers. De opzet is dat er:

- een griffier is, een commissiegriffier en een ondersteuner
- de andere medewerkers hebben tot doel de raad te ondersteunen, kennis te bevorderen en de uitvoeringskracht te versterken. Dit kost veel capaciteit onder andere vanwege beleid vanuit het rijk. Ook wil de raad een tegenwicht tegen het college zijn.

Van belang is om de begrotingscyclus, de beleidscyclus en de verordeningen goed in te plannen.

Bonaire heeft een rekenkamer. Deze is net gestart. Er is een verordening en de leden zijn benoemd.

Er is een digitaal systeem voor de raad (ibabs). Dit systeem werkt, maar nog niet alle opties worden benut. Daar is ondersteuning bij nodig. Het uitwisselen van stukken is grotendeels digitaal. Er wordt gewerkt aan het digitaal vastleggen van besluiten en het voldoen aan de publicatieplicht.

Beleidsopties

Meer ruimte voor ondersteuning van de fracties is wenselijk.

De eilandsraadsleden zouden graag fulltime raadslid zijn. Dit vindt de eilandsraad van Bonaire een betere optie dan meer raadsleden, zoals in het wetsvoorstel WolBES is opgenomen. Dit is bij taak 13a) meegenomen.

Ook zou de eilandsraad graag meer ondersteuning van de politieke partijen krijgen. De politieke partijen zijn lokaal, maar zouden als een 'landelijke partij' moeten worden bekostigd. De landelijke partijen zijn niet vertegenwoordigd op de eilanden. Ook is versterking van de democratie van belang en burgerparticipatie. Dat is een taak van de politieke partijen. De media zijn daarbij ook van belang. Er is te weinig pluriformiteit in de media. Deze beleidsopties zijn rijkstaken en zijn daarom niet in het overzicht van de eilandelijke taken opgenomen.

Ondersteuning gezaghebber

Bonaire heeft een kabinet gezaghebber. De taken van deze afdeling variëren afhankelijk van de portefeuille verdeling tussen de gezaghebber en de gedeputeerden. We beperken de taken hier tot de taken die standaard bij de gezaghebber zijn belegd. De andere taken zijn bij 13d) bedrijfsvoering en concern meegenomen.

De gezaghebber is verantwoordelijk voor:

- waarde-documenten
- openbare orde en veiligheid, dat is:
  - wapenbeleid; wapenvergunningen en consenten (toestemming)
  - rampenbestrijding
  - prostitutie gedoogbeleid
  - VOG afgifte
  - Algemene plaatselijke verordening
- algemene veiligheid, zoals
  - verkeer, waaronder de verkeersverordening en ontheffingen, zoals voor het van mensen mogen vervoeren met een pick up.
  - hondenuverlast

- overige veiligheid:
  - RIEC-CN: dit wordt nu opgezet. Het gaat om het tegengaan van ondermijning. In Europees Nederland is dit al diverse jaren in ontwikkeling.
  - de Wet Bibob; dit is een nieuwe taak, die voor Bonaire belangrijk is.
- VOG-afgifte: de aanvragen worden gedaan bij de gezaghebber. Via het Openbaar Ministerie op Curaçao vraagt Bonaire gegevens op. Dit moet vervolgens worden gecontroleerd. De gezaghebber geeft de VOG of de weigering daarvan, af.
- Naturalisatie nieuwe inwoners. Het gaat om het afnemen van de toets en de ceremonie. Deze taak wordt in samenwerking met de IND uitgevoerd.

Onder veiligheid vallen ook diverse afspraken met de brandweer en de politie, zoals:

- afspraken over bluswatervoorziening. Een aandachtspunt is dat de hydranten (speciale waterkraan voor de brandweer) niet altijd werken. Dit moet worden opgelost, dat wil zeggen door een plan te maken en een overeenkomst op te stellen. Deze taak is ook van belang vanwege de groei van het eiland. Voor nieuwe wijken moet dit bijvoorbeeld worden meegenomen. De kosten hiervoor vallen nu nog onder WEB, maar gaan overgeheveld worden naar het OLB.
- opslag en in beslagname goederen door de politie. Het gaat dan met name om auto's. De politie moet hier een extra loods voor gaan huren en een fte inzetten. De politie wil deze kosten gaan doorberekenen.

De kosten voor deze twee punten zijn nog niet in de begroting opgenomen, maar worden wel overgeheveld naar het OLB.

Algemene verantwoordelijkheden van de gezaghebber:

- diverse stuurgroepen
- beantwoorden brieven van inwoners
- representatieve functie, waaronder bezoeken van bewindslieden en hogere ambtenaren, het koninklijk huis en dergelijke, als ook het uitreiken van lintjes, aanwezig zijn bij festiviteiten en dergelijke.

---

⁴¹ Regionale Informatie- en Expertise Centrum met als doel bestrijding van ondermijnende criminaliteit

Het kabinet van de gezaghebber heeft vijf medewerkers, waaronder een trainee. Het kabinet doet meer taken dan de hierboven genoemde taken. Deze zijn opgenomen bij taak 13d) bedrijfsvoering en concern. Dit geldt ook voor de ondersteuning van de gedeputeerden.

Sint Eustatius

Ondersteuning eilandsraad

De eilandsraad heeft een griffier en een plaatsvervangend griffier. De eilandsraad heeft geen fractie-ondersteuning en meer hulpmiddelen, zoals digitale hulpmiddel – ipad, vaste camera's en dergelijke. Ook is een raadsinformatiesysteem van belang; dat geeft meer zicht op bijvoorbeeld vragen die zijn gesteld door eilandsraadsleden.

Er zijn trainingen, maar niet structureel.

Er is een rekenkamer op Sint Eustatius. Er zijn drie leden benoemd in 2019. De rekenkamer wordt bekostigd door een bijzondere uitkering, circa \$ 100.000 per jaar.

Ondersteuning gezaghebber

Het kabinet van de gezaghebber bestaat uit een jurist, beleidsondersteuning, crisismanager. Er zijn veel taken voor het kabinet. Dit omdat alle onderwerpen voorkomen op Sint Eustatius, zoals prostitutie, wapen en drugs criminaliteit. Dit vanwege de ligging. Er wordt nu een RIEC⁴¹ opgericht. Daarvoor komt geld, maar het is de vraag of de capaciteit gevonden kan worden. Een dergelijke taak betekent structureel iets. Ook juridisch speelt er veel op Sint Eustatius. Er moeten veel verordeningen worden gemaakt en er zijn veel consultaties. Ook de crisisorganisatie vergt aandacht. Sint Eustatius ligt in een gebied met regelmatig orkanen.

Beleidsoptie Sint Eustatius

Versterking juridische functie met twee fte. NB bij Bonaire en Saba hebben we dit opgenomen bij 13d) bedrijfsvoering en concern.

Saba

De eilandsraad van Saba wordt ondersteund door een griffier. De taak van de griffier richt zich voornamelijk op de procedures. Recent heeft een medewerker een aanvullende taak gekregen als plaatsvervangend griffier. Er is geen fractie ondersteuning of ondersteuning voor commissies.

De raad wil graag meer worden geadviseerd; meer uitleg is wenselijk. Het gaat dan bijvoorbeeld om juridische kennis. De raad stelt verordeningen vast, maar kan het wel wat er in een verordening staat? Daar zouden ze bijvoorbeeld meer inzicht in willen hebben.

Kennisuitwisseling Er zijn trainingen en cursussen en soms is er een uitwisseling, maar de raadsleden vinden dit te incidenteel, met name gezien de afstand en de taal. De raadsleden geven aan dat een raadslid in Europees Nederland veel van andere gemeenten hoort bij bijeenkomsten, media en contacten. De eilandsraadsleden van Saba missen dergelijke contacten. Ook door het taalverschil voelen de eilandsraadsleden zich geïsoleerd: een voorbeeld van een verordening of modelbesluit van een gemeente opzoeken kan, maar niet alle raadsleden kunnen Nederlands lezen. Er is daarom behoefte aan ondersteuning die vragen kan uitzoeken, voorbeelden kan zoeken het in het Engels kan duiden enzovoort.

Voor de beleidsoptie 'ondersteuning van de raad' gaan wij uit van twee fte extra. Kosten voor reis- en verblijf, twinning en uitwisseling maken onderdeel uit van taak 13f) Organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten.

Vergaderingen De formele vergaderingen van de raad vinden om de paar maanden plaats. Het gaat om circa vier vergaderingen per jaar. Dit is van oudsher zo. Vaker willen vergaderen geeft discussies. Daarom wil de raad graag weten: Wat is gebruikelijk? Wat is een standaard? Wat normaal is, is nu moeilijk te bepalen. Ook andere manieren van vergaderen, zoals podiumbijeenkomsten, politieke avonden, en dergelijke die in Europees Nederland gangbaar zijn, zijn op Saba niet bekend.

Er komen soms inwoners naar vergaderingen. Dit is minder dan het was. Waarschijnlijk omdat de life stream wordt benut. Inspreken gebeurt niet meer. De raadsleden denken dat dit komt omdat burgers zich daarvoor moet

aanmelden en de vraag van te voren moeten indienen. Dit remt af. Als dat niet zou hoeven zouden waarschijnlijk meer mensen inspreken.

Digitaliseren Er is nog geen raadsinformatiesysteem. Digitaliseren van de stukken is van belang; dat vergt middelen en capaciteit.

Voor de beleidsoptie 'digitaliseren van de stroom van de raad' gaan wij uit van \$ 10.000 per jaar. Ook zijn er eenmalige kosten deze zijn ongeveer gelijk aan de jaarlijkse kosten en nemen we daarom niet afzonderlijk mee. De raming is gebaseerd op informeel opgevraagde informatie.

Er is nog geen rekenkamer. De eilandsraad van Saba overweegt diensten af te nemen van de rekenkamer van Sint Maarten.

Wij nemen hiervoor \$ 40.000 per jaar op. Wij gaan dan uit van een commissie op bijvoorbeeld Sint Maarten die contact onderhoud met de eilandsraad van Saba en er ook bijvoorbeeld twee keer per jaar naartoe gaat. Onderzoek kan worden uitbesteed. De kosten zijn relatief hoog voor een organisatie van de omvang van Saba. De reden hiervoor zijn de reis- en verblijfskosten.

Er is op Saba geen specifieke ondersteuning van de gezaghebber. Wij gaan ervan uit dat dit opgevangen kan binnen de organisatie, dat wil zeggen taak 13d) bedrijfsvoering en concern en dan met name de juridische ondersteuning.

Verder rekenen we een secretariaatsmedewerker toe aan het bestuur.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Er is een wetsvoorstel in voorbereiding waarin is opgenomen dat het aantal eilandsraadsleden stijgt vanaf 2027, evenals het aantal gedeputeerden. Dit heeft ook gevolgen voor de gebouwen en werkplekken en ondersteuning, zoals de griffie.

In dit wetsvoorstel is opgenomen dat de functie van Rijksvertegenwoordiger vervalt. Dit betekent dat de gezaghebber er enkele taken bijkrijgt.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

De kosten van deze taak zijn in het eindrapport verwerkt in het opslagpercentage voor de ondersteuning van het primair proces

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	385.000 (griffie) vanaf 2024 verhoogd naar 1.000.000 420.000 (kabinet gezag)	185.000 (griffie) 160.000 (kabinet gezag, 1 fte is bij taak 11a toezicht en handhaving opgenomen)	100.000 (griffie)
Netto lasten OL	805.000 (2023)	345.000	100.000
Bijdrage rijk (BU inhaalslag)		100.000 (rekenkamer)	
Beleidsopties			
Optie 1 meer ondersteuning eilandsraad			
Lasten (jaarlijks)	verhoging van ruim \$ 600.000 wordt opgenomen in de begroting 2024	140.000 (2 fte)	140.000 (2 fte) 40.000 (rekenkamer)
Trainingen en reiskosten zijn bij taak 13f) opgenomen			
Optie 2 digitalisering eilandsraad stukken en vergaderingen			
Lasten (jaarlijks)	-	10.000	10.000
Optie 3 nog niet opgenomen kosten kabinet gezag (veiligheid)			
Lasten (jaarlijks)	Hydranten brandweer Opslag in beslag genomen goederen PM	Meer juridische ondersteuning; 140.000 NB bij Bonaire en Saba hebben we dit opgenomen bij 13d) bedrijfsvoering en concern	
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit	Samenwerking en uitwisseling met Europees Nederland voor raadsleden, gedeputeerden, gezaghebbers is met enige regelmaat gefaciliteerd.		

13c) Rampenbestrijding en crisisbeheersing

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

De OL-en zijn verantwoordelijk voor onder meer de volgende, in de Veiligheidswet BES, genoemde taken op het gebied van rampenbestrijding en crisisbeheersing:

- de gezaghebber heeft het opperbevel in geval van een ramp of van ernstige vrees voor het ontstaan daarvan. De gezaghebber zit het eilandelijk beleidsteam (EBT) voor.
- het bestuurscollege stelt minstens eenmaal per vier jaar een rampen- en crisisplan vast. Dit plan omvat in ieder geval een beschrijving van de organisatie, de verantwoordelijkheden, de taken en de bevoegdheden in het kader van de rampenbestrijding en de crisisbeheersing en de afspraken die zijn gemaakt met andere bij mogelijke rampen en crisis betrokken partijen.
- de eilandsecretaris vervult de functie van eilandelijk rampencoördinator, dat wil bijvoorbeeld zeggen dat hij belast is met de coördinatie van de maatregelen en voorzieningen die het openbaar lichaam treft met het oog op een ramp of crisis. Ook adviseert de eilandssecretaris het bevoegd gezag over risico's van rampen en crises.

Taakverdeling

De minister van JenV is stelselverantwoordelijk voor crisisbeheersing en rampenbestrijding. De openbare lichamen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering hiervan.

Op basis van het Kostenbesluit BES ontvangen de eilanden een bijdrage in de kosten van de organisatie van de rampenbestrijding en crisisbeheersing en brandweerborg van \$ 100.000 per eiland per jaar. Wat de openbare lichamen hiervan bekostigen verschilt per eiland. Daarnaast zijn incidentele uitkeringen mogelijk.

---

⁴² Universiteit van Curaçao en pro facto, Evaluatie Veiligheidswet BES, maart 2022.

In crisissituaties zoals Corona en orkaan Irma zijn extra middelen ter beschikking gesteld.

Lopende ontwikkelingen

De Veiligheidswet BES is geëvalueerd in opdracht van het Ministerie van JenV, onder verantwoordelijkheid van het WODC.⁴² Voor de eilandelijke taken geeft de evaluatie op hoofdlijnen aan dat:

- de openbare lichamen aangeven dat ze te maken hebben met gebrekkige capaciteit, kennis en ondersteuning, waardoor zaken op operationeel niveau voorgaan op strategische en beleidsmatige ontwikkeling. De evaluatie geeft voorts aan dat de eilanden eerst zicht moeten hebben op wat ze nodig hebben, voordat kan worden berekend wat het kost.
- De bovineilandelijke samenwerking verdere verbetering behoeft. Hier laat het ministerie een onderzoek naar doen.

In de beleidsreactie op het onderzoek (19 december 2022) worden de voor de eilandelijke taken relevante conclusies onderschreven. Ook wordt aangegeven dat een inhoudelijk beleidsreactie in 2023 zal komen, onder andere omdat de Wet veiligheidsregio's ook wordt geëvalueerd en er nog een onderzoek loopt naar de bovineilandelijke samenwerking. Dat is tevens een moment om te kijken wat het eilandelijk deel van de taak kost.

30 mei 2023 is het rapport 'Stand van zaken rampenbestrijding in Caribisch Nederland 2022', van de Inspectie Justitie en Veiligheid met een reactie van de minister van JenV aan de Tweede Kamer aangeboden.

Het rapport geeft aan dat de crisisorganisaties van de openbare lichamen niet voldoende zijn voorbereid op (toekomstige) rampen en crises, dat rampenbestrijding niet op orde is en dat er een serieuze veranderingopgave ligt. In de reactie geeft de minister aan de middelen voor de eilanden te verhogen. Voor 2023 is er \$ 510.000 extra beschikbaar en vanaf 2024 \$ 815.000.

Wet- en regelgeving

De taken volgen uit de Veiligheidswet BES.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

In Europees Nederland geldt de Wet veiligheidsregio's. De Veiligheidswet BES is geënt op de Wet veiligheidsregio's. De gezaghebber heeft een vergelijkbare rol als de burgemeester.

Taakverdeling

Verschillen zijn onder meer dat:

- de brandweer gemeentelijk is en de brandweer het rampenplan maakt.
- gemeenten onderdeel uitmaken van een veiligheidsregio. De openbare lichamen maken geen onderdeel uit van een veiligheidsregio of provincie.

Uitvoering per eiland

Vanaf 2013 is jaarlijks een bedrag van \$ 100.000 aan ieder eiland verstrekt op basis van artikel 2 Kostenbesluit Veiligheidswet BES. De openbare lichamen dienen het bedrag te besteden in het kader van de rampenbestrijding en crisisbeheersing en brandweezorg. Die activiteiten lopen uiteen. Er kan bijvoorbeeld een fte en enkele kosten voor de organisatie van de rampenbestrijding worden betaald.

30 mei 2023 heeft de minister van JenV meer middelen toegezegd. De beschrijving hieronder is van april 2023. De toezegging is in de financiële tabel van deze taak verwerkt.

Bonaire

Het OLB geeft de volgende omschrijving van de invulling van de taak. Rampenbestrijding houdt in het maken van calamiteitenplannen en het hebben van een crisisorganisatie. Er zijn diverse groepen voor de verschillende mogelijke incidenten. Iedere groep bestaat uit minimaal tien mensen met verschillende verantwoordelijkheden, zoals voor water, elektriciteit, telecommunicatie, openbare werken zwaar materieel enzovoorts. Het netwerk van alle betrokken personen moet worden onderhouden. Ook moeten nieuwe mensen worden ingelicht. Tot slot is ook oefenen van belang. Aanvullend is afstemmen met ministeries van belang.

Mogelijke risico's zijn Covid, hitte (vooral in september), extreme regenval, brand – als dat bijvoorbeeld rond de landfill is moeten mensen worden geëvacueerd, schepen die in problemen zijn en cybersecurity. Door Covid is het OLB scherper geworden op wat een crisis betekent. Hetzelfde geldt voor de regenval najaar 2022, waarbij een gebied onder water was gelopen dat anders niet onder water loopt.

Bonaire heeft één ondersteuner voor deze taak. Deze moet het netwerk onderhouden. De bijzondere uitkering van \$100.000 per jaar vindt het OLB te weinig. Er is nu één medewerker, terwijl er twee à drie nodig zijn. Ook zijn materialen nodig. Het gaat dan bijvoorbeeld om ligbedden, communicatiemiddelen, zoals portofoons en locaties voor noodgevallen, zoals sporthallen of scholen.

Sint Eustatius

Sint Eustatius ontvangt de bijzondere uitkering van \$ 100.000 voor een crisismanager en besteedt daarnaast \$ 50.000 aan materialen voor deze taak. De crisismanager maakt onderdeel uit van het kabinet van de gezaghebber. Sint Eustatius geeft aan dat er veel en zware taken bij de gezaghebber zijn belegd en dat dit iets betekent voor het kabinet van de gezaghebber, zie ook taak 13b) ondersteuning eilandsraad en gezaghebber.

Saba

Saba heeft een medewerker voor deze taak. Deze werd betaald uit de bijzondere uitkering van \$ 100.000 die voor deze taak beschikbaar is. Saba heeft ervoor gekozen dit een vaste formatieplek te maken met de extra middelen die aan de vrije uitkering zijn toegevoegd in 2022. De bijzondere uitkering wordt gebruikt voor voorzieningen die nodig zijn voor de crisisorganisatie.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	75.000	50.000	120.000
Netto lasten OL	75.000	50.000	120.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)	100.000	100.000	100.000
Ondersteuning bij incidenten	Bij incidenten als orkaan Irma en Corona is er incidentele ondersteuning met middelen en in natura, zoals communicatiemiddelen.		
Beleids optie			
Optie 1			
Lasten (jaarlijks)	Bonaire geeft aan circa 1,5 fte extra nodig te hebben, evenals meer middelen voor materialen. Een schatting is \$ 200.000 extra (het totaal is dan \$ 375.000)	Sint Eustatius geeft meer in algemene zin aan dat er veel en zware taken bij de gezaghebber zijn belegd en dat dit iets betekent voor het kabinet van de gezaghebber, zie ook taak 11b) ondersteuning gezaghebber, gedeputeerden en eilandsraad	Saba heeft de lasten voor deze taak verhoogd vanuit de CN-envelop (het totaal is \$ 220.000).
In de brief van 30 mei 2023 aan de Tweede Kamer heeft de Minister van JenV structureel extra middelen toegezegd. In totaal \$ 800.000 extra. Wij gaan er vanuit dat dit per eiland volstaat voor beleids optie 1. Beleids optie 1 nemen we daarom niet op bij de beleids opties in hoofdstuk 5 en 6 van het eindrapport van het onderzoek. De verdeling van de middelen is nog niet bekend. Wij hebben een verdeling nodig om berekeningen te kunnen maken. We hebben de extra middelen gelijk verdeeld over de drie eilanden.			
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde apparatuur	Incidentele hulp, zoals communicatiemiddelen, portofoons, onderzoek naar coördinatie bovenwindse eilanden en een e-learning module.		

13d) Bedrijfsvoering en concern

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij bedrijfsvoering en concern gaat het om taken die ondersteunend zijn aan het primaire proces:

- personeelszaken
- financiën
- ICT
- facilitaire zaken, post
- juridische zaken
- communicatie, strategische ondersteuning
- ondersteuning eilandsecretaris. De functie van de eilandsecretaris (en het bureau van de eilandssecretaris) heeft twee componenten:
  - ondersteuning, voorbereiding besluitvorming en eerste adviseur bestuurscollege
  - hoofd van de organisatie en daarmee met gehele ambtelijke apparaat en het functioneren daarvan.
- ook de documentmanagementsystemen/workflows binnen het ambtelijk apparaat, richting besluitvorming in het bestuurscollege vallen onder deze taak

Het gaat bij deze taak om de personeelskosten en de middelen voor ICT. Op huisvesting, het archief, en overige, zoals opleidingen en reiskosten gaan we apart in bij de taken 13e) en 13f).

Wet- en regelgeving

De taken zijn een onvermijdelijke consequentie van de andere taken die de openbare lichamen hebben.

Op financieel terrein zijn er diverse wettelijke verplichtingen. Deze zijn opgenomen in de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (FinBES) en het Besluit begroting en verantwoording BES (BBV BES). Voor personeelsbenoemingen is toestemming van de Rijksvertegenwoordiger

nodig; deze controleert of de procedures zijn gevolgd. Er zijn verder weinig expliciete wettelijke taken of verplichtingen rond de bedrijfsvoering. De ARBO-wetgeving geldt formeel niet voor de eilanden, maar wordt in de praktijk wel steeds gangbaarder.

Juridische ondersteuning is nodig voor reguliere taken, zoals het opstellen van eilandsverordeningen en procedures en dergelijke, maar daarnaast ook voor de consultaties van wetsvoorstellen.

Vergelijking met Europees Nederland

Wet- en regelgeving

Europees Nederland kent op hoofdlijnen qua structuur vergelijkbare wet- en regelgeving, voor bedrijfsvoering en concern. Europees Nederland heeft meer wet- en regelgeving, zoals de ARBO-wetgeving. Verder:

- zijn er diverse inhoudelijke verschillen tussen de WolBES en FinBES ten opzichte van de Gemeentewet. Zo heeft de FinBES een mix van twee boekhoudstelsels (kastelsel en baten en lastenstelsel) waar in Europees Nederland consistenter voor een baten en lastenstelsel is gekozen. De FinBES kent veel toezichtsbepalingen in de Gemeentewet is dat veel minder het geval. Ook kent de FinBES een verbod op lenen, uitgezonderd renteloos lenen. Een wetsvoorstel voor herziening van WolBES en FinBES is in voorbereiding.
- een belangrijk verschil is dat de eilanden een eigen wettelijk stelsel hebben. Dit betekent dat veranderende wetgeving vanuit Den Haag voor consultatie naar de eilanden gaat. De eilanden zijn verantwoordelijk voor de consultaties. In Europees Nederland is dit een taak die door de VNG wordt uitgevoerd.

Taakverdeling

De taakverdeling tussen het rijk en de eilanden is globaal gelijk aan de taakverdeling tussen rijk en gemeenten, behalve dat de minister van BZK de financieel toezichthouder op de openbare lichamen is, daar waar in Europees Nederland Gedeputeerde Staten van de provincie dat zijn.

Uitvoering per eiland

Diverse onderdelen van bedrijfsvoering worden bekostigd met de bijzondere uitkering uitvoeringskracht en/of via de pilot voor het regelen van expertises via VNG international (zie verder taak 13f) organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten).

Bonaire

Personeelszaken

De afdeling personeelszaken is vooral gericht op de administratie. Strategisch HR-beleid is er nog niet. De afdeling heeft een aantal achterstanden, zo moeten rechtsposities worden geharmoniseerd, moet HR meer gericht worden op competenties van medewerkers, moet het functiehuis worden aangepast, beoordelingssystemen vernieuwd en moet ook de salarisadministratie worden gemoderniseerd.

Gezien de problemen die het OLB heeft met het werven van vaste en tijdelijke medewerkers en ondersteuningsstructuren, zoals twinning is het van belang dat de structuren hiervoor op orde komen. De directie is bezig met de ontwikkeling hiervan en zoekt de samenwerking met BZK en de VNG hierover.

De hiervoor benodigde middelen zijn deels overgangsmiddelen. Met betere digitale tools en meer digitalisering vervalt een deel van de taken. De ontwikkeling van meer strategische HR kan daarvan worden bekostigd op termijn.

Financiën

Ook de afdeling financiën is in ontwikkeling. Hier zijn diverse stappen gemaakt – zo heeft Bonaire bij de jaarrekening 2022 een goedkeurende accountantsverklaring gekregen – er is nog een aantal stappen te maken. De controlfunctie is nog niet ingericht. Er is nog te weinig zicht op de budgetuitputting gedurende het jaar. Ook de afdelingshoofden moeten nog een slag maken wat betreft het zicht op het eigen budget en de betekenis ervan. Een structuur van tussentijdse gesprekken moet nog worden opgebouwd.

Ook hiervoor geldt dat een aantal fte kan worden bespaard als processen goed zijn ingericht en deels gedigitaliseerd. De ontwikkeling van een controlfunctie kan hier deels van worden bekostigd.

ICT

Het OLB is bezig met een inhaalslag van de digitalisering van de organisatie:

- het datanetwerk wordt vervangen. Het huidige is zeven jaar oude en aangetast door zoutaanslag op de apparaten. Hier is recent mee gestart.
- fiber (glasvezel) wordt gehuurd voor alle locaties. Dit is nu erg duur: \$ 40.000 per maand. Als het aantal locaties daalt in het nieuwe huisvestingsplan bespaart dit veel kosten.
- er zijn 450 computers. Deze gaan drie jaar mee; er wordt ingepland dat ze in het vierde jaar worden vervangen. Zo is er meer zicht op de kosten.
- het OLB werkt sinds kort in de cloud. Hiervoor zijn alle licenties geregeld.
- cybersecurity is ook van belang en nu geregeld via de VNG (Infomatie beveiligingsdienst).

Deze taak is deels opgepakt met middelen van de bijzondere uitkering organisatieontwikkeling en de bijzondere uitkering bestuurlijke werkafspraken (beide noemen we hier verder bijzondere uitkering uitvoeringskracht om beter de vergelijking tussen de eilanden te kunnen maken), zie ook taak 13f) organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten.

Een volgende stap is:

- zicht krijgen op welke software de directies nodig hebben.
- proactieve dienstverlening in plaats van reactief
- permanent aandacht voor ontwikkelingen, waaronder cybersecurity.

De kosten van ICT (exclusief fte's) zijn jaarlijks \$ 1.700.000; een deel hiervan is voor het inhalen van achterstanden van bijvoorbeeld de vervanging van computers. De huidige licenties kosten \$ 960.000. De hardware kost structureel rond de \$ 250.000. Na het inhalen van de achterstanden in combinatie met verdere ontwikkelingen kost ICT circa \$ 1.500.000 per jaar.

De afdeling heeft zeven fte's en drie vacatures. Er zijn drie werkplekbeheerders, twee systeembeheerders en twee functioneel beheerders en een hoofd.

Er is 13 fte nodig, om achterstanden in te halen en voor een functioneel beheerder voor software. Technisch complexe zaken worden uitbesteed. Gekwalificeerd personeel vinden is niet mogelijk, onder andere omdat er op Curaçao een IT-industrie is. Er is een structuur voor outsourcen nodig.

Een wens is om nauwer met de VNG te kunnen samenwerken en/of RCN. Kosten kunnen dan worden bespaard.

Dit is in ieder geval van belang als er een GDI (generieke digitale infrastructuur) komt, zie hiervoor taak 12a) digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur. Een aantal basistaken zouden dan op Bonaire kunnen worden uitgevoerd en ander taken in Europees Nederland. Dit vanwege de kosten, maar vooral vanwege het ontbreken van kennis en capaciteit. Tot slot, zou het aansluiten bij de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG), die in Europees Nederland geldt, consequenties hebben. Er moeten dan data protection assessments (DPIA's) worden uitgevoerd bij applicaties.

Facilitaire zaken en post

De post wordt nog van gebouw naar gebouw gebracht. De stukkenstroom wordt steeds meer gedigitaliseerd, zie verder taak 13e) huisvesting en archief.

Facilitaire zaken doet:

- schoonmaak
- bodes en autowasser
- dienstauto's
- bekleding gebouwen
- schoonmaak
- uniformen dat wil zeggen behoeftes voor standaard kleding, laarzen en vesten (zoals zeezout bestendige vesten voor de haven), maar geen specifieke zaken, zoals asbestbeschermingskleding e.d.
- telefoons, maar geen computers
- klein onderhoud, zoals lampen vervangen.

Er werken nu 37 fte, waaronder schoonmakers en bodes. Het streven is deze taken zoveel mogelijk uit te besteden. De afdeling richt zich dan op inkoop en contactbeheer. Voor inkoop is er nu 7 fte.

Digitale stukkenstroom

Bonaire heeft een documentmanagementsystemen/workflows binnen het ambtelijk apparaat, richting besluitvorming in het bestuurscollege.

Juridische zaken

Bij juridische zaken werken 12 fte. Deze zijn recent, met middelen van de CN-envelop, structureel gemaakt.

Communicatie

Communicatie in- en extern moet nog worden verbeterd. Er wordt nu iemand voor opgeleid.

Mogelijkheden voor samenwerken

De directie bedrijfsvoering geeft aan te willen samenwerken met het RCN. Een struikelblok daarbij is dat, vanwege contracten, niet aangesloten kon worden bij de ICT van het RCN. Daarom is aangesloten bij de VNG. Meer aansluiten bij het RCN kan geld besparen voor ICT. Zo zijn er nu drie dure verbindingen op het eilanden naar Europees Nederland, dat kan worden beperkt.

Ook kan er breder gebruik worden gemaakt van een samenwerking, zoals bij P-direct (salarisadministratie e.d. van het rijk), voor facilitaire zaken, HR, inkoop kan allemaal kosten besparen en meer mogelijk maken.

Naast middelen is een van de problemen het gebrek aan voldoende geschoolde medewerkers. De directie maakt zich zorgen om de beschikbaarheid van capaciteit en kennis. Sommige onderwerpen zijn zo complex dat er niemand voor te vinden is. Een aantal vacatures zijn diverse malen uitgezet, zoals het hoofd financiën, maar kunnen niet worden vervuld. Soms worden er daarom mensen ingezet die de functie niet aankunnen; dat leidt tot problemen bij de mensen zelf en in de organisatie.

Strategische ondersteuning

Ondersteuning gedeputeerden

Gedeputeerden kunnen zich door maximaal vier medewerkers laten ondersteunen, waaronder ook de secretariële ondersteuning valt.

Bureau eilandssecretaris

Het bureau eilandssecretaris op Bonaire heeft zeven fte, dat is de eilandssecretaris, de plaatsvervanger en nog vier fte. Deze worden deels betaald via de bijzondere uitkering uitvoeringskracht. Er is nog geen controller. Deze functie heeft tot taak het bestuurscollege te adviseren. De taken van het bureau eilandssecretaris zijn in het algemeen het nagaan van de bestuurlijke vraagstukken in de akkoorden met ministeries en de middelen, dat is:

- overeenkomsten voorbereiden
- vergaderingen bestuurscollege voorbereiden
- vergaderingen eilandsraad vanuit de organisatie voorbereiden. Dit zou meer kunnen als de eilandssecretaris meer ondersteuning heeft
- onderwerpen en processen die breder zijn dan één directie: bestuurlijke betrekkingen en strategisch programmamanagement (sturen op de uitvoering van bestuurlijke afspraken, toekomstgerichte strategische onderwerpen en uitvoeringskracht)
- de WolBES en FinBES
- consultaties; juridisch lopen deze via juridische zaken, inhoudelijk via het bureau eilandssecretaris als ze directie overstijgend zijn.

Bestuurlijke betrekkingen

Het bureau van de eilandssecretaris bereidt de bezoeken vanuit Europees Nederland voor. Maandelijks komt er een minister of staatssecretaris op bezoek, ook komen er hogere ambtenaren langs en zijn er diverse onderzoeken waarvoor informatie en gesprekken moeten worden geregeld. Bestuurlijke betrekkingen onderhoudt de contacten met Europees Nederland en heeft als taak de Bonairiaanse agenda beter voor het voetlicht te brengen. Dat wil zeggen dat er meer gestuurd wordt op werken vanuit de behoeften en agenda van het eiland. Zeker gezien de beperkte uitvoeringskracht wil Bonaire focus aanbrengen in wat de organisatie aan kan. Met de bijzondere uitkering wordt gestuurd op drie prioriteiten: de sociale agenda, uitvoeringskracht en ruimtelijke ontwikkeling. Van belangrijk daarbij is dat er

minder incidenteel wordt bekostigd. Door het incidentele bekostigen wordt er met name voor de korte termijn gepland. Hierdoor komt er niet voldoende tot stand. Voor plannen maken en implementeren is het nodig dat er meer stabiliteit is.

Bureau integriteit

Het bureau integriteit is in ontwikkeling. De organisatie is getraind, maar dat moet onderhouden worden. Er is een protocol, en er zijn vertrouwenspersonen. Het bureau heeft twee fte's. Ze zijn de activiteiten aan het ontwikkelen. Het gaat daarbij in de eerste plaats om bewustwording: hoe ben je een goede ambtenaar? Het gaat ook om aandacht voor betaalde en onbetaalde nevenfuncties; hoe daarmee om te gaan. Alle ambtenaren krijgen deze training.

Er wordt ook gewerkt aan bewustwording van de politieke gezagsdragers. Dit wordt uitbesteed. Het gaat dan om de politieke kant van integriteit, zoals hoe besluiten nemen, hoe afspraken vast te leggen, wat zijn de procedures voor besluitvorming.

Het bureau doet ook onderzoek naar integriteitsschendingen. Het bureau werd bekostigd door de bijzondere uitkering uitvoeringskracht, maar is inmiddels onder de vrije uitkering gebracht.

Versterking/verdere uitbouw van het bureau is een wens; dan kunnen er meer trainingen worden gegeven.

Het is ook van belang dat de regelgeving wordt aangepast, bijvoorbeeld dat er een Klokkenuitruiming komt.

Bureau deelnemingen

Het OLB heeft dertien actieve deelnemingen. Een aantal inactieve deelnemingen wordt opgeheven. Het plan is dat de zeehaven een deelneming wordt. Voor sport, cultuur en de bibliotheek is het streven dat ze in een stichting komen; dit zijn geen deelnemingen.

Er werkt één fte bij het bureau die structureel ondersteund wordt door externe inhuur. Versterking is een wens.

Territorial authorised person

Bonaire is bezig een onderdeel op te zetten dat het eiland vertegenwoordigt in het binnen- en buitenland en de EU. Een doel is een EU-desk te vormen en fondsen vanuit de EU en VN toegankelijker maken. Dit onderdeel heeft twee fte. Het doel is dat ze zichzelf terugverdienen.

Mogelijke beleidsopties Bonaire

- professionalisering personeelsbeleid; dit zou samen met het RCN kunnen.
- ICT: doorontwikkeling naar tools voor afdelingen, zoals applicaties voor vergunningen, basisregistraties e.d. Dit zijn kosten voor de desbetreffende taak, maar de centrale ICT-bekabeling, service en sturing is randvoorwaardelijk, zie ook taak 12a) digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur en 12b) bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en (reis)documenten, als ook 10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid. Meer samenwerking met het RCN voor inkoop is wenselijk vanwege de kosten.
- ontwikkeling van de controlfunctie, bijvoorbeeld door een concerncontroller met circa drie controllers.
- doorontwikkeling communicatie
- strategische versterking bureau eilandssecretaris (programmamanagement, toekomstvisie eiland verbinden met organisatie):
  - betere sturing op de deelnemingen moet vooral ook vanuit de inhoud komen, bijvoorbeeld bij afval. Deze kosten horen bij de desbetreffende taak.
  - bureau integriteit een extra fte en extra mogelijkheden onderzoek.

Van belang is dat:

- er ook kostenbesparende opties in gang worden gezet, zoals minder lasten voor de huisvesting, post en facilitaire zaken.
- samenwerking met RCN kosten kan besparen.

Sint Eustatius

Personeelszaken

Personeelszaken is nog vooral op de uitvoering gericht. Ontwikkelen naar meer strategisch personeelsbeleid is een doel. Hiervoor zijn bijvoorbeeld analyses nodig.

ICT

Met een bijzondere uitkering van het rijk heeft het OLE een aantal stappen gemaakt met de digitalisering:

- stap 1 het aanleggen van elektra- en netwerkbekabeling.
- stap 2 aansluiten van het openbaar lichaam Sint Eustatius op een nieuwe werkomgeving (Microsoft Office 365).
- de volgende stap is inventariseren welke specifieke applicaties er zijn en nodig zijn voor het werk, bijvoorbeeld voor het werken met registraties voor gebouwen, vergunningen enzovoort.
- systemen zoveel mogelijk koppelen, zoals het betalingssysteem en Piva, moet nog in gang worden gezet.
- een ticketsysteem voor IT-vragen moet nog worden gekocht en geïmplementeerd. Dit kan helpen bij het krijgen van inzicht in het gebruik van applicaties en de gevraagde ontwikkelingen.

Er zijn drie medewerkers ICT. Deels wordt met RCN samengewerkt. Dit loopt vaak nog moeizaam, onder andere omdat er andere software is en andere vragen zijn. Sinds kort ondersteunt Bonaire Sint Eustatius.

Financiën

De afdeling financiën heeft zich de afgelopen jaren erop gericht achterstanden in te halen met het innen van geld en de administratie voor betalingen. De volgende stap is werken aan de processen voor de administratieve organisatie en interne controle.

Een eerste verkenning van een nieuwe planning & controlcyclus is gemaakt bij de begroting 2023. De controlfunctie is in de beginfase van ontwikkeling. Het streven hierbij is dat de meerjarenbegroting sluit.

Wij merken op dat:

- investeringen met eigen middelen niet worden geactiveerd.

- de administratie niet op een consistente wijze is gekoppeld aan de functionele indeling of anderszins aan een inhoudelijk taakindeling. Dit uit zich onder andere in een raming van de lasten voor functie 001 bestuursorganen van \$ 5,6 mln. in de begroting van 2023. Dit is een stijging van de lasten meer dan \$ 5 mln. Deze stijging wordt niet toegelicht. Het lijkt erop dat alles wat niet is toebedeeld aan functie 001 is gekoppeld. Dit gebeurde in eerdere jaren overigens ook, maar toen werden de kosten aan functie 002 bestuursapparaat toegerekend. In de begroting 2022 staat op functie 002 \$ 11,2 mln. Er zijn diverse substantiële mutaties die niet worden toegelicht en lijken voort te komen uit een veranderde koppeling van de administratie aan de functies.

We concluderen daarom dat de begroting van Sint Eustatius nog de nodige aandacht behoeft. Waaronder het ontwikkeling van een planning & controlcyclus voor sturing door het OLE.

Facilitair

Schoonmaak is uitbesteed. Alleen klein onderhoud gebeurt door de eigen organisatie (afdeling voor onderhoud en beheer openbare ruimte). Er zijn twee medewerkers voor facilitair; zij richten zich op inkoop.

Juridische zaken

De juridische functie is bij het kabinet van de gezaghebber belegd.

Strategische ondersteuning

Er is een eilandssecretaris en een bureau bestuursondersteuning. In totaal gaat het om circa 10 fte. We gaan ervan uit dat communicatie hier ook is belegd.

PPMO (programme and project management office)

Sint Eustatius heeft een Programme and Project Management Office PPMO. PPMO is er voor de uitvoering van projecten die zijn vastgelegd in het afsprakenakkoord (infrastructuur, sociale woningbouw, nieuwbouw middelbare school, erosiebestrijding en de uitvoering van het NMBP). Het betreft tijdelijke capaciteit, omdat de middelen uit diverse bijzondere uitkeringen komen. Sint Eustatius wil het PPMO graag permanent maken.

Documentmanagementsystemen

Sint Eustatius heeft nog geen documentmanagementsystemen/workflows voor het ambtelijk apparaat en besluitvorming bestuurscollege. Het rijk gaat hierbij te ondersteunen. De kosten hiervoor (digitaal systeem) zijn naar verwachting circa \$ 10.000.

Beleidsopties Sint Eustatius

- ontwikkeling strategisch personeelsbeleid
- stap 3 ICT: applicaties voor werkprocessen, inventariseren, licenties regelen, processen inrichten en trainen. Reële kosteninschatting maken van duurzaam borgen stap 1 en 2. Een optie hierbij is het aanstellen van een Chief Information Officer om grip te krijgen op IT en informatievoorziening.
- ontwikkeling van de planning & controle cyclus
- permanent PPMO.

Saba

Personeelszaken is van belang; werving is een continu proces. Op diverse plekken zitten tijdelijke mensen. Jonge opgeleide mensen terughalen naar Saba is belangrijk. Het werken met rijkstrainees bevalt goed. De inschaling is ook van belang; deze wordt nu doorgelicht.

Financiën

Er werken 12 mensen op financiën, dat is de financiële administratie en sinds een aantal jaren ook de functie van ontvanger (desbetreffend afdeling is opgeheven). Ook control maakt onderdeel uit van financiën. Het opzetten van een planning & control cyclus, zoals in Europees Nederland gebruikelijk is recent gestart door iemand die training komt geven. Ook is er een verbetertraject voor de administratie en voor het innen van geld. Risico - analyses moeten nog worden opgezet.

ICT

Er is één fte voor ICT en sinds kort twee stagiairs. Er wordt niet 'in the cloud' gewerkt. Het bestuurscollege krijgt de stukken op papier. Aan een systeem voor bestuurlijke informatievoorziening wordt gewerkt, evenals aan het publiceren van vergunningen en een betere website. Het rijk gaat hierbij te

ondersteunen. De kosten hiervoor (digitaal systeem) zijn naar verwachting circa \$ 10.000.

Verder is het streven een ICT-afdeling op te zetten. Het rijk heeft een projectleider digitalisering/CIO gedetacheerd op Saba. Het rijk betaalt de projectleider. Saba betaalt de reis- en verblijfkosten.

Facilitaire zaken en post

Er is nog een schoonmaakster in dienst. De rest is uitbesteed.

Juridische zaken

Er zijn twee formatieplekken voor een jurist. Er is voorjaar 2023 één jurist. Saba loopt achter met het opstellen van verordeningen. Er missen verordeningen en sommige verordeningen zijn verouderd. Recent is de verkeersverordening en de verordening bijzondere onderstand opgesteld. Ook aanbestedingsbeleid en klachtenprocedures (inwoners en werknemers) lopen achter. Tot slot, komen er veel consultaties aan, vanwege 'comply or explain'.

Het OLS geeft aan meer juridische fte's nodig te hebben. Ook zou er gekeken kunnen worden wat landelijk is en wat lokaal. Zo hebben de eilanden de verantwoordelijkheid voor de Tabaksverordening en de Wegenverordening. Hierdoor moest Saba bijvoorbeeld de Tabaksverordening aanpassen voor het verbieden van vipes. De Verkeersverordening is onder andere aangepast, zodat het promillage alcohol in het verkeer is bepaald. Saba heeft hiervoor de verordening van Bonaire als uitgangspunt gebruikt. De volgende stap is dat de politie hierop moet handhaven. Het kost tijd om dit te regelen, terwijl het gaat om wet- en regelgeving die in Europees Nederland landelijk is.

Communicatie, strategische ondersteuning, ondersteuning eilandssecretaris

Er was een medewerker voor communicatie. Deze plek is echter recent vacant geworden. OLS zou graag voor communicatie samenwerken met het RCN, omdat daar meer capaciteit is. Dit is tot nu toe nog niet gelukt. Strategische ondersteuning of ondersteuning voor de eilandsecretaris is er niet.

Wel is er sinds een aantal jaren een team van beleidsmedewerkers. Deze taak valt niet onder 'algemene overhead' en de formatieplaatsen hiervoor hebben we zo goed mogelijk toebedeeld aan de taak waarvoor ze worden ingezet.

Waar we geen toedeling hebben kunnen maken, staan deze kosten vooralsnog bij bedrijfsvoering en concern.

Mogelijke beleidsopties Saba

- opzetten ICT-structuur en afdeling, waaronder ook het systeem voor bestuurlijke informatievoorziening.
- doorontwikkeling controlfunctie
- juridische functie versterken
- communicatie verder ontwikkelen

Bij alle onderdelen, met name ICT, is samenwerking met RCN en/of de drie eilanden samen en/of met Europees Nederland van belang.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

De kosten van deze taak zijn in het eindrapport verwerkt in het opslagpercentage voor de ondersteuning van het primair proces

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	2.400.000 ICT 8.335.000 personeel 4.545.000 overige, zoals voertuigen, telefoonkosten, drukkosten, onderzoek	400.000 ICT 3.840.000 personeel 1.940.000 overige	100.000 ICT 2.765.000 personeel 435.000 overig
Netto lasten OL	15.280.000	6.180.000	3.300.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)			
Beleidsopties			
Optie 1 personeelsbeleid			
Lasten (jaarlijks)	280.000 (eventuele samenwerking met RCN)	140.000 (eventuele samenwerking met RCN)	-
Optie 2 ICT			
Investering	PM stap 3 applicaties voor werkprocessen, licenties, processen inrichten en trainen	Sint Eustatius werkt 'in the cloud', maar werkprocessen e.d. zijn nog niet gedigitaliseerd stap 3 applicaties voor werkprocessen, licenties, processen inrichten en trainen. Aanstellen CIO.	3.500.000 voor de investering van stap 1 (kabels) en 2 (applicaties) 'in the cloud' gaan werken; op basis van de kosten van Sint Eustatius PM stap 3 applicaties voor werkprocessen, licenties, processen inrichten en trainen.
Lasten ICT algemeen (jaarlijks)	PM jaarlijkse lasten stap 3	lasten ICT zijn laag. Niet alle lasten, bijvoorbeeld licenties) lijken te zijn opgenomen PM jaarlijkse lasten stap 3	PM jaarlijkse lasten stap 1, 2 en 3
Lasten stroom (jaarlijks)		circa \$ 10.000	circa \$ 10.000
Optie 3 control en financieel beheer			
Lasten (jaarlijks)	280.0000	210.000	70.000
Optie 4 meer juridische ondersteuning			
Lasten (jaarlijks)	-	Zie kabinet gezag	140.000

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Optie 5 ontwikkeling communicatie (exclusief digitale tools)			
Lasten (jaarlijks)	100.000 (plus samenwerking met RCN)	-	100.000 (plus samenwerking met RCN)
Optie 6 bureau integriteit			
Lasten (jaarlijks)	100.000 (1 fte en onderzoek)		
Optie 7 versterken strategische ondersteuning			
Lasten (jaarlijks)	Versterking bureau eilandssecretaris (huidige situatie permanent maken).	Permanent maken PPMO	
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			projectleider digitalisering/CIO gedetacheerd op Saba. Saba betaalt de reis- en verblijfkosten.

13e) Huisvesting en het archief

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij huisvesting gaat het om huisvesting van het bestuur en de ambtelijke organisatie.

Het archief heeft de volgende functies::

- specifieke dossiers, zoals van de burgerlijke stand, het bevolkingsregister, ruimtelijke ordening (bouwvergunningen) en bestuurlijke zaken (notulen van raads- en collegevergaderingen)
- archieven voor de eigen bedrijfsvoering en verantwoording
- een deel van de overheidsinformatie is cultureel erfgoed. Ook dit moet toegankelijk zijn voor burgers volgens de wet, zodat zij zich een beeld kunnen vormen over hun voorouders en grondeigendom.

Een (wettelijk) vereiste aan een archief is de toegankelijkheid voor burgers. Bij het archief gaat het om een fysieke plek, maar er is ook een digitale pendant: een e-depot. Onder een e-depot wordt verstaan: *'het geheel van organisatie, beleid, processen en procedures, financieel beheer, personeel, databeheer, databeveiliging en aanwezige hard- en software, dat duurzaam beheren en raadplegen van te bewaren digitale archiefbescheiden mogelijk maakt.'*

Taakverdeling

De taakverdeling rijk – openbare lichamen is vergelijkbaar met rijk – gemeenten voor zowel huisvesting als het archief.

Wet- en regelgeving

De taak huisvesting is verbonden met de uitvoering van de andere taken.

De eisen voor het archief zijn verplicht gesteld in de Archiefwet BES en zijn verder uitgewerkt in het Archiefbesluit BES. De eisen komen er samengevat op neer dat overheidsarchieven moeten worden bewaard en moeten worden

opengesteld. De inzage van archieven is kosteloos (artikel 19 Archiefwet BES). Wel mogen de kosten voor het maken van kopieën in rekening worden gebracht, evenals voor uitlening (artikel 25).

Uitvoering per eiland

In 2019 heeft de inspectie overheidsinformatie en erfgoed een onderzoek gedaan naar de uitvoering van de Archiefwet op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het doel van dit bezoek was om een eerste indruk te krijgen van het beheer van overheidsinformatie bij de openbare lichamen.

De inspectie constateerde dat de verantwoordelijkheden duidelijk zijn, maar dat de voorzieningen en voorwaarden nog ontbreken. De inspectie gaf aan dat drie onderwerpen urgent zijn om op te pakken:

1. de inrichting van een veilige archiefruimte waar burgers toegang hebben tot het erfgoed;
2. bewerking en preservatie van oude archieven;
3. actualisering van het instrumentarium voor het bewaren en vernietigen van overheidsinformatie.

Daarbij geeft de inspectie overheidsinformatie en erfgoed aan dat digitalisering zou helpen en dat samenwerken met het RCN een optie is, bijvoorbeeld door een archiefruimte te delen die onder andere aan alle klimaateisen voldoet.

De archieven voor de burgerlijke stand zijn grotendeels gedigitaliseerd. Dit door middelen van BZK, zie hiervoor taak 12b) bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en (reis)documenten.

De eilanden hebben geen depot voor archeologische vondsten. Als deze vondsten er zijn dan kunnen ze naar het NAAM (National Archeological Anthropological Memory Management) op Curaçao worden gebracht. Op Sint Eustatius worden archeologische vondsten soms door SECAR (Sint Eustatius Centre for Archeological Research) bewaard.

Bonaire

Huisvesting

Het OLB is gehuisvest in 18 gebouwen, waarvan er zes in eigendom van het OLB zijn (bron: huisvestingsplan Bonaire). De panden zijn niet in een goede staat. Een deel voldoet niet aan vereisten van een werkplek.

Beleidsoptie Het OLB heeft een plan gemaakt voor een nieuw gebouw. Dit plan gaat uit van zes gebouwen in plaats van 18. Er is een ontwerp en een beschikbare locatie.

Het gebouw wordt gecombineerd met kinderopvang en gaat uit van dagbesteding voor mensen in de keuken. Voor het gebouw is ruimte voor een parkeerplaats en een busstation.

Omdat de huidige situatie vrij duur is, vanwege de volgende kosten:

- huur van 12 panden
- onderhoud van 6 panden
- reistijd tussen de panden en daarmee kosten van auto's
- meerdere IT-aansluitingen
- verouderde airconditioning.

is de berekening van het OLB dat de nieuwe huisvesting gefinancierd kan worden. Het plan is in de afrondende fase. Besluitvorming wordt medio 2023 verwacht.

Archief

Het papieren archief van Bonaire is op orde; het is opgeschoond. Er is één centraal archief voor het OLB. Ook voldoet het archief klimaat technisch. In het huisvestingsplan van de nieuwbouw van het OLB is het uitgangspunt dat het archief gedeeld gaat worden met het RCN. Eén centraal archief per eiland is efficiënter. Ook is het wenselijk binnen het OLB samen te werken wat betreft de ruimte voor het archief. Ook voor cultuur en ruimte en ontwikkeling kan dezelfde archiefbewaarplaats worden gebruikt. Ook musea zouden kunnen aansluiten.

Met de digitalisering van het archief wordt, volgens plan, in 2023 gestart. Het is mogelijk het volledige archief te digitaliseren, omdat het OLB met name stukken heeft vanaf 1954; oudere stukken zijn veelal gearchiveerd op Curaçao. Volledig digitaliseren is daarom beter te doen dan in Europees Nederland, waar de stukken langer terug gaan in de tijd.

Vanaf 2023 wordt er meer digitaal gewerkt en wordt de stukkenstroom steeds meer gedigitaliseerd. Zo worden nu de facturenstroom gedigitaliseerd. Uitgaande post is digitaal, de inkomende inscannen nog niet; hiermee is recent gestart.

Digitalisering is sowieso een traject in het begin van de ontwikkeling; wie waarvoor wordt geautoriseerd moet bijvoorbeeld nog verder ontwikkeld. Het gaat dan om het inrichten van procedures; technisch kan er veel.

De afdeling post en archief heeft 13 fte (6 voor post en 7 voor het archief). De afdeling is gekrompen en zal nog verder krimpen. Omdat diverse medewerkers met pensioen gaan kan dit op een natuurlijke manier.

Er is een sterke relatie tussen de digitalisering van de stukkenstroom en het archief. Vanuit het archief is het van belang ervoor te zorgen dat informatie en digitale dossiers volgens de geldende wet- en regelgeving worden geregistreerd, geselecteerd, bewaard en toegankelijk blijven. Ook het e-depot moet goed zijn georganiseerd.

Het OLB is vergevorderd met het vaststellen van een selectielijst. Er zijn nog enkele aspecten die ontbreken, zoals het vaststellen van een archiefverordening en het aanstellen van een eilandarchivaris.

Sint Eustatius

Huisvesting

Het OLE is gehuisvest in 21 gebouwen, deels in eigendom en deels gehuurd. De gebouwen in eigendom zijn niet geactiveerd. Er zijn wel onderhoudslasten, bijvoorbeeld in verband met lekkages, toiletruimtes, trapleuningen en dergelijke.

Beleidsoptie Er is een plan voor een nieuw overheidsgebouw samen met het RCN. Er is een beoogde locatie die in eigendom is van het OLE. De opzet is dat het gebouw door het rijk wordt gebouwd en het OLE een gebruikersvergoeding van \$ 885.000 per jaar betaalt. Onderhoud van het gebouw valt hieronder, maar niet de vervangingslasten. De kosten voor het bouwrijp maken van de grond zijn voor het OLE. Dit is geraamd op \$ 1 mln. Na 30 jaar wordt het gebouw overgedragen aan het OLE. De eilandsraad heeft tot oktober 2023 om hierover te beslissen.

Of en in welke mate de kosten van het nieuwe gebouw hoger of lager zijn is moeilijk in te schatten:

- de huurkosten van de huidige gebouwen is \$ 360.000. De onderhoudslasten van de huidige gebouwen in eigendom zijn niet afzonderlijk zichtbaar.
- de mogelijke opbrengst van de gebouwen van het OLE die niet meer worden gebruikt is niet bekend. Indien het gebouw zelf geen waarde meer heeft kan de grond dat wel hebben.
- de ICT-kosten zijn bij 21 gebouwen duurder dan bij 1 gebouw. Wij zien weinig ICT-kosten in de administratie staan. Dit komt onder andere omdat de bekabeling via een bijzondere uitkering is bekostigd en er niet op wordt afgeschreven. Onderhoud en vervangingslasten ontbreken, maar zijn er op korte en vooral langere termijn wel, zie ook taak 13d) bedrijfsvoering en concern.
- energieverbruik en dergelijke zijn ook van belang. Een duurzaam gebouw kan besparen op energieverbruik voor koeling.

Archief

De huidige huisvesting van het OLE heeft geen goede plek voor het archief; het ontbreekt vooral aan klimaatbeheersing.

Het archief is deels gedigitaliseerd, met name 2007 – heden is grotendeels – maar niet alles - digitaal. Digitalisering houdt in dat er scans zijn; er zijn geen zoektermen (metadata) aan gekoppeld. Ook zijn dossiers vaak niet volledig, omdat sommige processen wel zijn gedigitaliseerd en andere niet.

Sommige documenten, zoals de salarisadministratie voor 2002, zijn met de hand geschreven. Deze moeten worden bewaard tot iemand met pensioen gaat. Hoe lang welke documenten moeten worden bewaard verschilt wettelijk gezien. De directe bedrijfsvoering heeft een voorstel gemaakt hoe dit aan te pakken.

Een e-depot is er nog niet.

Saba

Saba heeft een centraal overheidsgebouw. Er zijn geen afschrijvingslasten voor dit gebouw. Er zijn kosten van klein onderhoud en gebruik, zoals nutsvoorzieningen. De totale lasten hiervan zijn \$ 840.000.

De lasten van het archief zijn \$ 100.000. Het papieren archief is nog niet op orde (niet opgeschoond). De ruimte is klimaat-technisch niet op orde. Er is nog niet gedigitaliseerd. Een e-depot is er nog niet.

Beleids optie Saba

Het OLS heeft een plan voor renovatie en uitbreiding van het huidige overheidsgebouw. De opzet is:

- dat er een etage onder de grond komt. Het archief wordt hier gehuisvest. Het archief kan dan ook worden uitgebreid met private collecties.
- op de begane grond komen flexwerkplekken. Dit is ook van belang tijdens de verbouwing. Medewerkers kunnen hier werken tijdens de verbouwing.
- op de eerste etage komt de eilandsraad en de gedeputeerden. De ruimtes zijn in dit nieuwe deel groot genoeg om de uitbreiding van het aantal eilandsraadsleden en gedeputeerden op te vangen. Deze etage is met een lift te bereiken en daardoor rolstoeltoegankelijk.
- de toegankelijkheid met een lift is ook van belang voor de medewerkers.
- er komt een systeem met toegangspasjes voor het gebouw.

De opzet is om het nieuwe en oude gebouw met elkaar te verbinden via een ingang op de eerste verdieping.

Saba raamt de kosten van de renovatie en de uitbreiding op \$ 5.400.000. De renovatie en uitbreiding betreft een deel van het huidige gebouw. Een ander deel van het huidige gebouw wordt nog benut. We nemen als waarde hiervoor de helft van de huidige investeringen: \$ 2.700.000. Met het nieuwe gebouw voldoet de ruimte van het archief klimaat-technisch. Het archief moet dan nog worden opgeschoond en gedigitaliseerd.

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

De kosten van deze taak zijn in het eindrapport verwerkt in het opslagpercentage voor de ondersteuning van het primair proces

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	2.500.000 huisvesting 835.000 (archieff en post)	360.000 huur gebouwen 100.000 onderhoudskosten (globale schatting) 665.000 nutsvoorzieningen 75.000 schoonmaak Kosten archief niet bekend	940.000 (840.000 huisvesting, waarvan 50.000 kapitaallasten, 100.000 archief)
Netto lasten OL	3.335.000	1.200.000	940.000
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)			
Bijdrage derde (structureel)			
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investerings OL	Alle drie de openbare lichamen hebben in meer of mindere mate verouderde huisvesting. Op Bonaire en Sint Eustatius is de organisatie verspreid over veel locaties. Gebouwen worden gehuurd of zijn reeds afgeschreven. De instandhoudingslasten van de huidige gebouwen zijn niet belegd.		
Beleidsopties			
Optie 1 nieuwe huisvesting of renovatie (inclusief ruimte voor archief bij OLE en OLS)			
investerings	De investering wordt door een stichting gedaan. Het OLB huurt het pand. De verwachting is dat dit tot een kostenverlaging leidt.	Er is een plan voor een gezamenlijk gebouw met RCN. Het OLE betaalt komende 30 jaar een gebruikersvergoeding van \$ 885.000 (plus eenmalig \$ 1 mln. voor bouwrijp maken grond).	<u>Renovatie en uitbreiding.</u> Investeringsbedrag \$ 5.400.000. Een deel van <u>het huidige gebouw</u> blijft in stand. De instandhoudingslasten voor dat deel zijn nog niet belegd. Deze nemen we hier mee. We ramen de waarde hiervan op \$ 2.700.000; de helft van de huidige investeringen.
bijdrage instandhoudingslasten	Via stichting	Onderhoud via gebruikersvergoeding. Vervangingslasten zijn niet belegd.	<u>Renovatie en uitbreiding:</u> Onderhoud: 110.000 Vervangingslasten: 180.000 <u>Nog niet belegde instandhoudingskosten oud deel:</u>

			Onderhoud: \$ 55.000, waarvan \$ 50.000 belegd. Dus \$ 5.000 niet belegd. Vervangingslasten: \$ 90.000
Nog niet belegde Instandhoudingslasten investeringen	Alle kosten zijn belegd		Oud: 5.000 onderhoud en 90.000 vervangingslasten Nieuw: 110.000 onderhoud en 180.000 vervangingslasten.
Optie 2 archief			
Lasten (jaarlijks)	Het archief van het OLB is opgeschoond. Aan digitalisering wordt gewerkt Bij nieuwbouw is het uitgangspunt dat de ruimte voor het archief gedeeld gaat worden met het RCN. PM artefacten zouden kunnen worden opgeslagen (taak 6b) cultureel erfgoed).	PM archief PM artefacten zouden kunnen worden opgeslagen (taak 6b) cultureel erfgoed)	PM artefacten zouden kunnen worden opgeslagen (taak 6b) cultureel erfgoed)
Optie 3 e-depot			
	PM	PM	PM
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit	-	Ondersteuning kennis en methode archief	Ondersteuning kennis en methode archief

13f) Organisatie algemeen, zoals opleidingen en reis- en verblijfskosten

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

Taak

Bij deze taak nemen we enkele algemene kosten van het ambtenarenapparaat en bestuursapparaat op. Het gaat dan om:

- opleidingen
- reis- en verblijfskosten in de regio of naar Europees Nederland
- Cao-lasten daar waar deze niet in de loonprijscompensatie zit
- de middelen voor 'uitvoeringskracht'

Taakverdeling

De taakverdeling rijk – openbare lichamen is vergelijkbaar met rijk – gemeenten.

Wet- en regelgeving

De taak is verbonden met de uitvoering van de andere taken. De relevante wetten zijn met name de Ambtenarenwet BES. Deze wet geldt zowel voor rijksambtenaren als de eilandsambtenaren. Het rechtspositiebesluit ambtenaren BES heeft zijn grondslag in deze wet.

RCN sluit als werkgever de CAO af met de bonden. De eilanden hebben de mogelijkheid om af te wijken van de rijksambtenaren op een aantal punten. Ze mogen bijvoorbeeld afwijken wat betreft de hoogte van het salaris en het aantal vrije dagen. In de praktijk volgen de openbare lichamen de Cao-afspraken met het rijk. Het openbaar lichaam maakt daarvoor zelf afspraken in het eigen sectoroverleg.

RCN sluit als werkgever de CAO af met de bonden voor de rijksambtenaren in Caribisch Nederland. De openbare lichamen hebben de mogelijkheid om af te wijken van de afspraken die voor rijksambtenaren op de eilanden worden gemaakt op een aantal punten. Ze mogen bijvoorbeeld afwijken wat betreft de hoogte van het salaris en het aantal vrije dagen. In de praktijk volgen de

openbare lichamen de Cao-afspraken van het rijk. Het openbaar lichaam maakt daarvoor zelf afspraken in het eigen sectoroverleg.

De afspraken in de CAO van 2021 zijn voor drie jaar gemaakt. Eind 2022 is er een addendum aan toegevoegd voor een salarisstijging van 4,75% met een bodem van \$ 100 per maand. Deze stijging is gebaseerd op publicaties van het Centraal Planbureau (CPB). De vrije uitkering wordt met dezelfde cijfers gecorrigeerd. Dit is dus met elkaar in overeenstemming, behalve als Caribisch Nederland afwijkt van Europees Nederland en als er veel mensen in de laagste salarisschalen zitten en de \$ 100 een substantieel verschil is met de gemiddelde salarisstijging.

In de CAO zijn ook andere afspraken gemaakt. Zo is in 2021 de 36-urige werkweek ingevoerd (dit was 39,5 uur). De openbare lichamen moesten deze afspraak volgen. Dit is financieel niet gecompenseerd, omdat de vrije uitkering alleen loonprijscompensatie kent (zie hoofdstuk 7 van het eindrapport voor de systematiek van de loonprijscompensatie).

In de CAO worden *geen* afspraken gemaakt over opleidingen/ het opleidingsbudget. Het opleidingsbudget is van belang voor de eilanden, omdat veel taken nieuwe kennis en vaardigheden vergen. Een deel van de opleiding is tijdens het werk, bijvoorbeeld omdat er iemand voor een aantal jaar is ingehuurd om een taak op te zetten en/of om tevens de medewerkers op te leiden. Via een twinning kan dit ook gebeuren. Bij een twinning gaan medewerkers vaak een keer naar Europees Nederland om te kijken hoe een taak daar wordt uitgevoerd. Vervolgens komt er iemand van de twinning organisatie naar Caribisch Nederland voor kortere of langere tijd om ter plekke mensen te coachen.

Behalve opleidingskosten zijn er reis- en verblijfskosten. Deze zijn vaak relatief hoog omdat opleidingen organiseren in de regio ook betekent dat trainers er naartoe vliegen en overnachten. Het omgekeerde - naar Europees Nederland vliegen en verblijven voor een opleiding – brengt vergelijkbare extra kosten met zich mee.

De reis- en verblijfskosten zijn ook van belang voor conferenties, samenwerken met andere eilanden, gesprekken met departementen, maar ook bijvoorbeeld voor de werving van personeel. Als sollicitanten langs komen moeten ook de reis- en verblijfskosten worden vergoed.

Tekstkader 4. Indicatie bijzondere uitkeringen die uitvoeringskracht bevorderen

Bonaire		
Financieel beheer	430.000	inmiddels ingebed
integriteitsbureau	175.000	ingebed
Organisatie -ontwikkeling: digitalisering opzetten, opleidingen, expertise en dergelijke	1.525.000	eerste deel ingebed en nog in ontwikkeling
Bestuurlijke werkafspraken: 1) Sociale agenda 2) Organisatieontwikkeling en dienstverlening; 3) Ruimtelijke ontwikkeling en economie	4.340.000	middelen worden deels structureel

Sint Eustatius		
Financieel beheer	1.665.000	nog in ontwikkeling
ICT ontwikkeling (good governance)	3.500.000	kosten zijn niet volledig belegd
Strategisch communicatieplan	300.000	
Extra ambtelijke capaciteit	2.600.000	dit is voor meerdere jaren, zie ook het volgende punt
<i>Afsprakenakkoord</i> - een aantal infrastructuurprojecten - sociale woningbouw - specifieke functies, zoals cultureel erfgoed specialist, projectmanager havenontwikkeling, juridische, toezicht- en handhavingsexpertise - opzetten en bemensing programma- en projectenbureau (PPMO) - opzetten online leerplatform Statia academy en talentenpool	3.960.000	wat en hoe van de structurele onderwerpen op te vangen met de extra middelen van de vrije uitkeringen is nog niet uitgekristalliseerd tijdens ons onderzoek.

Saba		
Vervroegd pensioen	625.000	maakt werven nieuwe medewerkers mogelijk
Financieel beheer	650.000	in ontwikkeling
Opleiding raad, ambtenaren, extra capaciteit op diverse plekken	1.130.000	
Start aanpak loslopende geiten	525.000	loopt nu via het NMBP

Het vinden van personeel is voor diverse functies vaak niet eenvoudig. Het rijk heeft daarom ondersteunende programma's, zoals:

- twinning voor een aantal taken, zoals met Leiden voor arbeidsbemiddeling op Bonaire en Sint Eustatius (afgerond) en Breda voor de VromBES op Bonaire. Bonaire regelt de twinning inmiddels zelf, zie bijvoorbeeld 11a) toezicht en handhaving.
- het rijk heeft in de afgelopen jaren van circa 2019 – heden met eenmalige bijzondere uitkeringen in het kader van 'bestuurskracht' of 'uitvoeringskracht', 'afsprakenakkoord, organisatieontwikkeling en dergelijk trajecten bekostigd die organisatiebreed van belang zijn. In tekstkader 4 geven we daar een indruk van.
  - van de middelen voor uitvoeringskracht is \$ 790.000 per eiland structureel geworden.
  - een deel van de activiteiten zijn inmiddels ingebed, met name door de structurele verhoging van de vrije uitkering medio 2022, evenals de bij de vorige bullet genoemde toevoeging.
- aanvullend hieraan heeft het rijk een samenwerking met VNG international om capaciteit te regelen voor een aantal expertises per eiland. Deze samenwerking is zomer 2022 gestart en loopt tot en met 2023. Het gaat om een pilot in aanvulling op de bijzondere uitkeringen voor bestuurskracht/uitvoeringskracht. Het gaat bijvoorbeeld om:
  - Bonaire: verbetering ruimtelijke ordening en vergunningverlening, toezicht en handhaving, aanvullende capaciteit burgerzaken.
  - Sint Eustatius: juridische ondersteuning, toezicht en handhaving en projectmanagement afval en dergelijke.
  - Saba: communicatie, planning & control, personeelszaken, burgerzaken, projectmatige ondersteuning
- tot slot, is het RCN bezig met het opzetten van een projecten- en programmapool. In deze pool komen medewerkers met projectmatige/programmatische capaciteiten en expertise. Het is de bedoeling dat zij gaan werken op het snijvlak van diverse diensten; dus verbindend binnen thema's, zoals armoede, klimaat en wonen. Er wordt dat samengewerkt tussen bijvoorbeeld departementen en/of tussen departementen en de openbare lichamen. Voor deze pool wordt geworven.

Vergelijking met Europees Nederland

In Europees Nederland sluit de VNG een CAO. Gemeenten zijn daaraan gebonden. Eigen keuzen van de VNG worden niet gecompenseerd in het gemeentefonds. De hoogte van het gemeentefonds wordt bepaald door de normering, zie hoofdstuk 7 van het eindrapport.

In 2022 gaven gemeenten gemiddeld 1,5 procent van hun loonsom uit aan opleiding en ontwikkeling, dat is tussen de € 1.000 en € 1.100 per medewerker (A&O fondsen, Personeelsmonitor gemeenten 2022).

Reis- en verblijfskosten voor congressen bijeenkomsten en dergelijke worden vergoed door de werkgever. De reis- en verblijfskosten zijn echter voor de meeste medewerkers binnen Europees Nederland.

Uitvoering per eiland

De reis- en verblijfskosten zijn hier op begrotingsbasis opgenomen. Ze kunnen niet goed uit de jaarstukken worden gehaald, omdat ze op verschillende manier worden geboekt: algemeen of op projecten en/of de reis-en verblijfskosten van het OLE en/of die van derden.

Bonaire

- *Salarissen en Cao* Het OLB heeft berekend dat de verkorting van de werktijd van 39,5 naar 36 uur \$ 350.000 kost voor extra fte's voor loketfuncties. Arbeidstijdverkorting voor andere functies wordt opgevangen binnen de organisatie. Bij loketfuncties kan dat niet.
- *Pensioen*: het OLB heeft een regeling waardoor werknemers eerder met pensioen kunnen. De regeling kost \$ 10 mln. Dit is incidenteel.
- *Opleidingen* Bonaire raamt \$ 200.000 voor opleidingen en \$ 275.000 voor reis- en verblijfskosten.
- Bonaire maakt gebruik van het TOP traineeship Bonaire om jonge mensen te werven vanuit de eigen regio. Er is een bijzondere uitkering voor de werving. De salarislasten van de trainees betaalt het OLB.

Sint Eustatius

- *Opleidingsbudget* \$ 200.000
- *Reis- en verblijfskosten*: \$ 250.000
- Sint Eustatius heeft de Statia academy voor online-opleidingen en een talentenpool (zie tekstkader 4). Deze wordt bekostigd met een bijzondere uitkering.

Saba

- *Salarissen* Het Regioplan onderzoek naar het *bestaansminimum* gaf aan dat ambtenaren in de lagere schalen onder het bestaansminimum verdienen. Zij krijgen daarom nu een toeslag zodat ze het sociaal minimum krijgen, dat is \$ 1.600. Het gaat om 23 medewerkers die daar onder zaten. Zij krijgen nu het bestaansminimum. Wij ramen dit op \$ 50.000.
- *Pensioenregeling Saba* Via een bijzondere uitkering van \$ 625.000 voor enkele jaren zijn tien mensen eerder met pensioen gegaan. Dit is incidenteel.
- Saba heeft geen opleidingsbudget. Dit wordt door een BU bekostigd.
- Voor *reis- en verblijfskosten* is jaarlijks \$ 300.000 geraamd.
- Saba maakt gebruik van de mogelijkheid rijkstrainees in te zetten en heeft geen behoefte aan TOP Saba.

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Er zijn diverse ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de salarissen op de eilanden:

- de discussie over het sociaal minimum kan gevolgen hebben voor de salarissen van ambtenaren.
- hetzelfde geldt voor het minimumloon
- er zijn nu verschillende rechtsposities: rijk, eiland, onderwijs en zorg. Het is de vraag of er meer geharmoniseerd kan worden. De onderhandelingen kunnen dat aan één tafel plaatsvinden (dit kan ook via een mandaat).

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

De kosten van deze taak zijn in het eindrapport verwerkt in het opslagpercentage voor de ondersteuning van het primair proces

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening	350.000 (arbeidsduurverkorting loketten) 275.000 (reis- en verblijfskosten) 200.000 (opleidingen)	250.000 (reis- en verblijfskosten) 200.000 (opleidingsbudget)	50.000 (compensatie lonen) 300.000 (reis- en verblijfskosten) - (opleidingsbudget)
Netto lasten OL	825.000	450.000	350.000
Bijdrage rijk toevoeging aan VU voor uitvoeringskracht vanaf 2022 (medio 2022)	790.000	790.000	790.000
Bijdrage rijk (incidenteel)	Zie tekstkader 4. De diverse incidentele BU's zijn vervangen door de structurele toevoeging aan de VU (zie de vorige regel). De eventuele instandhoudingslasten vallen onder desbetreffende taak		
Beleidsoptie			
Opleidingen	Voor alle drie de eilanden vinden opleidingen en trainingen voor kennisontwikkeling van belang		
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit	Er wordt samen gewerkt met opleiders in Europees Nederland voor een aantal taken Er zijn diverse twinnings		

Bijlagen

Bijlage 1. Overzicht eilandelijke taken

1. Nutsvoorzieningen en sociale woningbouw

- 1a) energie
- 1b) drinkwater
- 1c) telecommunicatie
- 1d) betaalbaar wonen

Sociaal domein

2. Sociale ondersteuning (community development)

- 2a) jeugd, maatschappelijk werk en maatschappelijke ondersteuning
- 2b) arbeidsbemiddeling en arbeidsparticipatie
- 2c) armoedebestrijding en schuldhulpverlening
- 2d) tegengaan huiselijk geweld

3. Publieke gezondheid

- 3a) publieke gezondheid en jeugdgezondheidszorg

4. Ontwikkeling van kinderen en activiteiten

- 4a) kinderopvang en buitenschoolse opvang
- 4b) jongerenprojecten
- 4c) sport, beweging en speeltuinen

5. Onderwijshuisvesting en overige onderwijsondersteunend

- 5a) onderwijshuisvesting basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO
- 5b) onderwijs algemeen
- 5c) leerlingenvervoer
- 5d) leerplicht
- 5e) Sociale Kanstrajecten Jongeren
- 5f) bibliotheken

6. Cultuur en cultureel erfgoed

- 6a) culturele activiteiten en musea
- 6b) cultureel erfgoed

Fysiek domein

7. Klimaatadaptatie en waterbeheer

- 7a) klimaatadaptatie en waterbeheer

8. Economisch beleid

- 8a) economisch beleid en stimulering economische sectoren

9. Infrastructuur en mobiliteit

- 9a) wegen, pleinen, parkeren, straatverlichting, erosieherstel en overige
- 9b) luchthaven
- 9c) zeehaven
- 9d) (openbaar) vervoer op de eilanden
- 9e) (openbaar) vervoer van en naar de eilanden

10. Ruimtelijke ordening, natuur en milieu

- 10a) ruimtelijke ordening, vergunningverlening en grondbeleid
- 10b) facilitering woningbouw en wonen
- 10c) natuurbeheer en -bescherming
- 10d) landbouwontwikkeling en visserij
- 10e) afvalophalen, -verwerking en reiniging
- 10f) IAB, stoffen en bodembeleid
- 10g) riolering en afvalwaterzuivering

11. Toezicht en handhaving

- 11a) toezicht en handhaving

Eilandsbrede taken

12. Burgerzaken en basisinfrastructuur

- 12a) digitaliseringsopgave en basisinfrastructuur
- 12b) bevolkingsadministratie, burgerlijke stand en (reis)documenten

12c) overige waaronder verkiezingen, rijbewijzen en begraafplaatsen

13. Bestuur en organisatie

13a) gezaghebber, gedeputeerden en eilandsraad

13b) ondersteuning eilandsraad en gezaghebber

13c) rampenbestrijding en crisisbeheersing

13d) bedrijfsvoering en concern

13e) huisvesting en archief

13f) organisatie algemeen, zoals arbeidsvoorwaarden, opleidingen, reis- en verblijfskosten

Bijlage 2. Overzicht format taakuitwerking

Inclusief technische toelichting

Overzicht format taakuitwerking

Inclusief technische toelichting

Beschrijving taak

Inhoud taak, taakverdeling en wetgeving

- Taak
- Wet- en regelgeving

Vergelijking met Europees Nederland

- Wet- en regelgeving
- Taakverdeling

Uitvoering en lopende ontwikkelingen

- Bonaire
- Sint Eustatius
- Saba

Beleidsopties

- Optie 1
- Optie 2

Mogelijke toekomstige ontwikkelingen

Middelen en gestandaardiseerde structurele lasten

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Structurele lasten en baten (exploitatie)			
OL lasten reguliere taakuitoefening			
OL baten taakgebonden eigen inkomsten			

Netto lasten OL			
Bijdrage rijk (semi-structurele BU)			
Bijdrage derde (structureel)			
Investerings (achterstanden/ontwikkelingen)			
investeringen OL			
investeringen rijk			
Investeringen derde (b.v. EU)			
Instandhoudingslasten investeringen	<u>Onderhoud Vervangingslasten</u>	<u>Onderhoud Vervangingslasten</u>	<u>Onderhoud Vervangingslasten</u>
Huidige instandhoudingslasten betaald door OL.			
Bijdrage rijk bij instandhoudingslasten.			
Bijdrage derde bij instandhoudingslasten.			
Nog niet belegde instandhoudingslasten			
Beleidsopties			
Optie 1			
investeringen			
bijdrage instandhoudingslasten			
Nog niet belegde Instandhoudingslasten investeringen			
Optie 2			
Lasten (jaarlijks)			
Baten (jaarlijks)			
Bijdrage rijk			
Capaciteit, kennis en andere bijdragen in natura			
Ter beschikking gestelde capaciteit			
Ter beschikking gestelde apparatuur			

Algemene toelichting tabel:

- Het is een uitgebreide tabel, onder andere ook omdat veel taken midden in een ontwikkeling zijn. In de tabel bij de diverse taken zijn daarom alleen die regels opgenomen die van toepassing zijn.
- De tabel beperkt zich tot structurele lasten van taken, dat betekent dat incidentele lasten niet zijn meegenomen. Indien ze relevant zijn, zijn ze wel opgenomen in de uitwerking van de taak, bijvoorbeeld bij uitvoering.
- Bij de beleidsontwikkelingen zijn hier twee opties opgenomen. Dat kunnen er meer of minder zijn. Bij de beleidsopties kan het gaan om investeringen (optie 1) of om voorzieningen/ exploitatielasten (optie 2). Dit is afhankelijk van de taak.

Technische toelichting tabel:

- Alle bedragen zijn afgerond op \$ 5.000, behalve als het voor het inzicht wenselijk is dat een onafgerond bedrag wordt opgenomen.
- Indien middelen in euro's zijn vermeld in een brondocument dan is de euro in dollars omgerekend met de wisselkoers euro – dollar van 1,02. Dit is de begrotingskoers 2023. Deze begrotingskoers geldt voor alle middelen die afkomstig zijn van de door BZK opgestelde begrotingshoofdstukken en betrekking hebben op het Caribisch dossier.
- Investeringskosten worden zoveel mogelijk opgenomen tegen de aanschafwaarden. Dit is ook de waarde waartegen ze op de balans zouden staan, indien ze zouden zijn geactiveerd.
- Instandhoudingslasten investeringen:
  - Investeringskosten brengen onderhoud met zich mee. We gaan uit van 2% per jaar, tenzij er specifieke ramingen zijn, dan gaan we van de specifieke ramingen uit.
  - Investeringskosten dienen normaal gesproken te zijner tijd te worden vervangen. Bij een investering door een openbaar lichaam wordt de investering geactiveerd. Vervolgens wordt er jaarlijks op afgeschreven. Omdat de meeste investeringen voor eilandelijke taken door het rijk zijn gedaan staan de investeringen niet op de balans van de openbare lichamen. Er is dus geen afschrijvingslast. Om te zijner tijd te kunnen vervangen:
Voor de instandhoudingslasten van de investeringen gaan we voor de vervanging uit van wat de jaarlijkse afschrijvingslast

geweest zou zijn bij activeren. Voor de meeste investeringen gaan we uit van een afschrijvingsperiode van 30 jaar. Dit tenzij er specifieke ramingen zijn en/of er in Europees Nederland een andere afschrijvingstermijn is. Zo is de afschrijvingstermijn van scholen vaak langer dan die van andere gebouwen. Voorbereidingskosten voor investering, bijvoorbeeld het weggappen en egaliseren van een rots, leiden niet tot extra kosten op termijn. Deze kosten houden we buiten de afschrijvingslast.

- Indien er is geïnvesteerd in bijvoorbeeld 2015. Dan ramen we de jaarlijkse vervangingslasten. We hebben niet de lasten van 2015 – 2022 berekend.
- Indien het rijk middelen ter beschikking stelt die gebruikt kunnen worden voor investeringslasten gaat het veelal om onderhoudskosten of de daadwerkelijke investering. We gaan er niet vanuit dat bijvoorbeeld een bijzondere uitkering benut kan worden om een bestemmingsreserve voor een vervangingsinvestering op te bouwen.
- Indien een openbaar lichaam kapitaallasten in de begroting en jaarrekening opneemt zijn dit afschrijvingslasten. Deze lasten kunnen alleen voor afschrijvingen worden gebruikt en zijn niet voor andere zaken te gebruiken. Pas als het actief volledig is afgeschreven ontstaat er ruimte in de begroting.

Bijlage 3. Afkortingen

afkorting	waar staat het voor?
ACM	Autoriteit Consument en Markt
AmvB	Algemene maatregel van Bestuur
APK	Algemene Periodieke Keuring
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BAVPOL	Buitengewoon agent van de politie
BBT	beleidsdeelneming Bonaire Brandstof Terminals
BBV	Besluit begroting en verantwoording
BDU	Brede doeluitkering
BENG	Bijna energieneutrale gebouwen
BES	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
BIA	Bonaire International Airport
Bibob	Bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
BOA	Buitengewoon Opsporingsambtenaar
BOG	Bonaire Overheidsgebouwen
BOSA	Bouw en Onderhoud Sportaccommodaties
BRP	Basisregistratie personen
BSN	Burgerservicenummer
BSO	buitenschoolse opvang
BTW	belasting over toegevoegde waarde
BU	bijzondere uitkering
BV	besloten vennootschap

afkorting	waar staat het voor?
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBR	Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen
CBS	Centraal bureau voor de statistiek
CIO	Chief Information Officer
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
CJG	Centrum voor Jeugd en Gezin
CN	Caribisch Nederland
CPB	Centraal Planbureau
CROW	De naam CROW is oorspronkelijk een afkorting van Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek. De organisatie is doorgroeid naar een kennisplatform. CROW wordt daarom niet langer gebruikt als een afkorting, maar als een eigenaam.
CVQ	Caribbean Vocational Qualification
CXC	Certificate of secondary education
DigiD	Digitale identiteit
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
EBT	Eilandelijk Beleidsteam
EDF	European Development Fund
EOZ	Expertisecenter Onderwijs en Zorg
EU	Europese Unie
Eutel	St.Eustatius Telecommunication Company
EZK	Economische Zaken en Klimaat
FCB	Fundashon Cas Bonairiano (woningstichting Bonaire)
fte	Fulltime Equivalent

afkorting	waar staat het voor?
GALA	Gezond en Actief Leven Akkoord
GDI	generieke digitale infrastructuur
gft	groente- fruit- en tuinafval
GGD	Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GHOR	geneeskundige hulpverleningsorganisatie in de regio
GIS	Geografisch Informatiesysteem
IAB	Inrichtingen en Activiteitenbesluit
IATA	International Air Transport Association
ICAO	International Civil Aviation Organisation
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IenW	Infrastructuur en Waterstaat
ILT	inspectie leefomgeving en Transport
IND	Immigratie en Naturalisatiedienst
IPO	InterProvinciaal Overleg
JenV	Justitie en Veiligheid
JOGG	jongeren Op Gezond Gewicht
KB	Koninklijke Bibliotheek
KLM	Koninklijke Luchtvaart Maatschappij
KMAR	Koninklijke Marechaussee
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
LKCA	Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MDT	Maatschappelijke diensttijd
MJOP	meerjarenonderhoudsplan

afkorting	waar staat het voor?
MRB	motorrijtuigenbelasting
NAAM	National Archeological Anthropological Memory Management
NEN	Nederlandse Norm
NIK	Nederlandse identiteitskaart
Nipa	National Institute for Professional Advancement
NMBP	Natuur- en milieubeleidsplan
NRF	Nationaal restauratiefonds
NS	Nederlandse Spoorwegen
NV	Naamloze Vennootschap
NVVB	Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken
Nvwa	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
OCT	Caribbean Overseas Countries and Territories
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OL	Openbaar Lichaam
OLB	Openbaar Lichaam Bonaire
OLE	Openbaar Lichaam Sint Eustatius
OLS	Openbaar Lichaam Saba
OSV	Ondersteuningssoftware verkiezingen
OTB	Oil Trading Bonaire
OV	Openbaar vervoer
OYOHF	Own your own home foundationg (woningstichting Saba)
PIVA	Persoonsinformatievoorziening Nederlandse Antillen en Aruba.
PO	Primair Onderwijs
POI	provinciale ondersteuningsinstellingen
PPMO	Programme and Project Management Office

afkorting	waar staat het voor?
PR	public relations
QR code	quick response code
RCN	Rijksdienst Caribisch Nederland
RDI	Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
RDW	Dienst wegverkeer
RESIMBED	Resilience, Sustainable Energy and Marine Biodiversity Programme. Dit programma.
RIEC	Regionale Informatie- en Expertise Centra
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RMC	Regionaal Meld- en Coördinatiepunt voortijdig schoolverlaten
RvIG	Rijksdienst voor Identiteitsgegevens
RWZI	Rioolwaterzuiveringsinstallatie
Satel	Saba Telephone Company
SBMU	Saba bank management unit
SCF	Saba conservation foundation
SEC	Saba Electric Company
SECAR	Sint Eustatius Centre for Archeological Research
SGB	Scholengemeenschap Bonaire
SHF	Statia Housing Foundation
SKJ	Sociale Kanstrajecten jongeren
SONA	Stichting Ontwikkeling Nederlandse Antillen
SPAW	Speciaal beschermde gebieden en dieren in het wild
SSFF	Sint Eustatius Sport Facility Foundation
STDF	Sint Eustatius Toerist Development Foundation
Stenapa	St Eustatius National Parks Foundation
Stinapa	Stichting Nationale Parken Bonaire

afkorting	waar staat het voor?
STUCO	Statia Utility Company N.V.
SUSF	Saba United Sports Federation
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TCB	Tourism Corporation Bonaire
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
USONA	Uitvoeringsorganisatie Stichting Ontwikkeling Nederlandse Antillen
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VEI	Vitens Evides International
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO	Voortgezet Onderwijs
VOG	Verklaring omtrent gedrag
VRO	Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening
VSG	Vereniging Sport en Gemeenten
VTH	vergunningverlening, toezicht en handhaving
VU	Vrije Uitkering
VWS	Volksgesondheid, Welzijn en Sport
WEB	Water- en energiebedrijf Bonaire
WOB	Wet openbaarheid van bestuur
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
WolBES	Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba
Wsob	Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen
ZJCN	Zorg en Jeugd Caribisch Nederland

Bijlage 4. Overzicht bronnen

Gesprekken

Voor input van de taken en de taakontwikkeling zijn gesprekken gevoerd met de betrokken departementen, de openbare lichamen, bestuurlijk en ambtelijk, en enkele verbonden partijen.

Hoofddocumenten

A&O fondsen, Personeelsmonitor gemeenten 2022

Autoriteit consument en markt, vervoersmonitor 2019, januari 2021

CEC, Beheerplan wegen Bonaire, 2017 – 2026

Centraal Dialoog Bonaire, Een routekaart naar een aanvaardbaar inkomen in een gezonde economie in Bonaire, april 2023

Coalitieakkoord, Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst, 15 december 2021

Commissie Herziening Handhavingstelsel VROM-regelgeving (Commissie Mans), De tijd is rijp, juli 2008

Ecorys, De financiering van lokale verkeer- en vervoertaken door provincies en vervoerregio's; Onderzoek naar de besteding van de (voormalig) Brede Doel Uitkering Verkeer & Vervoer, december 2019

Ecorys, MKBA Vrachthaven Bonaire, Eindrapportage 23 september 2022

GS provincie Limburg, Statenvoorstel inzake Uitwerking transitie Maastricht Aachen Airport, brief van 18-11-2022

IdeeVersa, Onderzoek onderhoud BES-fonds, 2015

Inspectie Justitie en Veiligheid, Stand van zaken rampenbestrijding in Caribisch Nederland 2022, mei 2023

Inspectie leefomgeving en transport, Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) door het Openbaar Lichaam Bonaire; Nulmeting van de uitvoering van VTH-taken met betrekking tot bouwen, milieu en natuur, juni 2023

Hoofddocumenten

Inspectie leefomgeving en transport, Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) door het Openbaar Lichaam Saba; Nulmeting van de uitvoering van VTH-taken met betrekking tot bouwen, milieu en natuur, juni 2023

Inspectie leefomgeving en transport, Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) door het Openbaar Lichaam Sint Eustatius; Nulmeting van de uitvoering van VTH-taken met betrekking tot bouwen, milieu en natuur, juni 2023

KPMG, Exploitatiebegroting voor de Business Unit Afvalwater WEB Bonaire, 2019

Kwartiermaker Klimaattafel Bonaire, Ed Nijpels. Advies klimaattafel; het is nooit te laat, mei 2023.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening*, Samen bouwen aan betaalbaar wonen in een leefbare wijk; Beleidsagenda Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening voor Caribisch Nederland, januari 2023

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Overzicht specifieke uitkeringen 2021

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Overzicht specifieke uitkeringen 2022

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Overzicht specifieke uitkeringen 2023

Minister van Justitie en Veiligheid, Rapport Inspectie JenV stand van zaken rampenbestrijding in Caribisch Nederland 2022, Brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 30 mei 2023

Ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Infrastructuur en Waterstaat en Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, Plan voor land en water; beleidsplan natuur en milieu Caribisch Nederland, 2020-2030, maart 2020

Minister van Infrastructuur en Waterstaat, Voortgang verkenning openbare dienstverplichting vluchten Saba en Sint Eustatius, brief aan de Tweede Kamer der Staten Generaal, 13 juni 2023 (31 936, Nr. 1082)

Mtbs, Verzelfstandiging havenbeheer Bonaire, finaal rapport, februari 2022

Hoofddocumenten
Mtbs, Herijking Onderzoek Zeehavens Bonaire, Finaal rapport februari 2022
Openbaar lichaam Bonaire en Staat der Nederlanden, Bestuurlijke werkafspraken, 16 juni 2022
Openbaar lichaam Bonaire, 'Routekaart, plan van aanpak armoede bestrijding Bonaire', oktober 2022
Openbaar lichaam Sint Eustatius en de Staat der Nederlanden, Afsprakenakkoord Sint Eustatius, 2022 – 2023 ,
Openbaar lichaam Saba en de Staat der Nederlanden, Saba package, 2022-2025,
Openbaar lichaam Sint Eustatius, Wegenprogramma Sint Eustatius,, 2019
Regioplan, Onderzoek naar een ijkpunt voor het sociaal minimum in Caribisch Nederland, juni 2018
Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, brede intentiebrief over de economische ontwikkeling van Bonaire, Saba en Sint Eustatius, brief aan de Tweede Kamer der Staten Generaal, 6 april 2023 (36 200 IV, no. 62)
Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Visie volksgezondheid, welzijn en sport in Caribisch Nederland, brief aan de Tweede Kamer der Staten Generaal, 29 september 2022
SEO economisch onderzoek, Impact PSO bovenwindse eilanden, effecten voor Saba en Sint Eustatius, mei 2023
Universiteit van Curaçao en pro facto, Evaluatie Veiligheidswet BES, maart 2022
Wageningen university & research: a nature inclusive vision for Bonaire in 2050, juli 2020
Waterschap Rijn en IJssel, integraal waterbeheer op Bonaire, februari 2023
Woondeal Bonaire 2023 – 2030; samen bouwen aan meer dan 2100 betaalbare woningen, juni 2023

Websites
Afval Circulair, Kenniscentrum Circulaire Economie
Compendium voor de leefomgeving, rijksoverheid
Findo, Data financiën decentrale overheden
Landbouwsubsidies, rijksoverheid
Landbouwbeleid, rijksoverheid
Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren
CBS, nationale luchthavens
Monumentenzorg, RCN
Erfgoedlijnen subsidie, Zuid-Holland
Archeologie Zuid-Holland

Overige
Begrotingen (2019 – 2023) en jaarrekeningen (2019-2021) van de openbare lichamen en onderliggende administraties
Begrotingen 2023, diverse gemeenten
Beschikkingen bijzondere uitkeringen van diverse departementen
CBS, statline, thema Caribisch Nederland
Diverse overeenkomsten, akkoorden rijk – specifieke taken
Jaarrekeningen van BIA, Stinapa, WEB, Selibon
Onderwijshuisvestingsplannen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba
Overzichten vrije uitkering BZK
Taakverdelingslijsten rijk – openbare lichamen

Genoemde wet- en regelgeving is te vinden op de wettendatabank:
<https://wetten.overheid.nl>